

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Journal of Humanities and Social Sciences

Bansomdejchaopraya
Rajabhat University

ISSN 1906 – 1102

ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2562

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2562)

Vol. 13 No. 1 (January - June 2019)

ISSN 1906 - 1102 (Print)

2673 - 0073 (Online)

วัตถุประสงค์

วารสารวิชาการฉบับนี้ออกปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน) และฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม) ของทุกปี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้อาจารย์ นักวิชาการ นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานวิจัย รวมทั้งได้แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นทางวิชาการ และการวิจัยในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาในศาสตร์ดังกล่าวต่อไป

ขอบเขตเนื้อหา

บทความวิจัยและบทความวิชาการที่เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ และบทวิจารณ์หนังสือในสาขาที่เกี่ยวข้องทางศาสตร์มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้แก่ ปรัชญา ศาสนา ภาษาและวรรณกรรม จิตวิทยา ประวัติศาสตร์ นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ คีตศิลป์ ศิลปกรรม มานุษยวิทยา บรรณารักษศาสตร์ สังคมวิทยา รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์ วัฒนธรรมศึกษา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์กับการพัฒนา คติชนวิทยา นิเทศศาสตร์

จัดพิมพ์โดย

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

1061 ซอยอิสรภาพ 15 แขวงหิรัญรูจี เขตธนบุรี กรุงเทพฯ 10600

โทรศัพท์ : 0 2473 7000 ต่อ 2073 มือถือ : 097-161-5755

อีเมล : human_bsru@hotmail.com

เว็บไซต์ : <http://human.bsru.ac.th/ejournal/index.php>

คณะกรรมการกองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ที่ปรึกษา

อธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

บรรณาธิการ

อาจารย์ ดร.ทชชยา วนะบวรเดชน์

กองบรรณาธิการ

1. รองศาสตราจารย์ ดร.จิตติ กิตติเลิศไพศาล	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
2. รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณวดี ชัยชาญกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
3. รองศาสตราจารย์ ดร.สุปานี พัดทอง	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขวัญมิ่ง คำประเสริฐ	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัญวรรณ กำคำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นนท์ธนธิ์ ดุลยทวีสิทธิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภัค มหาวรากร	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
8. อาจารย์ ดร.มนัสวี ศรีราชนา	มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

คณะผู้จัดทำ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุทธิเมธว์ เกื้อกอบ
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประภาพรรณ หิรัญวัชรพฤษ
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์กิตติยา รัชมีแจ่ม
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์วรุณรัตน์ คนเชื้อ
5. อาจารย์ ดร.จริยาภรณ์ เจริญชีพ
6. อาจารย์ฤดี กมลสวัสดิ์
7. อาจารย์กิลเบิร์ต อีเดนส์ เมามีศรี
8. อาจารย์เฉลิมทรัพย์ กรณย์จักรวุฒิ
9. อาจารย์สุพิชฌาย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา
10. อาจารย์สุภัทรา จันทะคัด

ฝ่ายประสานงาน

นางสาวศิริขวัญ ปิ่นเพชรสวรรค์

ออกแบบปก

อาจารย์ ดร.วิสิทธิ์ โพธิ์วัฒน์

บทบรรณาธิการ

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2562

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 (มกราคม-ธันวาคม) พ.ศ. 2562 ฉบับนี้ ตีพิมพ์บทความทั้งหมดรวม 10 บทความ และ บทปริทรรศน์ หนังสือ 1 เล่ม บทความที่ปรากฏในวารสารฉบับนี้ส่วนใหญ่เป็นบทความวิจัย เนื้อหา มีความหลากหลายทั้งด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ วรรณกรรม และวัฒนธรรม

ผู้เขียนบทความในวารสารฉบับนี้ประกอบด้วยนักวิชาการทั้งภายใน และภายนอกมหาวิทยาลัย เนื้อหาจึงครอบคลุมประเด็นที่น่าสนใจยิ่ง นับตั้งแต่ เนื้อหาด้านการท่องเที่ยวอันเป็นแหล่งรายได้สำคัญของประเทศ 2 บทความ คือ การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยั่งยืน กรณีศึกษาตำบลบ้านด่าน จังหวัดสระแก้ว และ การพัฒนาศักยภาพพื้นที่ท่องเที่ยวเพื่อแก้ปัญหาการรुक้าโบราณสถาน ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา บทความด้านสังคมและวัฒนธรรมเรื่อง การตัดสินใจ ในพิธีกรรมแก้บนหนังตะลุงเมืองเพชร บทความด้านการบริหารเรื่อง การบริหารจัดการโรงเรียนดนตรีแบบการศึกษานอกระบบตามมาตรา 15 (2) พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กรณีศึกษาการบริหารจัดการโรงเรียนดนตรี ระยอง จังหวัดระยอง บทความด้าน วรรณกรรมนาฏศิลป์ ดนตรีและดุริยางคศิลป์ รวม 5 เรื่อง ได้แก่ การวิเคราะห์อัตลักษณ์นางเอกลิเกลูกบท เรื่องที่สอง การศึกษา พฤติกรรมทัศนคติจากวรรณกรรมสู่การแสดง: ทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญกาย เรื่องที่สาม “พินธง พินดวง” : วัจนลีลาการทำนายดวงชะตา ของ นายลักษณ์ เรขานิเทศ เรื่องที่สี่ คือ รือบะ : ซอสามสายแห่งชายแดนใต้ และเรื่องที่ห้า ดนตรีในเทศกาลปฐู รัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย นอกจากนี้ ยังเพิ่มเติมให้ทันยุคสมัยกับเนื้อหาทางสังคมศาสตร์ ด้านสื่อในยุคที่วงการสื่อถูกทำลายด้วยสื่อออนไลน์ เรื่องสมรรถนะของผู้ประกาศ ในสื่อวิทยุและโทรทัศน์ และปิดท้ายด้วยบทปริทรรศน์หนังสือ เรื่อง นานาชาติ ในแผ่นดินอยุธยา ซึ่งกล่าวถึงประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์สยามกับตะวันตก เนื้อหาทั้งหมดตามที่โล่เรียงมาล้วนเต็มเปี่ยมด้วยความหลากหลายทางวิชาการ ที่จะช่วยขยายอาณาเขตทางปัญญาให้กับผู้อ่านได้อย่างจุใจ

ทั้งนี้ ในฉบับต่อ ๆ ไป กองบรรณาธิการจะได้นำการเผยแพร่วารสารในระบบวารสารออนไลน์ (E-Journal) เป็นหลักมากกว่ารูปแบบการตีพิมพ์ควบคู่กับระบบวารสารออนไลน์เช่นที่ผ่านมา เพื่อให้ผู้สนใจสามารถติดตามวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้อย่างทั่วถึง อันจะล้อตามกับกระบวนการจัดทำวารสารซึ่งได้ใช้รูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ตั้งแต่ระบบการส่งบทความ กระบวนการตรวจประเมิน การปรับแก้ รวมถึงการสืบค้นและการเข้าถึงฐานข้อมูลของวารสารจากบุคคลทั่วไป

อนึ่ง ในการกลับเข้ามารับตำแหน่งบรรณาธิการวารสารฉบับนี้อีกครั้ง นับตั้งแต่การรับหน้าที่เป็นบรรณาธิการในฉบับแรกของการเตรียมการพัฒนาวารสารเข้าสู่ฐาน TCI 2 เมื่อหลายปีก่อน การรับหน้าที่บรรณาธิการในครั้งนี้ จึงเป็นการวกกลับสู่วงจรในการพัฒนาก้าวต่อไปของการนำวารสารสู่เกณฑ์ของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI 1) เพื่อเป็นการต่อยอดศักยภาพของคณะในภาพรวมให้เป็นที่ประจักษ์ ดังนั้น หลักเกณฑ์และเงื่อนไขบางประการ จึงอาจปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม ขอให้ผู้อ่านโปรดศึกษารายละเอียดได้ในตัวเล่ม

ในนามของกองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ขอขอบพระคุณคณะกรรมการโครงการวารสารวิชาการ ผู้เขียนบทความและผู้ประเมินบทความทุกท่านที่กรุณาให้การสนับสนุนอย่างดียิ่ง และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่ให้ความร่วมมือในการจัดทำวารสารฉบับนี้ ให้สำเร็จลุล่วง ท้ายนี้ขอขอบคุณผู้อ่านทุกท่านที่ได้ติดตามวารสารอย่างต่อเนื่อง กองบรรณาธิการวารสารขออภัยทุกข้อคิดเห็นอันจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาวารสารเพื่อคุณภาพงานที่ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปสำหรับผู้อ่านทุกท่านต่อไป

อาจารย์ ดร.ทชชยา วนนะบวรเดชน์

บรรณาธิการ

จริยธรรมการตีพิมพ์ผลงานในวารสารวิชาการ (Publication Ethics)

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา มีวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่ ดังนี้ เพื่อเป็นพื้นที่ในการเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการ ดังนั้น เพื่อให้การเผยแพร่เป็นไปอย่างถูกต้อง โปร่งใส และสอดคล้องกับมาตรฐานการตีพิมพ์ที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา จึงได้กำหนดแนวทาง วิธีปฏิบัติ และจริยธรรมการตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการ โดยได้กำหนดบทบาทสำหรับผู้นิพนธ์ (Author) บรรณาธิการวารสาร (Editor) และผู้ประเมินบทความ (Reviewer) เนื่องด้วยบุคคลทั้ง 3 กลุ่มดังกล่าวเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน จึงได้ขอให้บุคคลทั้ง 3 กลุ่มนี้ได้ศึกษาและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพื่อประโยชน์ต่อผู้อ่านและแวดวงวิชาการต่อไป

บทบาทและหน้าที่ของผู้นิพนธ์ (Duties of Authors)

1. ผู้นิพนธ์ต้องซื่อสัตย์ มีคุณธรรม และมีจรรยาบรรณในการวิจัย การดำเนินงานและการรายงานผลการวิจัย
2. ผู้นิพนธ์ต้องรับรองว่าผลงานที่เขียนขึ้นได้มาจากข้อเท็จจริงจากการศึกษา ไม่บิดเบือนข้อมูลและไม่มีข้อมูลที่เป็นเท็จ
3. ผู้นิพนธ์ต้องมีความรับผิดชอบต่อผลงานของตน และรับรองว่าผลงานไม่เคยถูกตีพิมพ์หรือกำลังอยู่ในระหว่างขั้นตอนการพิจารณาตีพิมพ์ที่ใด
4. ผู้นิพนธ์ต้องระบุชื่อผู้เป็นเจ้าของผลงานร่วมทุกคนอย่างชัดเจนในกรณีที่ไม่ได้เขียนคนเดียว
5. ผู้นิพนธ์ต้องอ้างอิงผลงานของผู้อื่นที่ปรากฏอยู่ในงานของตน รวมทั้งการเขียนบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบที่กำหนดไว้
6. ผู้นิพนธ์ต้องระบุแหล่งทุนที่สนับสนุนในการทำวิจัยนี้ และระบุผลประโยชน์ทับซ้อน (ถ้ามี)

7. ในกรณีที่ผู้นิพนธ์ทำผิดข้อตกลง วารสารจะตัดสิทธิการตีพิมพ์เป็นระยะเวลาอย่างน้อย 2 ปี และวารสารจะแจ้งผู้นิพนธ์และหน่วยงานที่ผู้นิพนธ์สังกัดแล้วแต่กรณีหรือทั้งสองอย่าง

บทบาทและหน้าที่ของบรรณาธิการวารสาร (Duties of Editors)

1. บรรณาธิการมีหน้าที่ดำเนินงานวารสารให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของวารสาร ปรับปรุงและพัฒนาวารสารให้ได้มาตรฐานสากลอย่างสม่ำเสมอ
2. บรรณาธิการมีหน้าที่ดำเนินการงานวารสารโดยอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้นิพนธ์ ผู้อ่าน ผู้ประเมินบทความ และผู้ที่เกี่ยวข้อง
3. บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาคัดเลือกบทความเพื่อเข้าสู่กระบวนการประเมินคุณภาพเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร โดยพิจารณาจากความสอดคล้องของเนื้อหา กับนโยบายของวารสารเป็นสำคัญ
4. ระหว่างการประเมินบทความ บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้นิพนธ์และผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้อง
5. บรรณาธิการมีหน้าที่ตรวจสอบบทความในด้านการคัดลอกผู้อื่น (Plagiarism) และการนำบทความที่เคยตีพิมพ์ที่อื่นแล้วมาเสนอเพื่อขอรับการตีพิมพ์ซ้ำเพื่อให้บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารไม่มีการคัดลอกผลงานของผู้อื่น และไม่ตีพิมพ์บทความที่เคยตีพิมพ์ที่อื่นมาแล้ว
6. หากตรวจพบการคัดลอกผลงานของผู้อื่นหรือการนำบทความที่เคยตีพิมพ์ที่อื่นแล้วมานำเสนอเพื่อขอรับการตีพิมพ์ซ้ำ บรรณาธิการจะหยุดกระบวนการประเมินบทความและหากบทความได้รับการเผยแพร่ไปแล้ว บรรณาธิการจะใช้สิทธิในการถอดถอนบทความและแจ้งผู้นิพนธ์หรือหน่วยงานที่ผู้นิพนธ์สังกัดแล้วแต่กรณีหรือทั้งสองอย่าง
7. บรรณาธิการไม่ตีพิมพ์บทความในวารสารเพื่อป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อน

8. บรรณาธิการจะปกป้องมาตรฐานของทรัพย์สินทางปัญญาจากการแสวงหาผลประโยชน์และความต้องการทางธุรกิจ

บทบาทและหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ (Duties of Reviewers)

1. ผู้ประเมินบทความต้องรักษาความลับของบทความที่ส่งมาเพื่อขอรับการประเมินแก่บุคคลอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้อง (Confidentiality)
2. ผู้ประเมินบทความต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้นิพนธ์หรือเหตุผลอื่น ๆ ที่ทำให้ไม่สามารถให้ข้อคิดเห็นอย่างอิสระได้ โดยผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบและปฏิเสธการประเมินบทความนั้น
3. ผู้ประเมินบทความควรทำการประเมินบทความในสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ โดยพิจารณาจากคุณภาพของบทความเป็นสำคัญ ไม่ใช่ความคิดเห็นส่วนตัวที่ไม่มีข้อมูลรองรับมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินบทความ
4. หากผู้ประเมินบทความพบว่าบทความที่ประเมินมีส่วนหนึ่งส่วนใดที่มีความเหมือนหรือความซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่น ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบด้วย

(Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความ

1. รองศาสตราจารย์ ดร.โกวิทย์ ชันธศิริ
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
2. รองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ชัย ปัญญกริชต์
มหาวิทยาลัยมหิดล
3. รองศาสตราจารย์ ดร.พัชรินทร์ สิริสุนทร
มหาวิทยาลัยนเรศวร
4. รองศาสตราจารย์ ดร.อาภรณ์พันธุ์ จันทรวงศ์
แขวงบางบอน เขตบางบอน กรุงเทพฯ 10150
5. รองศาสตราจารย์ ดร.อำนาจ เดชชัยศรี
ตลิ่งชัน กรุงเทพฯ 10170
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐภา นาฏยนาวัน
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชพงศ์ เศรษฐบุตร
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ รุณรา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัทมา วัฒนบุญญา
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์ภากรณ์ บุญประเสริฐ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พุทธชาติ โปธิบาล
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทระ คมขำ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความ

13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพัตรา วิไลลักษณ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัศวินธ์ เรืองรอง
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอกชัย พุทธิณู
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
17. อาจารย์ ดร.จริยาภรณ์ เจริญชีพ
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
18. อาจารย์ ดร.ชเนตตี ทินนาม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
19. อาจารย์ ดร.สุจิตรา เปลียนรุ่ง
มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
20. อาจารย์ ดร.เสกสรร จันทระจำนง
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
21. อาจารย์ ดร.อัฉรา อึ้งตระกูล
มหาวิทยาลัยนเรศวร

สารบัญ

หน้า

- บทบรรณาธิการ
- ผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความ
- บทความวิจัย
 - การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านด่าน ตำบลบ้านด่าน อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว 1
พัชรภรณ์ จันทร์มา
 - การตัดสินใจ : สัญลักษณ์ในพิธีกรรมแก่น 32
ด้วยหนังสือเมืองเพชร
สมบัติ สมศรีพลอย บาหยัน อิมลาราน
 - การบริหารจัดการโรงเรียนดนตรีแบบการศึกษานอกระบบ 53
ตามมาตรา 15 (2) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 :
กรณีศึกษากิจการโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง
ถาวร วัฒนบุญญา
 - การพัฒนาศักยภาพพื้นที่ท่องเที่ยว เพื่อแก้ไขปัญหา 76
การรุกป่าโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ธนรัตน์ รัตนพงศ์ธระ ชารนี นวสันธิ์ และสุขุม คงดิษฐ์
 - การวิเคราะห์อัตลักษณ์นางเอกกลีเกลูกบ 100
กรวิภา เลาศรีรัตนชัย นิวัฒน์ สุขประเสริฐ
และชนัย วรรณะลี
 - การศึกษาพฤติกรรมทัศนศาสตร์จากวรรณกรรมสู่การแสดง : 121
ทัศนศาสตร์เกี่ยวนางเบญจกาย
ศทาวุธ กลิ่นพิพัฒน์ ชนัย วรรณะลี
และพิมพ์ภัทร์ ฅมั่งรักษ์สัตว์

- พันธง พันดวง : วิจารณ์ลีลาการทำนายดวงชะตา
ของนายลักษณ์ เรขานิเทศ 141
กฤษภรณ์ จันทา ศรสวรรค์ พูลเพิ่ม ศิริรัตน์ สิงหะ
ศิริพร ศรีไชย และนภัทร อังกุลสินธนา
- รือบะ : ขอสามสายแห่งชายแดนใต้ 160
วันชัย เอื้อจิตรเมศ พัทธราภรณ์ เอื้อจิตรเมศ
- สมรรถนะของผู้ประกาศในสื่อวิทยุและโทรทัศน์ 180
สุปราณี ศิริสวัสดิ์ชัย
- บทความวิชาการ
- ดนตรีในเทศกาลบิฮู เมืองจอร์ฮัต รัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย 201
ภาวิณี ธีรวิภา ปันณรจัน อนันต์จรสภัทร
- บทปริทัศน์หนังสือ (Book Review)
- นานาชาติในแผ่นดินอยุธยา : ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ 226
สยามกับตะวันตก
ประภาพรรณ หิรัญวัชรพฤษชัย

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยั่งยืน กรณีศึกษา
ตำบลบ้านด่าน อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว
Appropriate Agro-Tourism Management
of Ban Dan sub-district, Aranyaprathet,
Sa Kaeo Province

(Received : Nov 16, 2018 Revised : May 24, 2019 Accepted : June 8, 2019)

พัชรารณณ์ จันทรมาภ¹

Patcharaporn Jantarakast

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยั่งยืน กรณีศึกษา ตำบลบ้านด่าน อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก 3 กลุ่ม คือ 1) ผู้นำชุมชน 2. เจ้าหน้าที่ของรัฐ และ 3)ผู้ประกอบการ โดยใช้วิธีการแบบเจาะจง และวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามประเมินศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นเครื่องมือวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน สุ่มแบบตามความสะดวก สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 218 คน คิดเป็นร้อยละ 54.50 อายุ 41-50 ปี จำนวน 168 คน คิดเป็นร้อยละ 42.00 การศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 279 คน คิดเป็นร้อยละ 69.75

¹อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการการบริการและการโรงแรม วิทยาลัยนวัตกรรมการบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

อาชีพเกษตรกร จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 28.00 รายได้เฉลี่ยต่อเดือน มีรายได้ 5,000 – 10,000 บาท จำนวน 220 คน คิดเป็นร้อยละ 55.00 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ความคิดเห็นด้วยต่อตัวชี้วัดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.59 ($\bar{X} = 3.59$) ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค มีดังนี้ 1) ด้านพื้นที่ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนวัฒนธรรม 5 ชาติพันธุ์ และทุนทางสังคม 2) ด้านการจัดการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเกษตรกร หมู่ที่ 3 บ้านไทยสามารภ 3) ด้านกิจกรรมและกระบวนการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน 5 ชาติพันธุ์ ไทญ้อ จีน ลาว เวียดนาม และกัมพูชา 4) ด้านการมีส่วนร่วมภาคีเครือข่าย

คำสำคัญ : การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยั่งยืน การมีส่วนร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว

Abstract

The objective of this research is to propose a Sustainable Agro-tourism management : A case study of Ban Dan sub district, Aranyaprathet, Sa Kaeo province. This is a qualitative research using 3 groups of in-depth interviews by purposive sampling 1) Community leaders 2. Government officials 3) Entrepreneurs. A quantitative research by convenience sampling use the questionnaire potential of Ago-tourism management from group sampling 400 people. The statistics used for data analysis were percentage, average ($\bar{X}$), standard deviation (S.D.). The results of quantitative found that most were female, 218 peoples, and 54.50 percent, aged 41-50 years, 168 peoples, 42.00 percent,

education lower than bachelor degree, 279 peoples, and 69.75 percent. Revenue between 5,000 - 10,000 baht, 220 people, 55.00 percent, with statistical significance at the level of 0.05. The tourism management indicators the ago-tourism statistics in the overall, it is at a high level with an average of 3.59 ($\bar{X} = 3.59$) A qualitative research use SWOT Analysis by analyzing the following : 1) The area, has environment capital, culture capital for example 5 ethnicities and social capital 2) Management, There is a source of learning about agricultural life. Established a Farmers University at located in Moo 3, Ban Thai Samart. 3) Tourism activity, there are organized tourism activities consistent with the ways of life 5 ethnic, Thai, China, Laos, Vietnam and Cambodia. 4) Participation, The development of participative management

Keywords : Agro-Tourism Management, the Participation, Tourism Activity

บทนำ

ประเทศไทย มีการจัดการท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบ อาทิ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นต้น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรถือว่าเป็นหนึ่งในนโยบายที่สำคัญ ที่ได้รับการพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เน้นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในแหล่งท่องเที่ยวผ่านการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมภายใต้การมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2558, ออนไลน์)

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเกิดขึ้นภายใต้แผนงานฯ เทศบาลตำบลบ้านด่าน อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว เพื่อพัฒนาเส้นทางสู่ตลาดโรงเกลือ และด่านพรมแดนอรัญประเทศ ซึ่งเป็นเส้นทางสัญจรที่สำคัญ โดยปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวจากทั่วประเทศกว่าวันละ 50,000 คน ที่เดินทางมาจับจ่ายใช้สอยภายในตลาดโรงเกลือ (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสระแก้ว, 2560, ออนไลน์) นอกจากนี้ตำบลบ้านด่านมีข้อได้เปรียบเชิงพื้นที่ เนื่องจากตั้งอยู่ในอาณาบริเวณเขตเศรษฐกิจพิเศษสระแก้ว ซึ่งเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษของไทย 1 ใน 5 จังหวัด 6 พื้นที่ ที่รองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจประชาคมอาเซียน อีกทั้งผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชนทุกหมู่บ้านมีความสนใจร่วมมือกันเพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในวันนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษางานวิจัย เรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยั่งยืน กรณีศึกษาตำบลบ้านด่าน อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและบริบทการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยั่งยืน กรณีศึกษาตำบลบ้านด่าน อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว
2. เพื่อศึกษาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยั่งยืน กรณีศึกษาตำบลบ้านด่าน อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลโดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

- 1.1. ผู้นำชุมชนตำบลบ้านด่าน หมู่ที่ 1 ถึงหมู่ที่ 7 ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนตำบลบ้านด่าน อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว เช่น ผู้ใหญ่บ้าน โดยเลือกหมู่บ้านละ 1 คน รวมจำนวน 7 คน

1.2. ประชากรที่ใช้วิจัยครั้งนี้ได้แก่กลุ่มประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านด่าน มีประชากรทั้งหมด 4,782 คน แยกเป็นชาย 2,359 คน เป็นหญิง 2,423 คน (สำนักงานเทศบาลตำบลบ้านด่าน, 2560, ออนไลน์) ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มประชากรมีจำนวนทั้งหมด 4,782 คน ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยนำมาคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างเพื่อใช้ในการศึกษา โดยใช้สูตรการคำนวณของทาโรยามาเนะ (Taro Yamane) ขนาดของกลุ่มตัวอย่างในกรณีที่ทราบจำนวนประชากร ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ยอมรับระดับค่าความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มตัวอย่างได้ร้อยละ 5 (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2555, น.45) ซึ่งจากการคำนวณจากสูตรได้จำนวนของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน โดยจะสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบตามความสะดวก (Convenience Sampling)

1.3. เจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ รองนายกเทศมนตรีและสมาชิกสภาเทศบาลตำบลบ้านด่าน จำนวน 10 คน โดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งเป็นบุคลากรของรัฐที่มีส่วนสำคัญในด้านการพัฒนาร่วมกับชุมชน

1.4. ผู้ประกอบการธุรกิจในพื้นที่ เช่น สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 6 คน โดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เป็นผู้มีความรู้ในการให้ข้อมูลสำคัญที่มีผลต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือสำหรับใช้ในการรวบรวมข้อมูลในการศึกษา คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดสนทนากลุ่ม และแบบสอบถาม

2.1. การสัมภาษณ์เชิงลึก ประเด็นสภาพปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับบริบทพื้นที่ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนความต้องการความพร้อมของชุมชนและศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนตำบลบ้านด่าน

2.2. การจัดสนทนากลุ่ม ในประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยจะเป็นการระดมความคิดเห็น เกี่ยวกับปัญหาความต้องการ อุปสรรค แนวทางการแก้ไขและการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

2.3. ใช้แบบสอบถามศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยผู้วิจัยได้ประยุกต์ตัวชี้วัดมาจากแนวคิดตามมาตรฐานของ Department of Agricultural Extension (2011) ศึกษาทั้งหมด 4 ด้าน 1) ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2) ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) ศักยภาพในการดึงดูดใจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 4) ศักยภาพการรองรับด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

3. วิธีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการสำรวจชุมชน (Community survey) สังเกตสภาพแวดล้อมของชุมชน สภาพ ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ภูมิทัศน์ของชุมชน สภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน จัดบันทึกรวบรวมการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับบริบทชุมชน ทั้งวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมอย่างชัดเจน

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้นำชุมชนตำบลบ้านด่าน เพื่อให้ได้ข้อมูลอันเป็นความรู้เกี่ยวกับบริบทชุมชน วิถีชีวิต วัฒนธรรม กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน รวมถึงข้อเสนอแนะที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่

ขั้นตอนที่ 3 การจัดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus group) ประชาชนในพื้นที่หน่วยงานภาครัฐและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง บันทึกข้อมูลด้วยการบันทึกเสียง และใช้แบบสอบถามศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ขั้นตอนที่ 4 สรุปผลข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรต่อหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษา

ผู้ศึกษาได้ศึกษาสภาพชุมชนบ้านด่านโดยเฉพาะสภาพที่เป็นจุดเด่นอันจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยั่งยืน กรณีศึกษาตำบลบ้านด่าน อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ซึ่งประกอบด้วย 7 หมู่บ้านพบว่า หมู่ที่ 1 บ้านด่าน ชุมชนในหมู่ที่ 1 และเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลบ้านด่าน

อำเภออรัญประเทศ สระแก้ว เริ่มสร้างแนวคิดในการปลูกต้นไม้สวยงามเพื่อการส่งเสริมให้เกิดการเป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคต โดยร่วมกันปลูกต้นสุพรรณิการ์ ต้นชมพูพันธุ์ทิพย์ และต้นกัลปพฤกษ์ตามถนนบ้าง แต่ยังคงขาดความต่อเนื่องและความหนาแน่น อีกทั้งยังขาดการดูแลเอาใจใส่ และสนับสนุน จึงทำให้ไม้พันธุ์ดังกล่าวยังไม่เจริญเติบโตสวยงาม ยังมีการส่งเสริมการเพาะเห็ดชนิดต่าง ๆ อีกด้วย หมู่ที่ 2 บ้านหนองขาม เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่แก้มลิง และลำนํ้าพรหมโหด จึงทำให้ชุมชนในหมู่บ้านนี้ปลูกผักปลอดสารพิษซึ่งเป็นพืชผักสวนครัวประเภทต่าง ๆ จัดจำหน่ายในชุมชนและส่งออกไปยังพื้นที่ใกล้เคียง ทำรายได้ให้กับหมู่บ้านนี้ หมู่ที่ 3 บ้านไทยสามัคคี หมู่บ้านนี้มีผู้นำชุมชน คือ ร้อยตรีเหรียญชัย ทำการส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์จากพืชและสมุนไพรในท้องถิ่น เช่น แชมพูสระผมจากมะกรูดและใบย่านาง น้ำยาล้างจาน ปูนํ้าชีวภาพ และอื่นๆ เพื่อขายนักท่องเที่ยวและจัดจำหน่ายในชุมชน ภายใต้ชื่อ “มหาวิทยาลัยเกษตรกร” และยังเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่สมาชิกชุมชนที่มีความสนใจ หมู่ที่ 4 บ้านตุน อยู่ติดกับวัดที่มีศิลปะแบบเขมร และเป็นชุมชนที่มีบ้านเรือนไม้เก่าจำนวนมาก สมาชิกในชุมชนจึงมีการพัฒนาจัดเป็นบ้านพักแบบโฮมสเตย์ ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 10 หลังคาเรือน โดยเน้นให้นักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสบรรยากาศพื้นบ้านการตักบาตร และรับประทานอาหารจากท้องถิ่น หมู่ที่ 5 บ้านโรงเรียนตามปฏิทินกิจกรรมมี 7 กิจกรรมเชื่อมโยงกับหมู่ที่ 4 บ้านตุนเพื่อเชื่อมสายใย 5 ชาติพันธุ์ (ไท ญ้อ จีน เวียดนาม และกัมพูชา) และมีที่พักแบบโฮมสเตย์มีการทอเสื่อจากพืชน้ำกรรณิณี พันธุ์พระราชทาน มีการอนุรักษ์ภาษาเขมรและการทำไม้กวาด หมู่ที่ 6 บ้านกุดม่วง หมู่บ้านที่มีการเพาะเห็ดชนิดต่าง ๆ ทดแทนการปลูกข้าวและการเกษตรที่ต้องใช้นํ้าในปริมาณมาก หมู่ที่ 7 บ้านสุขมงคล สมาชิกในหมู่บ้านได้มีการพัฒนาบ้านพักเป็นที่พักรูปแบบโฮมสเตย์ และได้รับคัดเลือกให้เป็นชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง บ้านสุขมงคล นอกจากนี้ผู้ศึกษาได้ทำการเสนอวิเคราะห์ตำบลบ้านด่าน ผลการศึกษาพบว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยั่งยืน กรณีศึกษาตำบลบ้านด่าน อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว โดยการใช้การวิเคราะห์ SWOT Analysis

(จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค) รายละเอียดของผลการศึกษาดังกล่าวมาปรากฏ
ดังตารางที่ 1 – 5 ดังต่อไปนี้

**ตารางที่ 1 จุดเด่นทางการเกษตรที่จะใช้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว ตำบลบ้านด่าน
อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว**

หมู่บ้าน / แหล่งท่องเที่ยว	สภาพและศักยภาพ
หมู่ที่ 1 บ้านด่าน	การผลิตเห็ด สามารถซื้อก้อนเห็ดสำหรับ นำกลับไปเพาะพันธุ์ต่อได้
หมู่ที่ 2 บ้านหนองขาม	มี “แก้มลิงห้วยพรมโหดเพื่อการเกษตร อย่างยั่งยืน” กำลังพัฒนาเป็น สถานที่ท่องเที่ยวแบบพักผ่อนหย่อนใจ และสร้างกิจกรรมปั่นจักรยาน รอบแก้มลิงได้ ด้านการคมนาคม มีถนนสายหลัก 4 ช่องการจราจร ผ่านเข้าสู่ ตลาดโรงเกลือ อำเภออรัญประเทศ
หมู่ที่ 3 บ้านไทยสามรถ	มี “มหาวิทยาลัยเกษตรกร” เป็นแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีการทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ ปุ๋ยอินทรีย์ และผลิตภัณฑ์แชมพูมะกรูดโบราณ น้ำยาอเนกประสงค์ เพื่อจำหน่าย ให้กับนักท่องเที่ยว เป็นพื้นที่เกษตร เป็นหลัก ประมาณ ร้อยละ 90 ของพื้นที่ เช่น ปลูกข้าว มันสำปะหลัง และพริก

ตารางที่ 1 จุดเด่นทางการเกษตรที่จะใช้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว ตำบลบ้านด่าน
อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว (ต่อ)

หมู่บ้าน / แหล่งท่องเที่ยว	สภาพและศักยภาพ
หมู่ที่ 4 บ้านตุน	มีที่พักแบบโฮมสเตย์ มีแปลงสาธิต การทำนาปลูกข้าว มีกิจกรรมทำข้าวต้ม สามเหลี่ยม ข้าวต้มหมู สำหรับงานบุญ เดือนสิบ มีการแสดงการรำแม่มด ที่เป็น พิธีกรรมตามความเชื่อโบราณ โดยวงอาไย สายใยในชุมชนให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามา ในชุมชน ด้านภาษามีวัฒนธรรมการพูด ภาษาเขมรภายในชุมชน
หมู่ที่ 5 บ้านโรงเรียน	มีที่พักแบบโฮมสเตย์ มีการทอเสื่อกก จากพันธุ์กกราชินี พันธุ์พระราชทาน มีการอนุรักษ์ภาษาเขมร และ การทำไม้กวาด
หมู่ที่ 6 บ้านกุดม่วง	มีที่พักแบบโฮมสเตย์ เป็นเขตเศรษฐกิจ มีโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้ประชาชน ในชุมชนเกิดการจ้างงาน และเกิดรายได้ เป็นโรงงานของประเทศญี่ปุ่น จึงทำให้ มีการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นในพื้นที่ เป็นการพัฒนาทักษะด้านภาษา สามารถ รองรับนักท่องเที่ยวต่างชาติได้ในอนาคต

ตารางที่ 1 จุดเด่นทางการเกษตรที่จะใช้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว ตำบลบ้านด่าน
อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว (ต่อ)

หมู่บ้าน / แหล่งท่องเที่ยว	สภาพและศักยภาพ
หมู่ที่ 7 บ้านสุขมงคล	มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผลิตสินค้า หลากหลายประเภท เช่น กลุ่มทำไม้กวาด กลุ่มทำเสื่อกก กลุ่มผู้ปลูกข้าวไรซ์เบอร์รี่ กลุ่มแม่บ้านทำของที่ระลึก มีพื้นที่ ทำการเกษตรจำนวนมาก

ตารางที่ 2 ความต้องการของชุมชน / ปัญหา เพื่อใช้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว
ตำบลบ้านด่าน อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

หมู่บ้าน / แหล่งท่องเที่ยว	ความต้องการของชุมชน/ปัญหา
หมู่ที่ 1 บ้านด่าน	ขาดความรู้เรื่องการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ต้องการตลาดรองรับสินค้าการเกษตร ต้องการท่อระบายน้ำเพื่อแก้ปัญหา น้ำท่วมขัง ต้องการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ และฝึกอาชีพภายในชุมชนเพื่อช่วยเหลือ ประชาชนให้มีงานทำสร้างรายได้เพิ่ม
หมู่ที่ 2 บ้านหนองขาม	ต้องการพัฒนาเป็นแก้มลิงเป็นสถานที่ ออกกำลังกายของชุมชน ปั่นจักรยาน ต้องการไฟฟ้าตามถนนภายในชุมชน ขาดความรู้ด้านปลูกพืชตามฤดูกาลและ การปลูกพืชอินทรีย์ ต้องการท่อระบายน้ำ เพื่อแก้ไขปัญหาน้ำท่วมขัง

ตารางที่ 2 ความต้องการของชุมชน / ปัญหา เพื่อใช้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว
ตำบลบ้านด่าน อำเภออรุณประเทศ จังหวัดสระแก้ว (ต่อ)

หมู่บ้าน / แหล่งท่องเที่ยว	ความต้องการของชุมชน/ปัญหา
หมู่ที่ 3 บ้านไทยสามภค	ต้องการตลาดการเกษตรในการรองรับ สินค้าการเกษตร ขาดแหล่งน้ำมีน้ำ ไม่เพียงพอสำหรับการทำการเกษตร การคมนาคมไม่สะดวก เนื่องจาก เป็นถนนดินลูกรัง ต้องการเงินทุน เพื่อทำการเกษตร ขาดพันธุ์พืชที่ดี และเป็นพันธุ์พืชเฉพาะถิ่นที่เหมาะสม กับพื้นที่สระแก้ว
หมู่ที่ 4 บ้านตุน	ต้องการคนสืบสานวัฒนธรรมด้านภาษา สืบทอดไป ขาดแหล่งน้ำถาวรสำหรับ ประกอบเกษตรกรรมต้องการแก้ไขปัญหา ด้านสังคม ปัญหายาเสพติดและคุณแม่วัยใส
หมู่ที่ 5 บ้านโรงเรียน	แหล่งน้ำมีน้ำไม่เพียงพอสำหรับ ทำการเกษตร ต้องการความรู้ ในการสร้างมูลค่าเพิ่มในการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ ต้องการตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ ทางการเกษตรและมีการกำหนด ราคากลางในการซื้อขาย
หมู่ที่ 6 บ้านกุดมวง	ต้องการไฟฟ้าตามทางเดิน ทางเท้า ถนนภายในหมู่บ้าน ตลาดชุมชน ต้องการการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับ การคัดแยกขยะ

**ตารางที่ 2 ความต้องการของชุมชน / ปัญหา เพื่อใช้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว
ตำบลบ้านด่าน อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว (ต่อ)**

หมู่บ้าน / แหล่งท่องเที่ยว	ความต้องการของชุมชน/ปัญหา
หมู่ที่ 7 บ้านสุขมงคล	ขาดแหล่งน้ำทำการเกษตร ขาดความรู้ แปรรูปจากข้าว ขาดตลาดรองรับสินค้า ขาดงบประมาณเป็นทุนหมุนเวียนในการ ผลิตสินค้า และส่งเสริมให้เยาวชนสานต่อ ศิลปวัฒนธรรม

**ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูลองค์ประกอบ
และตัวชี้วัดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านด่าน
อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว**

ตัวชี้วัดการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร	n = 400		ระดับ ความคิดเห็นด้วย
	$\bar{X}$	S.D.	
ด้านที่ 1 ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว เชิงเกษตร	3.28	1.19	ปานกลาง
ด้านที่ 2 ศักยภาพการบริการ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร	4.17	0.92	มาก
ด้านที่ 3 ศักยภาพในการดึงดูดใจ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร	3.38	1.22	ปานกลาง
ด้านที่ 4 ศักยภาพการรองรับ ด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	3.54	1.12	มาก
รวม	3.59	1.11	มาก

ผลวิเคราะห์ตัวชี้วัดศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.59 ($\bar{X} = 3.59$) เมื่อพิจารณาจำแนกตามด้านพบว่า ระดับความคิดเห็นด้วย เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากที่สุดไปหาน้อยได้ดังนี้ ความคิดเห็นด้วยระดับมาก ด้านที่ 3 ศักยภาพการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 ($\bar{X} = 4.17$) รองลงมา ความคิดเห็นด้วยระดับมาก ด้านที่ 2 ศักยภาพการรองรับด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.54 ($\bar{X} = 3.54$) ความคิดเห็นด้วยระดับปานกลาง ด้านที่ 4 ศักยภาพในการดึงดูดใจการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.38 ($\bar{X} = 3.38$) และความคิดเห็นด้วยระดับปานกลาง ด้านที่ 1 ศักยภาพการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.28 ($\bar{X} = 3.28$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ผลประเมินศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนตำบลบ้านด่าน อำเภออรุณประเทศ จังหวัดสระแก้ว

ดัชนี	ประเมินศักยภาพ	
	มี	ไม่มี
1. ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร		
1.1. สื่อหลากหลายประเภทสำหรับให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว	✓	
1.2. มาตรการในการรักษาความปลอดภัย		✓
1.3. การแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวชัดเจน		✓
1.4. ความพร้อมของบุคลากรแหล่งท่องเที่ยว		✓
1.5. การรวมกลุ่มหรือคณะกรรมการโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม	✓	
1.6. การกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน		✓

**ตารางที่ 4 ผลประเมินศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน
ตำบลบ้านด่าน อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว (ต่อ)**

ดัชนี	ประเมินศักยภาพ	
	มี	ไม่มี
1. ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (ต่อ) 1.7. กิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย และเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว 1.8. การท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในท้องถิ่น 1.9. บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถถ่ายทอดข้อมูล แหล่งท่องเที่ยว 1.10. การปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในแหล่งท่องเที่ยว อย่างสม่ำเสมอ	✓ ✓ ✓ ✓	
2. ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2.1. การบริการนักท่องเที่ยว 2.2. ทัศนคติการให้บริการ 2.3. การสื่อสารกับนักท่องเที่ยว 2.4. ความรู้และทักษะของผู้ให้บริการ 2.5. ความสุภาพ ความมีน้ำใจในการให้บริการ แก่นักท่องเที่ยว 2.6. การสร้างความน่าเชื่อถือของแหล่งท่องเที่ยว 2.7. ความเสมอภาคในการให้บริการ 2.8. กระบวนการให้บริการมีลำดับขั้นตอน 2.9. เทคนิคการให้บริการเพื่อสร้างความประทับใจ ให้นักท่องเที่ยว 2.10. ความเข้าใจความต้องการของนักท่องเที่ยว	✓ ✓ ✓	✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓

ตารางที่ 4 ผลประเมินศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน
ตำบลบ้านด่าน อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว (ต่อ)

ดัชนี	ประเมินศักยภาพ	
	มี	ไม่มี
3. ศักยภาพในการดึงดูดใจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร		
3.1. แหล่งท่องเที่ยวมีระบบนิเวศน์ที่สมบูรณ์	✓	
3.2. แหล่งท่องเที่ยวมีความน่าสนใจด้านพันธุ์พืชหรือสัตว์ที่พบเจอในแหล่งท่องเที่ยว	✓	
3.3. แหล่งท่องเที่ยวมีทัศนียภาพโดยรอบที่สวยงาม	✓	
3.4. แหล่งท่องเที่ยวมีวิถีชีวิตเกษตรที่น่าสนใจ	✓	
3.5. กิจกรรมท่องเที่ยวที่น่าสนใจภายในแหล่งท่องเที่ยว	✓	
4. ศักยภาพการรองรับด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร		
4.1. ที่พักเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว		✓
4.2. ห้องน้ำที่อนุญาตใช้เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว		✓
4.3. จุดบริการอาหารเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว	✓	
4.4. ที่จอดรถเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว		✓
4.5. จุดแวะซื้อสินค้าเกษตรภายในแหล่งท่องเที่ยว		✓
4.6. สิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะสำหรับผู้พิการ		✓
4.7. ระบบสาธารณูปโภค เช่นไฟฟ้า ประปา รองรับความต้องการ	✓	
4.8. ป้ายบอกทางและป้ายสื่อความหมายตามบริเวณที่สำคัญ	✓	
4.9. จุดบริการอยู่ไม่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยว		✓
4.10. ความสามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม		✓

**ตารางที่ 4 ผลประเมินศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน
ตำบลบ้านด่าน อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว (ต่อ)**

ดัชนี	ประเมินศักยภาพ	
	มี	ไม่มี
4. ศักยภาพการรองรับด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (ต่อ)		
4.11. ถนนหนทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่สะดวก		✓
4.12. กิจกรรมการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม		✓
4.13. กิจกรรมการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรม		✓
4.14. กิจกรรมการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อสังคม		✓
4.15. กิจกรรมการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ		✓

ผลการวิเคราะห์ 1) ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรพบว่า ชุมชนมีสื่อหลากหลายประเภทสำหรับให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว เช่น เว็บไซต์ แต่ยังไม่มีความพร้อมของบุคลากรในการรักษาความปลอดภัย เช่น ไม่มีความพร้อมของบุคลากรแหล่งท่องเที่ยวด้านการปฏิบัติตามมาตรการรักษาความปลอดภัยอย่างเคร่งครัด ชุมชนยังไม่มีแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวชัดเจน การรวมกลุ่มโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว มีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ประเพณีบุญเดือนสิบ อาบยาสมุนไพร กลุ่มทำไม้กวาด กลุ่มที่ปักแบบโฮมสเตย์ กลุ่มเพาะเห็ดสร้างรายได้ และเทศบาลตำบลบ้านด่านมีโครงการพัฒนาแก้มลิง (คลองพรมโหด) หมู่ที่ 2 บ้านหนองขาม เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของนักท่องเที่ยว ส่วนการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นในตำบลใกล้เคียง เช่น ปราสาทเขาน้อยสี่ชมพูที่ตั้งอยู่ตำบลคลองน้ำใส ปราสาท

เมืองไผ่ ตำบลเมืองไผ่ และตลาดโรงเกลือ ตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ชุมชนมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวได้

2) ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า ส่วนใหญ่ยังไม่มีศักยภาพในเรื่องการบริการนักท่องเที่ยว ทักษะการให้บริการ การสื่อสารกับนักท่องเที่ยว ความรู้และทักษะของผู้ให้บริการ กระบวนการให้บริการเป็นลำดับขั้นตอน เทคนิคการให้บริการเพื่อสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว และความเข้าใจความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ชุมชนมีความสุภาพความมีน้ำใจในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว โดยจากการสังเกตการณ์ของผู้วิจัยที่พบเห็นได้ในชุมชน ชาวบ้านดูแลต้อนรับผู้มาเยือนด้วยไมตรีจิต

3) ศักยภาพในการดึงดูดใจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า มีสวนพืชสมุนไพร มีป่าชุมชน และมีพื้นที่แก้มลิงซึ่งมีทัศนียภาพสวยงาม กำลังถูกพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ ตำบลบ้านด่านมีพื้นที่ทำการเกษตรกรรมประมาณร้อยละ 90 ของพื้นที่ ทำให้มีแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตเกษตรที่น่าสนใจ อย่างมหาวิทยาลัยเกษตรกรที่ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 มีฐานการเรียนรู้เรื่องปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยชีวภาพ น้ำหมัก แคมพู น้ำยาเอนกประสงค์ เป็นพื้นที่การเพาะปลูกข้าว ที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวสามารถร่วมกิจกรรมลงการทำนาปลูกข้าว

4) ศักยภาพการรองรับด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า หมู่ 4 บ้านต้นและหมู่ 6 บ้านกุดม่วง มีบ้านพักที่เตรียมเป็นโฮมสเตย์จำนวน 10 หลัง สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 50 คน ซึ่งสามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม แต่จำนวนห้องน้ำสาธารณะยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวต้องใช้ห้องน้ำร่วมกันกับเจ้าของที่พักแบบโฮมสเตย์ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับประทานเอง จึงทำให้จุดบริการอาหารมีไม่เพียงพอต่อความต้องการ ถนนหนทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่สะดวก มีที่จอดรถเพียงพอและมีป้ายบอกทางตามที่สำคัญ แต่ขาดจุดจำหน่ายซื้อสินค้าเกษตร ขาดสิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะสำหรับผู้พิการ

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ชุมชนบ้านด่าน ตำบลบ้านด่าน
อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

	จุดแข็ง Strength (S)	จุดอ่อน Weakness (W)	โอกาส Opportunity (O)	อุปสรรค Threat (T)
1. ด้านพื้นที่	พื้นที่ตำบล บ้านด่าน เป็นพื้นที่ การเกษตร มีธรรมชาติ สวนสมุนไพร มีแก้มลิง ห้วยพรมโหด สามารถพัฒนา เป็นแหล่ง ท่องเที่ยว เพื่อพักผ่อน หย่อนใจได้	ในพื้นที่ไม่มี แหล่ง ท่องเที่ยวเชิง ประวัติศาสตร์	ในพื้นที่ ไม่มีแหล่ง ท่องเที่ยวเชิง ประวัติศาสตร์ พื้นที่มี การเชื่อมโยง ตลาดการค้า ชายแดน (โรงเกลือ) อำเภอ อรัญประเทศ มีถนน 4 ช่อง การจราจร ผ่านตำบล ช่วยให้ นักท่องเที่ยว สามารถ ตัดสินใจ เดินทางง่ายขึ้น	ขาด การจัดสรร งบประมาณ ช่วยเหลือ เรื่องของ สาธารณูปโภค เช่น ถนน ภายในชุมชน ยังเป็น ถนนลูกรัง

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ชุมชนบ้านด่าน ตำบลบ้านด่าน
อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว (ต่อ)

	จุดแข็ง Strength (S)	จุดอ่อน Weakness (W)	โอกาส Opportunity (O)	อุปสรรค Threat (T)
2. ด้าน การจัดการ	มีการ พัฒนาการ เรียนรู้เพื่อ สร้างผลิตภัณฑ์ เช่น ผลิตภัณฑ์ ทางการเกษตร การผลิตปุ๋ยน้ำ ชีวภาพ การทำแชมพู สมุนไพร มะกรูด ใบย่านาง การเพาะเห็ด ขาย การปลูก ข้าวไรซ์เบอร์รี่ การทำ ผลิตภัณฑ์ หัตถกรรม เช่น การทอเสื่ออก	ขาด ความร่วมมือ ในการจัดการ การท่องเที่ยว เชิงเกษตร แบบเป็น เส้นทาง ท่องเที่ยว สำคัญ ในชุมชน หมู่บ้าน มีเพียงสมาชิก กลุ่ม หรือ คณะกรรมการ ดำเนินการ เท่านั้น	เป็นพื้นที่ เขตพัฒนา เศรษฐกิจพิเศษ ดังนั้นนโยบาย รัฐบาลจึง ผลักดัน เรื่องนิคม อุตสาหกรรม และการค้า ชายแดน เป็นโอกาส ให้บ้านด่าน มีส่วนร่วม ในกิจกรรม ต่าง ๆ เพื่อเป็นการ ประชาสัมพันธ์ พื้นที่ให้เป็น ที่รู้จัก	เนื่องจาก เป็นพื้นที่ เขตพัฒนา เศรษฐกิจ พิเศษ ดังนั้น นโยบาย รัฐบาลจึง ผลักดัน เรื่องนิคม อุตสาหกรรม และการค้า ชายแดน เป็นโอกาส ในให้บ้านด่าน มีส่วนร่วม ในกิจกรรม ต่าง ๆ เพื่อเป็นการ ประชาสัมพันธ์ พื้นที่ ให้เป็นที่รู้จัก

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ชุมชนบ้านด่าน ตำบลบ้านด่าน
อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว (ต่อ)

	จุดแข็ง Strength (S)	จุดอ่อน Weakness (W)	โอกาส Opportunity (O)	อุปสรรค Threat (T)
3. ด้าน กิจกรรม และ กระบวนการ ท่องเที่ยว	ที่ตั้งของ มหาวิทยาลัย เกษตรกรเป็น แหล่งเรียนรู้ การเกษตร มีการทอ เสื่อกกและ กิจกรรม รำแม่มด เป็นวัฒนธรรม ท้องถิ่น การอนุรักษ์ ภาษาพูด ภาษาเขมร ในการสื่อสาร ในชุมชน มีที่พัก แบบโฮมสเตย์ ไว้รองรับ นักท่องเที่ยว	ขาด องค์ความรู้ ในการกำหนด กระบวนการ ที่ชัดเจน เต็มรูปแบบ เนื่องจาก กิจกรรม ที่มีในชุมชน มีความ หลากหลาย แต่ยังขาดการ บูรณาการ ในแต่ละตำบล ที่สามารถ พัฒนาเป็น เส้นทาง ท่องเที่ยว เชิงเกษตร เชื่อมโยง ทุกตำบลได้	โอกาสพัฒนา เส้นทาง จักรยาน สำหรับเที่ยว เมือง ประวัติศาสตร์ เชื่อมโยง ตำบล คลองน้ำใส ที่มีปราสาท เขาน้อยสีชมพู ตำบลเมืองไผ่ ที่มีปราสาท เมืองไผ่ สามารถพัฒนา กิจกรรม ทางการ ท่องเที่ยว เชื่อมโยงกันได้	ขาดการ ประชาสัมพันธ์ จากหน่วยงาน ภาครัฐ ที่สนับสนุน การท่องเที่ยว ชุมชน หรือ การท่องเที่ยว เชิงเกษตร ที่เป็นรูปธรรม ในการจัดสรร งบประมาณ เพื่อสนับสนุน การพัฒนา เส้นทาง ท่องเที่ยว เชื่อมโยงต่าง ๆ

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ชุมชนบ้านด่าน ตำบลบ้านด่าน
อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว (ต่อ)

	จุดแข็ง Strength (S)	จุดอ่อน Weakness (W)	โอกาส Opportunity (O)	อุปสรรค Threat (T)
4. ด้านการมีส่วนร่วม	มีการตั้ง คณะกรรมการ ชุมชน สมาชิก เทศบาลตำบล ที่เกี่ยวข้องกับ การท่องเที่ยวขึ้น โดยให้รองนายก เทศมนตรี เป็นผู้ขับเคลื่อน ภายในชุมชน ทำหน้าที่ ประสานงาน กับหน่วยงาน ราชการ และ หน่วยงาน เอกชนอื่น ๆ ที่เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อมูล	ขาดความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับ การท่องเที่ยว ที่ถูกต้องและ ชัดเจน ยังไม่ สามารถ รวมกลุ่ม การท่องเที่ยว เป็นรูปแบบ วิสาหกิจ ชุมชนได้ จึงทำให้ เกิดปัญหา ความร่วมมือ ของคน ในชุมชน ที่ขาด ความเข้าใจถึง ประโยชน์การ รวมกลุ่ม	การเติบโต ทางการ ท่องเที่ยว ของชุมชน ในปัจจุบัน หากมุ่งเน้นเรื่อง การท่องเที่ยว เชิงเกษตรนั้น ย่อมเป็น โอกาสสู่ การสร้าง รายได้ให้แก่ ชุมชน เนื่องจากชุมชน บ้านด่าน มีพื้นที่ส่วนใหญ่ ทำการเกษตร ถึงร้อยละ 90 ของจำนวน พื้นที่ทั้งหมด ย่อมสามารถ	ขาดเอกสาร สิทธิ์ในการ ครอบครอง พื้นที่เป็น จำนวนมาก ทำให้ไม่ สามารถ ลงทุน สร้างการ ท่องเที่ยว เชิงเกษตรได้

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ชุมชนบ้านด่าน ตำบลบ้านด่าน อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว (ต่อ)

	จุดแข็ง Strength (S)	จุดอ่อน Weakness (W)	โอกาส Opportunity (O)	อุปสรรค Threat (T)
4. ด้านการมีส่วนร่วม (ต่อ)	วิจัยพัฒนาการสร้างรายได้อาชีพอบรมอาชีพ เช่นการทำเสื่อกก การใช้ปุ๋ยอินทรีย์เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร	ทำให้ยังไม่สามารถดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน	สร้างผลิตภัณฑ์สินค้าทางการเกษตร รวมถึงการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตร ถือเป็น การสร้างรายได้ อาชีพสู่ชุมชน	

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยั่งยืน กรณีศึกษา ตำบลบ้านด่าน อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว โดยการใช้การวิเคราะห์ SWOT Analysis (จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค) โดยวิเคราะห์รายด้านดังนี้ 1. ด้านพื้นที่ มีทรัพยากรธรรมชาติและประเพณีวัฒนธรรม มีทุนทางธรรมชาติ พื้นที่โครงการแก้มลิงห้วยพรมโหด ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร ทำไร่ ทำสวนเลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 28 ของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม มีประเพณีวัฒนธรรมบุญเดือนสิบโดยทางชุมชนจะมีการจัดทำพิธีประจำปี และมีการแสดงพื้นบ้านอาโย สายใยที่ชุมชนปฏิบัติสืบเนื่องกันมายาวนาน รวมถึงมีการอนุรักษ์

ใช้ภาษาเขมรในการสื่อสารกันในชีวิตประจำวัน 2. ด้านการจัดการ มีแหล่งการเรียนรู้วิถีชีวิตเกษตร จัดตั้งมหาวิทยาลัยเกษตรกร ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 บ้านไทยสามารถ ตำบลบ้านด่าน อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว เป็นแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ การทำน้ำยาเอนกประสงค์ แชมพูมะกรูดยี่ห้อ รวมไปถึงฐานกิจกรรมและสวนสมุนไพร เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน 3. ด้านกิจกรรมและกระบวนการท่องเที่ยวมีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนตามช่วงฤดูกาล เช่น การปลูกข้าวทำนา การทำอาหารท้องถิ่น เช่น ข้าวต้มสามเหลี่ยมและข้าวต้มหมูตามเทศกาลบุญต่าง ๆ หรือมีการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เช่น ปราสาทเขาน้อยสิชมพู่ ตั้งอยู่บ้านคลองน้ำใส อำเภออรัญประเทศ 4. ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า การประสานงานของชุมชนกับองค์กรภายในท้องถิ่น ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน พบว่า สภาพแวดล้อมและการประเมินความพร้อมของบ้านที่ใช้ในการจัดแหล่งที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ในหมู่บ้านตั้งอยู่ในหมู่ที่ 4 บ้านต้น และหมู่ที่ 6 บ้านกุดม่วง จำนวนประมาณ 10 หลังคาเรือน และมีการรวมกลุ่มสร้างรายได้ในชุมชนจากผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น ไม้กวาด ฟาร์มเพาะเห็ด ทอเสื่อกก และปลูกข้าวไรซ์เบอร์รี่ ส่วนภาครัฐกำลังพัฒนาพื้นที่บริเวณแก้มลิงห้วยพรมโหดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทพักผ่อนหย่อนใจ

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยั่งยืน กรณีศึกษาตำบลบ้านด่าน อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาคั้งนี้ คือ ประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านด่าน จำนวน 400 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบตามความสะดวก (Convenience Sampling) และใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ผลการวิจัยประชาชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 218 คน คิดเป็นร้อยละ 54.50 เพศชายจำนวน 182 คน คิดเป็นร้อยละ 45.50 ตามลำดับ

อายุ ประชาชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ 41-50 ปี จำนวน 168 คน คิดเป็นร้อยละ 42.00 รองลงมา คือ อายุ 31-40 ปี จำนวน 104 คน คิดเป็นร้อยละ 26.00 อายุ 20-30 ปี จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 12.00 อายุมากกว่า 60 ปี จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 9.00 อายุต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 7.00 และอายุ 51-60 ปี จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 4.00 ตามลำดับ

ระดับการศึกษา ประชาชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 279 คน คิดเป็นร้อยละ 69.75 รองลงมา คือ ระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 102 คน คิดเป็น ร้อยละ 25.50 และสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 4.75 ตามลำดับ

อาชีพ ประชาชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอาชีพ อาชีพเกษตรกร จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 28.00 รองลงมาคือ รับจ้างทั่วไป จำนวน 84 คน คิดเป็นร้อยละ 21.00 อาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 19.00 อาชีพข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 12.00 และพนักงานบริษัท จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 8.00 นักเรียน/นักศึกษา จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 8.00 และอื่นๆ จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 4.00 ตามลำดับ

รายได้ต่อเดือน ประชาชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมีรายได้ 5,000 – 10,000 บาท จำนวน 220 คน คิดเป็นร้อยละ 55.00 รองลงมา รายได้ 10,000 – 20,000 บาท จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 19.00 รายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 14.00 และรายได้ 20,000 บาท ขึ้นไป จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 12.00 ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามตัวชี้วัดศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยั่งยืน กรณีศึกษาตำบลบ้านด่าน อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

ผลวิเคราะห์ จากเป็นแบบสอบถาม พบว่า ประชาชนผู้ให้ข้อมูล 400 คน มีความคิดเห็นด้วยต่อตัวชี้วัดศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.59 ($\bar{X} = 3.59$) เมื่อพิจารณาจำแนกตามด้าน พบว่า ระดับความคิดเห็นด้วย เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากที่สุดไปหาน้อยได้ดังนี้ ความคิดเห็นด้วยระดับมาก ด้านที่ 3 ศักยภาพการให้บริการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 ($\bar{X} = 4.17$) รองลงมา ความคิดเห็นด้วยระดับมาก ด้านที่ 2 ศักยภาพการรองรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.54 ($\bar{X} = 3.54$) ความคิดเห็นด้วยระดับปานกลาง ด้านที่ 4 ศักยภาพดึงดูดใจแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.38 ($\bar{X} = 3.38$) และความคิดเห็นด้วยระดับปานกลาง ด้านที่ 1 ศักยภาพการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.28 ($\bar{X} = 3.28$) ตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ลินจง โพชาริ (2554, น.93-134) เรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนบ้านชำตารมย์ ตำบลตระกาจ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ” ผลวิจัย พบว่าการวิจัยมีองค์ประกอบและตัวชี้วัดในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนบ้านชำตารมย์ ตำบลตระกาจ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ มี 4 องค์ประกอบหลักด้านการบริหารจัดการ 10 ตัวชี้วัด ด้านการรองรับ 7 ตัวชี้วัด ด้านการให้บริการ 9 ตัวชี้วัด และด้านการดึงดูดใจ 8 ตัวชี้วัด มีความเหมาะสมสามารถนำมาใช้เป็นรูปแบบในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนในระดับหมู่บ้านต่อไป

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพพบว่า 1) ด้านพื้นที่มีทรัพยากรธรรมชาติ และประเพณีวัฒนธรรม ทุนธรรมชาติและมีประเพณีวัฒนธรรมบุญเดือนสิบ โดยทางชุมชนจะมีการจัดทำพิธีประจำปี และการแสดงพื้นบ้านอาโยสายโย (รำแม่มด) ที่ชุมชนสืบทอดต่อกันมา มีวิถีชีวิตที่น่าสนใจ การทอเสื่อพันธุ์กก พระราชทาน (กกราชินี) การทำไม้กวาดด้านทรัพยากรธรรมชาติ พื้นที่มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มสลับเนินดินสูงต่ำประปราย ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ 2) ด้านการจัดการ มีแหล่งการเรียนรู้

วิถีชีวิตเกษตร เรียกว่า “มหาวิทยาลัยเกษตรกร” ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 บ้านไทยสามารถ เป็นแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีจุดสาธิตและทดลองปฏิบัติการ การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ การทำน้ำยาเอนกประสงค์ แชมพูมะกรูดย่านาง และสวนสมุนไพร เพื่อจำหน่ายสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน มีการอบรมให้ความรู้จากหน่วยงานภายนอก ด้านการเกษตรอินทรีย์ การปลูกข้าวปลอดสารพิษ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้าทางการเกษตร 3) ด้านกิจกรรมและกระบวนการท่องเที่ยว มีการจัดที่สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตของชุมชนตามแต่ละช่วงฤดูกาล เช่น การปลูกข้าวทำนา ให้ความรู้เกี่ยวกับการทำสวนโดยรูปแบบการบรรยายและเดินชมสวน สามารถให้นักท่องเที่ยวที่สนใจร่วมกิจกรรมปลูกข้าวได้ และคนในชุมชนยังร่วมกันดูแลรักษาความปลอดภัยโดยจัดอาสาสมัครในพื้นที่ แต่เส้นทางคมนาคมในชุมชนยังขาดแสงสว่างไม่เพียงพอ ขาดแหล่งน้ำทำการเกษตร จึงส่งผลทำให้เกิดปัญหาการเพิ่มผลผลิตให้เพิ่มขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวลักษณ์ ผาวันดี (2552, น.53-102) เรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร : กรณีศึกษากลุ่มสมุนไพรบ้านดงบังหมู่ที่ 6 ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี” ผลวิจัยพบว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกลุ่มสมุนไพรบ้านดงบังได้ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น 4 ด้าน คือ ด้านบุคลากร โดยมีการจัดฝึกอบรมความรู้ และฝึกปฏิบัติการจัดการท่องเที่ยวเกษตรให้กับสมาชิก ด้านพื้นที่ มีการจัดเตรียมพื้นที่ภายในกลุ่มสร้างเส้นทางเดินชมธรรมชาติในสวนสมุนไพร ติดป้ายแสดงจุดการให้บริการ รวบรวมภูมิปัญญาสมุนไพรไทย โดยแสดงชื่อสรรพคุณของสมุนไพรในการรักษาโรค ด้านกิจกรรมเพื่อสร้างรายได้และจัดหางบประมาณของกลุ่ม มีการตั้งจุดแสดงการสาธิตพืชสมุนไพรตั้งแต่ขั้นตอนการปลูก การเจริญเติบโต การเก็บ การตาก รวมถึงการเพาะชำกล้าไม้สมุนไพร การผลิตยาสมุนไพรและอาหารสมุนไพรเพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวของกลุ่มสมุนไพรดงบัง กับโรงพยาบาลอภัยภูเบศ กลุ่มไม้ดอกไม้ประดับและกลุ่มท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม 4) ด้านการมีส่วนร่วมพบว่า มีการประสานงานของชุมชนกับองค์กรภายในท้องถิ่น ประเมินความพร้อมของบ้าน

ที่ใช้ที่พักอาศัยเพื่อพัฒนารูปแบบโฮมสเตย์ พิจารณากันที่เหมาะสมในการจัดเป็นที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ บ้านทุกหลังมีสภาพบ้านที่เหมาะสม มีห้องให้ผู้มาพักอาศัยเป็นสัดส่วน มีเครื่องนอนพร้อมสรรพและสิ่งอำนวยความสะดวก สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุจิตราภรณ์ จุสปาโล (2558, น.95-100) เรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนบ้านบางเหริ่งใต้ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา” ผลวิจัยพบว่า การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการออกแบบรายการนำเที่ยวที่เชื่อมโยงไปยังแหล่งเรียนรู้ในตำบลบางเหริ่งใต้ จังหวัดสงขลา โดยใช้วิธีการศึกษาจากการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การประชุมระดมความคิดเห็นจากผู้นำชุมชน ประชาชนในพื้นที่ และผู้ประกอบการ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพในการดึงดูดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนารายการนำเที่ยวบนรากฐานการรักษาวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนเชิงอนุรักษ์บนวิถีความพอเพียง เพื่อเสริมสร้างรายได้ให้ชุมชนทั้งแบบไปกลับและค้างคืน เพื่อรองรับการเปิดการท่องเที่ยวอาเซียนและสามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ทุกฤดูกาล

ผลประเมินศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยั่งยืน กรณีศึกษาตำบลบ้านด่าน อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

ตัวชี้วัดมาจากแนวคิดตามมาตรฐานของ Department of Agricultural Extension (2011) ศึกษาทั้งหมด 4 ด้าน 1) ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ประกอบด้วย 10 ตัวชี้วัด 2) ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ประกอบด้วย 10 ตัวชี้วัด 3) ศักยภาพในการดึงดูดใจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัด 4) ศักยภาพการรองรับด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ประกอบด้วย 15 ตัวชี้วัด

1) ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรพบว่า ชุมชนมีสื่อหลากหลายประเภทสำหรับให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว เช่น เว็บไซต์ แต่ชุมชนยังไม่มีมาตรการในการรักษาความปลอดภัย เช่น ขาดความพร้อมของบุคลากรแหล่งท่องเที่ยว

ด้านการปฏิบัติตามมาตรการรักษาความปลอดภัยอย่างเคร่งครัด ชุมชนขาดการแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวชัดเจน การรวมกลุ่มโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว มีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ประเพณีบุญเดือนสิบ อาโอยสายโย กลุ่มทำไม้กวาด กลุ่มที่ปักแบบโฮมสเตย์ กลุ่มเพาะเห็ดสร้างรายได้ และเทศบาลตำบลบ้านด่านมีโครงการพัฒนาแก้มลิง (คลองพรมโหด) หมู่ที่ 2 บ้านหนองขาม เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของนักท่องเที่ยว ส่วนการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นในตำบลใกล้เคียง เช่น ปราสาทเขาน้อยสี่ชมพูที่ตั้งอยู่ตำบลคลองน้ำใส ปราสาทเมืองแฝด ตำบลเมืองแฝด และตลาดโรงเกลือ ตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ชุมชนมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวได้

2) ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่าส่วนใหญ่ขาดศักยภาพในเรื่องการบริการนักท่องเที่ยว ทักษะการให้บริการ การสื่อสารกับนักท่องเที่ยว ความรู้และทักษะของของผู้ให้บริการ กระบวนการให้บริการเป็นลำดับขั้นตอน เทคนิคการให้บริการเพื่อสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว และความเข้าใจความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ชุมชนมีความสุขภาพ ความมีน้ำใจในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว โดยจากการสังเกตการณ์ของผู้วิจัยที่พบเห็นได้ในชุมชน ชาวบ้านดูแลต้อนรับผู้มาเยือนด้วยไมตรีจิต

3) ศักยภาพในการดึงดูดใจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า มีสวนพืชสมุนไพรป่าชุมชน และมีพื้นที่แก้มลิงซึ่งมีทัศนียภาพสวยงามที่กำลังได้รับการพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ ตำบลบ้านด่านมีพื้นที่ทำการเกษตรกรรมประมาณร้อยละ 90 ของพื้นที่ ทำให้มีแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตเกษตรที่น่าสนใจ อย่างมหาวิทยาลัยเกษตรกรที่ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 มีฐานการเรียนรู้เรื่องปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยชีวภาพ น้ำหมัก แคมพู น้ำยาเอนกประสงค์ เป็นพื้นที่การเพาะปลูกข้าว ที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวสามารถร่วมกิจกรรมลงการทำนาปลูกข้าว

4) ศักยภาพการรองรับด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า หมู่ 4

บ้านต้นและหมู่ 6 บ้านกุดม่วง มีบ้านพักที่เตรียมเป็นโฮมสเตย์จำนวน 10 หลัง สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 50 คน ซึ่งสามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม แต่จำนวนห้องน้ำสาธารณะยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวต้องใช้ห้องน้ำร่วมกันกับเจ้าของที่พักแบบโฮมสเตย์ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการรับประทานเอง จึงทำให้จุดบริการอาหารมีไม่เพียงพอต่อความต้องการ ถนนหนทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่สะดวก มีที่จอดรถเพียงพอ และมีป้ายบอกทางตามที่สำคัญ แต่ขาดจุดจำหน่ายซื้อสินค้าเกษตร ขาดสิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะสำหรับผู้พิการ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับ อภิวัฒน์ วัชรภกรักษ์ (2553, น.89) เรื่อง “แนวทางการพัฒนาเชิงนโยบายการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีศึกษาคลองมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาอุปสรรค ที่พบ คือ 1.ไม่ได้รับความสะดวกในการเดินทาง 2.ไม่มีระบบการรักษาความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยวบริเวณจุดขึ้น-ลงเรือ 3.ขาดการประสานงานในการอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว 4.การขาดการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว 5.ขาดการถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยว 6.ชุมชนบางส่วนยังไม่ให้ความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ควรสนับสนุนการสร้างเครือข่ายของประชาชนที่มีประสบการณ์ในการฝึกอบรมโดยรวมและจำแนกตามประสบการณ์ในการบริการที่มีแนวคิดคล้ายคลึงกัน เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมการบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในแต่ละแห่ง

2. การส่งเสริมและเพิ่มการประชาสัมพันธ์ เป็นการพัฒนาความรู้และกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมที่เหมาะสมมีคุณภาพในห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

เอกสารอ้างอิง

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2558). ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ.2558-2560. ค้นเมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2560. จาก https://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=7114.
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2555). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS. (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ : เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง แมสโปรดักส์.
- ลินจงโพธารณี. (2554). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนบ้านชำดามย์ ตำบลตระกาจ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สำนักงานเทศบาลตำบลบ้านด่าน. (2560). สภาพข้อมูลพื้นฐาน. ค้นเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2560. จาก <http://bandan.in.th/home.html>
- สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสระแก้ว. (2560). ศุลกากรอัญประเทศเผยตัวเลขการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้วปี 2558 มูลค่ากว่า 8 หมื่นล้าน. ค้นเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2560. จาก <http://thainews.prd.go.th/>
- สุจิตราภรณ์ จุสปาโล. (2558). การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนบางเหริ่งใต้ อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา. ว.มหาวิทยาลัยศิลปากร. 35 (2), 89-103.
- เสาวลักษณ์ ผาวันดี. (2552). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร : กรณีศึกษา กลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง หมู่ที่ 6 ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.

อภิวัฒน์ วัชรภักดิ์. (2553). แนวทางการพัฒนาเชิงนโยบายการท่องเที่ยว
เชิงเกษตร กรณีศึกษา คลองมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม.
วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.

Department of Agricultural Extension. (2011). The Potential Agro
tourism Resources of Self-sufficiency (การประเมินศักยภาพ
แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง). ค้นเมื่อวันที่
4 มีนาคม 2561. จาก <http://www.cdoae.doe.go.th/53/html>.

การตัดสินบนในพิธีกรรมแก้บนหนังตะลุงเมืองเพชร¹

Vow Ending in a Ceremony of Vow Fulfilling

by Petchaburi Shadow Puppetry

(Received : June 10, 2018 Revised : March 22, 2019 Accepted : June 20, 2019)

สมบัติ สมศรีพลอย²

Sombat Somsriploy

บาหยัน อิ่มสำราญ³

Bayan Imsamran

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการตัดสินบนในพิธีกรรมแก้บนด้วยหนังตะลุงเมืองเพชร โดยใช้ข้อมูลจากตัวบทวรรณกรรมและบริบทในพิธีกรรมแก้บน ผลการวิจัยพบว่า การตัดสินบนมี 2 วิธี ประกอบด้วย 1) การตัดสินบนในตัวบทวรรณกรรม มีขั้นตอนโดยเริ่มจากบทร้องเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เจ้าของสินบน การยิงลูกศรตัดสินบน การลบสินบนออกจากบัญชี การนำสินบนไปทิ้งน้ำ และการนำสินบนเป็นอาหารของสัตว์น้ำ และ 2) การตัดสินบนนอกตัวบทวรรณกรรม มีขั้นตอนดังนี้ ผู้บนจะใช้วิธีฉีกไปไม้/หญ้า/เชือก/กระดาศ ให้แยกขาดออกจากกัน

¹บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง วรรณกรรมหนังตะลุงเมืองเพชร ระดับปริญญาตรีบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

²นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

³อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

และใช้มีดกรีดเครื่องเช่น เช่น หัวหมูหรือไก่ต้ม ส่วนคนเชิดจะตัดสินบนโดยใช้มีดเฉือนหยวกกล้วย 3 ครั้งหลังจากจบการแสดง ส่วนสัญลักษณ์ของการตัดสินบนทั้งทางวรรณกรรมและทางพฤติกรรมล้วนเป็นการสื่อความหมายเชิงรูปธรรมถึงการตัดสินบนว่า สินบนนั้นได้ขาดลงอย่างเด็ดขาดแล้วตามเจตนารมณ์ของผู้บน สิ่งศักดิ์สิทธิ์จะรับรู้และไม่ทวงถามสินบนอีก สัญลักษณ์ดังกล่าวเป็นการเน้นย้ำเพื่อให้ผู้บนเกิดความมั่นใจและสบายใจ

คำสำคัญ : หนังตะลุงเมืองเพชร การตัดสินบน พิธีกรรมแก้บน สินบน

Abstract

This research aimed to analyze methods of the vow ending in a ceremony of vow fulfilling by Petchaburi Shadow Puppetry. Data were collected from the text and the context in a ceremony of vow fulfilling. The result shows that there are 2 methods of the vow ending. The first method is the textual method. The content of the text consists of calling holy spirits, shooting an arrow, deleting vow from an account book, throwing vow to water, and feeding aquatic animals with a vow. The second method is a non-textual method or action method. A vow maker may tear some leaf, grass, rope, or paper, and make a cut on the food for worshipping holy spirits. Meanwhile, a shadow puppetry performer must cut a piece banana tree for 3 times after finishing a shadow puppetry performance. Both the textual method and the action method convey the symbolic meaning of the vow ending. They assure that a vow maker fulfills his/her promise. Holy spirits accept shadow puppetry and will never ask for anything from a vow maker again. Those symbols help make a vow maker relieved and convinced.

Keywords : Petchaburi Shadow Puppetry, Vow Ending, Vow Ending Ceremony, Vow

บทนำ

การบนบานศาลกล่าวเป็นวิธีการหนึ่ง ซึ่งเป็นประเพณีปฏิบัติทางวัฒนธรรม ที่ช่วยให้เกิดความสบายใจ เนื่องจากมนุษย์เชื่อว่ามีความอำนาจเหนือธรรมชาติบางอย่าง ซึ่งเรามองไม่เห็น แต่มีอิทธิฤทธิ์ดลบันดาลให้เกิดสิ่งต่าง ๆ พิธีกรรมจึงเป็นสื่อและเป็นวิธีการสำคัญที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสารต่อรองกับอำนาจเหนือธรรมชาติอันนั้น (ศิริพร ณ ถลาง, 2539, น.7) เมื่อมนุษย์ต้องการให้ดลบันดาลสิ่งต่าง ๆ ให้มนุษย์จึง “ให้” บางสิ่งบางอย่างแก่อำนาจเหนือธรรมชาตินั้นเป็นการตอบแทน เรียกว่า “สินบน” อาจเป็นสิ่งของ เครื่องเล่น หรือการแสดง วิธีการการตอบแทนนี้เรียกว่า “แก้บน” ซึ่งมีหลายวิธี เช่น การถวายข้าวของเครื่องเล่น เช่น ไข่พันลูก, หัวหมู, ไก่ต้ม, ขนมห้วยฟู, ผลไม้ หรือ การแสดงต่าง ๆ เช่น รำแก้บน, ฉายหนัง, ละคร, โขน, ลิเก, รำวง, หมอลำซิ่ง ซึ่งผู้บนบานเป็นคนกำหนดเองว่าจะให้อะไรตอบแทน

พิธีกรรมการบนบานของชาวเพชรบุรีส่วนใหญ่เป็นการบนบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ท้องถิ่นตามระดับพื้นที่ปริมาตรของแต่ละหมู่บ้าน ขั้นตอนการบนมีแบบแผน ที่ชัดเจนแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือการบนโดยตรงกับบนปากเปล่า⁴ ชาวเพชรบุรี

⁴“การบนโดยตรง” ผู้บนอาจจะเดินทางไปศาลเจ้าพ่อ จตุรูป 9 ดอก บอกชื่อนามสกุล เล่าเรื่อง ความทุกข์ร้อนและขอบนบานให้พ้นจากความทุกข์หรือขอให้สมหวังตามที่ปรารถนา หากสำเร็จ ตามปรารถนาจะนำสิ่งใดก็ตามที่ระบุให้ชัดเจนมาแก้บน หากไม่สามารถไปยังศาลได้ก็สามารถ จตุรูป 9 ดอก ปักกลางแจ้งโดยผู้บนหันหน้าไปทางศาลบอกเล่าแก้บนพร้อมกล่าวคำบนบาน ส่วน “การบนปากเปล่า” บางครั้งผู้บนเจ็บป่วยหนักอยู่ในชั้นวิกฤตหรือมีข้อจำกัดอื่น ๆ ที่ไม่สามารถบนโดยตรงได้ ก็สามารถยกมือพนมแล้ว เอยคำบนบาน ข้อสำคัญจะต้องบอก ชื่อเรื่องที่บน และสิ่งที่จะนำมาแก้บน ซึ่งต้องระบุให้ชัดเจน เช่น ถวายดอกไม้เจ็ดสี ผ้าเจ็ดสี เจ็ดดอก ไข่ต้ม หัวหมู น้ำแดง ขนมห้วยฟู เพลงปรบไก่ เพลงพวงมาลัย ละครชาตรี ละครรำ แก้วบน วิ่งรอบสถานที่นั้น ๆ รำแก้บนด้วยตนเอง ถวายเงินตอบแทน บวชแก้บน เป็นต้น

มีความเชื่อถือศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือผีที่อยู่ในพื้นที่ของตนอย่างมั่นคง ดังนั้นเมื่อมีปัญหาชีวิตชาวเพชรบุรีจึงบนบานศาลกล่าวและเมื่อได้สมประสงค์ตามที่บนก็จะแก้บนด้วยหนังตะลุง หนังตะลุงเมืองเพชรจึงเป็นศิลปะการแสดงที่มีบทบาทรับใช้สังคม ทำหน้าที่เป็นมหรสพแก้บน ช่วยคลายความวิตกกังวลและสร้างความสบายใจให้ชาวเพชรบุรี (ทรงฤทธิ์ ศรีสารคาม, 2555, น.ง)

การแก้บนด้วยหนังตะลุงจึงเป็นพันธกิจสัญญาอันศักดิ์สิทธิ์ของชาวเพชรบุรีที่มีจุดมุ่งหมายในการเชื่อมโยงระหว่างสองโลกคือโลกสามัญกับโลกศักดิ์สิทธิ์⁵ ให้มาบรรจบกันด้วยการอุปถัมภ์และต่างตอบแทนเกื้อกูลด้วยความเคารพศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามข้อผูกพันสัญญาที่จะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดด้วยเกรงอำนาจเบื่องบนจะลงโทษหากไม่ทำตามสัญญาที่ให้ไว้ โดยมี “คนเชิด” ผู้เป็นศิลปินที่มีพรสวรรค์และพลังพิเศษในการสื่อสารเชื่อมโยงระหว่างโลกมนุษย์กับโลกแห่งจิตวิญญาณ (Hemmet, 1996, p.5) เพื่อให้เกิดผลสำเร็จของการหลุดสินบาทขาดสินบนทำให้เกิดความสุขสันติของทั้งสองโลก โดยมีบทวรรณกรรมหนังตะลุงที่มีวิธีการ ขั้นตอน และสัญลักษณ์ในพิธีกรรมแก้บนที่มีลักษณะเฉพาะท้องถิ่นเมืองเพชร

⁵โลกสามัญ หมายถึง โลกที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมและความสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ โลกที่สัมผัสจับต้องได้เต็มไปด้วย โลภ โกรธ หลง มีความทะเยอทะยาน ใฝ่ กระจาย รัก ห่วงหา อาลัย ซึ่งอาจจะมิได้สูงส่ง แต่ก็ไม่ต่ำทราม โลกสามัญ คู่กับโลกศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งหมายถึง เหตุการณ์ ปริณิพพาน พื้นที่และเวลาที่แตกต่างจากโลกของชีวิตประจำวันที่เราใช้ชีวิตอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน นอกจากแตกต่างแล้วยังมีความพิเศษบางอย่างตรงที่มณฑลศักดิ์สิทธิ์นี้สามารถจะเผยให้มนุษย์ประจักษ์ถึงสิ่งที่สูงส่งกว้างไกลไปกว่าเรื่องของรูป รส กลิ่น เสียง ที่จับต้องมองเห็นได้ หรือสามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสของมนุษย์ เอมีล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim) กล่าวว่า โลกสามัญและโลกศักดิ์สิทธิ์เป็นมโนทัศน์หลักในการพิจารณาภาวะระบบความเชื่อและศาสนา ในสังคมมนุษย์ พิธีกรรมและสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของโลกแห่งความศักดิ์สิทธิ์ คือ ตัวแทนที่เป็นรูปธรรมของความเป็นสังคม โลกศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นเสมือนอีกภาคหนึ่งของโลกสามัญ (ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล, 2546, น.2-4)

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556, น.484) ให้ความหมายคำว่า ตัด คือ ก.ทำให้ขาดด้วยของมีคม เช่น ตัดกระดาษ ตัดผ้า ส่วนคำว่า สินบน (โบ) น. ทรัพย์หรือสิ่งของที่จะให้เป็นเครื่องบูชาคุณหรือตอบแทน ผู้ที่จะช่วยให้สำเร็จตามประสงค์ (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, 2556, น.1233) เมื่อนำคำทั้งสองมาประสมกันเป็นคำว่า “ตัดสินบน” หมายถึง การตัดสิ่งที่ได้บนบานไว้ให้ขาดออกจากกัน เป็นสัญลักษณ์ว่าการแก้บนได้สำเร็จแล้ว คำกริยา “ตัด” นี้ยังพบในพิธีกรรมโบราณและพิธีกรรมบางอย่างที่สืบทอด จากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีนัยและความหมายให้วิเคราะห์ตีความเกี่ยวกับ พิธีกรรมที่บุคคลหรือชุมชนร่วมกันทำในโอกาสพิเศษและเกี่ยวข้องกับอำนาจ ลึกกลับ ซึ่งมีสัญลักษณ์ต่าง ๆ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน การค้นหาความหมายของระบบ สัญลักษณ์เป็นการค้นหาความหมายของระบบคิดและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับมนุษย์ และมนุษย์กับธรรมชาติ (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2544, น. 94) ตามความเชื่อ ที่เป็นข้อตกลงร่วมกัน

การตัดในพิธีกรรมโบราณของไทย ข้อมูลจากหนังสือเกร็ดโบราณคดี ประเพณีไทยของ ส.พลายน้อย (น้ำชาติ ประชาชื่น, 2551, น.24) กล่าวว่า ในตำราพิชัยสงคราม กล่าวถึงพิธีกรรมตัดไม้ข่มนาม ในเวลาที่บ้านเมืองมีศึกสงคราม โดยนำไม้ที่มีชื่อพ้องกับศัตรูมาตัด เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้แก่เหล่าทหาร และยังเป็นการข่มขวัญทัพฝ่ายศัตรูด้วย นอกจากนั้น ยังมีการตัดในประเพณี การตัดกรรม-ตัดเวร เนื่องจากการเจ็บไข้ได้ป่วยของชาวอีสาน ญาติพี่น้องนำไปทำพิธี ตัดกรรม-ตัดเวรที่วัด พระสงฆ์จะสวดตัดกรรม-ตัดเวร พอสวดถึงบทสุดท้าย พระสงฆ์แต่ละรูปใช้มีดน้อยตัดด้ายสายสิญจน์ที่ปากหม้อทันที จึงทำพิธีเสกด้าย ผูกข้อมือ (ศิลปะไทย, 2557, ออนไลน์)

พิธีชางกะมุดเป็นพิธีศักดิ์สิทธิ์ของชาวไทยโส้เมื่อมีการตายเกิดขึ้น เป็นพิธีกรรมก่อนนำไปฝังหรือเผา หากไม่กระทำผืนนั้นก็จะเปื้อนดิบ ซึ่งไม่เป็นมงคล มีขั้นตอนพิธีกรรมเป็นลำดับตามความเชื่อ ซึ่งมีขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการตัดกรรม ตัดเวร เมื่อผีถึงป่าช้าก่อนจะเผาจะมีพิธีทางศาสนาเมื่อเสร็จพิธีทางศาสนาก็จะมี

พิธีตัดกรรมตัดเวรกรรม เจ้าฮีดหรือเจ้าพิธีจะใช้เถาวัลย์มา 1 เส้น วางปลายข้างหนึ่งที่โลงศพ อีกข้างหนึ่งไว้ที่ลูกหลานและผู้แบกหามศพ แล้วกล่าวว่า “ต่อไปนี้ตัดญาติขาดมิตรกันเดินทางคนละเส้นทางใครทางมัน เอ้ามว บ่า ไป ปูน ชิ่ง ตาปัด ตัดตึง เจอ พร้อมกับใช้มีดตัดตรงเถาวัลย์เส้นนั้นแล้วพูดต่อไปอีกว่า “ทางคนละเส้นตะเวนคนละหน่วย อย่าเือนว่าลูกหลานอีกต่อไป โกล กาล อาล ละมือ เจอ ละเนอ” เป็นอันเสร็จพิธี (ละกายเทรอว กรวง ชะมาน, 2553, ออนไลน์)

พิธีศพเจ้านายของชาวจำปาศักดิ์มีการตัดโดยใช้ศร ซึ่งเจริญ ตันมหาพราน (2536, น. 40-41) กล่าวว่าธรรมเนียมการจัดงานศพเพื่อเจ้าเมืองจำปาศักดิ์จะนำศพใส่ห่อแก้ววางบนหลังนกหัสติลิงค์สัตว์หิมพานต์ที่สร้างขึ้นรองรับ แห่ไปเผาที่วัดเจ้าภาพจะมอบหมายให้คนทรงประทับทรงนางสีดาถือศรเพื่อชำนกหัสติลิงค์จะร้ายรำไปในขบวนแห่ พอถึงบริเวณงานจะพ้อนเวียนขวารอบตัวนกหัสติลิงค์ 3 รอบ พอได้จังหวะก็แผลงศรเข้าที่อกนกหัสติลิงค์ คนที่อยู่ภายในตัวนกจะเทน้ำสีแดงออกมาตามรูกระดูก เมื่อนกหัสติลิงค์ถูกศรก็จะดิ้นสายไปสายมาจนง่วงตก ตาหลับ หูหยุดแกว่ง เป็นสัญญาณว่านกตายแล้ว หลังจากพิธีชำนกหัสติลิงค์เสร็จสิ้นเจ้าภาพก็เริ่มพิธีทางศาสนา แม้จะเป็นการทำพิธีตามตำนานที่เล่าว่า ศพของกษัตริย์เชียงรุ่งที่ตั้งบนจิตกาธานถูกนกหัสติลิงค์คาบไป ต่อมา “แม่นางสีดา” สามารถใช้ศรชำนกหัสติลิงค์ได้สำเร็จ จึงกลายมาเป็นธรรมเนียมการปฏิบัติของเจ้านายเชื้อสายจำปาศักดิ์

เรื่องการตัดเป็นหัวใจสำคัญในพิธีกรรมต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาแล้ว ทุกพิธีกรรมล้วนใช้อาวุธเป็นเครื่องมือในการประกอบพิธี กล่าวคือ ในพิธีตัดไม้ข่มนามจะใช้ดาบอาญาสิทธิ์ฟันศีรษะของหุ่นดินปั้นให้ขาดลงในการฟันครั้งเดียว ในพิธีตัดกรรมตัดเวรของชาวอีสาน พระสงฆ์ใช้มีดน้อยตัดด้ายสายสิญจน์ที่ปากหม้อ พิธีขางมะกูดของชาวไทโส้ใช้มีดตัดเถาวัลย์ เช่นเดียวกับการยิงศรชำนกหัสติลิงค์ในพิธีศพของเจ้าเชื้อสายจำปาศักดิ์ การตัดในพิธีกรรมล้วนเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายทั้งสิ้น การตัดในพิธีตัดไม้ข่มนาม เป็นการตัดคอหุ่นที่เป็นสัญลักษณ์คือชีวิตของศัตรูต้องการให้ศัตรูตายหรือพ่ายแพ้ในการสงคราม ส่วนการตัดสายสิญจน์ที่มัดหม้อ

ในพิธีกรรมชาวอีสาน เป็นการตัดแว-ตัดกรรม ให้แยกออกจากร่างกายของผู้เจ็บป่วย เพื่อให้หายจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วยที่เรื้อรัง การตัดทั้งสองพิธีกรรมเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจ ส่วนพิธีกรรมงานศพของชาวไทส่วยที่ตัดเถาวัลย์กับการยิงศรตัดชั่วหัวใจนกหัสดีลิงค์ของเจ้าจำปาศักดิ์ เป็นสัญลักษณ์ที่เป็นการตัดขาดระหว่างโลกของคนเป็นที่ เป็นญาติมิตรกับโลกของคนตาย เพื่อให้ต่างคนต่างไปกันคนละทางอย่าได้มายุ่งเกี่ยวต่อกัน

การตัดวัตถุในพิธีกรรมล้วนเป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อความหมายทางวัฒนธรรม ตลอดจนระบบความคิดความเชื่อของเจ้าของวัฒนธรรมนั้น ๆ รูปแบบของความหมาย (Pattern of meanings) ที่ได้รับสืบทอดกันมาในรูปของสัญลักษณ์เป็นระบบของแนวคิดที่ได้รับสืบทอดกันมา (Inherited conceptions) และแสดงออกในรูปของสัญลักษณ์ซึ่งผู้คนใช้ในการติดต่อสื่อสารกับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ ต่างเป็นที่รับรู้และเข้าใจความหมายของเจ้าของวัฒนธรรมที่ประกอบพิธีกรรม จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการตัดสินใจของการแก้บนหนังตะลุงเมืองเพชรว่ามีวิธีการขั้นตอน ตลอดจนสัญลักษณ์ที่ใช้สื่อความหมายจากบทวรรณกรรมและบริบทในพิธีกรรมการแก้บนหนังตะลุงต่ออำนาจศักดิ์สิทธิ์ท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาวิธีการตัดสินใจในพิธีกรรมแก้บนหนังตะลุงเมืองเพชร

ขอบเขตการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลและบริบทการแสดงหนังตะลุงเมืองเพชรที่แสดงแก้บนภายในจังหวัดเพชรบุรี โดยเลือกคณะหนังตะลุงจำนวน 4 คณะ ที่ได้รับความนิยมและรู้จักกันอย่างกว้างขวาง มีงานแสดงแก้บนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ปีละไม่ต่ำกว่า 200 งานต่อปี ได้แก่ คณะ ช.รุ่งเรือง, คณะ ก.กล้วยบรรเลงศิลป์, คณะ พ.นิยมศิลป์ และ คณะ ว.รวมศิลป์.

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องการตัดสินบนและการสื่อความหมายในพิธีกรรม
2. เก็บข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับพิธีกรรมการตัดสินบนหนังตะลุงเมืองเพชรที่แสดงแก้บน โดยใช้ระเบียบวิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามทางคติชนวิทยา สังเกตการณ์ และสัมภาษณ์คนเชิดกับเจ้าภาพ
3. ถอดบทเชิงสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์และการตัดสินบนจากแถบบันทึกเสียงเป็นลายลักษณ์อักษรจำนวน 4 คณะ ประกอบด้วย คณะ ช.รุ่งเรือง, คณะ ก.กล้วยบรรเลงศิลป์, คณะ พ.นิยมศิลป์ และ คณะ ว.รวมศิลป์.
4. วิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามวิธีการตัดสินบนจากบทวรรณกรรมและพฤติกรรมสัญลักษณ์ของการแก้บนด้วยหนังตะลุง
5. เรียบเรียงผลการวิจัย สรุปผลการวิจัย และอภิปรายผล และนำเสนอเป็นบทความวิจัย

ผลการวิจัย

การแสดงหนังตะลุงเมืองเพชรแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงพิธีกรรมและช่วงการแสดง กล่าวคือ ช่วงพิธีกรรม เป็นการไหว้ครู การเชิญเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการตัดสินบน ส่วนช่วงการแสดงเป็นช่วงต่อจากช่วงพิธีกรรม เนื่องจากหนังตะลุงเมืองเพชรผูกติดกับพิธีกรรมการแก้บน จึงเกิดพิธีกรรมก่อนการแสดงที่มีบรรยากาศเข้มขลังแต่ยังคงรักษารูปแบบโบราณทั้งด้านเนื้อหาและการร้อง การตัดสินบนมีเอกภาพและลำดับขั้นตอนชัดเจน สามารถวิเคราะห์ได้ 2 วิธีการ ดังนี้

1. การตัดสินบนในตัวบทวรรณกรรม

จากการศึกษาตัวบทการร้องเชิญเจ้าที่เป็นภาษาร้อยกรองประเภทกลอนหนังตะลุงหรือกลอนหัวเดียว คนเชิดจะพากย์ประกาศเจ้าหรือเชิญเจ้าที่เจ้าภาพได้บนบานไว้ให้มารับสินบน ประกอบการเชิดให้เห็นท่าทางของรูปตัวหนังในช่วงพิธีการตัดสินบน มีขั้นตอน ดังนี้

1.1 การร้องเชิญเจ้าพ่อหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ขั้นตอนแรกของพิธีการแก้บนหนังตะลุงเมืองเพชร คนเชิดจะใช้รูปตัวประกาศเจ้า⁶เป็นตัวแทน คนเชิดร้องกลอนสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเจ้าพ่อที่เจ้าภาพได้บนบานไว้ เชิญให้มารับสินบน ตัวอย่าง

ศาลเจ้าแม่อุดมทรัพย์ศักดิ์สิทธิ์	ด้วยแรงฤทธิ์ไม่หนีไปไหน
มารับรู้เห็นเป็นพยาน	มาเป็นประธานรับสินบนโดยไว
ลูกเชิญพ่อผู้เป็นเจ้าของ	มารับมารองสินบนพ่อไป
ไหว้องค์พระพรหมอยู่ที่นี้	ไม่หลบไม่ลี้ลูกไปไหน
ลูกเชิญพ่อผู้เป็นเจ้าของ	มารับมารองสินบนพ่อไป
เมื่อสมความหวังพ่อตั้งใจ	มีหนังถวายครั้งนี้หนา
มารับสินบาทและสินบน	ให้มันขาดหล่นคั่นนี้หนา
มารับสินบาทสินบน	ให้มันขาดหล่นอย่ามัวไถล
จะหันสินบาทตัดสินบน	ของพระครูวิจิตรสรคุณเสียทันใด

(คณะ พ.นิยมศิลป์, 2559)

เมื่อคุณสุวิทย์ อยู่ทอง เป็นผู้บนบาน	ต่อคุณพ่อเจ้าในคราวนั้นไซ้
บัดนี้สมมาดปรารถนา	เขาหาหนังลูกมาเล่นถวาย
หลวงพ่อดำเป็นเจ้าของ	เชิญมารับมารองสินบนพ่อไป

(คณะ ก.กล้วย บรรเลงศิลป์, 2559)

⁶ตัวประกาศเจ้า หรือ ตัวเชิญเจ้า เสมือนเป็นตัวแทนคนเชิดตะลุง เป็นรูปชายหนุ่มแต่งกายโอรสเจ้าเมือง มีหน้าเคลือบไหมได้ มือทำเป็นพิเศษให้นิ้วมือทั้ง 4 อ้าออกจากนิ้วหัวแม่มือได้อีกมือหนึ่งงอเกือบตั้งฉาก ติดกับลำตัวถือดอกบัว หรือช่อดอกไม้ หรือธงรูป ออกมาจับบทไหว้ครู บิดามารดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตัดสินบน และร้องอวยพรเจ้าภาพ

ตามขนบนิยมคนเชิดจะเอ่ยชื่อเจ้าภาพจากตัวอย่าง คือ พระครูวิจิตรสรคุณ เจ้าอาวาสวัดขุนตรา อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี กับคุณสุวิทย์ อยู่ทอง ชาวบ้านหมู่ 8 ตำบลธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี และจะเท้าความว่า เจ้าภาพได้บนบานไว้เมื่อได้สำเร็จสมประสงค์แล้วก็นำหนังตะลุงมาแสดงแก้บนถวาย ต่อจากนั้นก็เอ่ยชื่อเจ้าของสินบน จากตัวอย่างคือ พระพรหมและเจ้าแม่อุดมทรัพย์ ซึ่งเป็นศาลเจ้าศักดิ์สิทธิ์ประจำวัดขุนตรา และหลวงพ่อดำศักดิ์สิทธิ์ พระพุทธรูปประจำวัดอินทาราม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเจ้าภาพได้บนบานไว้ ขอเชิญให้เดินทางมารับสินบนชมการแสดงหนังตะลุง โดยคนเชิดจะร้องบทกลอนเน้นย้ำคำว่า “มารับสินบาทสินบน” “เชิญมารับมารองสินบน” “จะหันสินบาทตัดสินบน” เพื่อเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เจ้าของสินบนให้เดินทางมารับสินบนโดยไว

1.2 การยิงลูกศรตัดสินบน

หลังจากเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เจ้าของสินบนมาประทับหน้าจอแล้วต่อไปเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดของพิธีกรรม คือ การตัดสินบนหรือการทำให้สินบนขาด คนเชิดจะร้องกลอนบอกให้รู้ว่าจะตัดสินบน ตัวอย่าง

เมื่อพ่อมาพร้อมหน้ากัน

ตัดสินบนขาดกันเสียโดยไว

(คณะ ก.กล้วย บรรเลงศิลป์, 2559)

พอมาร่วมตามสัญญา

ตัดสินบนนี้หนาเสียโดยไว

(คณะ ว.รวมศิลป์, 2559)

เมื่อคนเชิดจะร้องกลอนจบ จะใช้ตัวประกาศเจ้ายิงลูกศร 3 ครั้งตัดสินบนให้ขาด เป็นสัญญาณให้เจ้าภาพรับรู้ สัญลักษณ์ช่วงพิธีดังกล่าวมีความหลากหลาย สัญลักษณ์แรกคือภาษาที่ใช้ร้องบอกถึงนัยยะแสดงการตัดสินบนได้แก่ “ตัดสินบนขาดกันเสียโดยไว” สัญลักษณ์ต่อมาคือกิริยาท่าทางของตัวประกาศเจ้าที่คนเชิดเชิดให้เห็นถึงการแปลงศรไปตัดสินบน จำนวน 3 ครั้ง และสัญลักษณ์รูปศรเคลื่อนที่ในฉากแสงเงาทะยานไปตัดสินบน จำนวน 3 ครั้ง การตัดสินบน

หนึ่งตะลึงจากสัญลักษณ์ดังกล่าวยืนยันความหมายว่าสินบนได้ขาดสิ้นลงแล้ว โดยผ่านถ้อยคำ กิริยา และอาวุธ ซึ่งมีอานุภาพและพลังในการตัดสินบนที่เป็นเรื่องนามธรรมให้ประจักษ์เห็นเป็นรูปธรรม โดยเปรียบเทียบอุปลักษณะเชิงสัญลักษณ์ว่าสินบนเป็นวัตถุที่มีลักษณะไม่หนาตามที่สามารยใช้ศรยิงให้ขาดหรือแยกออกจากกันได้

1.3 การลบสินบนออกจากบัญชี

การทำให้สินบนขาดจากการตัดด้วยศร ยังไม่เป็นการเพียงพอต่อความมั่นใจว่าสินบนนั้นแม้จะขาดออกจากกันแต่ยังคงรูปร่างอยู่ ขั้นตอนต่อไปจะต้องทำให้สินบนหายไปหรือลบออกจากบัญชีการบน จะไม่ได้ติดค้างหรือถูกทวงถามภายหลัง ดังตัวอย่าง

ขอให้ขาดกันตั้งแต่คืบนี้
ตั้งแต่คืบนี้และคืบหลัง
ว่าโอมขาดมหาขาด

ลบจากบัญชีตั้งแต่นี้ไป
อย่าทวงหนี้เขาอีกต่อไป
พ้องอนุญาตให้ขาดกันไป

(คณะ ก.กล้วย บรรเลงศิลป์, 2559)

เชิญพ่อขุนทอง ต้นบัญชี
พ้องได้เปิดดูบัญชี

ในคำคืบนี้พ้องก็อย่าชักช้า
ด้วยคำคืบนี้เขาแก้แล้วหนา

ขอให้สินบาทขาดสินบน
ขอให้สินบาทขาดสินบน

ขอให้มันหลุดพ้นจากกาลเวลา
อย่าได้ตกหล่นเสียวนะพ้องหนา

(คณะ ข.รุ่งเรืองศิลป์, 2559)

การตีความหมายบทกลอนข้างต้นแสดงว่าเจ้าพ่อศักดิ์สิทธิ์ มีคนบนบานจำนวนมาก จึงต้องลงบัญชีการบนไว้ โดยมี “พ่อขุนทอง” เป็นผู้ถือบัญชีการบน เพื่อจะได้ตรวจสอบว่าใครเป็นผู้บนแล้วได้แก้บนหรือไม่ ถ้าแก้บนแล้วก็ลบออกจากบัญชี หากใครยังไม่แก้ก็จะต้องทักท้วงหรือทวงถามต่อไป โดยเปรียบเทียบ

อุปลักษณะเชิงสัญลักษณ์ว่าสินบนเป็นสินค้าที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน ซึ่งซื้อขายเมื่อมีการซื้อขายไปแล้วก็ต้องลบสินค้านั้นออกจากบัญชี ซึ่งบัญชีสินบนนี้มีลักษณะคล้ายกับบัญชีบุญ-บาปในไตรภูมิพระร่วง การที่คนเข็ดร้องกลอนให้ “ลบจากบัญชี” “ขอให้สินบาทขาดสินบน” เป็นการเน้นย้ำความหมายเชิงสัญลักษณ์เพื่อความสบายใจอีกชั้นหนึ่งของผู้บนว่าถูกลบจากบัญชีสินบน หรือหลุดพ้นขาดจากการติดหนี้สินบน

1.4 การนำสินบนไปทิ้งน้ำ

การตัดสินบนให้ขาดแล้ว ลบออกจากบัญชีการบนแล้ว ยังไม่เป็นหลักประกันความมั่นใจว่าการสินบนได้หลุดพ้นอย่างแนนอนสนิทใจ จะต้องทำให้สิ้นสุดโดยจะต้องนำไปทำลายให้หมดสิ้นไปด้วยการนำไปทิ้งน้ำให้ไหลไปตามกระแสน้ำออกห่างไปจากตัวผู้บน ดังบทกลอน

สินบนขาดกันดังสัญญา พ่อจงพัดจดพาเอาไปทิ้งน้ำไหล

เชิญมารับสินบาทให้ขาดสินบน พ่อหน้ามนทิ้งธารน้ำไหล

(คณะ ก.กล้วย บรรเลงศิลป์, 2559)

สินบนขาดกันตามสัญญา พ่อจงนำพาไปทิ้งน้ำไหล

(คณะ พ.นิยมศิลป์, 2559)

การให้เจ้าพ่อซึ่งเป็นเจ้าของสินบนนำสินบนที่ถูกตัดขาดไปทิ้งยังแม่น้ำไหล เพื่อให้กระแสน้ำที่ไหลแรงพัดพาเอาสินบนไปให้ไกล สินบนที่ขาดเป็นการเปรียบเทียบอุปลักษณะเชิงสัญลักษณ์ว่า สินบนเป็นวัตถุที่ไร้ประโยชน์ไม่เป็นที่ต้องการ จึงต้องกำจัดนำไปทิ้งให้ไกลห่างตัว โดยให้กระแสน้ำพัดพาไปให้ไกลที่สุด

1.5 การให้สินบนเป็นอาหารแกสัตว์น้ำ

การทิ้งสินบนที่ถูกตัดขาดลงในกระแสน้ำเพื่อพัดพาไปให้ไกลตัวของผู้บนบานนั้น ยังไม่เพียงพอต่อความรู้สึกของผู้บนบานว่าสินบนได้ขาดและไกลห่างอย่างแนนอน คนเข็ดจะร้องกลอนย้ำความให้สินบนนั้นตกเป็นเหยื่อแกสัตว์น้ำ

ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบอุปลักษณะเชิงสัญลักษณ์ว่า สินบนเป็นอาหารของสัตว์น้ำ เมื่อกินสินบนเข้าไปแล้วก็จะย่อยสลายไม่เหลือซากหรือคงรูปแห่งวัตถุ ทำให้แน่ใจว่าการตัดสินบนนั้นได้สลายไม่มีรูป นับเป็นการสิ้นสุดหรือตัดสินบนได้สำเร็จลุล่วงตามเจตนารมณ์ของการแก้บน ดังบทกลอน

ได้แก่จะเช้พวกเหรา ได้แก่ฝูงมัจฉาและปลาตัวใหญ่
(คณะ ก.กล้วย บรรเลงศิลป์, 2559)
ให้หมู่จะเช้เหรา ฝูงมัจฉาปลาตัวใหญ่
(คณะ พ.นิยมศิลป์, 2559)

การตัดสินบนโดยวาทะศึกษาจากตัวบทการร้องตัดสินบนของคนเชิดตะลุม มีขั้นตอนและวิธีการเริ่มต้นจากการเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เจ้าของสินบนมารับสินบน ต่อจากนั้นจะให้ตัวประกาศเจ้าแฉ่งสวดตัดสินบน เมื่อสินบนขาดแล้วจะต้องลบสินบนออกจากบัญชีการบน ทำให้สินบนสูญหายจะได้ไม่ติดค้างเป็นหนี้สินบน แล้วนำไปทิ้งทำลายโยนลงแม่น้ำไหลให้ไหลออกไปไกล และกลายเป็นเหยื่อแก่สัตว์น้ำ การตัดสินบนใช้สัญลักษณ์สื่อให้เห็นถึงการตัดจึงได้อุปลักษณะเชิงสัญลักษณ์ว่า สินบนเป็นวัตถุที่ต้องใช้อาวุธที่มีพลังในการตัดคือศร ยิ่งไปตัดให้สินบนขาดออกจากกัน แล้วนำไปทำให้หายไปด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาเพื่อเป็นเครื่องประกันว่าสินบนนั้นได้ขาดสลายสำเร็จสมบูรณ์ เจ้าของสินบนจะไม่มาทวงถาม หรือทักท้วงส่งผลให้เกิดภัยพิบัติต่าง ๆ แก่ผู้บนบาน การกล่าวด้วยวาจาของคนเชิดยังไม่เพียงพอต่อความมั่นใจของเจ้าภาพว่าสินบนจะขาดลงไม่ติดค้างอย่างแน่นอน เพื่อตอกย้ำความมั่นใจว่าสินบนนั้นได้ถูกตัดให้ขาดหรือตกหล่นไปอย่างแน่นอน จึงทำให้เกิดพฤติกรรมสัญลักษณ์ของเจ้าภาพและคนเชิดที่อยู่นอกตัวบทพิธีกรรมการแก้บน

2. การตัดสินใจบนนอกตัวบทวรรณกรรม

เนื่องจากการตัดสินใจด้วยสื่อสัญลักษณ์การยิงลูกศรของตัวหนังสือ และการพากย์ด้วยวาจาถึงวิธีทำให้สินบนสูญสลายนั้น ผู้บ่นยังรู้สึกไม่เพียงพอเกรงว่าสินบนยังขาดไม่สมบูรณ์ จึงทำให้เจ้าภาพและคนเชิดมีการตัดสินใจบนในเชิงสัญลักษณ์เพิ่มขึ้นอีก เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าสินบนนั้นได้ขาดลงอย่างแน่นอน มีขั้นตอนต่อไปนี้

2.1 การตัดสินใจบนของเจ้าภาพ⁷

2.1.1 การฉีกวัตถุ

เมื่อคนเชิดร้องกลอนมาจนถึงตัวประกาศเจ้ายิงศรตัดสินใจบนให้ขาด เจ้าภาพก็จะหาววัตถุใกล้ ตัวที่อยู่ในบริเวณพิธี เช่น ใบไม้ เส้นหญ้า หรือวัสดุที่จัดเตรียมมา เช่น เส้นเชือก หรือ กระดาษ จับมาฉีกให้แยกขาดออกจากกันแล้วโยนไปคนละทิศ แล้วบอกเจ้าพ่อหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่าขอให้สินบนที่ได้บนบานไว้ขาดอย่าได้ติดค้างทวงถามกันอีกต่อไป

2.1.2 การใช้มีดกรีดเครื่องเซ่น

เจ้าภาพบางรายอาจจะตั้งเครื่องเซ่นถวาย เช่น เป็ด ไก่ หัวหมู เหล้าขาว ผลไม้ แล้วแต่ศรัทธาหรือตามที่บนไว้ พอถึงช่วงที่คนเชิดร้องเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้บนไว้ เจ้าภาพจะจุดธูปเทียนบอกกล่าวเจ้าพ่อ บอกชื่อและทำความเข้าใจการบนบานที่ผ่านมาแล้วได้สมใจหมาย จึงนำหนังสือมาเล่นถวาย เมื่อบอกกล่าวเสร็จจะปักธูปเทียนลงบนกระถางธูปหรือเชิงเทียนบริเวณปะรำพิธี พอถึงช่วงที่ตัวประกาศเจ้ายิงศรหรือช่วงที่คนเชิดบอกให้เจ้าภาพเริ่มทำพิธีตัดสินใจบน เจ้าภาพจะใช้มีดกรีดลงบนเครื่องเซ่น เช่น กรีดไปบนตัวไก่ เป็ด หรือตัดหูของหัวหมู ถือเป็นการสิ้นสวาทขาดกันของสินบน นับเป็นช่วงการตัดสินใจบนเชิงสัญลักษณ์ที่เจ้าภาพกระทำ

⁷ สมภาษณ์เจ้าภาพการแก้บนหนังสือ หลวย ปานแก้ว, บุญเรือน หนูนาค, แซ่ม เกิดเกษม และเสริม สว่างโล่ง

2.2 การตัดสินบนของคนเชิด

พฤติกรรมสัญลักษณ์การตัดสินบนของคนเชิดปรากฏอีกครั้งตอนจบการแสดง คนเชิดจะใช้มีดเขื่อนหยวกกล้วยที่ใช้ปักตัวหนังในการแสดงจำนวน 3 ครั้ง พร้อมบริกรรมคาถาว่า พุทัง ปังจะขามิ ขาด ัมมัง ปังจะขามิ ขาด สังฆัง ปังจะขามิ ขาด เป็นสัญลักษณ์สื่อความหมายถึงการเสร็จสิ้นของการแสดงกับหนังตะลุง การกระทำนี้ตอกย้ำและยืนยันว่าการตัดสินบนครั้งนี้ได้สำเร็จลุล่วงลงอย่างเด็ดขาด เป็นการสื่อสารกับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ท้ายสุดของพิธีกรรม

การตัดสินบนในพิธีกรรมการแสดงหนังตะลุงเมืองเพชร เป็นสัญลักษณ์สื่อความหมายการเปลื้องพันธะต่ออำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่คอยจับจองบงการให้ผู้บนต้องกำบนตามสัญญาที่เคยให้ไว้ พิธีกรรมการตัดสินบนเป็นไปเพื่อตัดขาดต่อพันธะสัญญานั้น แสดงออกโดยการร้องกลอนของคนเชิด โดยอุปมาเชิงสัญลักษณ์เปรียบสินบนเป็นวัตถุที่จะต้องตัดด้วยอาวุธคือศร ต้องลบจากบัญชีต้องทำลายทิ้งลงแม่น้ำ และทำให้สูญสลายเป็นอาหารสัตว์น้ำ นอกจากนั้นผู้บนยังได้ประกอบพิธีกรรมตัดสินบนพร้อมคนเชิดที่ร้องกลอน เพื่อยืนยันความมั่นใจว่าสินบนได้ขาดลงแล้วด้วยการกระทำของตน โดยการฉีกใบไม้หรือเชือกให้แยกขาดออกจากกัน หรือการใช้มีดกรีดบนเครื่องเซ่น และในตอนสิ้นสุดการแสดงคนเชิดจะใช้มีดเขื่อนหยวกเป็นสัญลักษณ์การตัดสุดท้าย

พิธีกรรมการตัดสินบนมีวัตถุประสงค์และวิธีการชี้ชัดเจนโดยข้อแนะนำของพฤติกรรมที่ต้องการส่งผ่านมาทางสัญลักษณ์ (Kroeber and Kluckhohn, 1952, p. 357 cited in Thomson E. Wren, 2012, p. 43) สัญลักษณ์การตัดสินบนดังกล่าวเป็นเครื่องประกันคำมั่นสัญญาทางนามธรรมของจิตสำนึกผู้บนว่าได้ตอบแทนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เสร็จสิ้นลงอย่างเรียบร้อย สมตามเจตนารมณ์ที่ได้ตั้งใจวิธีการตัดสินบนแปรออกมาเป็นรูปธรรมเพื่อให้เห็นเชิงประจักษ์จากการตัดการฉีก และการกรีดวัตถุต่าง ๆ สื่อความหมายและสร้างความมั่นใจว่าการตัดสินบนได้สำเร็จอย่างสมบูรณ์ ผู้บนจะเกิดความสบายใจ เมื่อสินบนขาดเจ้าของสินบนจะไม่มาทวงถามอีกต่อไป เป็นความรู้สึกที่ไม่ติดค้าง

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

มนุษย์จะใช้สัญลักษณ์เพื่อป้องกันภัยอันตราย ความรู้สึก ความปรารถนา และแรงบันดาลใจของตนเองในการที่จะจัดระเบียบชีวิตและสิ่งต่าง ๆ รอบตัว⁸ (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2560, น.178) การตัดสินใจเป็นหัวใจสำคัญของพิธีกรรม การแสดงหนังตะลุงเมืองเพชร สิบบนเป็นสัญลักษณ์ของข้อสัญญาผูกพันที่ผู้บนจะต้องตอบแทน เมื่อได้สมความปรารถนาตามที่บนบานไว้ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สัญลักษณ์ที่ปรากฏในการตัดสินใจทั้งวาจาของตัวบวชกรรมและพฤติกรรมสัญลักษณ์ในบริบทการแก้บน ทั้งหมดล้วนเป็นอารมณ์ความรู้สึกที่ต้องการปลดปล่อยพันธะสัญญาที่ให้ไว้ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีความปรารถนาที่จะให้หลุดสินบาทขาดสิบบน เพื่อจะได้จัดระเบียบชีวิตให้เป็นไปตามปกติไม่ต้องคอยระแวงว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะมาทวงถามสิบบน หากการแก้บนไม่ขาดจะต้องหาคณะหนังตะลุงมาแสดงถวายใหม่ มิเช่นนั้นอาจเกิดโรคร้ายไข้เจ็บหรืออุบัติเหตุในชีวิต

การแสดงหนังตะลุงเปรียบเหมือนเครื่องสังเวยประเภทหนึ่ง ที่นำมาใช้แก้บน เมื่อเจ้าภาพนำหนังตะลุงมาแสดงถวายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ข้อสัญญาการบนบานจะต้องจบสิ้นลง แต่การจะขาดจากสิบบนนั้นเป็นเรื่องนามธรรม ยากแก่การสัมผัสจับต้อง คนเชิดต้องใช้พิธีกรรมก่อนการแสดงสื่อสารสัญลักษณ์ในการตัดสินใจให้เห็นเป็นรูปธรรม โดยใช้อาวุธคือศรตัดสินใจขาด สัญลักษณ์การใช้อาวุธมีคมนั้นนับว่ามีพลังและอำนาจการตัดสินใจที่เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน นอกจากนั้นเจ้าภาพและคนเชิดยังซ่อนสัญลักษณ์การตัดสินใจโดยใช้กริยา คือ การกรีด การฉีก และการฉีก การฉีก ทำให้วัตถุแยกหรือขาดออกจากกัน เป็นการตอกย้ำให้มั่นใจสื่อความหมายว่าสิบบนนั้นได้ขาดอย่างแน่นอนเด็ดขาด เป็นการตัดสินใจด้วยวาจาและพฤติกรรมที่มีวิธีการเป็นไปตามลำดับขั้นของพิธีกรรมการแก้บนหนังตะลุง

⁸(Mircea Eliade, 1949 : Clifford Geertz, 1960, 1966, 1973) และ Victor Turner (1967) อธิบายว่าวัตถุและการปฏิบัติทางศาสนา คือ “ระบบสัญลักษณ์” ที่มีความหมายแฝงอยู่

หนังตะลุงเมืองเพชรยังมีคงมีบทบาทรับใช้ท้องถิ่นในการแก้บน งานรับจ้าง แสดงตลอดทั้งปี ร้อยละ 95% เป็นงานแก้บน⁹ จึงทำให้พิธีกรรมการแก้บนก่อนการแสดงมีความสำคัญ การร้องเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์และบทร้องตดสินบนจึงเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ ตัวบทจึงมีความศักดิ์สิทธิ์เพราะต้องใช้ในบริบทที่มีความเข้มขลัง หากเปรียบเทียบกับงานแก้บนหนังตะลุงของภาคใต้ตามที่ พิทยา บุขรรัตน์ (2553) สรุปลงไว้ว่าหนังตะลุงภาคใต้มีบทบาทในพิธีกรรมลดลงอย่างมากเทียบกับในอดีต ปัจจุบันมีสถานภาพเป็นเพียงศิลปะการแสดงที่มีบทบาทมุ่งเน้นความบันเทิงเป็นสำคัญ ซึ่งต่างจากโนราที่ยังคงรักษาบทบาทเกี่ยวเนื่องกับพิธีกรรมความเชื่อไว้อย่างมั่นคง การแสดงหนังตะลุงภาคใต้มีการแสดงตลอดทั้งปี ส่วนใหญ่เป็นงานมหรสพหรืองานฉลองเทศกาลต่าง ๆ งานมงคล งานอวมงคล และการปิดวิกโอกาสในการแสดงการเล่นแก้บนหรือแก้หมอยของหนังภาคใต้เฉลี่ยประมาณ 30 % (บัญญัติ สุวรรณแว่นทอง, 2560, สัมภาษณ์) และนับวันจะค่อย ๆ เลือนหายไปจากสังคมภาคใต้

ธรรมเนียมนิยมขั้นตอนในการแสดงของหนังตะลุงภาคใต้ เริ่มจากการตั้งเครื่องโหมโรง ออกฤๅษี ออกรูปพระอิศวร ออกรูปปราชญ์หน้าบท¹⁰ ออกรูปบอกเรื่อง บทเกี่ยวจ้อ¹¹ ตั้งนามเมืองหรือตั้งเมือง ดำเนินเรื่องจนจบ ในกรณีที่เป็นการเล่นแก้บนหรือแก้หมอยหนังตะลุงภาคใต้จะใช้ช่วงเวลาเสริมต่อจากออกรูปปราชญ์หน้าบท โดยกล่าวขับร้องเชิญครุหม่อหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์มารับเครื่องบวงสรวง ยกเรื่องรามเกียรติ์ตอนใดตอนหนึ่งที่พอจะแก้เคล็ดว่าตดหมอยได้ขึ้นแสดง เช่น ตอนเจ้าบุตร

⁹ สัมภาษณ์คนเชิดตะลุงเมืองเพชร

¹⁰ ปราชญ์หน้าบท หรือ รูปภาค หรือ รูปหน้าบท เสมือนเป็นตัวแทนคนเชิดตะลุง เป็นรูปชายหนุ่มแต่งกายโอรสเจ้าเมือง มือหน้าเคลื่อนไหวได้ มือทำเป็นพิเศชให้นิ้วมือทั้ง 4 อำออกมาจากนิ้วหัวแม่มือได้ อีกมือหนึ่งงอเกือบตั้งฉาก ติดกับลำตัวถือดอกบัว หรือช่อดอกไม้ หรือธงรูปออกมาขับบทไหว้ครู บิดามารดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้มาคุ้มครองป้องกันภัย

¹¹ เกี่ยวจ้อ เป็นการร้องกลอนสั้น ๆ ก่อนตั้งนามเมือง เพื่อให้เป็นคติสอนใจแก่ผู้ชมหรือเป็นกลอนพรรณานาธรรมชาติและ ความในใจ กลอนที่ร้องคนเชิดจะแต่งไว้ก่อน และถือว่ามีความไพเราะคมคาย

เจ้าลอบ เป็นต้น เล่นประมาณ 5-7 นาที พอเสร็จที่เพลงถูกต้นรังชาดก็เป็นการประกาศว่า คำนบนานของเจ้าภาพสิ้นสุดลงแล้วจบแล้วชุมนุมรูปต่าง ๆ มีฤๅษี เจ้าเมือง พระ นาง ยักษ์ ตัวตลก ฯลฯ โดยปกรวมกันหน้าจอเป็นทำนองว่าได้ร่วมรู้เห็นเป็นพยานว่า เจ้าภาพได้ แก่เหมรยแล้ว แล้วคนเชิดใช้มีดตัดห่อเหมรยขว้างออกนอกโรงเรียกว่า “ตัดเหมรย” เป็นอันเสร็จพิธี ต่อจากนั้นก็มิตัวตลกออกมาบอกเรื่องที่แสดงแล้ว ดำเนินเรื่องไปตามธรรมดา ปัจจุบันมีการแก้บนแบบนี้้น้อยมาก บางคณะ เช่น คณะน้องเดียวซึ่งเป็นคณะที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของภาคใต้ไม่มีพิธีกรรมการแก้บน ดังกล่าวแบบในอดีต เพียงแค่การบอกกล่าวผ่านตัวหนังตัวปรายหน้าบทหรือตัวตลก ให้หลุดสินบาทชาดสินบนเท่านั้น

เมื่อเปรียบเทียบวิธีการตัดสินบนของหนังตะลุงเมืองเพชรกับหนังตะลุง ภาคใต้ พบว่ามีลักษณะของวิธีการเชิงสัญลักษณ์ในการตัดสินบนที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ในตัวบทการแสดงมีการใช้ศร หนังตะลุงเมืองเพชรใช้ตัวประกาศเจ้ายิงศร ไปตัดสินบน ส่วนหนังตะลุงภาคใต้ให้เจ้าบุตรเจ้าลอบแผลงศรไปตัดต้นรัง และคนเชิด ใช้มีดตัดวัตถุเป็นสัญลักษณ์การตัดสินบน คนเชิดภาคใต้ใช้มีดตัดห่อเหมรยที่บรรจุ ผลหมากรู้ไว้ใน ส่วนคนเชิดเมืองเพชรใช้มีดเฉือนหยวกกล้วยที่ใช้ปักตัวหนัง นอกจากนั้น คนเชิดต้องขว้างห่อเหมรยออกจากโรง เหมือนบทร้องกลอนตัดสินบน เมืองเพชรที่ต้องตัดสินบนให้ขาดแล้วต้องกำจัดทำลายให้ห่างไกลจากตัวคือการนำไปทิ้งน้ำให้เป็นเหยื่อแก่สัตว์น้ำ

วิธีการตัดวัตถุสิ่งของในพิธีกรรมของไทย ไม่ว่าจะเป็นพิธีตัดไม้ข่มนาม พิธีการตัดเวร-ตัดกรรมของชาวอีสาน พิธีขางกะมูดของชาวไทลื้อ และการฆ่านก หัสดีลึงค์ในพิธีศพของเจ้าจำปาศักดิ์ ล้วนเป็นสื่อสัญลักษณ์ตามความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ของกลุ่มคนไทย ยิ่งในพิธีกรรมการตัดสินบนหนังตะลุงเมืองเพชร การตัดวัตถุ มีวิธีการเชิงสัญลักษณ์หลากหลาย สื่อความหมายแห่งการปลดปล่อยพันธะสัญญา ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ “ประสบการณ์เชิงสัญลักษณ์” เหล่านั้น ทำให้คนเมืองเพชรดำรง ความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ท้องถิ่นและสืบทอดพิธีกรรมการแก้บนหนังตะลุงให้คงอยู่ คู่เมืองเพชรได้มาจนถึงปัจจุบัน และจะมีแนวโน้มเข้มข้นขึ้นในอนาคต

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาเรื่องพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีอิทธิพลต่อการแก้บนหนังตะลุงเมืองเพชร
2. ควรมีการศึกษาวากรรมการแก้บนหนังตะลุงเมืองเพชรว่ามีความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบใดบ้างที่ประกอบสร้างเป็นวาทกรรม

เอกสารอ้างอิง

- คณะ ก.กล้วยบรรเลงศิลป์. (2559). **เกตุทอง**. 4 ธันวาคม 2559 ณ หอนงแก อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี.
- คณะ ช.รุ่งเรือง. (2560). **รามเกียรติ์ ตอน ท้าวมาลีวราชว่าความ**. 13 มกราคม 2560. ณ บ้านหาด อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี.
- คณะ พ.นิยมศิลป์. (2559). **นางปี่สาจรายฆ่าแม่**. 3 เมษายน 2559. ณ วัดขุนตรา อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี.
- คณะ ว.รวมศิลป์. (2559). **ดวงใจแม่**. 14 เมษายน 2559. ณ บ้านละหารน้อย อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี.
- เจริญ ตันมหาพราน. (2536, สิงหาคม). พิธีกรรมการฆ่านกหัสดีลิงค์. **ว.ตราไปรษณียากร**. 24 (1), 40-41.
- ฉวย ปานแก้ว. ชาวบ้านหมู่ 1 บ้านเขาหลวง ตำบลธงชัย อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี. (สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2559).
- เข้ม เกิดเกษม. ชาวบ้านหมู่ 5 บ้านพุฒ ตำบลห้วยลึก อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี. (สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2560).
- ทรงฤทธิ์ ศรีสารคาม. (2555). **หนังตะลุงแก้บนในจังหวัดเพชรบุรี : กรณีศึกษา คณะ ว. รวมศิลป์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา วัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

นฤพนธ์ ตัววิเศษ. (2560, มกราคม-เมษายน). แนวคิดมานุษยวิทยากับการศึกษา
ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทย. **ว.วิชาการมานุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์**. 25 (47), 173-197.

น้ำชาติ ประชาชาชื่น. พิธีตัดไม้ข่มนาม. (2551, 24 ตุลาคม). **ข่าวสดรายวัน**, น.24.
บัญญัติ สุวรรณแว่นทอง. นายหนัง คณะหนังตะลุงน้องเดียว จังหวัดนครศรีธรรมราช.
(สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2560).

บุญเรือน หนูนา. ชาวบ้านหมู่ 1 บ้านเขาหลวง ตำบลธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี.
(สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2559).

ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล. (2546). **เจ้าแม่คุณปู่ ข่างซอ ข่างพ้อน และเรื่องอื่น ๆ
ว่าด้วยพิธีกรรมและนาฏกรรม**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
พิทยา บุขรรัตน์. (2553). **นาฏกรรมแห่งลุ่มทะเลสาบสงขลา การเปลี่ยนแปลง
และความสัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรมของหนังตะลุงและโนราห์ช่วง
การปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ :
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา
7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. (2556). กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.

ละกวยเทร่อว กรวง ขะมาน. (2553). **พิธีขางกะมุด**. ค้นเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน
2560. จาก <http://thaisokusuman.blogspot.com>.

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (2544, เมษายน-มิถุนายน). สัญลักษณ์ที่ปรากฏในพิธีกรรม
เลี้ยงผีงานบ้านเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์. **ว.เมืองโบราณ**.
27 (2), 93-105.

ศิราพร ณ ถลาง. (2539). **เอกสารการสอนชุดวิชา 12304 ความเชื่อและศาสนา
ในสังคมไทย**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
ศิลปะไทย. (2557). **พิธีตัดกรรม-ตัดเวร**. ค้นเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2560.
จาก <http://silpathai.net>

เสริม สว่างโล่ง. ชาวบ้านหมู่ 5 บ้านพุตุม ตำบลห้วยลึก อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี.
(สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2560).

Hemmet, C. (1996). **Nang Talung the Shadow Theatre of South Thailand**. Amsterdam : Tropenmuseum.

Wren,T. E. (2012). **Conceptions of Culture : What Multicultural Educators Need to Know**. New York : Rowman and Littlefield.

การบริหารจัดการโรงเรียนดนตรีแบบการศึกษาอกระบบ
ตามมาตรา 15 (2) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
พ.ศ. 2542 : กรณีศึกษาการบริหารจัดการโรงเรียนดนตรีระยอง
จังหวัดระยอง

The Administration and Management
of Non-Formal Education Music Schools According
to Section 15 (2), National Education Act B.E.2542
(1999) : A Case Study of Rayong Music School,
Rayong Province

(Received : Aug 15, 2018 Revised : June 10, 2019 Accepted : June 20, 2019)

ถาวร วัฒนบุญญา¹
Thaworn Wattanaboonya

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการบริหารจัดการโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง และ 2) ศึกษาหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง โดยประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน เจ้าหน้าที่ ผู้ปกครอง และนักเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 2 คน ครูผู้สอน จำนวน 4 คน เจ้าหน้าที่จำนวน 1 คน ผู้ปกครอง จำนวน 4 คน และนักเรียน จำนวน 4 คน

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาดนตรีตะวันตก วิทยาลัยการดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

โดยคัดเลือกแต่ละกลุ่มแบบเจาะจงเพื่อสัมภาษณ์ เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์มีลักษณะแบบปลายเปิด และมีลักษณะตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า

1. การบริหารงานจัดการของโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง เป็นการบริหารในรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัยในลักษณะระบบครอบครัว โดยแบ่งหน้าที่การบริหารจัดการดังนี้ 1) ด้านผู้บริหาร 2) งานด้านวิชาการ 3) งานด้านธุรการ 4) งานด้านการเงิน 5) งานด้านกิจกรรม 6) งานบริการชุมชน 7) อาคารสถานที่ และ 8) วัสดุอุปกรณ์

2. หลักสูตรการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง มีหลักสูตรที่เปิดสอน 8 หลักสูตร คือ 1) หลักสูตรดนตรีขั้นพื้นฐานสำหรับเด็ก ใช้หลักสูตร Music for Little Mozart หรือที่เรียกว่า “MLM” 2) หลักสูตรเปียโน 3) หลักสูตรอเล็กโทน 4) หลักสูตรกีตาร์ 5) หลักสูตรกีตาร์เบส 6) หลักสูตรกลองชุด 7) หลักสูตรไวโอลิน และ 8) หลักสูตรขับร้อง โดยทุกหลักสูตรที่โรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง เปิดสอนจะจัดการเรียนการสอนสัปดาห์ละ 1 วัน วันละ 1 ชั่วโมง

คำสำคัญ : การบริหารจัดการโรงเรียนสอนดนตรี โรงเรียนดนตรี การศึกษานอกระบบ

Abstract

The purposes of this research were to 1) study the management of Rayong Music School in Rayong province, and 2) study the curriculum for learning and teaching at Rayong Music School in Rayong province. The population of the research was the administrators, instructors, staff, parents and students. The samples of this research were selected with purposive sampling for interviewing consisting of two administrators, four instructors, one staff, four parents, and four students. The research

instrument was a structured interview. The interview items were opened-ended questions which were created correlatively with the research objectives.

The results of the research reveal that

1. The management of Rayong Music School, Rayong, is run with the family system by forming its administration and responsibility as follows : 1) The board of administrator, 2) academic affairs, 3) general administration department, 4) financial sector, 5) activity work, 6) social service, 7) office building, and 8) materials.
2. The curriculum of Rayong Music School, Rayong, uses the lesson plan consisting of 8 courses : 1) Fundamental Music for Children using the curriculum of ‘Music for Little Mozart’, 2) Piano, 3) Electone, 4) Guitar, 5) Guitar Bass, 6) Drum, 7) Violin, and 8) Singing. Every course at Rayong Music School, Rayong, will be scheduled 1 day a week and 1 hour a day.

Keywords : Music School Management, Music Schools, Non-formal Education.

บทนำ

พระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 109 ตอนที่ 102 ลงวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2535 กำหนดลักษณะโรงเรียนเอกชนไว้ 3 ลักษณะ ได้แก่ 1. โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หรือ หลักสูตรที่ได้รับอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการ และจัดรูปแบบการศึกษาในระบบโรงเรียนมี 2 ประเภทได้แก่ประเภทสามัญศึกษา(ก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา) และประเภทอาชีวศึกษา (ปวช. ปวท. และปวส.) 2. โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หรือ หลักสูตร

ที่ได้รับอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการ และจัดรูปแบบการศึกษานอกโรงเรียน มี 7 ประเภท ได้แก่ การศึกษานอกโรงเรียน เฉพาะกาล สอนศาสนา กวดวิชา ศิลปศึกษา และโรงเรียนสอนดนตรีเอกชน และ 3.โรงเรียนที่จัดให้การศึกษาแก่บุคคลที่มีลักษณะพิเศษ หรือ ผิดปกติทางร่างกาย สติปัญญา หรือจิตใจที่จัดเป็นรูปแบบการศึกษาพิเศษ หรือโรงเรียนที่จัดให้การศึกษาแก่บุคคลผู้ยากไร้ หรือผู้ที่เสียเปรียบทางการศึกษา ในลักษณะต่าง ๆ ที่จัดเป็นรูปแบบการศึกษาสงเคราะห์ (ศราวุธ จันทรางกูร, 2548) ซึ่งในข้อที่ 2 ของพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 109 ตอนที่ 102 ลงวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2535 กล่าวถึงโรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หรือ หลักสูตรที่ได้รับอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการ และจัดรูปแบบการศึกษานอกโรงเรียน มี 7 ประเภท ได้แก่ การศึกษานอกโรงเรียน เฉพาะกาล สอนศาสนา กวดวิชา ศิลปศึกษา และโรงเรียนสอนดนตรีเอกชนนั้นสอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 3 ระบบการศึกษา มาตรา 15 ว่าด้วยการจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นผลการเรียนจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งการเรียนรู้นอกระบบตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์ทำงาน (ฝ่ายวิชาการ สำนักพิมพ์เดอะบุคส์, 2556) โดยเฉพาะการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งหมายถึง การศึกษาที่จัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน กิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นกิจกรรมทางการศึกษาหรือกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ทักษะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และเพื่อการดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุขตามความเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2543)

ปัจจุบันโรงเรียนการศึกษานอกระบบในประเทศไทยเกิดขึ้นอย่างมากมายหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนกวดวิชาต่าง ๆ โรงเรียนฝึกอาชีพต่าง ๆ

โดยเฉพาะโรงเรียนดนตรีนอกระบบ มีการเติบโตและขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการแข่งขันกันอย่างเข้มข้น โรงเรียนดนตรีนอกระบบแต่ละโรงเรียน จึงต้องมีการบริหารจัดการเป็นอย่างดีจึงจะสามารถดำรงอยู่ได้ในยุคปัจจุบัน จากการสำรวจความพึงพอใจในการบริการของผู้ใช้บริการโครงการการศึกษา ดนตรีสำหรับบุคคลทั่วไป วิทยาลัยภูมิพลสังคีต มหาวิทยาลัยมหิดล และปัจจัย ที่มีความเกี่ยวข้อง โดยการใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 260 คน พบว่า ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจในบริการสูงทุกด้าน โดยเรียงลำดับดังนี้ ความพึงพอใจ ในบริการด้านสถานที่ ธุรการ วิชาการ บุคลากร และด้านข้อมูลที่ได้รับจากบริการ งานค้นคว้าได้เสนอแนะต่อการดำเนินงานว่าควรให้ความสำคัญกับการพัฒนา งานวิชาการอย่างต่อเนื่อง ควรพัฒนาให้บุคลากรมีประสิทธิภาพในการทำงานเพิ่มขึ้น และควรจัดการบริหารงานให้เป็นระบบมากขึ้น (บุญพิศ นัยนพานิช, 2543) โรงเรียน ดนตรีระยอง จังหวัดระยอง เป็นโรงเรียนดนตรีนอกระบบโรงเรียนหนึ่งที่มีการบริหาร จัดการโรงเรียนอย่างเป็นระบบ มีประสบการณ์การในการบริหารโรงเรียนมากกว่า 25 ปี เปิดทำการ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 มีลูกศิษย์ที่จบการศึกษาดนตรีจากโรงเรียน มากกว่า 1000 คน มีหลักสูตรการเรียนการสอนหลากหลายวิชา และยังได้เป็นตัวแทน ของสถาบันสอบของ The Associated Board of the Royal Schools of Music (ABRSM) ซึ่งเป็นองค์กรที่เกิดจากความร่วมมือของสถาบันดนตรีชั้นนำระดับโลก 4 แห่ง รวมตัวกันเพื่อวางแนวทางการสอบด้านดนตรีให้เป็นมาตรฐานสากล และเป็นที่น่าเชื่อถือ ในระดับโลก (World Class) ผลสัมฤทธิ์ของโรงเรียนดนตรี ระยอง จังหวัดระยอง คือ นักเรียนที่เรียนจากโรงเรียนสามารถสอบเข้าศึกษาต่อ ในระดับอุดมศึกษาและได้รับรางวัลจำนวนมาก อีกทั้งโรงเรียนดนตรีระยอง ยังได้รับการประกันคุณภาพการศึกษาในระดับดีมาก ทำให้ผู้ปกครองในจังหวัด ระยองยอมรับและส่งบุตรหลานมาเรียนโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยองมากมาย จากการที่ผู้วิจัยเป็นครูผู้สอนวิชาดนตรีในมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยามาเป็นเวลา 7 ปี ซึ่งนิสิตส่วนใหญ่ที่เรียนดนตรีที่มหาวิทยาลัย มีเป้าหมาย ในการประกอบวิชาชีพครูดนตรีเป็นหลัก แต่ก็มีนิสิตจำนวนไม่น้อยที่ผู้วิจัย

ได้รับการสอบถามและขอคำแนะนำมาโดยตลอดเกี่ยวกับการบริหารจัดการและการเรียนการสอนดนตรีในโรงเรียนดนตรีนอกระบบ เนื่องจากนิสิตกลุ่มนี้มีทางเลือกอีกแนวทางหนึ่ง นอกจากจะประกอบอาชีพครูดนตรีแล้ว ยังมีแนวคิดที่จะประกอบอาชีพเป็นเจ้าของกิจการโรงเรียนดนตรีนอกระบบอีกด้วย

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาข้อมูลและรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากงานวิจัยการบริหารจัดการโรงเรียนดนตรีแบบการศึกษานอกระบบ ตามมาตรา 15 (2) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 : กรณีศึกษาการบริหารจัดการโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง เพื่อนำมาวิเคราะห์และประมวลเป็นองค์ความรู้ให้กับนิสิตของสาขาวิชาดนตรีศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา หรือผู้ที่มีความสนใจที่จะประกอบกิจการโรงเรียนดนตรีนอกระบบ เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการบริหารโรงเรียนดนตรีนอกระบบให้เหมาะสมกับตนเอง และสามารถบริหารจัดการได้อย่างเป็นระบบนำไปสู่ความสำเร็จและมีมาตรฐานสากล

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง
2. เพื่อศึกษาหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง

วิธีดำเนินการวิจัย

เครื่องมือและอุปกรณ์

เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ออกแบบและสร้างเครื่องมือที่ใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ มีโครงสร้าง แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์มีลักษณะแบบปลายเปิด และมีลักษณะตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ออกแบบวิธีดำเนินการวิจัย เรื่อง การบริหารจัดการโรงเรียนดนตรีแบบการศึกษานอกระบบ ตามมาตรา 15 (2) พระราชบัญญัติการศึกษา

แห่งชาติ พ.ศ. 2542 : กรณีศึกษาการบริหารจัดการโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง ครูผู้สอน เจ้าหน้าที่ ผู้ปกครอง และนักเรียน แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1)ผู้บริหารโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง จำนวน 5 คน 2)ครูผู้สอนจำนวน 8 คน 3)เจ้าหน้าที่จำนวน 1 คน 4)ผู้ปกครองจำนวน 4 คน และ 5) นักเรียนจำนวน 200 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง ครูผู้สอน เจ้าหน้าที่ ผู้ปกครอง และนักเรียน โดยใช้วิธีสุ่มตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. สุ่มจำนวนผู้บริหารโรงเรียนดนตรีระยอง ครูผู้สอน เจ้าหน้าที่ ผู้ปกครอง และนักเรียน
 2. ทำการแบ่งกลุ่มย่อยตามลักษณะของการทำงานเป็น 5 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 2 ครูผู้สอน จำนวน 4 คน กลุ่มที่ 3 เจ้าหน้าที่ จำนวน 1 คน กลุ่มที่ 4 ผู้ปกครองจำนวน 4 คน และกลุ่มที่ 5 นักเรียน จำนวน 4 คน
 3. คัดเลือกแต่ละกลุ่มแบบเจาะจงจากกลุ่มตัวอย่างเพื่อทำการสัมภาษณ์สถานที่ทำการวิจัย โรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง
- วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ (Interview) จากผู้บริหารโรงเรียนดนตรีระยอง ครูผู้สอน เจ้าหน้าที่ ผู้ปกครอง และนักเรียน ที่โรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง

การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จากผู้บริหาร ครูผู้สอน เจ้าหน้าที่ ผู้ปกครอง และนักเรียน ที่โรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง มาวิเคราะห์ข้อมูลเป็นองค์ความรู้ โดยแบ่งเป็น 2 ด้าน

ดังนี้ 1) ด้านการบริหารจัดการโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง 2) ด้านหลักสูตรที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง

ขั้นสรุป การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ ประกอบรูปภาพ และจัดทำเป็นรูปเล่มวิจัย

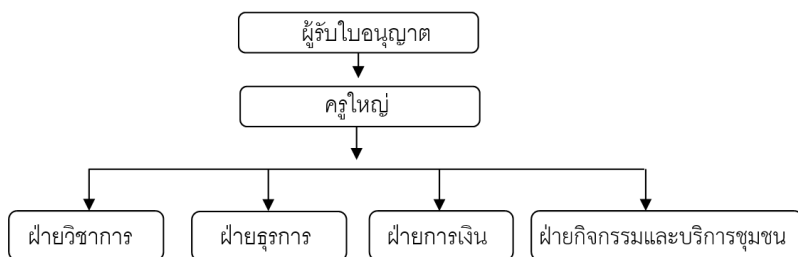
ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการโรงเรียนดนตรีแบบการศึกษานอกระบบ ตามมาตรา 15 (2) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 : กรณีศึกษาการบริหารจัดการโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. การบริหารจัดการโรงเรียนดนตรีแบบการศึกษานอกระบบ ตามมาตรา 15 (2) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 : กรณีศึกษาการบริหารจัดการโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง

การบริหารงานจัดการของโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง เป็นการบริหารในรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัยในลักษณะระบบครอบครัว โดยแบ่งหน้าที่กันดูแลในส่วนต่าง ๆ ของการบริหารให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และเป็นระบบ ซึ่งมีการแบ่งโครงสร้างของการบริหารอย่างชัดเจนเพื่อให้การทำงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ โดยโครงสร้างการบริหารจัดการของโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง แบ่งออกได้ดังต่อไปนี้

1.1 ผู้บริหาร ในส่วนของผู้บริหารโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง ได้แบ่งโครงสร้างผู้บริหารออกเป็น 6 ส่วน คือ 1) ผู้รับใบอนุญาต 2) ครูใหญ่ 3) ฝ่ายวิชาการ 4) ฝ่ายธุรการ 5) ฝ่ายการเงิน และ 6) ฝ่ายกิจกรรมและบริการชุมชน โครงสร้างผู้บริหารโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง

ภาพที่ 1 โครงสร้างผู้บริหารโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง
(ถาวร วัฒนบุญญา, 2560)

1.2 งานด้านวิชาการ ผู้ดูแลงานด้านวิชาการ ดูแลหลักสูตรที่เปิดสอนให้เป็นไปตามระบบระเบียบ และตามความต้องการของผู้เรียน ซึ่งจะมีการวิเคราะห์หลักสูตรที่ใช้สอนว่ามีความต้องการมากน้อยเพียงใด หลักสูตรใดควรเปิดหรือหลักสูตรใดที่นักเรียนให้ความสนใจเป็นพิเศษ ปัจจุบันโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง มีหลักสูตรที่ทำการเปิดสอนทั้งสิ้น 8 หลักสูตร ดังนี้ 1. หลักสูตรดนตรีขั้นพื้นฐานสำหรับเด็ก 2. หลักสูตรเปียโน 3. หลักสูตรอเล็กโทน 4. หลักสูตรกีตาร์ 5. หลักสูตรกีตาร์เบส 6. หลักสูตรกลองชุด 7. หลักสูตรไวโอลิน และ 8. หลักสูตรขับร้อง นอกจากดูแลงานด้านหลักสูตรแล้ว ยังดูแลการจัดประชุมครูผู้สอนเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้กับครูผู้สอน และจัดเตรียมสื่อการสอนให้กับครูผู้สอนสำหรับการเรียนการสอน อีกทั้งเตรียมแผนการสอบของนักเรียน โดยจะจัดให้มีการจัดสอบปีละ 2 ครั้ง (รอบแรกเดือนพฤษภาคมและมีถุนายน รอบสองเดือนตุลาคมและพฤศจิกายน) ซึ่งนักเรียนจะต้องสอบปีละครั้ง สามารถเลือกสอบรอบใดก็ได้ การสอบของนักเรียนโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง ที่จัดสอบปีละ 2 ครั้งนี้ เป็นการประเมินผลการเรียนการสอน โดยสถาบันสอบของ ABRSM หรือ The Associated Board of the Royal Schools of Music (ABRSM) และสถาบันสอบ Trinity College of Music London ประเทศอังกฤษ

ภาพที่ 2 นักเรียนโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง
สอบผ่านเกณฑ์ของสถาบันสอบ ABRSM หรือ
The Associated Board of the Royal Schools of Music
(ถาวร วัฒนบุญญา, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

1.3 งานด้านธุรการ มีหน้าที่ในการรับสมัครนักเรียน อธิบายหลักสูตร การเรียนการสอนให้ผู้ปกครองทราบ รับเรื่องการลาเรียน การขาดเรียน และ จัดตารางเรียนชดเชยของผู้เรียนและครูผู้สอน จัดตารางสอน งานสารบรรณ เอกสารต่าง ๆ ของโรงเรียน จัดเตรียมสถานที่และเอกสารการประชุม ในกรณี ที่มีการประชุมครูผู้สอน ธุรการจะจัดทำและพัฒนาโฮมเพจของโรงเรียน เพื่อประชาสัมพันธ์โรงเรียน ดูแลงานทะเบียนพัสดุ และครุภัณฑ์ของโรงเรียน รายงานผลการดำเนินงานของโรงเรียนประจำปี เตรียมงานประกันคุณภาพ ของโรงเรียน และดูแลความเรียบร้อยภายในโรงเรียน

1.4 งานด้านการเงิน ดูแลในเรื่องการรับชำระค่าเล่าเรียน ทำบัญชี รายรับรายจ่ายของโรงเรียน จัดเตรียมค่าสอนของครูผู้สอน จัดเตรียมค่าเดินทาง ของครูผู้สอน จัดเตรียมค่าที่พักของครูผู้สอน จัดทำเงินสมทบประกันสังคม สำหรับครูผู้สอน การเบิกจ่ายค่าตอบแทนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ค่าตอบแทน กรรมการคุมสอบ และควบคุม ดูแล กำกับการเบิกจ่ายงบประมาณของโรงเรียน ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.5 งานด้านกิจกรรม โดยกิจกรรมที่จัดขึ้นจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1. กิจกรรมภายในโรงเรียนจะมีการจัดกิจกรรมให้กับนักเรียนเป็นประจำปี ละ 2 ครั้ง (ครั้งที่ 1 ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ และครั้งที่ 2 ช่วงเดือนกรกฎาคม) โดยจะจัดกิจกรรมเฉพาะวันเสาร์และวันอาทิตย์ และมีการแสดงของนักเรียน ทุกรายวิชา มาแสดงสลับกันไปตลอดทั้งเดือน 2. กิจกรรมภายนอกโรงเรียน มีการจัดกิจกรรมขึ้นเพื่อให้ นักเรียนได้มีประสบการณ์ในด้านการแสดงดนตรี ต่อหน้าสาธารณชน ให้นักเรียนมีความมั่นใจ กล้าแสดงออก มีความเป็นศิลปิน การจัดกิจกรรมภายนอกโรงเรียนจะจัดขึ้นปีละ 1 ครั้ง ประมาณเดือนพฤศจิกายน ของทุก ๆ ปี

ภาพที่ 3 กิจกรรมภายในโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง
(การแสดงวงเครื่องสาย)

(ถาวร วัฒนบุญญา, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

1.6 งานบริการชุมชน โรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง ให้ความสำคัญกับการบริการชุมชน โดยถือเป็นกิจกรรมสำคัญที่จัดให้กับชุมชน มาโดยตลอด เพราะโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง มีนโยบายที่จะทำให้ นักเรียนที่มาเรียนที่โรงเรียนรู้จักการมีจิตสาธารณะ ไม่ใช่มาเรียนเพื่อเล่นดนตรี เพียงอย่างเดียว แต่ต้องรู้จักการให้ความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน ทำให้นักเรียนมีความอ่อนโยน มีความเป็นคนคุณภาพที่สมบูรณ์ ดังนั้นเมื่อมีหน่วยงานต่าง ๆ ขอความอนุเคราะห์มาที่โรงเรียนให้ไปแสดงดนตรี ทางโรงเรียนก็ไม่เคยปฏิเสธ และตอบรับมาโดยตลอด

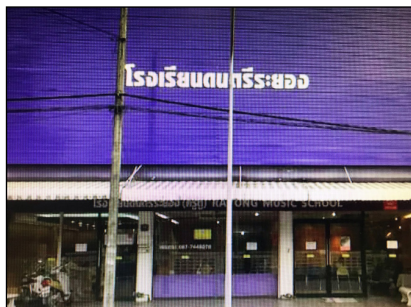

ภาพที่ 4 กิจกรรมภายนอกโรงเรียน ณ สวนสาธารณะ

โรงแรมมาดิνα จังหวัดระยอง

(ถาวร วัฒนบุญญา, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

1.7 อาคารสถานที่ โรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง ตั้งอยู่เลขที่ 167/5-7 ถนนตากสินมหาราช ตำบลท่าประดู่ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง รหัสไปรษณีย์ 21000 เบอร์โทรศัพท์ 087-744-8076 โทรสาร 038-616-628 ด้านหน้าติดถนนตากสินมหาราช ด้านซ้ายติดบ้านพักอาศัย ด้านขวาติดอาคารพาณิชย์ และด้านหลังติดอพาร์ทเมนต์ โรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง เป็นอาคารพาณิชย์ 4 ชั้น 3 คูหา มีห้องเรียน และห้องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ ชั้นที่ 1 ประกอบด้วย เคาน์เตอร์ธุรการ, ห้องเรียนหลักสูตรดนตรีขั้นพื้นฐานสำหรับเด็ก, ห้องพักครู, ห้องจำหน่ายเครื่องตี, ห้องเก็บของ, โซนรวมเครื่องดนตรี, ตู้หนังสือ, ตู้โชว์ผลงานนักเรียน, มุมหนังสือ และ ห้องน้ำชาย-หญิง ชั้นที่ 2 ประกอบด้วย ห้องครูใหญ่, ห้องรับแขก, ห้องเรียนเปียโนกลุ่ม, ห้องแกรนด์เปียโน, ห้องเรียนร้องเพลง และห้องเก็บของ ชั้นที่ 3 ประกอบด้วย ห้องเรียนกีตาร์คลาสสิก, ห้องเรียนไวโอลิน 2 ห้อง, ห้องเรียนนิตะโกโทน, ห้องเรียนเปียโน 6 ห้อง, ห้องเรียนกีตาร์ไฟฟ้า, ห้องเรียนกีตาร์เบส และห้องเก็บของ ชั้นที่ 4 ประกอบด้วย ห้องเรียนกลองชุด 2 ห้อง, ห้องเก็บของ และห้องผู้รับใบอนุญาต โดยจะมีการปรับปรุงดูแลทุก 3-5 ปี และบำรุงรักษาอาคารสถานที่ให้คงสภาพเรียบร้อยสมบูรณ์ตลอดเวลา ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของผู้บริหาร คือ ผู้รับใบอนุญาต และครูใหญ่

ภาพที่ 5 อาคารสถานที่โรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง
(ถาวร วัฒนบุญญา, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

1.8 วัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยองมีวัสดุอุปกรณ์จำนวนมากเพียงพอสำหรับการจัดการเรียนการสอน โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. เครื่องดนตรีโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยองมีเครื่องดนตรีมากมายหลากหลายเพียงพอสำหรับการจัดการเรียนการสอนให้กับนักเรียนที่มาเรียน มีทั้งเครื่องดนตรีที่ให้นักเรียนเรียนวิชาเอกเฉพาะและเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการเรียนการสอนวิชาอื่น ๆ
2. วัสดุอุปกรณ์สนับสนุนการเรียนการสอน โรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนการเรียนการสอนไว้อย่างเพียงพอสำหรับนักเรียน เพื่อให้การเรียนการสอนภายในห้องเรียนมีความพร้อมช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนให้มีความสุขและสนุกไปกับการเรียนดนตรี และ
3. สิ่งอำนวยความสะดวก ถือเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญสำหรับนักเรียน เพื่อให้นักเรียนที่มาเรียนได้รับความสะดวกสบาย ทำให้นักเรียนมีความสุขในการเรียนดนตรี สร้างบรรยากาศให้นักเรียนเกิดความอยากเรียนดนตรี และเกิดความชอบที่จะมาเรียนดนตรีทุกครั้ง

2. หลักสูตรการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง ได้มีการจัดการเรียนการสอน โดยมีหลักสูตรที่เปิดสอน 8 หลักสูตร ดังนี้

2.1 หลักสูตรดนตรีขั้นพื้นฐานสำหรับเด็ก ของโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง ใช้หลักสูตร Music for Little Mozart หรือที่เรียกว่า “MLM” เป็นหลักสูตรวิชาดนตรีพื้นฐานสำหรับใช้สอนเด็กเล็กอายุตั้งแต่ 3 ปีครึ่ง ถึง 5 ปี โดยเป็นหลักสูตรพิเศษของ Alfred Publishing Inc. USA (Alfred Piantadosi)

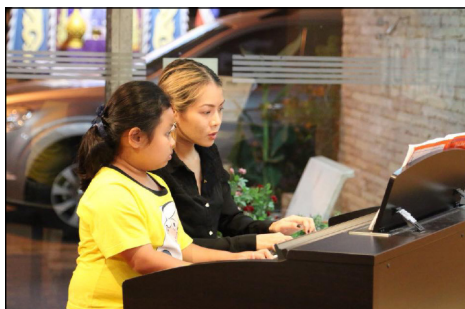
ภาพที่ 6 การจัดการเรียนการสอนหลักสูตร Music for Little Mozart (MLM)
(ถาวร วัฒนบุญญา, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

2.2 หลักสูตรเปียโน หลักสูตรนี้ใช้ระยะเวลาเรียนทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า 520 ชั่วโมง และฝึกซ้อมด้วยตนเองไม่น้อยกว่า 3,650 ชั่วโมง ครูผู้สอนจะต้องสอบผ่าน Yamaha Examination Piano Grade 7 เป็นอย่างต่ำ โดยนับจากการสอน 6 เดือน จึงจะสามารถสอนได้ หลักสูตรเปียโน แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ เปียโน ขั้นต้น ใช้เวลาเรียนไม่น้อยกว่า 104 ชั่วโมง และฝึกซ้อมด้วยตนเองไม่น้อยกว่า 730 ชั่วโมง, เปียโนชั้นกลาง ใช้เวลาเรียนไม่น้อยกว่า 156 ชั่วโมง และฝึกซ้อมด้วยตนเองไม่น้อยกว่า 1,095 ชั่วโมง และเปียโนชั้นสูง ใช้เวลาเรียนไม่น้อยกว่า 260 ชั่วโมง และฝึกซ้อมด้วยตนเองไม่น้อยกว่า 1,725 ชั่วโมง

ภาพที่ 7 การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรเปียโน
(ถาวร วัฒนบุญญา, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

2.3 หลักสูตรอิเล็กทรอนิกส์ หลักสูตรนี้ใช้ระยะเวลาเรียนทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า 208 ชั่วโมง และฝึกซ้อมด้วยตนเองไม่น้อยกว่า 1,825 ชั่วโมง ครูผู้สอนจะต้องสอบผ่าน Yamaha Examination Piano Grade 7 เป็นอย่างต่ำ โดยนับจากการสอน 6 เดือน จึงจะสามารถสอนได้ หลักสูตรอิเล็กทรอนิกส์ แบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ อิเล็กทรอนิกส์ขั้นต้น ใช้เวลาเรียนไม่น้อยกว่า 52 ชั่วโมง และฝึกซ้อมด้วยตนเองไม่น้อยกว่า 365 ชั่วโมง อิเล็กทรอนิกส์ชั้นกลางตอนต้น ใช้เวลาเรียนไม่น้อยกว่า 52 ชั่วโมง และฝึกซ้อมด้วยตนเองไม่น้อยกว่า 365 ชั่วโมง อิเล็กทรอนิกส์ชั้นกลางตอนปลาย ใช้เวลาเรียนไม่น้อยกว่า 52 ชั่วโมง และฝึกซ้อมด้วยตนเองไม่น้อยกว่า 365 ชั่วโมง และอิเล็กทรอนิกส์ขั้นสูง ใช้เวลาเรียนไม่น้อยกว่า 52 ชั่วโมง และฝึกซ้อมด้วยตนเองไม่น้อยกว่า 730 ชั่วโมง

ภาพที่ 8 การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรอิเล็กทรอนิกส์

(ถาวร วัฒนบุญญา, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

2.4 หลักสูตรกีตาร์โรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง ได้จัดการเรียนการสอนหลักสูตรกีตาร์โดยแบ่งออกเป็น 2 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรกีตาร์คลาสสิก และหลักสูตรกีตาร์ไฟฟ้า โดยหลักสูตรกีตาร์คลาสสิก ใช้ระยะเวลาเรียนทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า 225 ชั่วโมง และฝึกซ้อมด้วยตนเองไม่น้อยกว่า 2,250 ชั่วโมง หลักสูตรกีตาร์คลาสสิก แบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ กีตาร์ขั้นต้น ใช้ระยะเวลาเรียนทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า 25 ชั่วโมง และฝึกซ้อมด้วยตนเองไม่น้อยกว่า 250 ชั่วโมง กีตาร์ชั้นกลาง ใช้ระยะเวลาเรียนทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า 75 ชั่วโมง และฝึกซ้อมด้วยตนเองไม่น้อยกว่า

750 ชั่วโมง กีตาร์ขั้นสูง ใช้ระยะเวลาเรียนทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า 75 ชั่วโมง และฝึกซ้อมด้วยตนเองไม่น้อยกว่า 750 ชั่วโมง และกีตาร์ขั้นประกอบอาชีพ ใช้ระยะเวลาเรียนทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า 50 ชั่วโมง และฝึกซ้อมด้วยตนเองไม่น้อยกว่า 500 ชั่วโมง ส่วนหลักสูตรกีตาร์ไฟฟ้า ซึ่งเป็นหลักสูตรระยะสั้น ใช้ระยะเวลาตลอดหลักสูตรประมาณ 6 เดือน (ขึ้นอยู่กับความสามารถและการฝึกซ้อมของผู้เรียน) โดยจัดการเรียนการสอนสัปดาห์ละ 1 วัน ๆ ละ 1 ชั่วโมง

ภาพที่ 9 การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรกีตาร์

(กีตาร์คลาสสิกและกีตาร์ไฟฟ้า)

(ถาวร วัฒนบุญญา, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

2.5 หลักสูตรกีตาร์เบส เป็นหลักสูตรระยะสั้น เหมาะสำหรับผู้ที่ต้องการเล่นเพลงประเภทป๊อปปูล่า (Popular) กับเครื่องดนตรีกีตาร์เบส ไม่จำกัดอายุผู้เรียน สามารถอ่านโน้ตได้เมื่อเรียนจบหลักสูตร ใช้ระยะเวลาตลอดหลักสูตรประมาณ 6 เดือน (ขึ้นอยู่กับความสามารถและการฝึกซ้อมของผู้เรียน)

ภาพที่ 10 การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรกีตาร์เบส
(ถาวร วัฒนบุญญา, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

2.6 หลักสูตรกลองชุด เป็นหลักสูตรระยะสั้น เหมาะสำหรับผู้ที่ต้องการเล่นเพลงประเภทป๊อปปูล่า (Popular) กับเครื่องดนตรีกลองชุดไม่จำกัดอายุผู้เรียน สามารถอ่านโน้ตได้เมื่อเรียนจบหลักสูตร ใช้ระยะเวลาตลอดหลักสูตรประมาณ 6 เดือน (ขึ้นอยู่กับความสามารถและการฝึกซ้อมของผู้เรียน)

ภาพที่ 11 การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรกลองชุด
(ถาวร วัฒนบุญญา, 2560)

2.7 หลักสูตรไวโอลิน เป็นหลักสูตรระยะสั้น เหมาะสำหรับผู้ที่ต้องการเล่นเพลงประเภทป๊อปปูล่า (Popular) กับเครื่องดนตรีไวโอลิน ไม่จำกัดอายุผู้เรียน สามารถอ่านโน้ตได้เมื่อเรียนจบหลักสูตร ใช้ระยะเวลาตลอดหลักสูตรประมาณ 6 เดือน (ขึ้นอยู่กับความสามารถและการฝึกซ้อมของผู้เรียน)

ภาพที่ 12 การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรไวโอลิน
(ถาวร วัฒนบุญญา, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

2.8 หลักสูตรขับร้อง เป็นหลักสูตรระยะสั้น เหมาะสำหรับผู้ที่ต้องการเรียนร้องเพลงเพื่อความสนุกสนานและถูกต้องตามหลักการร้องเพลงต่าง ๆ ไม่จำกัดอายุผู้เรียน สามารถอ่านโน้ตได้เมื่อเรียนจบหลักสูตร ใช้ระยะเวลาตลอดหลักสูตรประมาณ 6 เดือน (ขึ้นอยู่กับความสามารถและการฝึกซ้อมของผู้เรียน)

ภาพที่ 13 การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรขับร้อง
(ถาวร วัฒนบุญญา, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง
ทุกหลักสูตรที่เปิดสอนจะจัดการเรียนการสอนสัปดาห์ละ 1 วัน ๆ ละ 1 ชั่วโมง

จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองที่ส่งบุตรหลานมาเรียนที่โรงเรียน
ดนตรีระยอง จังหวัดระยองนั้น ส่วนใหญ่ชื่นชมการจัดการเรียนการสอน
ของโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง เพราะมีหลักสูตรที่เปิดสอนหลากหลายวิชา
รวมถึงมีกิจกรรมการแสดงดนตรีต่าง ๆ มากมายทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน
ทำให้นักเรียนได้มีเวทีแสดงความสามารถทางด้านดนตรี กล้าแสดงออก และมีวินัย
ส่งผลให้ลูกหลานเป็นเด็กที่มีความตั้งใจเรียนในวิชาการด้านอื่น ๆ ด้วย รวมถึง
ด้านอาคาร สถานที่ อุปกรณ์ บุคลากร และการบริการของโรงเรียนดนตรีระยอง
จังหวัดระยอง ก็มีความพร้อมและดูแลเอาใจใส่นักเรียนเป็นอย่างดี

จากการสัมภาษณ์นักเรียนที่เรียนโรงเรียนดนตรีระยอง
จังหวัดระยอง นักเรียนส่วนใหญ่ชอบการเรียนการสอนของโรงเรียน โดยเฉพาะ
ครูผู้สอนมีความสามารถในการสอน ทำให้นักเรียนมีความสามารถในการเล่นดนตรี
และมีความมั่นใจในการสอบการประเมินผลการเรียนจากสถาบันสอบ
ของ The Associated Board of the Royal Schools of Music (ABRSM)
และสถาบันสอบ Trinity College of Music London ประเทศอังกฤษที่โรงเรียน
ดนตรี ระยอง จังหวัดระยองเป็นตัวแทนการจัดการสอบ ซึ่งนักเรียนสามารถ
สอบผ่านการประเมินผลการเรียนได้ทุกคน และโรงเรียนมีอุปกรณ์และเครื่องดนตรี
มากมายเพียงพอต่อการเรียนการสอน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยนี้ ทำให้ทราบถึงการบริหารจัดการและหลักสูตรที่ใช้
ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนดนตรีแบบการศึกษานอกระบบ ตามมาตรา
15 (2) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 : กรณีศึกษาการบริหารจัดการ
โรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง โดยในส่วนของการทำงานงานของโรงเรียน
แบ่งออกเป็นด้าน ๆ ดังนี้ คือ ผู้บริหาร งานด้านวิชาการ งานด้านธุรการ

งานด้านการเงิน งานด้านกิจกรรม งานบริการชุมชน อาคารสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ และในส่วนของหลักสูตรที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน แบ่งออกเป็น 8 หลักสูตร คือ 1) หลักสูตรดนตรีชั้นพื้นฐานสำหรับเด็ก 2) หลักสูตรเปียโน 3) หลักสูตรอิเล็กทรอนิกส์ 4) หลักสูตรกีตาร์ 5) หลักสูตรกีตาร์เบส 6) หลักสูตรกลองชุด 7) หลักสูตรไวโอลิน และ 8) หลักสูตรขั้วร้อง

การบริหารงานของโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง มีการบริหารงานอย่างเป็นระบบ มีการบริหารจัดการที่ดี และใช้หลักสูตรที่มีมาตรฐานจากต่างประเทศ ในการจัดการเรียนการสอน จนทำให้โรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง เป็นที่ยอมรับและไว้วางใจจากผู้ปกครองในจังหวัดระยองและจังหวัดใกล้เคียง ส่งบุตรหลานมาเรียนที่โรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง เป็นจำนวนมาก ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ของผู้บริหารโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง ครูผู้สอน เจ้าหน้าที่ ผู้ปกครอง และนักเรียน ถือเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์และเป็นองค์ความรู้ที่จะนำไปใช้ประกอบการศึกษา ค้นคว้า ด้านการการบริหารและการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนดนตรีนอกระบบ ให้กับนักเรียน นิสิตนักศึกษา และบุคคลทั่วไปที่สนใจต่อไป

จากผลการวิจัยในครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญพิศ นัยนพานิช ซึ่งได้ทำการสำรวจความพึงพอใจในการบริการของผู้ใช้บริการโครงการการศึกษาดนตรีสำหรับบุคคลทั่วไป วิทยาลัยภูมิพลสังคีต มหาวิทยาลัยมหิดล และปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้อง โดยการใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 260 คน พบว่า ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจในการบริการสูงทุกด้าน โดยเรียงลำดับดังนี้ ความพึงพอใจในบริการด้านสถานที่ ธุรการ วิชาการ บุคลากร และด้านข้อมูลที่ได้รับการบริการ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากการศึกษาการบริหารจัดการและหลักสูตรที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนดนตรีแบบการศึกษานอกระบบตามมาตรา 15 (2) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 : กรณีศึกษาการบริหารจัดการโรงเรียนดนตรีระยอง

จังหวัดระยอง ทำให้ได้ข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนดนตรี
นอกระบบ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับการบริหารจัดการการเรียนการสอนดนตรี
รวมถึงการจัดการหลักสูตรที่ใช้ในการเรียนการสอนในระบบปกติได้อีกด้วย

นอกจากนี้ยังมีการบริหารจัดการและหลักสูตรที่ใช้ในการจัดการเรียน
การสอนในโรงเรียนดนตรีนอกระบบอื่น ๆ ที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยมอีกมากมาย
เช่นเดียวกันกับโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง ซึ่งมีการบริหารจัดการที่ดีและ
เป็นระบบ เพื่อให้เป็นองค์ความรู้ที่มีหลากหลายรูปแบบ เป็นทางเลือกให้กับผู้ที่
สนใจที่จะดำเนินการเปิดโรงเรียนดนตรีนอกระบบได้ตัดสินใจเลือกให้เหมาะสมกับ
บริบทของตน

เอกสารอ้างอิง

ถาวร วัฒนบุญญา. (2560). **การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรกลองชุด**. [ภาพถ่าย].
กรุงเทพฯ : สาขาวิชาดนตรีตะวันตกศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จ
เจ้าพระยา.

_____. (2560). **การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรกีตาร์ (กีตาร์คลาสสิก
และกีตาร์ไฟฟ้า)**. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาดนตรีตะวันตกศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.

_____. (2560). **การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรกีตาร์เบส**. [ภาพถ่าย].
กรุงเทพฯ : สาขาวิชาดนตรีตะวันตกศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จ
เจ้าพระยา.

_____. (2560). **การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรขับร้อง**. [ภาพถ่าย].
กรุงเทพฯ : สาขาวิชาดนตรีตะวันตกศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จ
เจ้าพระยา.

_____. (2560). **การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรเปียโน**. [ภาพถ่าย].
กรุงเทพฯ : สาขาวิชาดนตรีตะวันตกศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จ
เจ้าพระยา.

ถาวร วัฒนบุญญา. (2560). การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรไวโอลิน. [ภาพถ่าย].

กรุงเทพฯ : สาขาวิชาดนตรีตะวันตกศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.

_____. (2560). การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรอิเล็กทรอนิกส์. [ภาพถ่าย].

กรุงเทพฯ : สาขาวิชาดนตรีตะวันตกศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.

_____. (2560). การจัดการเรียนการสอนหลักสูตร Music for Little

Mozart (MLM). [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาดนตรีตะวันตกศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.

_____. (2560). กิจกรรมภายนอกโรงเรียน ณ สวนสาธารณะ โรงแรม

มาติน่า จังหวัดระยอง. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาดนตรีตะวันตกศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.

_____. (2560). กิจกรรมภายในโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง

(การแสดงวงเครื่องสาย). [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาดนตรีตะวันตกศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.

_____. (2560). โครงสร้างผู้บริหารโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง.

[ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาดนตรีตะวันตกศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.

_____. (2560). นักเรียนโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง สอบผ่านเกณฑ์

ของสถาบันสอบ ABRSM หรือ The Associated Board of the Royal Schools of Music. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาดนตรีตะวันตกศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.

_____. (2560). อาคารสถานที่โรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง. [ภาพถ่าย].

กรุงเทพฯ : สาขาวิชาดนตรีตะวันตกศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.

บุญพิศ นัยน์พานิช. (2543). **ความพึงพอใจในการบริการของผู้ใช้บริการ
กรณีศึกษา : โครงการการศึกษาดนตรีสำหรับบุคคลทั่วไป วิทยาลัย
ภูมิพลสังคีต มหาวิทยาลัยมหิดล. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต
สาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยมหิดล.**

ศรายุธ จันทรางกูร. (2548). **โรงเรียนดนตรีเอกชน : สภาพทั่วไป ต้นทุน และ
ความต้องการครุดนตรีในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. (2543). **เกณฑ์คุณภาพการศึกษา
ของโรงเรียนเอกชนที่เปิดสอนตามรูปแบบการศึกษานอกระบบโรงเรียน.
กรุงเทพฯ : กองส่งเสริมการศึกษานอกระบบ สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาเอกชน.****

สำนักพิมพ์เดอะบุคส์. ฝ่ายวิชาการ. (2556). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 3
พ.ศ. 2553. กรุงเทพฯ : เดอะบุคส์.**

การพัฒนาศักยภาพพื้นที่ท่องเที่ยวเพื่อแก้ปัญหา
การรุกร้าโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
Development of the Tourism Areas Potential
to Solve Problems on Encroachment of Historical Sites
in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

(Received : Oct 25, 2018 Revised : May 22, 2019 Accepted : June 10, 2019)

ธนรัตน์ รัตนพงศ์ธระ¹

Thanarat Ratanapongtra

ธารณี นวสนธิ์

Tharane Nawatnatee

สุชุม คงดิษฐ์²

Sukhum Kongdit

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่ท่องเที่ยวโบราณสถาน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ท่องเที่ยว เพื่อแก้ปัญหารุกร้าโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้กระบวนการ

¹อาจารย์ ว่าที่ร้อยตรี ดร. สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

²อาจารย์ ดร. สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

³อาจารย์สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

วิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เลือกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับภาครัฐ ภาคเอกชนและผู้แทนชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 21 คน วิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหา และกระบวนการวิจัยเชิงปริมาณ จากการเก็บแบบสอบถาม เพื่อประเมินระดับความสำคัญต่อแนวทางการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ท่องเที่ยว เลือกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ จากนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางท่องเที่ยวในเขตโบราณสถานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 400 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ด้วยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การศึกษาริบทพื้นที่ 3 ประเด็นสำคัญ พบว่า 1) ประเด็นความโดดเด่นของพื้นที่มรดกโลกพระนครศรีอยุธยา คือการเป็นอดีตราชธานีไทยที่เจริญรุ่งเรือง เป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรมของชาติและโบราณสถานที่ยังเหลืออยู่แสดงให้เห็นถึงความเจริญในอดีต 2) ประเด็นการอนุรักษ์โบราณสถาน ในปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวเป็นแหล่งชุมชนและศูนย์กลางทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยว จึงเกิดเป็นแหล่งเสื่อมโทรมและเกิดการรุก้าเขตโบราณสถาน 3) ประเด็นสถานการณ์สำคัญในพื้นที่โบราณสถาน พบสถานการณ์ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านพื้นที่ ด้านปัจจัยพื้นฐานทางการท่องเที่ยว ด้านการสร้างองค์ความรู้ ด้านเศรษฐกิจและความปลอดภัย ผลการศึกษาดังกล่าวสามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ท่องเที่ยวเพื่อแก้ปัญหาการรุก้าโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 4 แนวทาง ประกอบด้วย การฟื้นฟูโบราณสถาน ระดับความสำคัญเฉลี่ยมากที่สุด (4.35) การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค ระดับความสำคัญเฉลี่ยมากที่สุด (4.19) การส่งเสริมเป็นแหล่งวิชาการทางการท่องเที่ยว ระดับความสำคัญเฉลี่ยมากที่สุด (4.37) และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว ระดับความสำคัญเฉลี่ยมากที่สุด (4.25)

คำสำคัญ: ศักยภาพพื้นที่ท่องเที่ยว โบราณสถาน การรุก้าโบราณสถานอยุธยา

Abstract

The purposes of this research were to 1) study contexts of historical tourism sites in Ayuttaya province, and 2) establish guidelines for developing the potential of tourism areas for solving the encroachment of historical sites in Ayuttaya province. The qualitative research methodology was utilized for an in-depth interview, semi-structured interview, content analysis, and questionnaires for gathering the data through purposive sampling with 21 participants who were government officers, private officers, and stakeholders. In addition, the qualitative research was also employed through the accidental sampling of 400 Thai and foreign tourists visiting Ayutthaya historical sites. The data were analyzed by descriptive analysis, mean, percentage, and standard deviation.

After having been studying three historical sites, the results showed that 1) the outstanding features of Ayutthaya world heritage represent the prosperity, the sources of national arts and cultures, and the ancient sites disclosed the civilization in the past, 2) according to the issues of historical sites reservation, those areas became the communities and growing tourism business center which triggers to degeneration and invasion of the historical sites, and 3) referring to the important current issues in the historical sites, there were four factors to be concerned; areas, basic elements towards tourism, knowledge construction, and economy and safety. These results can be deployed to establish the guidelines to enhance the potentials of tourism areas in order to solve the problem of the historical site invasion in Ayutthaya province with the four aspects as follows :

The enhancement of developing the academic sources for tourism, the renovation of historical sites, and the encouragement of community participation for tourism were at the very high level (“X” $\bar{X}$ = 4.37, 4.35, 4.25 respectively), and the development of public utility system was at the high level (“X” $\bar{X}$ = 4.19).

Keywords : Tourism Areas Potential Historical Sites, Encroachment of Historical Ayutthaya.

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีการพัฒนาและเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เกิดการลงทุนจนสามารถสร้างอาชีพให้กับประชาชน โดยสภาการเดินทางและการท่องเที่ยวโลกได้รายงานแนวโน้มของการท่องเที่ยวโลกในระยะ 10 ปี ตั้งแต่ปี 2559-2569 คาดว่าจีดีพีการท่องเที่ยวจะเติบโตเฉลี่ย ร้อยละ 4 ต่อปี ซึ่งเมื่อถึงปี 2569 จะเกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้นถึง 370 ล้านตำแหน่งทั่วโลก ซึ่งจะมีสัดส่วนตำแหน่งงานถึง 1 ใน 9 ของโลก สำหรับประเทศไทยคาดการณ์ว่าในปี 2569 จะมีนักท่องเที่ยวสูงเป็นอันดับที่ 2 ของโลก โดยมีนักท่องเที่ยวสูงกว่าประเทศจีนและสเปน (ประชาชาติธุรกิจ, 2559, ออนไลน์) ในปี 2559 ที่ผ่านมา ภาคการท่องเที่ยวในประเทศไทย โดยภาพรวมสามารถสร้างรายได้รวม 2,510,779 ล้านบาท เป็นรายได้จากการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ 1,641,268 ล้านบาท และรายได้จากการท่องเที่ยวภายในประเทศ 869,510 ล้านบาท เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันของปี 2558 พบว่าขยายตัว ร้อยละ 11.09 ส่งผลให้ภาพรวมรายได้การท่องเที่ยวสร้างมูลค่าเพิ่มแก่เศรษฐกิจไทย คิดเป็นสัดส่วนถึง ร้อยละ 17.7 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) เป็นแหล่งจ้างงานที่สำคัญมากกว่า 4,230,000 ล้านคน และในต้นปี 2560 นักท่องเที่ยวยังขยายตัว ร้อยละ 4.89 เมื่อเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันของปีที่ผ่านมา

(กรุงเทพฯ, 2560,ออนไลน์) สาเหตุที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทยเกิดจากการที่รัฐบาลให้ความสนใจการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ โดยมีการบรรจุแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520-2524) ไว้เป็นครั้งแรก จนมาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554, น.74)

นอกจากนี้พื้นที่ของประเทศไทยในปัจจุบันยังคงเป็นที่ตั้งของอาณาจักรโบราณจำนวนมาก สิ่งเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่สร้างคุณค่าให้กับการท่องเที่ยวของประเทศไทยอย่างสูง แม้กระทั่งประเพณีและวัฒนธรรม ที่ล้วนส่งผลให้เห็นถึงความรุ่งเรืองในอดีต ขณะที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นที่ตั้งของอาณาจักรอยุธยาที่มีความเก่าแก่และเป็นอดีตราชธานีของไทย มีอายุยาวนานถึง 417 ปี จึงได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเดินทางมาศึกษาศิลปวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ด้วยปัจจัยที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก และเป็นพื้นที่มรดกโลกที่สำคัญจึงมีหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวหลายหน่วยงาน แม้ว่าจะมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่สถานการณ์ปัจจุบันกลับพบว่า พื้นที่มรดกโลกอันประกอบด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ และพื้นที่ทางประวัติศาสตร์สำคัญหลายแห่งมีความเสื่อมโทรม และยังคงต้องได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อพัฒนาพื้นที่เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากปัญหาการจัดการพื้นที่ทับซ้อนในการบริหารจัดการที่แต่ละหน่วยงานมีพื้นที่ดูแลเดียวกันแต่มีพันธกิจและเป้าหมายต่างกัน อีกทั้งการกระจุกตัวทางการท่องเที่ยวที่มีแหล่งท่องเที่ยวหลักอยู่ในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีชุมชนที่เข้ามาตั้งรกรากในพื้นที่ติดกับโบราณสถาน ผู้ประกอบการจึงเข้ามาประกอบธุรกิจด้านการท่องเที่ยว ประชาชนมีการขยายพื้นที่อยู่อาศัย และร้านค้าแผงลอยตั้งขายสินค้าในพื้นที่หวงห้ามที่อยู่ในเขตโบราณสถาน จึงส่งผลให้พื้นที่สำคัญไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร เกิดความเสื่อมโทรมของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ จากการบุกรุกของผู้ประกอบการและการขยายชุมชน

ขาดความสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ที่อนุสัญญาการคุ้มครองมรดกโลก (The World Heritage Convention) กำหนดไว้ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2557)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงควรต้องได้รับการส่งเสริมทางด้านการท่องเที่ยวให้มีศักยภาพเชิงพื้นที่มากขึ้น เนื่องจากการจัดการพื้นที่หลายแห่งที่มีการบุกรุกของผู้ประกอบการทางการท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาข้อกฎหมาย การบดบังทัศนียภาพและการจัดการมรดกโลกอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้มีนโยบายไม่ให้มีการบุกรุกเขตหวงห้ามต่าง ๆ แต่การจะแก้ปัญหาดังกล่าวให้เกิดความยั่งยืนได้ ต้องมีการบูรณาการระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบพื้นที่ ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องประชาชนในแหล่งท่องเที่ยว และควรได้รับความคิดเห็นในการบริหารจัดการพื้นที่จากนักท่องเที่ยวด้วย เพื่อให้การแก้ปัญหาการรุกรานพื้นที่โบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นไปอย่างมีระบบและสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่ท่องเที่ยวโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ท่องเที่ยวเพื่อแก้ปัญหาการรุกรานโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ได้มีการทบทวนเอกสารในประเด็นสำคัญ ประกอบด้วย

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยว
2. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม
3. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน
4. บริบทพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ใช้วิธีการศึกษาด้วยวิธีเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ซึ่งกำหนดขอบเขตพื้นที่โบราณสถานและพื้นที่มรดกโลกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นพื้นที่หลักในการศึกษา โดยขั้นตอนแรก เป็นการศึกษาบริบทพื้นที่ท่องเที่ยวโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและกำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ท่องเที่ยวเพื่อแก้ปัญหาการรुक้าโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง 21 คน จากภาครัฐ ภาคเอกชนและผู้แทนชุมชน ขั้นตอนที่สอง เป็นการประเมินระดับความสำคัญต่อแนวทางการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ท่องเที่ยวเพื่อแก้ปัญหาการรुक้าโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้วยการเก็บข้อมูลแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางท่องเที่ยวโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 400 คน รายละเอียด ดังนี้

ประชากร/ผู้ให้ข้อมูลและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลหลักในขั้นตอนแรก รวมทั้งสิ้น 21 คน เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ให้ข้อมูลได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ กองพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสังกัดกรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภูมิภาคภาคกลาง สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สำนักศิลปากรที่ 3 พระนครศรีอยุธยา อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพระนครศรีอยุธยา องค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาคเอกชน ได้แก่ ผู้ประกอบการบริษัทจัดนำเที่ยว ผู้บริหารโรงแรมผู้บริหารตลาดน้ำ ผู้สื่อข่าว กลุ่มผู้แทนชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ประชาชนชาวบ้านผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้านผู้มีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แทนชุมชนในการดำเนินนโยบายภาครัฐและผู้ริเริ่มกลุ่มท่องเที่ยวของชุมชน

กลุ่มตัวอย่างในขั้นตอนที่สอง คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่ท่องเที่ยวโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จากจำนวนนักท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่พักค้างแรม รวม 1,548,608 คน (กรมการท่องเที่ยว, 2558, ออนไลน์) คำนวณหากกลุ่มตัวอย่างของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane, 1973, p.125) ด้วยระดับความเชื่อมั่น 95% ความคลาดเคลื่อนไม่เกิน 0.05 โดยใช้สูตร ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 400 ตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structures Interview) ซึ่งมีข้อคำถามเกี่ยวข้องกับ 4 ประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ 1) เอกลักษณ์แหล่งมรดกโลกพระนครศรีอยุธยา 2) การอนุรักษ์พื้นที่มรดกโลก 3) สถานการณ์สำคัญในพื้นที่โบราณสถาน 4) ประเด็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ท่องเที่ยวเพื่อแก้ปัญหาการรูก้าโบราณสถาน

2. แบบสอบถามประเมินระดับความสำคัญต่อแนวทางการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ท่องเที่ยวเพื่อแก้ปัญหาการรูก้าโบราณสถาน การสร้างเครื่องมือในภาคสนามทุกอย่างต้องสอดคล้องและเชื่อมโยงข้อมูลซึ่งกันและกันได้ เครื่องมือใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม มีทั้งหมด 3 ตอน ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ สถานภาพและรายได้ ลักษณะคำตอบเป็นตัวเลือก (Check List) ตอนที่ 2 เป็นการประเมินระดับความสำคัญของแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อแก้ปัญหาการรูก้าโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นคำถามให้ตัดสินใจเลือกด้วยเกณฑ์การตอบจากมากที่สุดถึงน้อยที่สุด ด้วยการแปลผลระดับการประเมินค่า 5 ระดับตามมาตรวัดทัศนคติของ ลิเคิล (Likert, n.d. อ้างถึงใน สุขชาติ ประสิทธิรัฐสินธุ์, 2540, น.185-188) โดยเกณฑ์ในการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นมีดังนี้

ระดับความสำคัญ	ค่าคะแนนเฉลี่ย
มากที่สุด	4.21 – 5.00
มาก	3.41 – 4.20
ปานกลาง	2.61 – 3.40
น้อย	1.81 – 2.60
น้อยที่สุด	1.00 – 1.80

และตอนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิดเพื่อสอบถามข้อเสนอแนะ

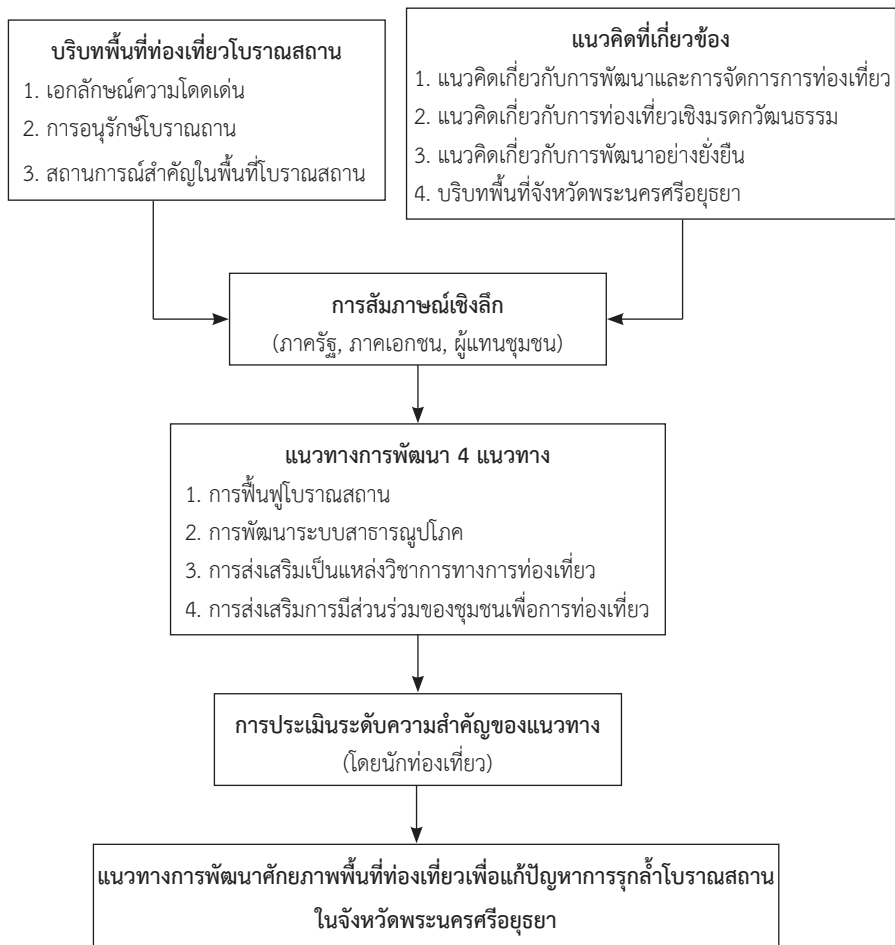
การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2559 ถึง กันยายน 2560 รายละเอียด ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ผสมผสานระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ที่ได้จากการเก็บรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องรวมถึงจากแหล่งข้อมูลของพื้นที่และการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ที่ได้จากการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการศึกษาผ่านการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยาย โดยระบุคุณลักษณะเฉพาะของข้อความหรือสารอย่างมีระบบ 3 ขั้นตอน คือ ลดทอนข้อมูล (Data Reduction) แสดงข้อมูล (Data Display) และสร้างข้อสรุปและยืนยันผลสรุป (Conclusion and Verification)

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยลงพื้นที่ท่องเที่ยวโบราณสถานในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา แล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) เพื่อบรรยายข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ในขณะเดียวกันได้แสดงผลเป็นค่าคะแนนเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่อบรรยายข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ท่องเที่ยวเพื่อแก้ปัญหาการรุกร้าโบราณสถาน โดยผ่านการทดสอบเครื่องมือ ดัชนีความสอดคล้องของคำถาม (IOC)

คะแนนทุกข้อไม่ต่ำกว่า 0.7 และทดสอบกับกลุ่มคน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำคำตอบมาหาความน่าเชื่อถือ (Reliability) มีค่าความเชื่อมั่น 0.94

ภาพที่ 1 Conceptual framework

(ธนรัตน์ รัตน์พงศ์ธระ, 2561)

ผลการวิจัย

เอกลักษณ์แหล่งมรดกโลกพระนครศรีอยุธยา

เอกลักษณ์แหล่งมรดกโลกพระนครศรีอยุธยา ที่มีความเจริญยาวนานถึง 417 ปี ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-23 เป็นอดีตราชธานีที่เก่าแก่ของชนชาติไทย รูปแบบศิลปะสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและอัจฉริยภาพของบรรพบุรุษ ความงามอันทรงคุณค่าที่เป็นผลงานด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ประณีตศิลป์และความชาญฉลาดของการวางลักษณะทางภูมิศาสตร์เมืองเป็นอาณาจักรที่เจริญรุ่งเรืองแห่งหนึ่งของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ภายหลังได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกเมื่อ พ.ศ.2534 ด้วยเกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 3 คือ เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักฐานของวัฒนธรรมหรืออารยธรรมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันหรือว่าที่สาบสูญไปแล้ว โดยนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์

การอนุรักษ์พื้นที่มรดกโลกพระนครศรีอยุธยา

เขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา มีชุมชนกระจายตัวอยู่โดยรอบจากการเข้ามาตั้งรกรากตั้งแต่ต้นสมัยกรุงศรีอยุธยา จนปัจจุบันเป็นเมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่มีความคับคั่ง อีกทั้งมีผู้ประกอบการทางการท่องเที่ยวเข้ามาประกอบการในพื้นที่ จึงเกิดการรุกร้าพื้นที่เข้ามาในเขตโบราณสถาน ทำให้เป็นแหล่งเสื่อมโทรมทางการท่องเที่ยว ภูมิทัศน์โบราณสถานถูกทำลายและมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น หน่วยงานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารพื้นที่จึงมีนโยบายแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้มาอย่างต่อเนื่อง

สถานการณ์สำคัญในพื้นที่โบราณสถาน

ในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า สถานการณ์สำคัญในพื้นที่โบราณสถานในปัจจุบันมีทั้งหมด 4 ด้าน ประกอบด้วย

1. ด้านพื้นที่ ได้แก่ การมีพื้นที่ทับซ้อนในการบริหารจัดการของหลายหน่วยงานที่มีภารกิจแตกต่างกันไป จึงทำให้การพัฒนาพื้นที่จากหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงหน่วยงานเดียวเป็นไปด้วยความยากลำบาก จึงต้องมี

การร่วมบูรณาการกันระหว่างหน่วยงาน ขณะที่อุปสรรคสำคัญของการพัฒนาพื้นที่ในเขตโบราณสถานอีกประการหนึ่ง นั่นคือที่ตั้งของบ้านเรือนประชาชน โรงเรียน สถานที่ราชการ สถานประกอบการและถนนเป็นชุมชนใหญ่ จึงส่งผลให้การพัฒนาพื้นที่ในภาพรวมมีอุปสรรค พื้นที่หลายแห่งถูกบุกรุกเข้าไปสร้างสิ่งปลูกสร้างจนเกิดความเสื่อมโทรมของโบราณสถาน นอกจากนี้ภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญในการบันทึกสภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยว บรรยากาศของความเป็นแหล่งมรดกโลกเกิดความทรุดโทรม

2. ด้านปัจจัยพื้นฐานทางการท่องเที่ยว ได้แก่ ทศนียภาพทางการท่องเที่ยวที่ถูกบดบังจากการอำนวยความสะดวกด้านปัจจัยพื้นฐานและการบำรุงรักษาสาธารณูปโภค เพราะมีการพาดสายไฟและสายสัญญาณผ่านเสาไฟฟ้าที่มีความสูงและมีสายไฟเป็นจำนวนมาก บางพื้นที่มีความเสียหายและอาจจะเป็นอันตรายกับนักท่องเที่ยวได้ การพัฒนาระบบสัญญาณที่มีการสร้างถนน ทางเดิน อาจทับพื้นที่โบราณสถาน ถนนโบราณหรือคลองโบราณ เมื่อได้ก่อสร้างแล้วมีการขุดค้นภายหลังจะเป็นไปด้วยความยากลำบาก แหล่งน้ำในพื้นที่เกาะเมืองที่เคยเป็นเส้นทางสัญจรในอดีตตื้นเขิน บางแห่งเป็นแหล่งทิ้งสิ่งปฏิกูลจากชุมชน หรือบางแห่งถูกถมเพื่อใช้ประโยชน์ในพื้นที่ การสัญจรในพื้นที่เกาะเมืองยังมีความแออัดและริมถนนมีรถจอดรูก้าพื้นถนน ส่งผลให้การจราจรชะลอตัว เป็นอุปสรรคต่อการท่องเที่ยว

3. ด้านการสร้างองค์ความรู้ ได้แก่ การเดินทางท่องเที่ยวในปัจจุบันมุ่งเน้นการชมความสวยงามของโบราณสถานและการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หากแต่การท่องเที่ยวในแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมนั้น คุณค่าของสถานที่เหล่านั้นนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะให้นักท่องเที่ยวจะได้เกิดความเข้าใจในประวัติและความสำคัญของโบราณสถาน จนเกิดความภาคภูมิใจต่อแหล่งท่องเที่ยวในฐานะสมบัติของชาตินำไปสู่การหวงแหนรักษาให้คงอยู่เกิดความผูกพันทางการท่องเที่ยว การขาดแคลนแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัยและดึงดูดนักท่องเที่ยวจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องพิจารณา การสร้างแหล่งเรียนรู้เป็นการสร้างกิจกรรมทางการท่องเที่ยวควรมีการจัดพื้นที่การเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ การพัฒนา

พิพิธภัณฑสถานทำให้มีความทันสมัยและส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ การจัดสาธิตอาชีพในชุมชนเพื่อการเรียนรู้ การจัดตลาดโบราณเพื่อการท่องเที่ยว การใช้เทคโนโลยีแอปพลิเคชันมาช่วยบรรยายในการท่องเที่ยวด้วยตนเองผ่านโทรศัพท์มือถือ รวมถึงการส่งเสริมความรู้ของบุคลากรในท้องถิ่นด้านการเป็นเจ้าบ้านที่ดี การฝึกภาษาเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ และการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการทางการท่องเที่ยวในการให้บริการ

4. ด้านเศรษฐกิจและความปลอดภัย ได้แก่ การท่องเที่ยวเป็นแหล่งเศรษฐกิจหลักของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา เนื่องจากประชาชนส่วนหนึ่งประกอบการด้านการท่องเที่ยว ขณะที่ชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่ล้วนได้ประโยชน์จากการพัฒนาทางการท่องเที่ยว ขณะเดียวกันประชาชนยังควรต้องได้รับการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับโบราณสถาน ขณะเดียวกันประชาชนส่วนหนึ่งยังขาดความรู้ที่จะสร้างอาชีพที่สามารถพึ่งพาตนเองได้จากการท่องเที่ยว อีกทั้งสินค้าที่จำหน่ายในการท่องเที่ยวมีลักษณะใกล้เคียงกัน ขาดความหลากหลาย ส่งผลต่อการจูงใจในการซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยว ปัจจุบันยังพบปัญหาด้านยาเสพติดในชุมชนส่วนหนึ่งตลอดทั้งการมีเหตุอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวบ้างจึงนับเป็นอีกประเด็นสำคัญของการพัฒนาเชิงพื้นที่ในเขตโบราณสถาน

แนวทางการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ท่องเที่ยวเพื่อแก้ปัญหาการรुक้าโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากผลการศึกษาบริบทพื้นที่ท่องเที่ยวในเขตโบราณสถานในประเด็นสำคัญทั้ง 3 ด้าน นำไปสู่การกำหนดแนวทาง จำนวน 4 แนวทาง ดังต่อไปนี้

1. การฟื้นฟูโบราณสถาน ให้ความสำคัญกับการศึกษาและขุดค้นโบราณสถานแห่งใหม่ในเกาะเมืองและพื้นที่โดยรอบ การพัฒนาโบราณสถานสำคัญที่ค้นพบแล้วอย่างต่อเนื่อง การโยกย้ายสิ่งปลูกสร้างและสถานที่ราชการเพื่อคืนพื้นที่ให้เป็นเขตโบราณสถาน การเวนคืนที่ดินของชุมชนในเขตโบราณสถานเพื่อคืนพื้นที่ให้เป็นเขตโบราณสถาน การออกกฎหมายควบคุมรูปแบบสิ่งปลูกสร้างที่จะ

สร้างขึ้นใหม่ใกล้เคียงเขตโบราณสถาน และการออกกฎหมายควบคุมความสูงของอาคาร เสาไฟ สิ่งปลูกสร้างไม่ควรสูงเกินกว่าโบราณสถานสำคัญ

2. การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคให้มีความสำคัญกับการพัฒนามาตรการจราจร เพื่อแก้ปัญหาการกระจุกตัวของการจราจร จัดทำถนนเลี่ยงเกาะเมืองเพื่อระบายรถที่ไม่จำเป็นต้องเข้าเกาะเมืองในการเดินทาง การกำหนดเส้นทางที่ใช้ในการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ในช่วงวันหยุดหรือวันสำคัญ การจัดระเบียบทางเท้าให้สามารถเชื่อมโยงถึงกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวโดยไม่มีสิ่งกีดขวาง การควบคุมหาบแร่แผงลอยบนทางเท้า ไม่ให้ตั้งกีดขวางการสัญจร ปรับย้ายถนนรอบเกาะเมืองเพื่อฟื้นฟูกำแพงเมืองโบราณรอบเกาะเมือง การพัฒนาระบบน้ำเสียในชุมชนที่ตั้งในเขตใกล้เคียงโบราณสถาน การฟื้นฟูการสัญจรทางน้ำในเกาะเมืองเพื่อจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนาระบบการกำจัดขยะในชุมชน และการพัฒนาระบบกำจัดขยะในแม่น้ำ คู คลอง

3. การส่งเสริมเป็นแหล่งวิชาการทางการท่องเที่ยว ให้มีความสำคัญกับการผนวกรวมศูนย์เรียนรู้ประวัติศาสตร์อยุธยาและพื้นที่เรียนรู้อื่น ๆ ไว้ใกล้เคียงกัน การสร้างพิพิธภัณฑ์แห่งการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ไทย การจัดทำตลาดบกโบราณสาธิตวิถีชีวิตอยุธยาเพื่อการท่องเที่ยว การจัดทำตลาดน้ำโบราณ แบบดั้งเดิมสมัยอยุธยา การจัดบริการรถรางสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อชมโบราณสถาน และการจัดทำเส้นทางเพื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในพื้นที่เกาะเมืองและโดยรอบ

4. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว ให้มีความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งสาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน การจัดสรรพื้นที่จำหน่ายสินค้าทางการท่องเที่ยวให้กับประชาชนในพื้นที่ การส่งเสริมและฟื้นฟูประเพณีระดับชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว การสนับสนุนให้ชุมชนจัดบริการเรือนำเที่ยวริมฝั่งแม่น้ำ การอบรมด้านการพัฒนาอาชีพทางการท่องเที่ยวให้กับชุมชน และการส่งเสริมความรู้ประชากรในชุมชนในการต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ

การประเมินระดับความสำคัญต่อแนวทางการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ ท่องเที่ยวเพื่อแก้ปัญหาการรุกรานโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้ตอบแบบสอบถาม ประเมินระดับความสำคัญต่อแนวทางการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ท่องเที่ยว ทั้ง 4 แนวทาง เพื่อกำหนดความเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาศักยภาพให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีระดับความสำคัญค่าเฉลี่ยในภาพรวม ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ภาพรวมการประเมินระดับความสำคัญต่อแนวทางการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ท่องเที่ยว

ข้อ	แนวทางการพัฒนา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความสำคัญ
1	การฟื้นฟูโบราณสถาน	4.35	1.02	มากที่สุด
2	การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค	4.19	0.90	มาก
3	การส่งเสริมเป็นแหล่งวิชาการ ทางการท่องเที่ยว	4.37	1.00	มากที่สุด
4	การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว	4.25	0.89	มากที่สุด

ทั้งนี้ สามารถวิเคราะห์ระดับความสำคัญออกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการฟื้นฟูโบราณสถาน ประเมินระดับความสำคัญสูงสุด 3 อันดับแรก ประกอบด้วย การออกกฎหมายควบคุมรูปแบบสิ่งปลูกสร้างที่จะสร้างขึ้นใหม่ใกล้เคียงเขตโบราณสถาน ($\bar{X} = 4.59$) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ การออกกฎหมายควบคุมความสูงของอาคาร เสาไฟฟ้า สิ่งปลูกสร้างไม่ควรสูงเกินกว่าโบราณสถานสำคัญ ($\bar{X} = 4.53$) อยู่ในระดับมากที่สุด และ การเวนคืนที่ดินของชุมชนในเขตโบราณสถานเพื่อคืนพื้นที่ให้เป็นเขตโบราณสถาน ($\bar{X} = 4.28$) อยู่ในระดับมากที่สุด

ด้านการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค ประเมินระดับความสำคัญสูงสุด 3 อันดับแรก ประกอบด้วย ในเกาะเมืองมีการกระจุกตัวของการจราจร จึงควรออกมาตรการจราจรเพื่อแก้ปัญหา ($\bar{X} = 4.48$) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือการจัดระเบียบทางเท้าให้สามารถเชื่อมโยงถึงกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยว โดยไม่มีสิ่งกีดขวาง ($\bar{X} = 4.39$) อยู่ในระดับมากที่สุด และ ควรจัดทำถนนเลียงเกาะเมือง เพื่อระบายรถที่ไม่จำเป็นต้องเข้าเกาะเมืองในการเดินทาง ($\bar{X} = 4.35$) อยู่ในระดับมากที่สุด

ด้านการส่งเสริมเป็นแหล่งวิชาการทางการท่องเที่ยว ประเมินความสำคัญสูงสุด 3 อันดับแรก ประกอบด้วย การจัดทำตลาดบกโบราณ สานิตวิถีชีวิตอยุธยา เพื่อการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.65$) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ การจัดทำ ตลาดน้ำโบราณ แบบดั้งเดิมสมัยอยุธยา ($\bar{X} = 4.62$) อยู่ในระดับมากที่สุด และการสร้างพิพิธภัณฑ์แห่งการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ไทย ($\bar{X} = 4.31$) อยู่ในระดับมากที่สุด

ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว ประเมินความสำคัญสูงสุด 3 อันดับแรก ประกอบด้วย การพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งสาธิต และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน ($\bar{X} = 4.37$) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ การส่งเสริมความรู้ประชากรในชุมชนในการต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 4.34$) อยู่ในระดับมากที่สุด และ การจัดสรรพื้นที่จำหน่ายสินค้าทางการท่องเที่ยว ให้กับประชาชนในพื้นที่ ($\bar{X} = 4.26$) อยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ในการแสดงความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ท่องเที่ยวเพื่อแก้ปัญหาการรुक้าโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาสูงสุด 3 อันดับแรก ประกอบด้วย ควรปรับปรุงภูมิทัศน์โบราณสถาน ให้ร่มรื่น จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 25.36 รองลงมา คือ จัดระเบียบการจอดรถ ไม่ให้กีดขวางการจราจร จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 23.18 และ มีสิ่งปลูกสร้าง สูงกว่าโบราณสถานทำให้บดบังทัศนียภาพ จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 17.39

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาบริบทพื้นที่ท่องเที่ยวโบราณสถานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 แบ่งออกเป็น 3 ประเด็นสำคัญ พบว่า

1) ประเด็นความโดดเด่นของพื้นที่มรดกโลกพระนครศรีอยุธยา คือ การเป็นอดีตราชธานีไทยที่เจริญรุ่งเรือง เป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรมของชาติและโบราณสถานที่คงเหลืออยู่แสดงให้เห็นถึงความเจริญในอดีต สอดคล้องกับการศึกษาของธนรัตน์ รัตนพงศ์ระ (2560) ที่ได้ศึกษาแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมแบบบูรณาการอย่างยั่งยืน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของชาติ สะท้อนความงดงามอันทรงคุณค่า มีโบราณสถานสำคัญจำนวนมากส่วนใหญ่เป็นศาสนสถานในศาสนาพุทธ แต่ก็ยังมีโบราณสถานหรือพื้นที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอื่น ได้แก่ อิสลามและคริสต์ รวมถึงมีพื้นที่ในสมัยโบราณ เช่น ย่านการค้าโบราณ ถนนโบราณ คลองโบราณ เหนียยคลองช้าง และบ้านเรือนของประชาชน สิ่งเหล่านี้จึงนับเป็นรากฐานสำคัญของชาติไทย และอารยธรรมที่แสดงให้เห็นถึงความงดงามทางด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม คีตศิลป์ และนาฏศิลป์ แม้ว่าอาณาจักรอยุธยาจะสูญสิ้นอำนาจลง แต่ร่องรอยอารยธรรมเหล่านี้ยังคงแสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองและความอัจฉริยะของบรรพบุรุษ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวชมจำนวนมากโดยพื้นที่สำคัญที่เป็นแหล่งอารยธรรมและความโดดเด่นคือพื้นที่ในเกาะพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นศูนย์กลางการปกครองของอาณาจักรอยุธยา ฉะนั้นจึงถือได้ว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีเอกลักษณ์ความโดดเด่นทางประวัติศาสตร์ มีมรดกวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เป็นรากฐานของความเป็นชาติไทย และกำเนิดของประวัติศาสตร์ศิลปะของชนชาติไทยที่มีความโดดเด่น

2) ประเด็นการอนุรักษ์โบราณสถาน ในปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวเป็นแหล่งชุมชนและศูนย์กลางทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยว จึงเกิดเป็นแหล่งเสื่อมโทรมและเกิดการรุกรานเขตโบราณสถาน สอดคล้องกับ Haug (2007) ได้ศึกษาความสัมพันธ์

ระหว่างการท่องเที่ยวและ อุตสาหกรรมและผู้คนในท้องถิ่นที่จะรักษาพัฒนาวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่เข้าไปทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิม คนในท้องถิ่นสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวโดยกำหนดกติกาเป็นข้อตกลงร่วมกัน การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการเข้าไปศึกษาวัฒนธรรม เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีโอกาสรักษาพัฒนาในความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่น โดยชุมชนมีความชำนาญและรู้ตัวตนของท้องถิ่นก็จะสามารถผดุงรักษาพัฒนาเศรษฐกิจได้

3) ประเด็นสถานการณ์สำคัญในพื้นที่โบราณสถาน พบสถานการณ์ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านพื้นที่ ด้านปัจจัยพื้นฐานทางการท่องเที่ยว ด้านการสร้างองค์ความรู้ และด้านเศรษฐกิจและความปลอดภัย ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ นพดล ธิยะใจ (2554) ที่ได้ศึกษาการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน : ความรู้และความเข้าใจของบุคลากรในภาคอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวเกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว โบราณสถาน และศิลปกรรม กรณีศึกษา มรดกโลก (อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรด้านการท่องเที่ยวที่สังกัดภาครัฐและภาคเอกชนที่ปฏิบัติงานในพื้นที่มรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน และศิลปกรรมในพื้นที่มรดกโลกไม่แตกต่างกันมากนัก บุคลากรทั้งสองกลุ่มมีความเห็นว่า ภาษาอังกฤษนั้นมีความจำเป็นต่อการปฏิบัติงาน ทำให้การปฏิบัติงานมีความคล่องตัว นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ และทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งบุคลากรทั้งสองกลุ่มมีความต้องการที่จะได้รับการฝึกอบรมภาษาอังกฤษ (การฟัง การพูด การเขียน) เพิ่มเติม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Lu (2006) ที่ได้ศึกษาอำนาจการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ : การวางแผนของเกาะแห่งหนึ่งที่มีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมในประเทศไต้หวัน ผลการวิจัย พบว่า เกาะลันหยูซึ่งมีประชากรดั้งเดิม คือ ชาวยามิใช้วัฒนธรรมดั้งเดิม แต่เผชิญกับความกดดันจากนโยบาย การอนุรักษ์ธรรมชาติการกลมกลืนทางวัฒนธรรมกระแสหลักและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เมื่อประเมินผลกระทบ

จากด้านต่าง ๆ 3 ด้าน สรุปได้ว่าให้มีข้อเสนอแนะเป็นกลยุทธ์ในการวางแผน และพัฒนาเกาะหลักนหุเพื่อให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของคนพื้นเมืองดั้งเดิมชาวหลักนหุสามารถอยู่ได้

ผลการศึกษาดังกล่าวสามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ท่องเที่ยวเพื่อแก้ปัญหาการรุกร้าโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 จำนวน 4 แนวทาง ประกอบด้วย

การฟื้นฟูโบราณสถาน ระดับความสำคัญเฉลี่ยมากที่สุด (4.35) สอดคล้องกับการศึกษาของ สมประสงค์ อ่อนแสง (2551) ที่ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดมุกดาหาร เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่าสิ่งจูงใจในการท่องเที่ยวเหล่านี้ สรุปจากงานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการจัดการหมู่บ้าน วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) พบว่า มีการปรับเปลี่ยนต่อเติมบ้านเรือนที่พักอาศัยให้เป็นโฮมสเตย์ แต่ยังคงรักษาสภาพเดิมอยู่ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำโฮมสเตย์มีการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติประเภทวิถีชีวิต ความเป็นอยู่และประเพณีมีการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมกับธรรมชาติมีการสืบทอด ดำรงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ได้เป็นอย่างดี การท่องเที่ยวมีความเกี่ยวข้องและมีส่วนสำคัญประกอบด้วยชุมชนประชาชนและหน่วยงานของรัฐร่วมกันพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและมีการจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นระบบ

การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค ระดับความสำคัญเฉลี่ยมาก (4.19) สอดคล้องกับการศึกษาของ อภิญา จิตรวงศ์นันท์ (2546) ที่ได้ศึกษาการท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนลำน้าว้า จังหวัดน่าน ผลการศึกษาพบว่า ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง วิถีชีวิตชุมชนเป็นไปเชิงบวกในด้านการอนุรักษ์ส่วนเชิงลบพบในการจัดการน้ำ และแนวทางการร่วมกับชุมชนเพื่อลดผลกระทบในอนาคต ได้แก่ การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนด้านการท่องเที่ยว การให้หน่วยงานท้องถิ่นเข้ามาดูแลการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง การป้องกันพื้นที่ที่มีความเปราะบางทางระบบนิเวศ

การส่งเสริมเป็นแหล่งวิชาการทางการท่องเที่ยว ระดับความสำคัญ
เฉลี่ยมากที่สุด (4.37) สอดคล้องกับการศึกษาของ ศักดิ์ศิริ นันตะสุข และคณะ
(2550) ที่ได้ศึกษาวิจัยโครงการการพัฒนาศักยภาพของคนในท้องถิ่นในการจัดการ
การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ พบว่า คนในท้องถิ่น มีความต้องการ
พัฒนาศักยภาพด้านบุคลิกภาพ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านการบริหารจัดการ
และด้านการพึ่งพาตนเองในระดับมาก แนวทางยุทธศาสตร์พึงพาเพื่อเสริมสร้าง
ความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืน
โดยเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ การปรับทัศนคติเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
เพื่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนการสร้างเชื่อมั่นในการดำรงชีวิตของ
คนในท้องถิ่น การศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม แบบแผน
การปฏิบัติต่าง ๆ ของคนในพื้นที่ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการ
พัฒนาการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง การส่งเสริมให้หมื่นกวิจัย
อยู่ในพื้นที่เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว ระดับความสำคัญ
เฉลี่ยมากที่สุด (4.25) สอดคล้องกับการศึกษาของ วิชชุดา ให้เจริญ (2546) ที่ได้ศึกษา
การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกรณีศึกษาชุมชน
เกาะยวน้อย จังหวัดพังงา ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนเกาะยวน้อยมีกระบวนการ
จัดการท่องเที่ยวอยู่ 4 ประการ ได้แก่ 1) กระบวนการวางแผน 2) กระบวนการ
จัดสายงาน และ 3) กระบวนการดำเนินงาน ซึ่งยึดหลักการสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ
1) ต้องมีการจัดสรรนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ 2) ทำกิจกรรม
ท่องเที่ยว โดยไม่มุ่งหวังรายได้เป็นหลักแต่สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร
ธรรมชาติโดยผสานการประกอบอาชีพ การอนุรักษ์ธรรมชาติและ การท่องเที่ยว
ให้เป็นเรื่องเดียวกัน 3) ต้องมีการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างโปรงใส
และเป็นธรรม และ 4) กระบวนการควบคุมการดำเนินงาน ซึ่งกระบวนการจัดการ
ดังกล่าวสามารถกระตุ้น และสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวและคนในชุมชน
ให้หันมาร่วมมือกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต และชุมชนตามแนวทางของ

การจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ขณะที่ ทรงวิทย์ เจริญกิจชนลาม, ัญญลักษณ์ เรืองระวีวัฒน์ และวรรา พรหมศิลป์ (2551) ได้ศึกษาปัจจัยด้านการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวทางน้ำของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ปัจจัยด้านอิทธิพลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวทางน้ำของนักท่องเที่ยวที่มาจังหวัดพระนครศรีอยุธยามากที่สุด คือ ความเป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่เป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวใช้บริการการท่องเที่ยวทางน้ำในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ข้อเสนอแนะการวิจัย

การพัฒนาศักยภาพพื้นที่ท่องเที่ยวจะไม่มีประสิทธิภาพหากหน่วยงานที่รับผิดชอบไม่ดำเนินการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน ตลอดจนการแก้ปัญหาพื้นที่ทับซ้อนในการบริหารงาน เพื่อป้องกันความสับสนต่อการดำเนินงานที่เป็นระบบงานวิจัยครั้งนี้ สามารถถูกนำไปเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวในเขตโบราณสถานได้ ดังนี้

1. ศึกษาประเด็นแนวทางที่มีความสอดคล้องต่อนโยบายของหน่วยงานแล้วกำหนดไว้ในแผนดำเนินงาน โดยจัดลำดับความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ตามการประเมินระดับความสำคัญของนักท่องเที่ยว
2. จัดตั้งคณะกรรมการกลางระดับจังหวัดเพื่อตรวจและติดตามผลการดำเนินงาน เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนางานได้ในภาพรวมอย่างมีประสิทธิภาพ
3. สร้างความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่และผู้ประกอบการโดยใช้ข้อมูลผลการวิจัยเป็นข้อพื้นฐานในการหารือร่วมกัน เพื่อแก้ไขปัญหาการรुक้าโบราณสถานในเขตพื้นที่ท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

- กรมการท่องเที่ยว. (2558). สถิตินักท่องเที่ยว. ค้นเมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2559.
จาก <http://www.tourism.go.th/home/details/11/221/24246>
- กรุงเทพธุรกิจ. (2560). ภาคท่องเที่ยวปี 59 ดันรายได้ 17% ของจีดีพี.
ค้นเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2560 จาก <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/740824>
- ทรงวิทย์ เจริญกิจฉลาม, ัญญุลักษณ์ เรื่องระวีวัฒน์ และวรราชา พรหมศิลป์.
(2551). ปัจจัยด้านการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยว
ทางน้ำของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัย
นเรศวร.
- ธนรัตน์ รัตนพงศ์ธระ. (2560). แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว
เชิงมรดกวัฒนธรรมแบบบูรณาการอย่างยั่งยืน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยว
มหาวิทยาลัยพะเยา.
- ธนรัตน์ รัตนพงศ์ธระ. (2561). Conceptual framework. พระนครศรีอยุธยา :
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.
- นพดล ธิยะใจ. (2554). การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน : ความรู้และ
ความเข้าใจของบุคลากรในภาคอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวเกี่ยวกับการ
การอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว โบราณสถาน และศิลปกรรม กรณีศึกษา
มรดกโลก (อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา) จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- ประชาชาติธุรกิจ. (2559). เทรนด์ท่องเที่ยวโลกในช่วง 10 ปีข้างหน้า. ค้นเมื่อวันที่
15 กรกฎาคม 2559. จาก [https://www.admissionpremium.com/
content/1379](https://www.admissionpremium.com/content/1379)

ศักดิ์ศิริ นันตะสุข, สมนึก ขวัญเมือง และอาวุธ ปะเมโท. (2550). โครงการ
การพัฒนาศักยภาพของคนในท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยว
แบบยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย.

สมประสงค์ อ่อนแสง. (2551). การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัด
ในจังหวัดมุกดาหาร เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. วิทยานิพนธ์
ปริญญาดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). แผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559. กรุงเทพฯ :
สมิตร์พรีนติ้งแอนด์พับลิชชิง.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2557). อนุสัญญา
ว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ.
กรุงเทพฯ : โมโนกราฟสตูดิโอ

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2540). เทคนิคการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวสำหรับ
การวิจัยทางสังคมศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : เพื่องฟ้าพรีนติ้ง.

วิชชุดา ให้เจริญ. (2546). การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เพื่อการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อมกรณีศึกษาชุมชนเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา. กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

อภิญา จิตรวงศ์อนันท์. (2546). การท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชน
ลำน้ำว่า จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชา
การท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Haug, M. (2007). Indigenous People. Tourism and Development.
The San People's Involvement in Community- Based Tourism.
Master of Social Anthropology, The University of Troms,
Botswana.

- Lu, S. (2006). Control Power, Tourism Development and Conservation : Planning an Island with a Traditional Culture. **Dissertation Abstracts International**. 67 (4), 1561-A.
- Yamane, T. (1973). **Statistics : An Introductory Analysis**. (3rd ed.) Newyork : Harper and Row Publication.

การวิเคราะห์อัตลักษณ์นางเอกลิเกลูกบท

An Analysis of the Main Actress's Identity in Li-Ke-Look-Bot

(Received : May 10, 2018 Revised : March 22, 2019 Accepted : June 20, 2019)

กรวิภา เลาศรีรัตนชัย¹

Kornwipa Laosrirattanachai

นิวัฒน์ สุขประเสริฐ²

Niwat Sukprasirt

ชนัย วรรณะสี³

Chanai Vannalee

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1.ศึกษาความเป็นมาและรูปแบบของการแสดงลิเกลูกบท 2.ศึกษากระบวนการฝึกหัดการแสดงของนางเอกลิเกลูกบทและ 3.วิเคราะห์คุณลักษณะและอัตลักษณ์ของนางเอกลิเกลูกบท มีวิธีการดำเนินการวิจัยตามกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ คือศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ สังเกต และบันทึกภาพข้อมูลเกี่ยวกับนางเอกลิเกลูกบท รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group)

ผลการศึกษาพบว่า 1. ลิเกลูกบทเป็นการแสดงที่พัฒนามาจากลิเกบันตน โดยใช้วงปี่พาทย์บรรเลงร้อง และนำรูปแบบการแสดงของละครประเภทต่าง ๆ เข้ามาพัฒนาและผสมผสานจนกลายเป็นรูปแบบที่เป็นอัตลักษณ์ของลิเกลูกบท

¹นักศึกษานิพนธ์โท สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

²อาจารย์ ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

³อาจารย์ ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ซึ่งมีขั้นตอนการแสดง 4 ขั้นตอน คือ การโหมโรง การออกแขกการแสดง และการลาโรง ในการดำเนินการแสดง มีวิธีการดำเนินการแสดง 3 ขั้นตอน คือ การเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่อง และการลาโรง และองค์ประกอบที่ใช้ในการแสดง ประกอบด้วยเนื้อเรื่อง ตัวบท เครื่องดนตรี เพลงสถานที่ เวทีฉาก อุปกรณ์ประกอบเครื่องแต่งกาย ผู้แสดง และกระบวนท่ารำ 2. การฝึกหัดการแสดงของนางเอกลิเกลูกบทมี 3 ลักษณะ ดังนี้ 1.การฝึกหัดการร้อง ทั้งร้องดำเนินเรื่อง และร้องประกอบอารมณ์ 2.การฝึกหัดการใช้ปฏิภาณด้านการเต้นและการแสดง และ 3.การฝึกหัดการรำ ประกอบด้วยการรำใช้บท และการรำเพลงหน้าพาทย์

3. คุณลักษณะและอัตลักษณ์นางเอกลิเกลูกบท พบว่า คุณลักษณะคือ การใช้ปฏิภาณ การร้อง และการรำด้านอัตลักษณ์ ถือว่าเป็นความโดดเด่นของผู้แสดง เช่น นางเอกพิศมัย หลานหอมหวล มีอัตลักษณ์การร้องดำเนินเรื่องด้วย เพลงราชินีเกลิง เพลงสองชั้น เพลงชั้นเดียว เพลงดับและเพลงเถา ด้านการรำ มีการใช้กระบวนท่ารำประกอบบทร้องและท่ารำอวดฝีมือ (รำเดี่ยว) และเป็นผู้มีปฏิภาณด้านการเต้นกลอนและใช้ภาษาถูกต้องตามหลักของกลอนลิเก

คำสำคัญ : อัตลักษณ์ นางเอกลิเกลูกบท

Abstract

The research purposes were to 1) study the background and performing styles of Li-Ke-Look-Bot, 2) study the practicing process in the main actress's performance of Li-Ke-Look-Bot, and 3) analyze the main actress's qualification and identity of Li-Ke-Look-Bot. The procedures of qualitative research were used to review documents, textbooks and related literatures, interview honorable specialists, observe and take photos and video recording of Li-Ke-Look-Bot Actress, collect interview data, and validate the data with the focus group interview.

The study found that 1) Li-Ke-Look-Bot is a performance developing from Li-Ke-Bun-Don by including Pi-Part orchestra in the play and developing various dramatic stories to become the identity the Li-Ke-Look-Bot performance, which consists of Home-Rong (prelude), Oak-Kag, a performing story, and Ra-Rong (finale). Normally, there are 3 basic steps of performance. The first is story introduction, the second is playing the story, and the last is ending up the story. The important elements used in the Li-Ke-Look-Bot performance are stories, scripts, musical instruments, music, songs, venues, stages, back drops, props, costumes, performers, and dances choreography; 2) there are 3 main lessons in practicing process of being Li-Ke-Look-Bot actresses. The first lesson is singing practice, which can be both singing to tell the story and emotion of a character in the story. The second lesson concerns wit practice which is a train to have an improvising performing skill and to sing rhymed Thai verse without script. The third lesson is dance practice consisting of dancing to imply the meaning of words in story, and dancing to perform with Pleng-Na-Path; and 3) the identity and unique outstanding qualification of Li-Ke-Look-Bot actresses are based on singing with high quality, possessing intellectuality, and dancing with skillfulness. In this case, Pittsamai Larnhormhuan shows the strong unique capabilities to perform in many ways, such as singing for the whole emotional story by using various kinds of song, such as Ra-ja-ni-glerg, Pleng Songchan, Pleng Chandew, Pleng Tub, and Pleng Tao. In addition, her dancing can express the meaning of words, including solo dancing which identifies her specialty. Importantly, she can sing the rhymed verse accurately according to Li-Ke song.

Keywords : Identity, Main Actress of Li- Ke- Look- Bot

บทนำ

ลิเกลูกบทเป็นการแสดงที่พัฒนามาจากลิเกบันตนโดยการใช้ปีพาทย์ บรรเลงเพลงลูกบทประกอบการแสดงลิเกบันตน มีลักษณะเด่นทั้งด้านการร้อง มีทั้งการร้องโต้ตอบกันด้วยสติปัญญาและปฏิภาณไหวพริบของผู้แสดง รวมทั้งการใช้ความสามารถในด้านการรำและการแสดงหน้าเวที ทำให้การคัดเลือกหรือฝึกหัดผู้แสดง เพื่อสร้างคุณลักษณะให้เหมาะสมกับการแสดงจึงเป็นสิ่งสำคัญ ในปัจจุบันได้รับความนิยมมาก เหตุเพราะลิเกลูกบทมีองค์ประกอบใหม่ ๆ ที่น่าสนใจ ทั้งเรื่องและบทที่ใช้แสดง ผู้แสดง เครื่องแต่งกาย รวมถึงรูปแบบและวิธีการแสดงและสิ่งสำคัญของการแสดงลิเกลูกบท คือลักษณะเฉพาะของแต่ละคณะ ซึ่งพบว่าผู้แสดงซึ่งมีคุณลักษณะและอัตลักษณ์เฉพาะตนเอง ผู้แสดงมีความสำคัญและมีลักษณะเด่นในลิเกลูกบท นอกจากพระเอกแล้วตัวนางเอกก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน เพราะเป็นผู้ดำเนินเรื่อง นางเอกแต่ละคณะจะมีคุณลักษณะที่เหมือนและต่างกัน โดยมุ่งเน้นด้านการร้อง การใช้ปฏิภาณไหวพริบ และด้านการรำ ปัจจุบันลิเกลูกบทมีคณะเพิ่มขึ้นตามความนิยมของผู้ชม ทำให้การเลือกนางเอกเพื่อมาแสดงในแต่ละคณะนั้นมีกฎเกณฑ์ทางด้านคุณลักษณะทั้ง 3 ด้านน้อยลง ซึ่งพบว่าผู้แสดงบางคนไม่มีการรำประกอบการแสดงลิเก และไม่เดินเรื่องด้วยการด้นอย่างลิเกในอดีต จึงทำให้คุณลักษณะด้านการรำ และการใช้ปฏิภาณไหวพริบของผู้แสดงลิเกลดน้อยลง ดังคำกล่าวที่ว่า “นางเอกลิเกลูกบทในปัจจุบันนี้ มีน้อยมากที่จะพบนางเอกที่มีความสามารถด้านการร้อง การใช้ปฏิภาณไหวพริบ การรำ เพียบพร้อมนั้นแทบจะไม่พบแล้ว พบเพียงพอรำได้หรือพอร้องเพลงสองชั้นได้บ้าง แต่สิ่งสำคัญที่สุดคือการร้องราชนิเกลิงได้ก็สามารถแสดงได้แล้วสำหรับลิเกปัจจุบัน สามารถใช้ปฏิภาณไหวพริบและการรำลดลงไปมากจนกลายเป็นค่านิยมของผู้แสดงตัวนางเอกสืบทอดกันมา ทำให้คุณลักษณะของนางเอกลิเกลูกบทอย่างในอดีตลดน้อยลงไปตามยุคสมัย” (แก้วใจ เอนก लाभ, 2560, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ดีคุณพรเพ็ญ นางพินิจ (2560, สัมภาษณ์) นางเอกलिเกลูกบทกล่าวว่า ในวงการलिเกมีผู้ที่มีคุณลักษณะของนางเอกทั้ง 3 ด้านนั้นคือ นางเอกพิศมัย หลานหอมหวล นางเอกในคณะวิโรจน์ หลานหอมหวล เป็นคณะलिเกที่ได้รับการฝึกหัดโดยตรงจากครูหอมหวล นาคศิริ लिเกที่มีชื่อเสียงที่สุดจากอดีตถึงปัจจุบัน และได้รับการถ่ายทอดด้านการแสดงจากครูละครวังสวนกุหลาบ ทำให้นางเอกพิศมัย หลานหอมหวล เป็นผู้ที่ได้รับการฝึกหัดเพื่อสร้างคุณลักษณะของการเป็นนางเอกलिเกลูกบทได้ครบถ้วน จึงเป็นนางเอกที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในวงการलिเกว่าเป็นนางเอกलिเกลำดับต้น ๆ ของวงการलिเกไทย

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้ผู้วิจัยใคร่ศึกษาอัตลักษณ์ของนางเอกलिเกลูกบท ของนางเอกพิศมัย หลานหอมหวล เพื่อให้เกิดองค์ความรู้และเป็นแนวทางให้แก่ผู้ที่สนใจการแสดงलिเกลูกบท และผู้สนใจบทบาทของนางเอกलिเกลูกบท อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์ สืบทอดและเผยแพร่แก่ผู้สนใจต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและรูปแบบของการแสดงलिเกลูกบท
2. เพื่อศึกษากระบวนการฝึกหัดการแสดงของนางเอกलिเกลูกบท
3. เพื่อวิเคราะห์คุณลักษณะและอัตลักษณ์ของนางเอกलिเกลูกบท

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์นางเอกलिเกลูกบท ของนางเอกพิศมัย หลานหอมหวล คณะวิโรจน์หลานหอมหวล เป็นนางเอกที่ได้รับการนิยมนำมาแสดงलिเกลูกบทในอดีตและเป็นนางเอกलिเกผู้มีประสบการณ์การแสดงมาไม่น้อยกว่า 20 ปี

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์นางเอกลิเกลูกบท มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารตำรา ภาพถ่าย งานเขียนเชิงวิชาการ และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องจากหอสมุดแห่งชาติ หอสมุดสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง

2. การสัมภาษณ์นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะการแสดงลิเก โดยใช้เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์ เรียกว่า “แบบสัมภาษณ์” โดยสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์รูปแบบที่มีโครงสร้างโดยกำหนดประเด็นข้อคำถามจากวัตถุประสงค์การวิจัย โดยให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะการแสดงลิเกและผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาษาไทยเป็นผู้ประเมิน โดยหาค่าความตรงเชิงเนื้อหา (Index of item Objective Congruence : IOC) จากนั้นนำเครื่องมือไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะการแสดง หัวหน้าคณะลิเก นางเอกลิเกที่มีประสบการณ์ทางด้าน การแสดงไม่น้อยกว่า 20 ปี

3. ศึกษาข้อมูลภาคสนามโดยการสอบถาม การสัมภาษณ์ ติดตาม และชมการแสดงลิเกพร้อมจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร บันทึกภาพ บันทึกรูปแบบการแสดง และองค์ประกอบของการแสดง

4. ดำเนินการรวบรวมข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้มาสรุป และนำเสนอเป็นรายงานการวิจัย 3 บท ต่อคณะกรรมการ

5. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อยืนยันและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและองค์ความรู้ด้านลิเกลูกบท จากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญลิเก หัวหน้าคณะลิเก และกลุ่มนักแสดงที่มีประสบการณ์ด้านการแสดงลิเกลูกบท

6. นำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มมาวิเคราะห์และสรุปเป็นรายงานการวิจัย 5 บท เพื่อนำเสนอต่อคณะกรรมการ

7. นำเสนอรายงานการวิจัยลงในวารสารวิชาการเพื่อการเผยแพร่บทความการวิจัย

ผลการวิจัย

ความเป็นมาและรูปแบบของการแสดงลิเกลูกบท

ลิเกลูกบทมาจากลิเกบันตน มีวิธีการแสดงเพียงการร้อง และมีลูกคู่ ตีรำมะนาประกอบเท่านั้น ต่อมาได้นำปี่พาทย์เข้ามาใช้บรรเลงรับแทนการตีรำมะนา จึงเรียกว่า “ลิเกลูกบท” และนำรูปแบบของละครมาใช้ โดยเฉพาะการนำโครงเรื่อง และเพลงโดยมีการดำเนินเรื่องแบบละครนอก ส่วนบทที่ใช้ร้องหรือเจรจานั้น ตัวผู้แสดงเป็นผู้คิดเอง ในทางดนตรีนำเพลงทางละครมาใช้บรรเลงประกอบ การดำเนินเรื่อง กระบวนท่ารำมีการฝึกฝนเหมือนอย่างละครและนำท่ารำอย่างละครเข้าไปใช้ในการแสดงให้คล้ายกับละคร แต่ลิเกจะไม่รำแบบละครทั้งหมด ดังคำกล่าวที่ว่า “ละครรำเป็นท่า ลิเกรำเป็นที” ซึ่งหมายความว่า ละครจะรำครบทุกกระบวนท่าและรำอย่างตั้งใจ ส่วนลิเกจะใช้ท่ารำประกอบการร้องแค่พอประมาณ เป็นกิริยาไม่คำนึงถึงความถูกต้องเน้นเพียงความรวดเร็ว (สุพล วิรุฬห์รักษ์, 2539, น.93) เมื่อลิเกลูกบทนำรูปแบบการแสดงมาจากละคร ขั้นตอนการแสดงจึงมีความคล้ายกับละครเช่นกัน ดังนั้นขั้นตอนการแสดงลิเกลูกบท เป็นสิ่งที่เป็นแบบแผนสืบต่อกัน มาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ประกอบด้วย 1.การโหมโรง คือการบรรเลงปี่พาทย์ ซึ่งถือว่าเป็นการบูชาเทพยดาและครูบาอาจารย์ อีกทั้งยังเป็นการอัญเชิญเทพยดา และครูบาอาจารย์ มาเพื่อปกป้องรักษาและสร้างความสิริมงคลให้แก่ผู้แสดง และอำนวยให้การแสดงครั้งนั้นสำเร็จไม่เกิดสิ่งผิดพลาดใด ๆ ต่อการแสดงและผู้แสดง นอกจากการเป็นการบูชาครูแล้วยังถือเป็นการประกาศให้ผู้ชมรู้ว่าลิเกใกล้เวลาทำการแสดง และเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของผู้แสดงและผู้บรรเลง 2.การออกแขก เป็นการแสดงเบิกโรงของลิเกก่อนเริ่มแสดงเป็นเรื่องหรือลงโรง ในอดีตใช้ชุดแขกรदनน้ำมันต์ เป็นการแสดงที่ใช้ผู้แสดงแต่งตัวแขกออกมาร้องอวยพร และบอกจุดประสงค์การแสดง ปัจจุบันการแต่งตัวแขกออกมาเล่าเรื่องเริ่มหาชมได้ยากและเสื่อมหายไป การออกแขกในยุคหลังได้นำรูปแบบของละครเข้ามาใช้ในการแสดงลิเก การออกแขกของลิเกกลายเป็นแล้วแต่ความพอใจของลิเกแต่ละคน แต่ละคณะไม่มีที่ยึดและไม่มีแบบแผนตายตัว แต่มีการพัฒนารูปแบบตามความนิยม

ปัจจุบันพบการออกแขก 3 ประเภท คือ 1.การออกแขกหลังโรง 2.การออกแขก ประกอบรำเบิกโรง 3.การออกแขกอวดตัว ขึ้นตอนที่ 3.การจับเรื่องแสดง เป็นช่วง การดำเนินเรื่องของการแสดงจะดำเนินเรื่องอย่างละคร แต่ลิเกจะมุ่งเน้นไปใน ทางสนุกสนาน รวดเร็ว ทั้งยังคงยึดหลักการดำเนินของละครไว้ดังนี้ 1.เปิดเรื่อง 2.ดำเนินเรื่อง 3.จบเรื่อง 4.การลาโรง เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการแสดง โดยวิธีการของแต่ละคณะแตกต่างกัน ดังนี้ 1.ลาโรงโดยที่ผู้แสดงทั้งหมดออกมา ยืนหน้าเวที แล้วร้องเพลงขอบคุณเจ้าภาพต่อการร้องเพลงของคณะแล้วจบลง ด้วยเพลงลา 2.เมื่อจบการแสดงปีพาทย์ทำเพลงลาได้โผร้องเพลงลาขอบคุณเจ้าภาพ และผู้ชมอยู่ด้านหลังฉาก อย่างไรก็ตามการลาโรงทั้ง 2 วิธีนี้ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว เมื่อลิเกดำเนินการแสดงตามขั้นตอนที่มีแบบแผน ถึงขั้นตอนของการจับเรื่อง แสดงจะพบวิธีดำเนินเรื่องดังนี้ 1.เปิดเรื่อง ด้วยผู้แสดงที่เป็นตัวเอกหรือตัวนายโรง 2.ดำเนินเรื่อง ด้วยตัวละครที่เป็นตัวรองจากตัวเอก มักจะเป็นตัวละครที่เป็น จุดสร้างเรื่องให้เดินไปตามบทของเรื่องที่แสดง 3.จบเรื่อง ด้วยการสร้างจุดจบ ที่ทำให้คนดูเกิดความรู้สึกจินตนาการไปกับเนื้อเรื่องโดยที่ผู้แสดงจะหยุดค้างท่าให้ดู น่าติดตาม ทั้งนี้การจบเรื่องแบบนี้เป็นกลวิธีการเชิญชวนให้ผู้ชมอยากทราบถึง เนื้อเรื่องต่อไปของการแสดงจึงเกิดความรู้สึกน่าติดตามชมในครั้งต่อไป

กระบวนการฝึกหัดการแสดงของนางเอกลิเกลูกบท

ลิเกเป็นการแสดงที่ผสมผสานศิลปะการแสดงหลายแขนงไว้ด้วยกัน ผู้แสดงลิเกต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถทางการร้อง การรำ การแสดงให้สมบทบาท อีกทั้งต้องมีปฏิภาณไหวพริบในการด้นกลอนหรือการด้นตามบทบาทการแสดง การฝึกหัดลิเกนั้นแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ 1.ฝึกหัดกับครูหรือพ่อแม่ โดยตรง 2.ฝึกหัดด้วยตนเองเรียกว่า “ครูพักลักจำ” โดยการฝึกหัดรำและ หัดร้องก่อน จึงจะหัดด้นกลอนเป็นลำดับสุดท้าย ส่วนใหญ่จะหัดรำ หัดร้อง และหัดการใช้ปฏิภาณไหวพริบพร้อมกัน มีกระบวนการฝึกหัด มีดังนี้

1. การฝึกหัดการร้อง

การฝึกหัดร้องเพลง จะเริ่มต้นด้วยการหัดร้องเพลงที่ใช้กันประจำในการแสดงลิเก ได้แก่ ตะลุ่มโปง หงส์ทอง สองไม้และราชินีเกลิง โดยวิธีการหัดออกเสียงให้ชัดเจนการถอนหายใจการทอดเสียงไม่ให้เสียงขาด เพลงไทยในอัตรา 2 ชั้นง่ายๆ ดังนั้นในการฝึกซ้อมการร้องเพลงจึงต้องอาศัยความสามารถและความขยันในการฝึกซ้อมของผู้แสดงเองเพื่อให้เกิดความเคยชินกับทำนองเพลง ผู้แสดงต้องฝึกหัดการเจรจา ให้นุ่มนวลไพเราะในน้ำเสียง เพื่อให้เหมาะสมกับบทบาทการแสดง อาจจะต้องฝึกหัด ให้น้ำเสียงตัวเองมีความกังวาน นุ่มนวล อ่อนหวาน น่าฟัง

2. การฝึกหัดการใช้ปฏิภาณไหวพริบ

ปฏิภาณไหวพริบด้านการด้นกลอนต้องใช้ความรู้ ความสามารถ และความรวดเร็วในการคิดคำกลอน โดยเป็นกลอนหกเพราะเหมาะสมที่สุดสำหรับการใช้ร้องกับทำนองเพลงหงส์ทอง และทำนองเพลงราชินีเกลิง กลอนหกนั้นในวรรคหนึ่งจะมี 6 คำ อาจมีน้อยแค่ 5 หรือมีมากถึง 8 ได้ แล้วแต่ความสามารถของลิเกที่จะร้องให้ลงจังหวะ การด้นกลอนแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1.การด้นกลอนสด 2.การด้นกลอนโดยจำแต่กลอนลง 3.การด้นกลอนแห้ง ซึ่งการด้นกลอน จะต้องฝึกหัดโดยการท่องจำบทละคร หรือจำลิเกผู้ใหญ่ที่เล่นมาก่อน

3. การฝึกหัดการรำ

มีวิธีการฝึกหัดทั้งการเรียนโดยตรงจากครูละคร และวิธีครูพักลักจำ ซึ่งเพลงที่ใช้รำประกอบการแสดงและการฝึกหัดนั้น มีดังนี้

1. ฝึกหัดปฏิบัติท่ารำเพลงช้า เพลงเร็ว และเพลงแม่บท (เล็ก) ซึ่งเรียกว่าเป็นแม่บทของลิเก เพื่อเป็นพื้นฐานในการรำเพลงอื่น
2. ฝึกหัดรำเพลงหน้าพาทย์ ได้แก่ เพลงเชิด เพลงเสมอ เพลงโอด
3. ฝึกการตีบทหรือการใช้บทตามคำกลอน

4. ฝึกการรำออก รำเข้า รำขึ้นเตียง การนั่ง การยืน การเดิน เพราะ
สิ่งเหล่านี้ เป็นจารีตประเพณีที่ต้องมีการเรียน การฝึกหัดเพื่อนำหลักของการรำ
มาใช้เป็นองค์ประกอบของการแสดงลิเก

คุณลักษณะและอัตลักษณ์นางเอกลิเกลูกบท

คุณลักษณะและอัตลักษณ์ของนางเอกพิศมัย หลานหอมหวลเริ่มตั้งแต่
กระบวนการฝึกหัดนางเอกลิเกลูกบท

ภาพที่ 1 นางเอกพิศมัย หลานหอมหวล
(วิโรจน์ วีระพัฒนานนท์, ผู้ถ่ายภาพ, 2509)

ประวัตินางเอกพิศมัย หลานหอมหวล

นางเอกพิศมัย หลานหอมหวล เดิมชื่อ นางพิศมัย วีระพัฒนานนท์
เกิดวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2491 เกิดที่อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดทอง เริ่มเข้ามาฝึกหัดลิเก
กับคุณตาหอมหวล ตามคำชวนของคุณตา ฝึกหัดรำจากครูน้อม รัตประจิต
(ครูละครวังสวนกุหลาบ) ฝึกหัดร้องจากคุณตาหอมหวล หลังจากผ่านการฝึกหัด
จนได้รับโอกาสขึ้นแสดงบนเวที คุณพิศมัยได้รับเลือกให้แสดงครั้งแรกในบทบาทเอก
เรื่องศึกมเหสี ในขณะนั้นเป็นคณะหอมหวลรุ่นพิเศษ มีคุณตาหอมหวลเป็นผู้ดูแล

เมื่อแสดงเป็นนางเอกทุกครั้งนางเอกพิศมัยแสดงได้ประทับใจคนดูจนได้รับความนิยม และมีชื่อเสียงจากนั้นตลอดมา เมื่ออายุประมาณ 18 ปี นางเอกพิศมัยได้รับเชิญร่วมแสดงลิเกออกอากาศโทรทัศน์ ช่องสี่บางขุนพรหม ได้รับเชิญร่วมแสดงลิเก ณ โรงละครแห่งชาติ และการแสดงครั้งสำคัญและ เป็นเกียรติกับชีวิตการถวายงานสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าหญิงจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี

กระบวนการฝึกหัด

นางเอกพิศมัย หลานหอมหวล ได้รับการฝึกหัดและถ่ายทอดกระบวนการแสดงจากครูละครและครูลิเกโดยตรง กระบวนการฝึกหัดนางเอกคณะหอมหวล มีการฝึกหัด 3 ด้าน คือ การฝึกหัดการรำ การฝึกหัดการร้อง การฝึกหัดการใช้ปฏิภาณไหวพริบ

ภาพที่ 2 ครูน้อม รัตประจิต (ครูละครวังสวนกุหลาบ)

(กรวิภา เลาศรีรัตนชัย, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

1. การฝึกหัดการรำ

การฝึกหัดการรำกระบวนการท่ารำต่างๆ ได้รับการฝึกหัดจากครูน้อม รัตประจิต (ครูละครวังสวนกุหลาบ) เป็นผู้สอน ครูน้อมนำรูปแบบการรำของโขน ละคร เข้ามาผสมผสาน ทำให้การรำของลิเกมีความละเอียด

ละอ่อนมากขึ้น คือมีการำประกอบการใช้บทหรือการตีบท ซึ่งการตีบทต้องอาศัยคำตก เช่นบทที่ว่า “แม่ช่างงดงามน่ารัก” ไม่จำเป็นต้องตีบททุกคำอย่างละคร สามารถตีบทตรงคำว่า “รัก” ได้เลย ใช้วิธีการรวบคำในการตีบท ซึ่งการตีบทไม่มีข้อบังคับแล้วแต่ความถนัดของผู้แสดง ที่จะตีบทอย่างไรถือว่าไม่ผิด นางเอกพิศมัยได้รับการถ่ายทอด ทำรำตามเพลงของละครมาก (ลักษณะทำรำตามแบบนาฏศิลป์) การำประกอบการแสดง มีกระบวนการฝึกดังนี้ การฝึกหัดรำเริ่มด้วยเพลงช้า เพลงเร็ว เพลงแม่บท เพื่อเป็นพื้นฐานในการใช้ทำรำประกอบการใช้บท ให้ตรงกับคำร้องของผู้แสดง ในการตีทำรำต้องคำนึงถึงความหมายของบทร้องโดยใช้ทำรำจากภาษาท่า เช่น ท่าตัวเรา ทำยิ้ม ทำรัก ทำเศร้า ทำอาย เป็นต้น

ภาพที่ 3 ท่าตัวเรา

(กรวิภา เลาศรีรัตนชัย, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

ภาพที่ 4 ทำยิ้ม

(กรวิภา เลาศรีรัตนชัย, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

ภาพที่ 5 ทำรัก

(กรวิภา เลาศรีรัตนชัย, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

ภาพที่ 6 ทำเศร้า

(กรวิภา เลาศรีรัตนชัย, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

ภาพที่ 7 ทำอาย

(กรวิภา เลาศรีรัตนชัย, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

ด้านการเคลื่อนไหว ส่วนเท้าขึ้นอยู่กับความถนัดของผู้แสดงโดยการใช้เท้าต้องให้มีความสัมพันธ์กัน กระบวนการใช้เท้ารำจะต้องมีความสัมพันธ์กันทั้งส่วนมือส่วนเท้า และการใช้ลีลา อารมณ์ เพื่อสื่อให้ผู้ชมเข้าใจอย่างชัดเจน จากนั้นฝึกหัดรำเพลงหน้าพาทย์ เพลงเชิด เพลงเสมอ เพลงโอด รำขึ้นเตียง รำเข้า-ออก การฝึกหัดรำเพลงหน้าพาทย์เพื่อนำมาใช้ประกอบการแสดงส่วนอิริยาบถของผู้แสดงในบทบาทต่างๆ เช่นการรำออก – รำเข้า เมื่อผู้แสดงที่เป็นตัวเจ้าหรือตัวเอกออก ต้องรำออกด้วยเพลงเสมอออก และต้องคำนึงถึงที่หมายในการเดินทาง โดยใช้เพลงหน้าพาทย์ตามกิริยาอาการและระยะทาง และฝึกหัดเพลงละครรำ เพื่อนำไปใช้ในการแสดงประกอบการเล่นเรื่องทางละครรำของลิเก เช่น รำอุยฉายวันทอง ใช้ในเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอน ห้ามทัพพระไวย เป็นต้น

2. การฝึกหัดการร้อง

ได้รับการฝึกหัดจากตาหอมหวล ด้วยวิธีการสอนของครูหอมหวล เริ่มด้วยการท่องจำบทละคร แล้วจึงฝึกร้องบทกลอนต่างๆ ด้วยวิธีร้องตามครูให้เกิดความชำนาญและแม่นยำ แล้วจึงให้ร้องด้วยตัวเองและเข้ากับดนตรี เพลงฝึกหัดร้องเพลงทางลิเก ได้แก่ เพลงสองไม้ เพลงตะลุมโป่ง เพลงโนเน เพลงราชนิเกลิง เพลงสาริกาแก้ว ฯลฯ เมื่อร้องได้อย่างถูกต้องและแม่นยำแล้ว จึงฝึกร้องเพลงประกอบอารมณ์ เป็นเพลงไทยสองชั้น และชั้นเดียว ดังนั้น บทโศก ใช้เพลงลาวครวญ เพลงขวัญอ่อน เพลงธรณีกรรแสง เป็นต้น บทรักหรือ บทเกี่ยวพาราสี ใช้เพลงมะลิเลื้อย เพลงนกจาก เพลงสาริกา เป็นต้น บทโกรธ ใช้เพลงทะเลบ้า เพลงลิงโลด เพลงสมิงทอง เป็นต้น

3. การฝึกหัดการใช้ปฏิภาณไหวพริบ

ปฏิภาณไหวพริบด้านการด้น วิธีการหัดการด้น คือการคิดกลอน ฝึกหัดจากครูหอมหวล โดยวิธีให้ศึกษาจากการอ่านและท่องจำกลอนแปด กลอนบทละคร เพื่อจำฉันทลักษณ์ของคำกลอน พร้อมทั้งหัดคิดและเขียนกลอน จนเกิดความชำนาญในการคิดกลอน จากนั้นครูจะเขียนคำลงไว้แล้วให้แต่งเนื้อ เค้นกลอนเอง แต่ต้องใช้คำลงที่ท่านกำหนดไว้

ด้านการแสดง ฝึกหัดการแสดงเป็นเรื่องจนเกิดความชำนาญก่อน เมื่อถึงเวลาขึ้นไปแสดงบนเวทีจะได้ไม่มีข้อผิดพลาด และศึกษาภูมิสภาพของสถานที่ที่จะแสดงเพื่อนำมาใช้ในการสร้างสรรค์บทร้องเพื่อใช้ในการแสดง เป็นการแสดงถึงองค์ความรู้ด้านการแสดง และนำมาปรับใช้กับบทบาทที่ได้รับ

จากการศึกษาพบว่า ทางในการฝึกหัดของคณะหอมหวลนั้น มีการนำรูปแบบทางละครเข้ามาใช้ในการแสดงมากกว่าคณะลิเกอื่น จึงเป็นเหตุให้นางเอกพิศมัย หลานหอมหวล มีความสามารถในการแสดงลิเกลูกบทครบทั้ง 3 ด้าน และนำมาใช้ในการแสดงครบทุกด้านตลอดมา

วิเคราะห์คุณลักษณะนางเอกลิเกลูกบท

คุณลักษณะของนางเอกลิเกลูกบท มาจากกระบวนการฝึกหัดการร้อง การใช้ปฏิภาณ ไหวพริบ และการรำสรุปได้ว่าคุณลักษณะนางเอกลิเกประกอบด้วย องค์ประกอบ ดังนี้

การร้อง ผู้แสดงจะต้องฝึกหัดการใช้เสียง การเอื้อน การเลือกเพลงร้องที่ใช้ร้องประกอบด้วยเพลงดำเนินเรื่อง และเพลงประกอบอารมณ์การใช้ปฏิภาณ ไหวพริบ ด้านการเต้น หรือการใช้ภาษา และด้านการแสดงหน้าเวที

การรำ การรำเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงหน้าเวทีของลิเก ประกอบด้วย การรำประกอบบทร้อง และการรำเพลงหน้าพาทย์

จากการศึกษากระบวนการฝึกหัดนางเอก โดยวิเคราะห์จากการฝึกหัด การร้อง การใช้ปฏิภาณไหวพริบ และการรำ สรุปได้ว่า การฝึกหัดการร้อง การใช้ปฏิภาณไหวพริบ การรำเป็นการสร้างคุณลักษณะที่สำคัญของนางเอกลิเกลูกบท เพื่อใช้เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างคุณลักษณะตามบทบาทและประเภทของนางเอกในการแสดงลิเกลูกบท ดังนั้นกระบวนการฝึกหัดนางเอกลิเกลูกบทจึงเป็นพื้นฐานที่ผู้แสดงเป็นนางเอก เพื่อนำไปใช้ในการแสดงที่สมบูรณ์

วิเคราะห์อัตลักษณ์นางเอกพิศมัย หลานหอมหวล

นางเอกพิศมัย หลานหอมหวลเป็นนางเอกลิเกลูกบทที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัวด้านการแสดงลิเกลูกบท ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่ได้แนวทางจากกระบวนการฝึกหัดนางเอกลิเกลูกบท ผู้วิจัยพบว่านางเอกพิศมัย หลานหอมหวล มีความโดดเด่นด้านการร้องในการแสดงลิเกลูกบท ด้วยน้ำเสียงในการร้องที่มีน้ำเสียงแข็งแรง มีพลังในการออกเสียงร้อง และด้านการใช้เพลงไทยทางละครมาใช้ในการแสดง เพราะนางเอกพิศมัย ได้รับการฝึกหัดและถ่ายทอดเพลงไทยชั้นเดียว และสองชั้นจากครูน้อม (ครูละครวังสวนกุหลาบ)

การด้นกลอน นางเอกพิศมัย ได้รับการฝึกหัดโดยการท่องจำบทกลอนบทละคร ทำให้เป็นผู้ที่จำกลอนได้มากและสามารถคิดคำกลอนในการเดินเรื่องได้ถูกต้องตามหลัก เมื่อเป็นนางเอกลิเกโทรทัศน์ จึงทำให้การด้นเพื่อดำเนินเรื่องมีข้อจำกัด เพราะการแสดงลิเกโทรทัศน์แสดงโดยการเขียนบทให้ผู้แสดงท่องจำมาแสดง เพื่อการแสดงจะดำเนินเรื่องเป็นไปตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ แต่อย่างไรก็ตามอัตลักษณ์ในด้านการด้นของนางเอกพิศมัยยังคงเป็นที่กล่าวถึง ซึ่งตรงกับคำสัมภาษณ์จากนายบุญเลิศ นางพินิจ ศิลปินแห่งชาติ ด้านศิลปะการแสดงลิเกกล่าวว่า นางเอกพิศมัยเป็นนางเอกที่มีความโดดเด่นในการด้นกลอนสด เพื่อใช้ในการดำเนินเรื่อง และเป็นนางเอกที่มีความจำบทละครเป็นเลิศ ทำให้มีความสามารถในการด้นกลอนดีมาก (บุญเลิศ นางพินิจ, 2561, สัมภาษณ์)

การใช้ปฏิภาณไหวพริบด้านการแสดง นางเอกพิศมัยใช้หลักการฝึกหัดจากครูจนเกิดความชำนาญจึงออกแสดง ดังนั้นในด้านการแสดงจะไม่เกิดข้อผิดพลาด การศึกษาภูมิสภาพของสถานที่ที่จะแสดงนำมาใช้กับบทร้องเพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านการแสดง และนำมาปรับใช้กับบทบาทที่ได้รับ

ด้านการรำ นางเอกพิศมัย หลานหอมหวล การฝึกหัดจากครูละครวังสวนกุหลาบ ส่งผลให้นางเอกพิศมัยได้กระบวนการท่ารำแบบละครมาใช้ประกอบการแสดงลิเก และได้กระบวนการท่ารำประเภทเพลงเดี่ยว รำอวดฝีมือมากกว่านางเอกลิเกลูกบทคณะอื่นๆและในการใช้ท่ารำประกอบการแสดงนางเอกพิศมัย

ได้รับการฝึกหัดท่าทางการตีบทตามคำร้องอย่างละครแต่ยังคงยึดหลักการรำตีบทอย่างลิเก จึงแตกต่างจากนางเอกลิเกลูกบทคนอื่นด้านการใช้จริต ท่วงท่า และลีลาในการรำ รวมถึงกระบวนท่ารำที่ถูกต้องตามหลักการรำ ทั้งคุณลักษณะและอัตลักษณ์ข้างต้น นางเอกพิศมัย หลานหอมหวล เป็นนางเอกที่มีคุณลักษณะของการเป็นนางเอกครบถ้วนตามกระบวนกาฝึกหัดนางเอก และพบอัตลักษณ์ที่โดดเด่นคือด้านการร้องสามารถร้องเพลงสองชั้น เพลงชั้นเดียว เพลงตับและเพลงเถาในการแสดงลิเก และด้านการรำ นางเอกพิศมัยใช้กระบวนท่ารำประกอบบทร้องและกระบวนท่ารำอวดฝีมือในการแสดงลิเก จึงได้รับคำชมจากผู้ชมและวงการลิเกว่าเป็น “นางเอกร้องเพราะ รำสวย” และเป็นนางเอกที่มีความสามารถในการด้นกลอนได้อย่างดี

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาความเป็นมาของลิเกลูกบท พบว่า ลิเกลูกบทมาจากลิเกบันตนแต่นำปีพาทย์เข้ามาใช้บรรเลงรับแทนการตีระฆังนา จึงเรียกว่า “ลิเกลูกบท” และนำรูปแบบละครมาใช้ แต่จะไม่เล่นตามละครทุกกระบวน การนำการดำเนินเรื่องนำเรื่องของละครนอกมาเล่น แต่ไม่เล่นตามบทละครนำเพียงโครงเรื่องหรือแนวเรื่องมาใช้เล่นเท่านั้น บทร้องและเจรจาผู้แสดงเป็นผู้คิดเอง และนำเพลงทางละครมาใช้บรรเลงประกอบการดำเนินเรื่อง นำกระบวนท่ารำอย่างละครเข้ามาใช้ให้คล้ายกับละคร แต่ลิเกจะไม่รำตีบททุกคำอย่างละคร ลิเกมีขั้นตอนการแสดงคล้ายกับละคร โดยเริ่มจากการโหมโรงต่อด้วยการออกแขกที่ถือว่าเป็นการเบิกโรงของลิเก ลำดับถัดมาเป็นการจับเรื่องแสดงหรือเรียกว่าการดำเนินเรื่อง และขั้นตอนสุดท้ายเป็นการลาโรง

ด้านกระบวนกาฝึกหัดของนางเอกลิเก ประกอบด้วยกากร้อง การใช้ปฏิภาณไหวพริบ และการรำของนางเอกลิเกลูกบท พบว่า อัตลักษณ์นางเอกลิเกลูกบทเป็นลักษณะเฉพาะของ ผู้แสดงที่เป็นนางเอก และเป็นอัตลักษณ์เฉพาะบุคคล ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่ผ่านกระบวนกาฝึกหัด สร้างคุณลักษณะของนางเอกในการแสดงลิเกลูกบท อัตลักษณ์นางเอกลิเกลูกบท มีดังนี้

1. อัตลักษณ์ด้านการร้อง ประกอบด้วย การร้องเพลงดำเนินเรื่องด้วยเพลงราชนิกเลิง เพลงสองไม้ เพลงตะลุ่มโป่ง เพลงโนเน การร้องเพลงประกอบอารมณ์ในการแสดง ตามบทบาทของอารมณ์ บทรัก ใช้เพลงมะลิซ้อน เพลงกล่อมนารี เพลงสาธิตาก้าว บทโศกใช้เพลงมอญครวญ เพลงสังขารา บทโกรธ ใช้เพลงลิงโลด เพลงลิงลาน เพลงประกอบอารมณ์เป็นลักษณะเพลงไทยชั้นเดียวและสองชั้น นางเอกลิเกลูกบทต้องมีความรู้ทางด้านเพลงร้อง เพื่อใช้ในการดำเนินเรื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกิ่งดาว ภูระหงษ์ (2555, น.10-16) ศึกษารูปแบบการแสดงลิเกลูกบทของคณะพรเทพ พรทวี และคณะเฉลิมชัย มาลัยนาค ซึ่งมีวิธีการฝึกหัด การร้องเพลงไทยในอัตราสองชั้น และเพลงที่ใช้ประจำในการแสดงลิเก เช่น เพลงตะลุ่มโป่ง เพลงหงส์ทอง เพลงสองไม้ และเพลงราชนิกเลิง โดยหัดออกเสียงให้รู้จังหวะ การถอนหายใจและการทอดเสียงไม่ให้ขาดเป็นห้วง ๆ ลิเกที่มีผู้ถ่ายทอดมีวิชาสูงๆ จะได้รับการถ่ายทอดเพลงดับ เพลงเถาเพื่อไปใช้ในการแสดงลิเก และในปัจจุบันผู้แสดงลิเกลูกบท พบว่าคณะที่ร้องดำเนินเรื่องด้วยเพลงไทยสองชั้นและชั้นเดียวมีจำนวนน้อย จนทำให้อัตลักษณ์ในการร้องของลิเกลูกบทลดน้อยลง

2. ด้านการใช้ปฏิภาณไหวพริบ การใช้ปฏิภาณไหวพริบในการแสดงลิเกมี 2 ด้าน คือ ด้านการเต้น หรือการด้นกลอน เป็นอัตลักษณ์หนึ่งของการแสดงลิเก การฝึกหัดด้น เริ่มจาก การฝึกท่องจำบทกลอนเพื่อเป็นแนวทางในการคิดคำกลอนให้ตรงตามฉันทลักษณ์ และการใช้ภาษาในการด้นกลอนด้วยคำอุปมาอุปไมย และคำเปรียบเปรย ซึ่งสอดคล้อง มณี เทพาขมภู (2553, น.46-57) ศึกษาเรื่อง ลิเก : การอนุรักษ์ และพัฒนาการตามมิติทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ลิเกมีภูมิปัญญาทางภาษา เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านภาษา ทั้งการประพันธ์เนื้อเรื่อง การขับร้องและเจรจา การใช้คำไพเราะสละสลวย การใช้คำราชาศัพท์ การใช้สำนวนโวหาร และการใช้ถ้อยคำตลกขบขันซึ่งสอดคล้องกับการใช้ภาษาในการแสดงลิเก ที่พบในการด้นกลอน การร้อง และการเจรจา ใช้ภาษาที่มีทั้งภาษาที่ไพเราะ คำราชาศัพท์ การใช้สำนวนโวหารในการอุปมาอุปไมย

การใช้ถ้อยคำตลกในการเจรจาของตัวละคร และด้านการแสดง ปฏิภาณไหวพริบ ด้านการแสดงเป็นการแสดงถึงความรู้ ความสามารถ ด้านการคิดการแก้ไขปัญหา เฉพาะหน้าของการแสดงบนเวทีและนำความรู้รอบตัวมาใช้ในการแสดง สอดคล้องกับคำกล่าวของนายบุญเลิศ นาจพินิจ ศิลปินแห่งชาติสาขากการแสดงลิเก ประจำปี 2539 ในการดำเนินการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

3. อัตลักษณ์ด้านการรำ ในการแสดงลิเกลูกบท การรำเป็นองค์ประกอบของการแสดง ในการแสดงลิเกมีลักษณะการรำประกอบบทร้อง และการรำเพลงหน้าพาทย์ มีกระบวนการฝึกหัดจากการรำเพลงช้า เพลงเร็ว เพลงแม่บท เพื่อนำมาใช้ในการรำประกอบบทร้อง และการรำเพลงหน้าพาทย์ในการแสดงลิเก พบว่ามีการรำเพลงหน้าพาทย์เพลงเชิด เพลงเสมอ เพลงโอด เพลงร่ำ เพื่อใช้ประกอบกิริยาของผู้แสดง ซึ่งสอดคล้องกระบวนการรำในลิเกลูกบทประกอบด้วยการรำประกอบการใช้บทและการรำประกอบเพลงหน้าพาทย์ (จิรวรรณ เกิดปราง และคณะ, 2558, น.44-55) ซึ่งในปัจจุบันการแสดงลิเกลูกบทลดการรำลงมาก ด้วยปัญหาด้านเวลาในการฝึกกระบวนการแสดง และปัจจัยทางค่านิยม สังคม ทำให้การแสดงลิเกลูกบทมุ่งเน้นความสะดัก รวดเร็วและให้ผู้ชมเข้าใจถึงบทบาทได้ง่ายด้วยการแสดงออกแบบละครโทรทัศน์

ข้อเสนอแนะการวิจัย

งานวิจัยนี้ ศึกษาและเก็บข้อมูลเฉพาะการแสดงลิเกลูกบทและอัตลักษณ์ของนางเอกลิเกลูกบท ซึ่งการแสดงลิเกมีหลายประเภท เช่น ลิเกทรงเครื่อง และบทบาทของนางเอกในลิเกทรงเครื่อง ที่มีองค์ความรู้และกระบวนการฝึกหัดและอัตลักษณ์ของนางเอกลิเกทรงเครื่อง ที่มีความน่าสนใจ ควรมีการศึกษาและวิจัยเพื่อเป็นองค์ความรู้ให้กับผู้สนใจเกี่ยวกับนางเอกลิเกในลิเกทรงเครื่องต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรวิภา เลาศรีรัตนชัย. (2560). **ครูน้อย รัตประจิต (ครุละครวังสวนกุหลาบ).**

[ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

_____. (2560). **ทำตัวเรา.** [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย
คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

_____. (2560). **ทำยิ้ม.** [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย
คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

_____. (2560). **ทำรัก.** [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย
คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

_____. (2560). **ทำเศร้า.** [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย
คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

_____. (2560). **ทำอาย.** [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย
คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

กิงดาว ภูระหงษ์. (2555). **การวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการแสดงลิเกลูกบท
ของคณะพรเทพ พรทวีกับคณะเฉลิมชัย มาลัยนาค.** วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

แก้วใจ เอนกลาภ. ศิลปินลิเกคณะดวงแก้ว ลูกทำเรือ. (สัมภาษณ์, 2 ตุลาคม 2560).

จิรวรรณ เกิดปราง และคณะ. (2558). **ลิเกทรงเครื่องคณะวิโรจน์ หลานหอมหวล
เรื่องอิเหนา ตอนอิเหนาลานางจินตะหรา.** ศิลปินนักร้องศึกษาศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

บุญเลิศ นางพินิจ. ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงลิเก. (สัมภาษณ์, 13 มีนาคม
2561).

พรเพ็ญ นางพินิจ. ศิลปินลิเก. (สัมภาษณ์, 2 กรกฎาคม 2560)

- มณี เทพาชมพู. (2546). รายงานผลการวิจัยเรื่อง ลิเก : การอนุรักษ์และพัฒนาการ
ตามมิติทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.
กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- วิโรจน์ วีระวัฒนานนท์. (2509). นางเอกพิศมัย หลานหอมหวล. [ภาพถ่าย].
พระนครศรีอยุธยา : คณะหอมหวล.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2539). ลิเก. กรุงเทพฯ : ศุภสภาลาดพร้าว.

การศึกษาพฤติกรรมทศกัณฐ์จากวรรณกรรมสู่การแสดง:
ทศกัณฐ์เกียวนางเบญกาย
A Study of Thossakan's Behavior from Literature
to Performance : Thossakan Courted Benyakay

(Received : May 2, 2018 Revised : March 18, 2019 Accepted : June 22, 2019)

คทาวุธ กลิ่นพิพัฒน์¹

Katawut Klinpipat

ชนัย วรรณะลี²

Chanai Vannalee

พิมณภัทร์ ถมังรักษ์สวัสดิ์³

Pimnapat Tamangraksat

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1.ศึกษาประวัติความเป็นมาและพฤติกรรมของทศกัณฐ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ 2.ศึกษากระบวนการทำรำที่แสดงออกถึงพฤติกรรมการเกี้ยวของทศกัณฐ์ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุดทศกัณฐ์เกียวนางเบญกายและ 3.วิเคราะห์โครงสร้างและกระบวนการทำรำในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ชุดทศกัณฐ์เกียวนางเบญกายตามแนวทางอาจารย์ จตุพร รัตนวราหะ วิธีดำเนินการวิจัยด้วยกระบวนการการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์

¹นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

²อาจารย์ ดร. ประจำหลักสูตรศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

³ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณบดีคณะศิลปศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ผู้ทรงคุณวุฒิ ฝึกปฏิบัติกระบวนการทำรำชุดทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญกายและจัดประชุม
สนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า ทศกัณฐ์ในอดีตชาติชื่อนนทกเป็นยักษ์มีหน้าที่
ในการเฝ้าประตู มาเกิดใหม่ชื่อว่าทศกัณฐ์เป็นบุตรของนางรัชดาและท้าวลัสเตียน
พฤติกรรมของทศกัณฐ์ที่พบจากบทวรรณกรรมรามเกียรติ์ฉบับพระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้แก่ พฤติกรรม ความรัก ความโลภ ความโกรธและ
ความหลง

กระบวนการที่แสดงออกถึงพฤติกรรมการเกี่ยวของทศกัณฐ์ในการ
แสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุด ทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญกาย พบว่ากระบวนการทำ
แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะได้แก่กระบวนการที่แสดงพฤติกรรมภายใน ได้แก่
กิริยาการเขินอาย กระบวนการที่แสดงพฤติกรรมภายนอก ได้แก่ ท่าเกี่ยว
ท่าโลม เป็นต้น โครงสร้างกระบวนการทำรำตามแนวทางของอาจารย์จตุพร รัตนวราหะ
ประกอบด้วย 3 ลักษณะ คือ กระบวนการทำรำตีบทตามคำร้อง กระบวนการทำรำการตี
บทในท่าเชื่อมท่ายบทและรำทวนบทร้องด้วยทำนองเพลง

คำสำคัญ : ทศกัณฐ์ กระบวนการทำรำ โขน

Abstract

The research purposes were to 1) study the history and background of Thossakan in literature of the Ramakien epic, 2) study the dance postures exposing the courting behaviors of Thossakan in the Khon of a Ramakien episode, entitled Thossakan courted Nang Benyakay, and 3) analyze the structure of dance postures of Khon performance in the Ramakien episode, entitled Thossakan courted Nang Benyakay, through the performance of a teacher named Chatuporn Rattanavaraha. The qualitative research was deployed in collecting data from documents,

textbooks and related literatures, interviewing honorablespecialists, self-practising in dance postures of Thossakan courted Nang Benyakay, and conducting a focus group interview.The study found that Thossakan, in the past existence, was the heaven gate’s guard named Nonthook, and he was reborn to be Thossakan, the son of King Lastien and his consort, Nang Rachada. Thossakan’s behaviors in Ramakien the play of Phra Phutthayotfa Chulalok (King Rama I) shows the behaviors of love, greediness, anger, and infatuation. The dance postures, exposing the courting behaviors of Thossakan in Khon performance of Ramakien episode, entitled Thossakan courted Nang Benyakay, found that they can be divided into 2 postures which are showing the inner behavior of shyness and the body language behaviors of courting and caressing. The structure of dance postures of Chatuporn Rattanavaraha’s style consists of 3 elements, i.e. singing, dancing together with the singing of the end linking chapter, and re-dancing unto the melody of song. The style of dance postures is the mixing of Khon and drama in performance.

Keywords : Thossakan, Dance Postures, Khon Performance

บทนำ

ทศกัณฐ์เป็นตัวละครหลักในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ที่ดำเนินเรื่องให้มีความสนุกสนานและแฝงแง่คิดจากการทำสงครามระหว่างทศกัณฐ์และพระราม โดยอาศัยบทบาทของการแสดงที่สะท้อนพฤติกรรมของตัวละคร ส่งไปยังผู้ชมให้เข้าใจธรรมชาติของวรรณกรรม พฤติกรรมของทศกัณฐ์ที่แสดงออกในการแสดงมีความแตกต่างหลายบทบาททั้งที่เป็นด้านบวกและด้านลบ ด้านบวก เช่น เป็นผู้ที่มีวิริยะอุตสาหะ เมื่อตั้งใจกระทำการสิ่งใดแล้วจะไม่ละทิ้งความเพียรและหาวิธีการเพื่อจะให้บรรลุความสำเร็จให้จงได้ ส่วนด้านลบ เช่น มินิสัยเจ้าเล่ห์เพทุบาย เป็นต้น โดยใช้ผู้อื่นออกไปปรบหรือใช้อุบายแทนตน ดังนั้นพฤติกรรมของทศกัณฐ์ที่แสดงออกในการแสดงมีหลายบทบาท เช่น ความเจ้าคิดเจ้าแค้นและความหึงหวงจากบทบาทของการเป็นสามี พฤติกรรมความกล้าหาญและการเป็นนักวางแผนจากบทบาทแม่ทัพหรือบทบาทการสู้รบ พฤติกรรมความเจ้าชู้จากบทบาทการเกี้ยวพาราสีสตรีที่ตนพึงพอใจ เป็นต้น ดังนั้นจากพฤติกรรมความเจ้าชู้ดังกล่าวได้นำไปสู่ความหลงใหล ความใคร่ในตัวนางเบญกาย (แปลง) โดยไม่ได้คำนึงว่าตนนั้นสั่งให้นางเบญกายซึ่งเป็นหลานไปดู่ตัวนางสีดาแล้วแปลงกายให้คนดูเมื่อนางเบญกายแปลงกายมาให้ดู ทศกัณฐ์ก็เกิดความหลงใหลนั้นแสดงให้เห็นถึงความอยากได้ในตัวนางสีดา ความมีตัณหาหาคะจุนลิ้มในสิ่งที่ตนได้สั่งให้นางเบญกายทำ และประกอบกับความหลงใหลในอำนาจ ความมั่งมีจึงอาจคิดไปได้ว่าอย่างไรเสียนางสีดาก็ต้องยินยอมเป็นชายาของตน เมื่อนางเบญกายแปลงกายมาให้ทศกัณฐ์ดูก็เกิดความรักใคร่จึงได้เข้าเกี้ยวนางเบญกาย (แปลง) เป็นตอนที่แสดงพฤติกรรมด้านความรัก โลก โกรธ หลงของทศกัณฐ์ได้อย่างเด่นชัด ตลอดจนทำร้ายและโครงสร้างทำร้ายที่โดดเด่นน่าสนใจ โดยเฉพาะกระบวนการทำร้ายของนายจตุพรรัตนวราหะผู้รับบทเป็นทศกัณฐ์

จากเหตุผลข้างต้นเป็นผลให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมกระบวนการทำร้ายและโครงสร้างทำร้ายในการแสดงโขน ตอนทศกัณฐ์เกี้ยวนางเบญกาย เพื่อบันทึกเป็นเอกสารทางวิชาการและนำไปสู่การใช้ประโยชน์ในการถ่ายทอดบทบาทและการแสดงบททศกัณฐ์เกี้ยวนางเบญกายในการเรียนการสอนและการแสดงต่อไป และเป็นการอนุรักษ์และสืบสานทำร้ายที่สำคัญไว้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาและพฤติกรรมของทศกัณฐ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์
2. ศึกษากระบวนการทำรำที่แสดงออกถึงพฤติกรรมการเกี่ยวของทศกัณฐ์ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุด ทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญกาย
3. วิเคราะห์โครงสร้างและกระบวนการทำรำในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุดทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญกาย

ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษากระบวนการทำรำของทศกัณฐ์ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุดทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญกายตามแนวทางอาจารย์จตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์-โขน) พุทธศักราช 2552

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารตำรา สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. การสัมภาษณ์

เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ซึ่งประกอบด้วยผู้ให้สัมภาษณ์ดังนี้

- 2.1 ผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณคดี ได้แก่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัครวิทย์ เรืองรอง อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

2.2 ศิลปินที่แสดงเป็นตัวทศกัณฐ์ในชุดเกี้ยวนางเบญกาย

อาจารย์จตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ สาขาสาขาศิลปะ
การแสดง (นาฏศิลป์-โขน) พุทธศักราช 2552

อาจารย์สมศักดิ์ ทัดติ ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิต
พัฒนศิลป์

2.3 นักวิชาการผู้มีความรู้ด้านการแสดงโขน

อาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย
สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

3. ศึกษาข้อมูลภาคสนาม

ผู้วิจัยรับการถ่ายทอดกระบวนการทำรำทศกัณฐ์เกี้ยวนางเบญกาย
จากอาจารย์จตุพร รัตนวราหะ (ศิลปินแห่งชาติและเป็นผู้ได้รับการถ่ายทอดทำรำ
ทศกัณฐ์เกี้ยวนางเบญกายจากครูอร่าม อินทรนัญ)

4. ดำเนินการรวบรวมข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้มาสรุป เรียบเรียงและ
นำเสนอเป็นรายงานการวิจัย 3 บทนำเสนอต่อคณะกรรมการสอบ

5. ดำเนินการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อตรวจสอบ
ความถูกต้องของข้อมูล โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ตามเกณฑ์
ดังต่อไปนี้

5.1 ผู้มีความรู้ในวรรณกรรมรามเกียรติ์ ได้แก่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัครวิทย์ เรืองรอง อาจารย์ประจำสาขา
วิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จ
เจ้าพระยา

5.2 ผู้มีประสบการณ์ในการแสดงชุดทศกัณฐ์เกี้ยวนางเบญกาย ได้แก่

อาจารย์จตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ สาขาสาขาศิลปะ
การแสดง (นาฏศิลป์-โขน) พุทธศักราช 2552

อาจารย์สมศักดิ์ ทัดติ ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิต
พัฒนศิลป์

5.3 นักวิชาการผู้มีความรู้ด้านการแสดงทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญกาย
อาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย
สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

6. นำผลสรุปข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มมาวิเคราะห์และเรียบเรียง
เป็นรายงานการวิจัย

7. นำเสนอรายงานวิจัย 5 บท ต่อคณะกรรมการสอบ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาและพฤติกรรมของทศกัณฐ์ที่ปรากฏในวรรณกรรม
เรื่องรามเกียรติ์ โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นคือ ประวัติความเป็นมาของทศกัณฐ์
จากบทวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์และพฤติกรรมของทศกัณฐ์จากบทวรรณกรรม
เรื่องรามเกียรติ์

1.1 ประวัติความเป็นมาของทศกัณฐ์ที่ปรากฏในวรรณกรรม
พระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ฉบับของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
ปรากฏดังนี้

1) การกำเนิดของทศกัณฐ์ พบว่าทศกัณฐ์ในชาติก่อนเป็นยักษ์
นามว่านนทก นนทกเป็นข้าของพระอิศวร ตักน้ำล้างเท้าให้เทวดาที่มาเฝ้าพระอิศวร
นนทกถูกพวกเทวดาแกล้งถอนผมจนศีรษะล้าน นนทกมีความแค้นใจมาก
จึงไปขอพรจากพระอิศวร ขอให้มียี่เพชร์ ซึ่งใครคนนั้นก็ตาย เมื่อได้พรแล้ว
นนทกก็มีใจกำเริบหึงการ เมื่อหมู่เทวดา คนธรรพ์มาเข้าเฝ้าพระอิศวร ก็จับหัวนนทก
นนทกจึงเอาหัวไปใส่เท้าเทวดาและหมู่คนธรรพ์ ทำให้หมู่เทวดาตาย
จนพระอิศวรต้องให้พระนารายณ์ไปปราบ โดยแปลงเป็นนางเทพอัปสร ไปชวน
นนทกที่หลงเสน่ห์นางให้ร่ำทำต่าง ๆ นนทกร้าตาม จนถึงท่าที่ขี้ผึ้งที่ขาของตนเอง
นนทกก็ขาหักเพราะเศษขี้ผึ้ง นนทกต่อว่าพระนารายณ์ว่าเอาเปรียบ มีมือถึงสี่มือ
ยังไม่กล้าสู้ซึ่งซึ่งหน้า พระนารายณ์จึงให้พรว่าขอให้นนทกไปเกิดใหม่ มีสิบหน้า
ยี่สิบกรและมีอาวุธพร้อมสรรพ ส่วนพระองค์จะไปเกิดเป็นมนุษย์มีแค่สองมือ

จะได้ทราบว่าแม่พระองค์มีแค่สองมือก็สามารถฆ่าอสูรที่มีสิบเศียร ยี่สิบกร เมื่อนกตกไปเกิดใหม่เป็นบุตรนางรัชดาและองค์ท้าวลัสเตียน เป็นอนุสรนามว่า ทศกัณฐ์ มีลักษณะเป็นอสูรสิบหน้า สิบเศียร ยี่สิบกร ชายาของทศกัณฐ์ คือนางกาลอัจกศรี นางมณโฑ นางปลา นางช้าง สนมพันตนและสนมสิบตน บุตรคือ บรรลัยกัลป์ อินทรชิต นางสีดา ไพนาสุริวงศ์ ทศคีรีวันและทศคีรีธร นางสุพรรณมัจฉา สหสกุमारและสิบริด เสียชีวิตด้วยศรของพระราม คือ ศรพรหมาสตร์

1.2 พฤติกรรมของทศกัณฐ์จากบทวรรณกรรมรามเกียรติ์ พบว่า พฤติกรรมของทศกัณฐ์จากบทวรรณกรรมมีพฤติกรรม 2 ด้าน ได้แก่ พฤติกรรมด้านบวกและพฤติกรรมด้านลบ

1.2.1 พฤติกรรมด้านบวก ได้แก่ พฤติกรรมความใฝ่รู้ในศิลปวิทยา เมื่อทศกัณฐ์สนใจเกี่ยวกับวิชาด้านธนูจึงไปขอพ่อและแม่ เล่าเรียนวิชาดังกล่าว พฤติกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าทศกัณฐ์เป็นผู้ที่ใฝ่หาความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับบทกลอนที่ว่า

ครั้นถึงน้อมเศียรบังคมบาท	พระปิตุราชมารดาทั้งสองศรี
ทูลว่าอันตัวของลูกนี้	ไม่มีวิชาสิ่งใด
จึงขอลาไปอยู่พนาวัน	กับพระนักรัชม์ผู้ใหญ่
ร่ำเรียนธนูศิลป์ชัย	พระองค์จึงได้เมตตา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เล่ม 1, 2554, น.54)

1.2.2 พฤติกรรมด้านลบ ได้แก่

1) พฤติกรรมของความไม่รู้ที่ต่ำที่สูง มีความอยากได้ของที่ไม่ใช่เป็นของตน พบได้จากตอนที่ทศกัณฐ์ขอประทานพระอุมมาจากพระอิศวร แต่พระอิศวรจำต้องประทาน เพราะได้เอ่ยปากกับทศกัณฐ์ว่า หากเมื่อทศกัณฐ์ชะลอเขาพระสุเมรุว่าต้องการสิ่งใดก็จะให้ ซึ่งพฤติกรรมของทศกัณฐ์ดังกล่าวสอดคล้องกับบทกลอนที่ว่า

อหังการอิมเอบกำเริบถุธี	ไม่คิดถึงศักดิ์ยศ
โลกลั่นเป็นพันพันทวี	อสุริทูลเจ้าโลกา
ตัวข้าเป็นเจ้าแก่มุ้ยักษ์	ไม่มีอัครเสนาหา
จึงขอประทานพระอุมา	ผ่านฟ้าจะได้ปราณี

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เล่ม 1, 2554, น.118)

2) พฤติกรรมความเจ้าคิดเจ้าแค้น พบได้จากเมื่อพาลีได้ทำพิธีสรองคต ทศกัณฐ์จึงแปลงกายเป็นปู หวังที่จะมาฆ่าองคต ที่เกิดจากนางมณฑิและพาลี เป็นผลให้ทศกัณฐ์เกิดความแค้นใจอยู่ตลอดเวลาและคิดจะฆ่าองคตเสีย ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวสอดคล้องกับบทกลอนที่ว่า

มาจะกล่าวบทไป	ถึงท้าวทศพัคตรัยักษ์
แจ้งว่าพญาพาลี	พรุ่งนี้จะลงสรองคต
ไอนี้มันลูกศัตรู	เกิดมาให้กูอัปยศ
นานไปจะได้แต่ทรยศ	ทศทิศจะรับอัประมาณ
ลูกมณโฑนุชนาฏ	เกิดด้วยไอ้ชาติเดียรฉาน
จะฆ่ามันเสียให้วายปราน	จึงจะสิ้นรำคาญสบายใจ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เล่ม 1, 2554, น.143)

3) พฤติกรรมความเย่อหยิ่งอวดดีและก้าวร้าว ด้วยหลงคิดว่าตนเป็นผู้มีความรู้และเป็นลูกกษัตริย์ ไม่มีผู้ใดสู้ตนได้ จึงประพตอวดดีต่อพระอรชุนดังบทที่ว่า

เมื่อนั้น	ทศพัคตรพระกุมารยักษั
ได้ฟังกริ้วโกรธดังอัคคี	อสุร็ร้องตอบวาจา
เอ็งนี้มีนามชื่อไร	เจรจาหยาบใหญ่เกินหน้า
ด้วยกูผู้ทรงศักดา	ชื่อว่าทศกัณฐ์ขุนมาร
หน่อท้าวสัสเตียนสุริวงค์	ซึ่งดำรงลงการาษฐาน

องค์พระโคบุตรผู้มีมาน	เป็นอาจารย์บอกศรศิลป์ชัย
กุมารเทียวเก็บพฤษภา	หาว่าส่วนใครของใคร
เห็นดอกไม้บานตระการใจ	คิดว่าเป็นไพรพนาลี
เอ็งอย่าอ้างอวดศักดา	จะสู้ภูพญาราชสีห์
ตัวมึงดั่งหนึ่งมฤคิ	หน้าที่จะม้วยชีวัน

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เล่ม 1, 2554, น.57)

4) พฤติกรรมความมีดีตนหาราคะในสตรีเพศ มักมากในกามคุณ พบได้จากตอนที่นางส่านักขาพรรณณาเกี่ยวกับรูปร่างหน้าตาของนางสีดา ทศกัณฐ์ เมื่อได้ฟังก็เกิดความหลงใหลในตัวนางสีดา ทั้ง ๆ ที่ทศกัณฐ์เองก็ยังไม่เห็นว่านางมีลักษณะจริงดังที่ส่านักขาพรรณณา แต่ด้วยดีตนหาราคะ จึงเกิดความหลงใหลร้อนใจ ต้องการนางสีดามาเป็นชายา พฤติกรรมดังกล่าวสอดคล้องกับบทกลอนที่ว่า

เมื่อนั้น	ท้าวทศพัศตรัยกษิ
ได้ฟังน้องท้าวพาที	ดังวารีทิพย์มารดลง
ยิ่งแสนพิศวาสจะขาดใจ	ราตร้อนฤทัยไหลหลง

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เล่ม 1, 2554, น.563)

จากพฤติกรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมรามเกียรติ์ที่ถูกถ่ายทอดออกมาเป็นบทที่ใช้ในการแสดงเพื่อนำเสนอพฤติกรรมในความเจ้าชู้ของทศกัณฐ์ โดยตอนที่ได้หยิบยกขึ้นมาแนะนำคือตอนทศกัณฐ์เกี้ยวนางเบญกาย

2. กระบวนท่ารำที่แสดงออกถึงพฤติกรรมการเกี้ยวของทศกัณฐ์ ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุดทศกัณฐ์เกี้ยวนางเบญกาย

กระบวนท่ารำการแสดงโขนชุดทศกัณฐ์เกี้ยวนางเบญกาย พบว่าได้รับการปรับปรุงมาจากกระบวนท่ารำมาจากการแสดงละครทางโน (ประเมษฐ์ บุญยะชัย, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2560) โดยรูปแบบของการแสดงทางโนประกอบด้วย องค์ประกอบดังต่อไปนี้คือ

2.1 กระบวนท่ารำที่งดงาม มีความประณีต มีกระบวนท่ารำที่ร้อยเรียงท่ารำหลัก มีการเชื่อมโยงท่ารำต่าง ๆ ได้อย่างกลมกลืน

2.2 เพลงที่ใช้ในการแสดงต้องมีความไพเราะ โดยเพลงที่ใช้ในการแสดงโขนชุดทศกัณฐ์เกี้ยวนางเบญกายคือเพลงไอ้ชาตรีและไอ้โลม ซึ่งเพลงดังกล่าวเป็นเพลงที่ใช้สำหรับการเกี้ยว อารมณ์และเนื้อเพลงบ่งบอกถึงความรักตั้งแต่แรกเห็น

2.3 จารีตของการแสดงและความภาคภูมิของตัวละคร โดยมีการระบุชัดเจนว่าตัวละครมีบทบาทอะไร มีท่าทีในการแสดงเช่นไร

กระบวนท่ารำที่แสดงออกถึงพฤติกรรมการเกี้ยวของทศกัณฐ์ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุดทศกัณฐ์เกี้ยวนางเบญกายแสดงออกใน 2 ลักษณะคือ

2.3.1 กระบวนท่ารำที่แสดงถึงพฤติกรรมภายใน เป็นอารมณ์หรือความรู้สึกภายใน ซึ่งในการแสดงผู้แสดงต้องใช้ท่าทางสื่ออารมณ์หรือความรู้สึก เช่น ท่าเขิน ท่าอาย เป็นต้น

ภาพที่ 1 ลักษณะของพฤติกรรมท่าเขิน
(ศทวรุช กลิ่นพิพัฒน์, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

ภาพที่ 2 ลักษณะของพฤติกรรมท่าอวย
(ศทวรุธ กลิ่นพิพัฒน์, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

2.3.2 กระบวนท่ารำที่แสดงถึงพฤติกรรมภายนอก
เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงกิริยาอาการที่ต้องการบอกให้บุคคลที่ 2 รับรู้
เช่น การเกี้ยว ได้แก่ ท่ามอง ท่าเซยคาง ท่ากระแซะ และการโลม ได้แก่ ท่าโลม
มือเดียว ท่าโลม 2 มือ โลมล่าง เป็นต้น

ภาพที่ 3 ลักษณะการเกี้ยวในท่ามอง
(ศทวรุธ กลิ่นพิพัฒน์, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

ภาพที่ 4 ลักษณะการเกี่ยวในท่าเซยคาง
(คทาจุฑา กลิ่นพิพัฒน์, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

ภาพที่ 5 ท่าโลม 2 มือ
(คทาจุฑา กลิ่นพิพัฒน์, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

ภาพที่ 6 ท่าโลมล่าง

(ศทวธ กลิ่นพิพัฒน์, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

3. โครงสร้างกระบวนการทำรำในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุดทศกัณฐ์
เกี้ยวนางเบญกาย

3.1 โครงสร้างกระบวนการทำรำทศกัณฐ์เกี้ยวนางเบญกายตามแนวทาง
ของอาจารย์จตุพร รัตนวราหะ ประกอบด้วยโครงสร้าง 3 โครงสร้างคือ

1) กระบวนทำรำตีบทตามคำร้อง ซึ่งเป็นการรำตีบทตามคำร้อง
ปกติ ทั้งบทร้องในเพลงไอ้ชาตรีและไอ้โลม โดยเป็นการตีบทตามความหมายของคำ
เช่น กระบวนทำรำในคำว่า “ธานี” โดยผู้ทำเป็นทศกัณฐ์ขึ้นนิ้วลงพื้นซึ่งหมายถึงธานี
หรือเมือง

ภาพที่ 7 การตีบทในคำร้อง “ธานี”

(ศทวธ กลิ่นพิพัฒน์, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

2) กระบวนท่ารำการตีบทในท่าเชื่อมท่ายบท กระบวนท่ารำในท่าเชื่อมท่ายบทเป็นการตีบทตามจังหวะของดนตรีในเพลงไอ้ชาตรี ซึ่งผู้ที่ได้รับบทตัวทศกัณฐ์จะเข้าโลมนางเบญกาย (แปลง) ทั้งโลมบน โลมล่าง การโลมมือเดียวหรือการโลม 2 มือ

ภาพที่ 8 ลักษณะการเข้าโลมมือเดียวและโลม 2 มือในท่าเชื่อมท่ายบท

(ศทาวุธ กลิ่นพิพัฒน์, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

3) รำทวนบทร้องด้วยทำนองเพลง เป็นการรำทวนบทร้องในท่ารับเพื่อเชื่อมท่าไปยังบทต่อไป โดยบทร้องเป็นการร้องทวนในวรรคที่ 2 ของบทแรก โดยลักษณะท่ารำที่ใช้ท่ารำร้าย ในบทร้องทวนในวรรคที่ 2 เป็นการรำที่ไม่ได้ตีตามความหมายของคำแต่ตีตามทำนองของคำ เช่น ในคำว่า “เป็นความในใจจริงทุกสิ่งสรรพ”

ภาพที่ 9 ลักษณะการรำทวนบทในท่ารับจากคำร้อง
“เป็นความในใจจริงทุกสิ่งสรรพ”
(ศทาวุธ กลิ่นพิพัฒน์, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

อภิปรายผลการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาและพฤติกรรมของทศกัณฐ์ที่ปรากฏในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์

1.1 ประวัติของทศกัณฐ์ที่ปรากฏในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ จากการศึกษาประวัติของทศกัณฐ์พบว่าชาติก่อนทศกัณฐ์เป็นยักษ์เฝ้าประตูคอยล้างเท้าให้กับเหล่าเทวดาที่จะเข้าเฝ้าพระอิศวร นนทกโดนเทวดากลั่นแกล้งโดยถอนผมจนล้าน นนทกจึงไปขอนิ้วเพชรจากพระอิศวร จากนั้นด้วยความโกรธและหลงในอำนาจ นนทกจึงใช้นิ้วเพชรสังหารเหล่าเทวดาและนางฟ้าอย่างไม่เลือกหน้า เป็นผลให้พระนารายณ์แปลงเป็นนางอัปสรมาปราบและสาปให้ไปเกิดใหม่ชื่อว่า ทศกัณฐ์ ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต (2559, น.11)

ได้ศึกษาแก่นเรื่องและบทบาทของแก่นเรื่องในบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ความหลงของนันทกและของทศกัณฐ์ พบว่านันทก คืออดีตชาติของทศกัณฐ์เป็นบริวารของพระอิศวรมีหน้าที่ล้างเท้าเทวดาตรงเชิงเขาไกรลาส ถูกเทวดาตบหัวและ ถอนผมจนหัวล้านจึงขอนิ้วเพชรจากพระอิศวรแล้วหลง ในอำนาจใช้นิ้วเพชรด้วยความอวดดีคือใช้สังหารเทวดาเป็นการแก้แค้นโดยไม่เลือกหน้า ทำให้เทวดาตายจำนวนมากเมื่อพระอิศวรทรงทราบเรื่องจากพระอินทร์จึงให้พระนารายณ์ไปปราบนันทก

1.2 พฤติกรรมของทศกัณฐ์ พฤติกรรมของทศกัณฐ์มีหลายพฤติกรรมโดยพฤติกรรมที่เด่นชัดอีกพฤติกรรมคือพฤติกรรมความหลงใหลในสตรีเพศจนเป็นเหตุให้เกิดการลักพาตัวนางสีดา จากเหตุผลดังกล่าวเป็นแง่มุมเกี่ยวกับศีลธรรมในทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับศีลธรรมเกี่ยวกับความหลงด้วยทศกัณฐ์มัวเมาหลุมหลงในกามราคะของทศกัณฐ์จะเห็นได้ว่าเมื่อได้ตัวนางสีดามาก็มัวเมาถึงกับลืมยศลืมหันต์ ทำให้ญาติเพื่อนพ้องต้องมาเจอกับหายนะซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับวรรณะ หนูหมื่น (2555, น.68) ได้ทำการศึกษานัยการล่องละเมิดทางเพศในวรรณคดีไทยโบราณ : กรณีสีดาถูกคุกคามทางเพศและวันทองถูกข่มขืนพบว่าเมื่อทศกัณฐ์ได้ชิงตัวสีดามาแล้ว อำนาจราคะก็ครอบงำ ถึงขั้นไม่คำนึงถึงศักดิ์พญายักษ์วงศ์พรหม ยอมก้มกราบสีดา ให้รับไมตรีของตน ความเคลิ้มหลงใหลต่อสีดาขนาดที่อาจ เรียกได้ว่าขาดสติสมประดีบ่งชี้ว่า ทศกัณฐ์มัวเมาในกามตัณหาถึงขั้นผิดปกติจนดูน่าอัปยศ

2. กระบวนท่ารำที่แสดงออกถึงพฤติกรรมการเกี่ยวของทศกัณฐ์ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุด ทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญกาย การแสดงชุดทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญกายเป็นรูปแบบกระบวนท่าแบบละครทางใน ดังนั้นกระบวนท่ารำที่งดงาม มีความประณีต มีกระบวนท่ารำที่ร้อยเรียงท่ารำหลัก มีการเชื่อมโยงท่ารำต่างๆ ได้อย่างกลมกลืน ซึ่งสอดคล้องกับนิรมล หาญทองกุล (2557, บทคัดย่อ) ศึกษาสัญลักษณ์ : นางสำคัญในเรื่องอุณรุท พบว่ากระบวนท่ารำเชิดฉิ่ง

ศุภลักษณ์ใช้ในการแสดงละครในเรื่องอุณรุท เป็นทำรำที่ใช้มาจากเพลงแม่แบบ การฝึกหัดนาฏศิลป์ไทยและภาษาท่า เป็นทำรำหลักในการสื่อความหมาย มีการเชื่อมโยงท่ารำหลักต่าง ๆ ให้ร้อยเรียงได้อย่างกลมกลืน

3. โครงสร้างและกระบวนการท่ารำในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ชุดทศกัณฐ์ เกี่ยวนางเบญกายตามแนวทางของอาจารย์จตุพร รัตนวราหะประกอบด้วยโครงสร้าง กระบวนท่ารำ 3 ลักษณะ คือ กระบวนท่ารำตีบทตามคำร้อง กระบวนท่ารำการตีบท ในท่าเชื่อมท้ายบทและกระบวนท่ารำทวนบทร้อง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

การศึกษาพฤติกรรมทศกัณฐ์จากวรรณกรรมสู่การแสดงในชุดทศกัณฐ์ เกี่ยวนางเบญกาย เป็นเพียงการศึกษาพฤติกรรมเพียงด้านของความเจ้าชู้ ของทศกัณฐ์เท่านั้น ซึ่งจากการศึกษาจะพบว่าทศกัณฐ์มีพฤติกรรมด้านอื่นอีก ซึ่งพฤติกรรมเหล่านั้นล้วนแล้วแต่เป็นประโยชน์ในการแสดงและการศึกษา ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเสนอแนะให้ผู้สนใจควรศึกษาพฤติกรรมของทศกัณฐ์ในด้านอื่น ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการแสดงและเป็นแบบแผนต่อการศึกษาต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษารูปแบบการเกี่ยวของตัวละคร ในการแสดงละคร ในเรื่องอุณรุทหรือเรื่องอิเหนาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ศทวรุช กลิ่นพิพัฒน์. (2560). **ลักษณะของพฤติกรรมท่าเขิน**. [ภาพถ่าย].

กรุงเทพฯ : สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

_____. (2560). **ลักษณะของพฤติกรรมท่าอาย**. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ :

สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

_____. (2560). **ลักษณะการเกี่ยวในท่ามอง**. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ :

สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

_____. (2560). **ลักษณะการเกี่ยวในท่าเขยคาง**. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ :

สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

_____. (2560). **ท่าโลม 2 มือ**. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

_____. (2560). **ท่าโลมล่าง**. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

_____. (2560). **การตีบทในคำร้อง “ธานี”**. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขาวิชา

นาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

_____. (2560). **ลักษณะการเข้าโลมมือเดียวและโลม 2 มือในท่าเชื่อมท่ายบ**.

[ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

_____. (2560). **ลักษณะการรำทวนบทในท่ารับจากคำร้อง “เป็นความในใจ**

จริงทุกสิ่งสรรพ”. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

ชลดา เรื่องรักษลิติต. (2559). **แก่นเรื่องและบทบาทของแก่นเรื่องในบทละคร**

เรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า

จุฬาโลกมหาราช. ว.มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ

สุราษฎร์ธานี. 8 (3), 1-30.

นิรมล หาญทองกุล. (2557). ศุภลักษณ์ : นางสำคัญในเรื่องอุณรุท. ว.สถาบัน
วัฒนธรรมและศิลปะ. 16 (1), 176-191.

ประเมษฐ์ บุญยะชัย. ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย (โขนยักษ์) สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.
(สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2560).

วรรณนะ หนูหมื่น. (2555). นัยการล่องละเมียดทางเพศในวรรณคดีไทยโบราณ :
กรณีสี่ดาถูกคุกคามทางเพศและวันทองถูกข่มขืน. ว.สถาบันวัฒนธรรม
และศิลปะ. 13 (2), 65-75.

พระพุทธรูปอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช,พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2554). บทละครเรื่อง
รามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
มหาราช. กรุงเทพฯ : เพชรกะรัต.

สมศักดิ์ ทัดติ. ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย (โขนยักษ์) สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.
(สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2560).

“พันธง พันดวง” : วจนลีลาการทำนายดวงชะตา
ของนายลักษณ์ เรขานิเทศ
“Fun Thong Fun Duang” : The Fortune-Telling
Stylistics of Lak Rakhanithet

(Received : March 20, 2018 Revised : April 20, 2019 Accepted : June 20, 2019)

กฤษภรณ์ จันหา¹
Kritsaporn Janha
ศรสวรรค์ พูลเพิ่ม²
Sonsawan Poolpoem
ศิริรัตน์ สิงหะ³
Sirirat Singha
ศิริพร ศรีไชย⁴
Siriporn Srichai
นภัทร อังกุลสินธนา⁵
Naphat Angkunsinthana

บทคัดย่อ

นายลักษณ์ เรขานิเทศเป็นหมอดูที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งในสังคมไทย ด้วยเอกลักษณ์เฉพาะในการทำนายดวงชะตา จึงทำให้เป็นที่จดจำและนิยม งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวจนลีลาในการทำนายดวงชะตา ของนายลักษณ์ เรขานิเทศ โดยเก็บข้อมูลการทำนายดวงชะตาจากรายการ ศึก 12 ราศี ที่ออกอากาศทุกวันอาทิตย์ ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3

¹⁻⁴ นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

⁵ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

ระหว่างวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2560 ถึง 1 ตุลาคม พ.ศ. 2560 เป็นจำนวน 40 ตอน ผลการศึกษาพบลักษณะการใช้ภาษาของนายลักษณ์ เรขานิเทศจำนวน 10 ลักษณะ ได้แก่ การใช้คำบุรุษสรรพนาม การใช้คำซ้อน การซ้ำ การใช้คำศัพท์เฉพาะวงการ การขยายความ การใช้อุปลักษณ์ การใช้สำนวนไทย การกล่าวอ้าง การใช้มูลบท และการใช้สัทพ

คำสำคัญ : วังนลลลล การทำนายดวงชะตา ภาษาโน้มน้าวใจ

Abstract

Lak Rakhanithet is a famous fortune-teller in Thailand because he has his own stylistics in fortune-telling. The purpose of this research was to study the stylistics of Lak Rakhanithet in fortune-telling. The data were collected from the 12 Zodiac fortune-telling game show on Channel 3 between the 1st of January and the 1st of October 2017, in total 40 episodes. The study shows that there are 10 characteristics of stylistic language in fortune-telling with the uses of personal pronouns, synonymous compound words, reiteration, jargon, modification, metaphors, Thai expressions, references, presuppositions, and intertextuality.

Keywords : Stylistics, Fortune-telling, Persuasive language

บทนำ

การทำนายดวงชะตาเป็นการบอกเหตุการณ์หรือความเป็นไปที่จะเกิดขึ้นในอนาคตของบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยผู้ทำนายดวงชะตาหรือหมอดู ทั้งนี้ผู้รับคำทำนายจะเชื่อว่าคำทำนายนั้นจะเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีได้ ด้วยเหตุนี้หมอดูจึงมีบทบาทและอิทธิพลต่อบุคคลต่าง ๆ อย่างมาก ดังที่ สานิต ศิริวิศิษฐ์กุล (2547) ได้กล่าวถึงหมอดูไว้ว่า บุคคลที่มาดูดวง มักเป็นบุคคลที่ประสบกับปัญหา

ทั้งปัญหาชีวิตส่วนตัว ปัญหาครอบครัว ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม เป็นต้น ส่งผลให้บุคคลเกิดความทุกข์ และต้องการหาทางออกให้แก่ปัญหานั้น ดังนั้นหมอดูจึงเปรียบเสมือนจิตแพทย์คนหนึ่ง ที่นอกจากจะต้องทำนายดวงชะตาแล้ว ยังต้องให้คำปรึกษาและชี้แนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาหรือดำเนินชีวิตให้แก่บุคคลนั้น ๆ ด้วย

คนในสังคมไทยให้ความสำคัญกับการทำนายดวงชะตาเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากผลการสำรวจของศูนย์วิจัยกสิกรไทย เมื่อปี พ.ศ. 2551 เกี่ยวกับความถี่ของการใช้บริการดูดวงชะตาของคนกรุงเทพฯ พบว่า คนกรุงเทพฯ ดูดวงเฉลี่ยร้อยละ 3.18 ครั้งต่อคนต่อปี นอกจากนี้ผลสำรวจของเอแบคโพล ก็แสดงให้เห็นว่าคนไทยให้ความสำคัญกับการดูดวงเป็นอย่างมาก โดยในช่วงเวลา 6 เดือนที่ผ่านมา พบว่ามีคนใช้บริการดูดวงชะตามากถึงร้อยละ 53.8 ส่วนที่เหลือน้อยละ 46.2 ไม่เคยใช้บริการดูดวงชะตามาก่อน (อัครกิตติ์ สินธวงศ์ศรี, 2554, น.1) ด้วยเหตุที่คนในสังคมไทยให้ความสำคัญกับการทำนายดวงชะตาเป็นอย่างมาก ส่งผลให้มีผู้ประกอบการอาชีพหมอดูจำนวนมาก มีการตั้งโต๊ะรับทำนายดวงชะตาตามสถานที่ต่าง ๆ ตลอดจนการแพร่ภาพการทำนายดวงชะตาผ่านทางโทรทัศน์ตามช่องต่าง ๆ หรือสื่อออนไลน์

นายลักษณ์ เรขานิเทศ หรือหมอลักษณ์พันธง เป็นนักทำนายดวงชะตาหรือหมอดูคนหนึ่งในสังคมไทยที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยม ดังจะเห็นได้จากการปรากฏตัวในรายการทางสถานีโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ อีกทั้งการมีรายการทำนายดวงชะตาเป็นของตนเองคือรายการศึก 12 ราศี ซึ่งออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 ทุกวันอาทิตย์ เวลา 12.00 น. มาเป็นเวลา 11 ปี นายลักษณ์มีเอกลักษณ์ของการใช้ภาษาในการทำนายดวงชะตา โดยเฉพาะสำนวน “พันธง” ที่มักจะกล่าวทุกครั้งหลังจากที่ทำนายดวงชะตาแล้ว จนกลายเป็นคำขวัญเฉพาะตัวที่สร้างชื่อเสียงให้แก่นายลักษณ์ เรขานิเทศ

อย่างไรก็ดี ภาษาที่ใช้ในการทำนายดวงชะตานั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อโน้มน้าวใจ (Persuasive language) และมีลักษณะที่เฉพาะ (Aphex and Tobin, 1990, p.4) เฉกเช่นเดียวกับการใช้ภาษาของนายลักษณ์ เรขานิเทศ ที่โดดเด่นนี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะการใช้ภาษาเฉพาะตัวบุคคล หรือที่เรียกว่า

“วจนลีลาเฉพาะบุคคล” กล่าวคือภาษาย่อมมีการแปรหรือเปลี่ยนแปลงไปตามเวลา ปัจจัยทางสังคม สถานการณ์ของการใช้ภาษา หรือแม้แต่ตัวบุคคล ซึ่งเป็นผู้ใช้ภาษาเองก็ตาม โดยเฉพาะการแปรของภาษาที่แปรไปตามผู้ใช้นั้น ก่อให้เกิดเป็นภาษาเฉพาะบุคคล หรือที่เรียกว่า “วจนลีลาที่แปรไปตามผู้ส่งสาร” กล่าวคือบุคคลใดโดยอ้อมมีลักษณะของการใช้ภาษาทั้งในการพูดหรือเขียนที่แตกต่างกันทั้งในระดับของเสียงและการออกเสียง ระดับของคำ ระดับวากยสัมพันธ์ ระดับความหมาย ระดับของการใช้และบริบท ทั้งทางวจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม (Simpson, 2004, p.2-5) จนนำมาสู่การวิจัยในครั้งนี้ ที่ต้องการศึกษา วจนลีลาในการทำนายดวงชะตาของนายลักษณะ เรขานิเทศ ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์เฉพาะบุคคลที่เกิดขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาวจนลีลาในการทำนายดวงชะตาของนายลักษณะ เรขานิเทศ

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวจนลีลา (Stylistics) การใช้ภาษา และการทำนายดวงชะตา
2. เก็บรวบรวมข้อมูลการทำนายดวงชะตาของนายลักษณะ เรขานิเทศ ในรายการศึก 12 ราศี ที่ออกอากาศทุกวันอาทิตย์ ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 ระหว่างวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2560 ถึง 1 ตุลาคม พ.ศ. 2560 เป็นจำนวน 40 ตอน
3. ถ่ายถอดเสียงการทำนายดวงชะตาเฉพาะของนายลักษณะ เรขานิเทศ เป็นภาษาไทย
4. วิเคราะห์วจนลีลาการทำนายดวงชะตาของนายลักษณะ เรขานิเทศ ในทุกระดับของภาษาที่ปรากฏ (Aphek and Tobin, 1990 as cited in Simpson, 2004)
5. นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัจนลีลาในการทำนายดวงชะตาของนายลักษณ์ เรขานิเทศ จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบวัจนลีลาในการทำนายดวงชะตาของนายลักษณ์ เรขานิเทศในรายการศึก 12 ราศีจำนวน 10 ลักษณะ ได้แก่ การใช้คำบุรุษสรรพนาม การใช้คำซ้อน การซ้ำ การใช้คำศัพท์เฉพาะวงการ การขยายความ การใช้อุปลักษณ์ การใช้สำนวนไทย การกล่าวอ้าง การใช้มูลบท และการใช้สทบท ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การใช้คำบุรุษสรรพนาม

คำบุรุษสรรพนามหรือคำสรรพนามบอกบุรุษ หมายถึงคำที่ใช้แทนบุคคลเพื่อบอกว่าเป็นผู้พูด ผู้ที่พูดด้วย หรือผู้ที่ถูกกล่าวถึง (วัลยา ช่างขวัญยืน และคณะ, 2555) สำหรับในภาษาไทยนั้น มีคำบุรุษสรรพนามในแต่ละบุรุษหลายคำด้วยกัน ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยทางสังคมที่ผู้พูดต้องคำนึง โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง ทั้งสถานภาพทางสังคมและระยะห่างทางสังคม ดังบุรุษสรรพนามบุรุษที่ 1 เช่น คำว่า ฉัน ข้าพเจ้า กู ข้า เป็นต้น จากการศึกษาวัจนลีลาของนายลักษณ์ เรขานิเทศ พบการใช้คำบุรุษสรรพนาม โดยเฉพาะการใช้คำบุรุษสรรพนาม “ผม” แทนตัวเอง และใช้คำบุรุษสรรพนาม “คุณ” แทนตัวผู้ฟัง ดังตัวอย่าง

(1) “...แต่ประเด็นสำคัญคือผมบอกได้เลยว่า ช่วงนี้ไม่มีราศีไหนมีเคราะห์แบบใหญ่ ๆ ที่น่ากลัวถึงกับต้องผ่าตัด เว้นไว้เสียแต่ว่าคุณมีพื้นชะตาเดิมที่หนักที่ต้องไปตรวจดวงกับนักโหราศาสตร์แบบส่วนตัว...” (วันอาทิตย์ที่ 29 มกราคม 2560) (ลักษณ์ เรขานิเทศ, 2560, ออนไลน์)

จากตัวอย่างที่ 1 นายลักษณ์ เรขานิเทศใช้คำบุรุษสรรพนาม “ผม” แทนตัวเอง และใช้คำบุรุษสรรพนาม “คุณ” แทนผู้ฟังหรือผู้ชมรายการ การเลือกใช้คำบุรุษสรรพนาม 2 คำนี้บ่อยครั้ง เนื่องจากผู้ฟังมีจำนวนมากและมีความหลากหลายทางปัจจัยทางสังคม เช่น เพศ วัย การศึกษา เป็นต้น ทำให้ต้องใช้ภาษาที่ค่อนข้างเป็นทางการ รวมทั้งใช้คำบุรุษสรรพนามที่แสดงระยะห่างระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง

2. การใช้คำซ้อน

คำซ้อน หมายถึงคำที่เกิดจากการนำคำตั้งแต่ 2 คำขึ้นไปมาเรียงต่อกัน โดยแต่ละคำนั้นมีความสัมพันธ์ทางความหมายในลักษณะต่างๆ ได้แก่ ความหมายเหมือนกัน คล้ายกัน ทำนองเดียวกัน หรือตรงข้ามกันได้ (วัลยา ช่างขวัญยืน และคณะ, 2555, น.57) การที่นายลักษณ์ เรขานิเทศเลือกใช้คำซ้อนนั้น ก็เพื่อเสริมหรือเน้นย้ำความหมายของคำให้ชัดเจนขึ้น รวมทั้งกระทบกับความรู้สึกหรืออารมณ์ของผู้ฟัง โดยเฉพาะผู้ที่เกิดในราศีที่ทำนาย ดังตัวอย่าง

(2) “...ใครที่หัวใจเปล่าเปลี่ยวว่าเหว ก็มีโอกาที่จะเจอคนรู้ใจที่สีลมเสมอกัน อย่าเก็บตัวอยู่กับบ้าน หาโอกาสไปไหว้พระทำบุญ...” (วันอาทิตย์ที่ 1 มกราคม 2560) (ลักษณ์ เรขานิเทศ, 2560, ออนไลน์)

(3) “...คนที่เกิดในราศีกรกฎ และคู่ของชาวราศีกรกฎให้ระงับยับยั้งชั่งใจ จะพูดจะกระทำการใดกับคนรักของคุณ เพราะมันคือการทำลายน้ำใจ...” (วันอาทิตย์ที่ 26 มีนาคม 2560) (ลักษณ์ เรขานิเทศ, 2560, ออนไลน์)

จากตัวอย่างที่ 2 พบการใช้คำซ้อน 2 คำ คือคำว่า “เปล่าเปลี่ยวว่าเหว” และ “ไหว้พระทำบุญ” โดยคำว่า “เปล่าเปลี่ยวว่าเหว” ที่หมายถึง อ้างว้าง ว่าเหวนั้น เกิดจากการนำคำว่า “เปล่าเปลี่ยว” กับ “ว่าเหว” ซึ่งเป็นคำซ้อนอยู่แล้ว มาซ้อนกันอีกชั้นหนึ่ง คำซ้อน “ไหว้พระทำบุญ” นั้นเกิดจากการนำคำ “ไหว้พระ” และ “ทำบุญ” มาซ้อนกัน อันเป็นคำที่มีความหมายในทำนองเดียวกัน คือการประกอบกรรมดี การทำบุญทำกุศล ทั้งนี้เพื่อต้องการเน้นย้ำอารมณ์ความรู้สึกชาวราศีตุลย์ที่ไร้คู่ และอ้างว้าง ว่าเหวนั้น ว่าไม่ควรอยู่บ้าน แต่ควรออกไปข้างนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งออกไปทำบุญ เพื่อจะได้พบเจอคนรักที่ชอบทำบุญเช่นกัน

ส่วนตัวอย่างที่ 3 พบคำซ้อน 1 คำ คือ “ระงับยับยั้งชั่งใจ” ที่หมายถึง ยับยั้งและคิดทบทวนให้ดีให้รอบคอบก่อนตัดสินใจทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไปในนั้น เกิดจากการซ้อนคำที่มีความหมายในทำนองเดียวกัน 3 คำ คือ “ระงับ” “ยับยั้ง” และ “ชั่งใจ” ทั้งนี้เพื่อเน้นย้ำคนที่เกิดในราศีกรกฎให้รอบคอบในการตัดสินใจ

3. การซ้ำ

การซ้ำ หมายถึงการซ้ำคำ หรือการกล่าวคำศัพท์ใดคำศัพท์หนึ่งซ้ำกัน ในประโยคเดียวกัน หรือต่างประโยคกัน แต่ยังคงอยู่ในตัวบทเดียวกันอยู่ (จันทิมา อังคพณชกิจ, 2557, น.99) ทั้งนี้การเลือกใช้การซ้ำก็เพื่อบ่งชี้ความสำคัญที่กล่าว ให้เด่นชัด ชัดเจนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งดึงดูดความสนใจของผู้ฟัง ดังตัวอย่าง

(4) “...เมื่อได้คบหาแล้ว มันจะเกิดปรากฏการณ์อย่างหนึ่ง คือร่วมทุกข์ ร่วมสุข แล้วก็เกี่ยวกลายเป็นกำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์ กำลังในทุกสถานซึ่งกัน และกัน...” (วันอาทิตย์ที่ 30 เมษายน 2560) (ลักษณ์ เรขานิเทศ, 2560, ออนไลน์)

(5) “....อุตุสำทไ้ว่างใจ มอบหมายให้ดูแลจัดการ กลับทำให้เสียหาย หย่อนยาน เสียเกียรติคุณ เสียเกียรติยศ เสียเงินทอง มันเจ็บทั้งนั้นแหละครับ...” (วันอาทิตย์ที่ 28 พฤษภาคม 2560) (ลักษณ์ เรขานิเทศ, 2560, ออนไลน์)

จากตัวอย่างที่ 4 พบการซ้ำคำศัพท์ 2 คำ คือ คำกริยา “ร่วม” ใน “ร่วมทุกข์ ร่วมสุข” และคำนาม “กำลัง” ใน “กำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์ กำลังในทุกสถาน ซึ่งกันและกัน” ทั้งนี้เพื่อบ่งชี้ความสำคัญในการทำนายดวงชะตาของคนที่เกิดใน ราศีมีน ที่จะได้พบเนื้อคู่ที่แท้จริงที่จะร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมทั้งเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน ส่วนตัวอย่างที่ (5) พบการซ้ำคำกริยา “เสีย” ในแบบเดียวกันทั้งนี้เพื่อบ่งชี้ว่า ผลเสียที่จะเกิดขึ้นกับคนที่เกิดในราศีตุลย์

4. การใช้คำศัพท์เฉพาะวงการ

คำศัพท์เฉพาะวงการ หมายถึงคำที่ใช้เฉพาะกลุ่ม อาจเป็นสังคมหรือ แวดวงเดียวกัน หรือกลุ่มอาชีพเดียวกัน (มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 2541) จากการศึกษาลักษณะการใช้ภาษาของนายลักษณ์ เรขานิเทศ พบการใช้คำศัพท์ เฉพาะวงการโหราศาสตร์จำนวนมาก ทั้งนี้เนื่องจากการทำนายดวงชะตาเป็นความรู้ ทางโหราศาสตร์ ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องกล่าวถึงคำศัพท์เฉพาะวงการโหราศาสตร์

เพื่อให้เห็นถึงที่มาที่ไปของการทำนายดวงชะตา รวมทั้งสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูล อันมีที่มาจากศาสตร์ทางด้านนี้ กระนั้นก็ดี ดังตัวอย่าง

(6) “...ขณะนี้ดาวเจ้าเรือนกฤมณะของชาวราศีพิจิกเนี่ย คือดาวพฤหัสบดี แล้วท่านโคจรเข้าสู่เรือนวินาศ ตั้งแต่ต้นมกราคม จนถึงมีนาคม มีเกณฑ์เสียเงินแบบฉับพลัน...” (วันอาทิตย์ที่ 15 มกราคม 2560) (ลักษณ์ เรขานิเทศ, 2560, ออนไลน์)

(7) “...ดาวประจำตัวคือดาวศุกร์โคจรเข้าสู่ราศีมีน เป็นมหาอุจ มหาอุจ แปลว่ามากมาย ไม่ใช่อุตมะ นะสะ อุจจ์ อุ-จ-จ แปลว่าสว่าง สว่างไสว แปลว่าดาวศุกร์บนท้องฟ้าในขณะนี้ คือดาวประกายพริ้วหรือดาวประจำเมือง หรือดาวศุกร์ ถ้าใครดูจะได้เห็นในขณะนี้เนี่ยส่องสว่างมาก... เพราะฉะนั้นก็เลยว่าเป็นลางะต่อดวงชะตาของชาวราศีพฤษภ...”

จากตัวอย่างที่ 6 พบการใช้คำศัพท์เฉพาะวงการโหราศาสตร์ 2 คำ คือคำว่า “ดาวเจ้าเรือน กฤมณะ” กับคำว่า “เรือนวินาศ” โดยคำว่า “ดาวเจ้าเรือนกฤมณะ” นั้นหมายถึงดวงชะตาเรื่องเงินทอง ส่วนคำว่า “เรือนวินาศ” นั้นหมายถึงความเบาบางติดขัด ฉะนั้นดาวเจ้าเรือนกฤมณะเข้าสู่เรือนวินาศ จะหมายถึงดวงชะตาในเรื่องเงินทองของเจ้าของชะตาจะเข้าสู่ช่วงติดขัดและจะมีปัญหาเรื่องการเสียทรัพย์

กระนั้นก็ดี แม้จะปรากฏการใช้คำเฉพาะวงการโหราศาสตร์ ซึ่งหลายคำอาจเป็นคำที่คนทั่วไปไม่มีความหมาย แต่ก็ได้มีการอธิบายความหมายของคำศัพท์นั้น ๆ ดังในตัวอย่างที่ (7) ที่ปรากฏการใช้คำศัพท์เฉพาะวงการคำว่า “มหาอุจ” ที่ได้อธิบายความหมายของคำคำนี้ไว้ว่า “มากมาย สว่าง สว่างไสว”

5. การขยายความ

การขยายความ หมายถึงการใช้ถ้อยคำ ทั้งนี้อาจเป็น คำ วลี หรืออนุพากย์ ก็ได้มาเป็นส่วนขยายเพื่อให้ส่วนที่ถูกขยายมีความหมายเด่นชัด ชัดเจนมากยิ่งขึ้น (จันทิมา อังคพนธิกิจ, 2557, น.151) จากการศึกษาลักษณะการใช้ภาษา ของนายลักษณ ราชอาณาจักร พบการขยายความทั้งการใช้คำ โดยเฉพาะคำคุณศัพท์ และคำวิเศษณ์ รวมทั้งการใช้อนุพากย์ขยาย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจเนื้อความที่กล่าว ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังตัวอย่าง

(8) “...ชาวราศีกันย์ในช่วงเวลานี้นะครับจะต้องระวัง ระวังในการคิด ในการพูด ในการแสดงออก เพราะสื่อโซเชียลเขาจะบันทึก เสียง ภาพ เอาไว้ ทั้งในสื่อต่าง ๆ และการกระจายข่าวอย่างรวดเร็ว... เพราะฉะนั้นดาวศุกร์จะ โคจรเป็นพินทุบาทว์จะเกิดขึ้นแก่ชาวราศีกันย์ทั้งที่มีเรื่องดี ๆ อยู่แล้วมากมาย ก็ขอให้รักษาความดีตั้งใจทำบุญ...” (วันอาทิตย์ที่ 19 มีนาคม 2560) (ลักษณ ราชอาณาจักร, 2560, ออนไลน์)

(9) “ชาวราศีที่ดวงรุ่ง แปลว่ารุ่งเรือง พุ่งแรงก็แปลว่ามีแรงมีกำลัง ที่จะประสบความสำเร็จ ที่มีโอกาสในการไขว่คว้าให้ได้มาซึ่งโชคลาภ หรือสรรพสิ่ง ที่เป็นมงคล...” (วันอาทิตย์ที่ 9 เมษายน 2560) (ลักษณ ราชอาณาจักร, 2560, ออนไลน์)

จากตัวอย่างที่ 8 พบการใช้คำวิเศษณ์ 1 คำ คือคำว่า “อย่างรวดเร็ว” ขยายคำ อาการนาม “การกระจายข่าว” ที่กำลังกล่าวถึงนั้นว่าเป็นเป็นการกระจายข่าว ที่เร็วและไว นอกจากนี้ยังพบการใช้คำคุณศัพท์ “ดี ๆ” ขยายคำนาม “เรื่อง” เน้นย้ำให้ผู้ฟังรู้ว่าเรื่องที่กำลังกล่าวถึงและจะเกิดแก่คนที่เกิดในราศีกันย์นั้น เป็นเรื่องที่ดี

ส่วนตัวอย่างที่ 9 มีการใช้อนุพากย์ถึง 4 อนุพากย์มาขยายคำว่า “พุ่งแรง” ทั้ง “ที่จะประสบความสำเร็จ” “ที่มีโอกาสในการไขว่คว้าให้ได้มาซึ่งโชคลาภ” และ “หรือสรรพสิ่งที่เป็นมงคล” ทั้งนี้เพื่อเน้นย้ำและขยายความถึงดวงชะตาของคนที่เกิด ในราศีมีนที่กำลังพุ่งแรง หรือประสบความสำเร็จให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

6. การใช้อุปลักษณ์

อุปลักษณ์ หมายถึงการเปรียบเทียบความเหมือนระหว่างสิ่งสองสิ่ง โดยที่ทั้งสองเป็นสมาชิกของกลุ่มความหมายที่ต่างกัน เรียกสิ่งที่เป็นต้นแบบของการเปรียบเทียบว่า “แบบเปรียบเทียบ” หรือ “แฉวงความหมายต้นทาง” (Source domain) หรือ “Vehicle” และเรียกสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบเทียบว่า “สิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ” หรือแฉวงความหมายปลายทาง (Target domain) หรือ “Tenor” (ศิริพร รักดีผาสุข, 2561, น.81) จากการศึกษาลักษณะการใช้ภาษาของนายลักษณ์ เรขานิเทศ พบการใช้อุปลักษณ์ เพื่อให้เกิดจินตภาพ หรือให้ฟังมองเห็นภาพและเข้าใจ ในสิ่งที่กล่าวได้อย่างแจ่มชัดมากยิ่งขึ้น ดังตัวอย่าง

(10) “คนมารัก สนุกแต่ยามแรก หมดโปรโมชันแล้ว คุณจะปวดกบาล ยิ่งคบไ้มาก รับรองเหนื่อย เหนื่อยใจ เพราะฉะนั้นเนี่ยไ้ปรากฏการณ์รถไฟชนกัน เนี่ยะ มันจะไม่เกิดขึ้นกับราศีอื่น ๆ เลย ยกเว้นชาวราศีกันย์ครับ...” (วันอาทิตย์ที่ 2 เมษายน 2560) (ลักษณ์ เรขานิเทศ, 2560, ออนไลน์)

จากตัวอย่างที่ (10) มีการใช้อุปลักษณ์ โดยเปรียบเทียบรักที่จี๊ดจ๊าด ที่อีกฝ่ายไม่มีการแสดงออกถึงความรักหรือการเอาใจให้อีกฝ่ายพึงพอใจ กับ “การหมดโปรโมชัน” หรือการไม่ส่งเสริมการขายในทางธุรกิจ ที่ไม่มีการดำเนินกิจกรรมทางการตลาด อันเป็นการกระตุ้นให้อีกฝ่ายหรือลูกค้าที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย พึงพอใจ ตลอดจนมาซื้อสินค้าและบริการ นอกจากนี้ยังเปรียบสถานการณ์ความรักของคนสามคน เมื่อต้องเผชิญหน้ากัน ย่อมก่อให้เกิดความไม่พอใจหรือความโกรธอย่างรุนแรง อันนำมาซึ่งความเสียหาย เฉกเช่นเดียวรถไฟสองขบวนที่ชน ย่อมก่อให้เกิดความเสียหาย

7. การใช้สำนวนไทย

สำนวนไทย หมายถึงถ้อยคำกล่าวมาช้านานแล้ว มีความหมายไม่ตรงตามตัวอักษรหรือมีความหมายในเชิงเปรียบเทียบ (ไชสิริ ปราโมช ณ อยุธยา, 2526) จากการศึกษาลักษณะการใช้ภาษาของนายลักษณ เรขานิตเทศ พบการใช้สำนวนไทยที่สอดคล้องกับเนื้อหาของเรื่องราวที่กล่าว โดยมักกล่าว และอธิบายความหมายของสำนวนไทยก่อน แล้วจึงกล่าวถึงเรื่องที่สอดคล้องกันนั้น ดังตัวอย่าง

(11) “...ปัญหาเรื่องกินน้ำได้ศอกหรือคนรักไปสนใจคนอื่นมากกว่าตัวเราหรือเราเป็นรองในความรักความสำคัญจากคนรักที่เราถูกให้ความสำคัญน้อยลงหรือเราถูกรักเป็นรองคนที่มาเกี่ยวข้องเกี่ยวพันมาเป็นสามีมาเป็นภรรยาเรานั้นอันนี้น่าเป็นห่วงครับ...” (วันอาทิตย์ที่ 14 พฤษภาคม 2560) (ลักษณ เรขานิตเทศ, 2560, ออนไลน์)

(12) “แพะรับบาป แปลว่าบุคคลผู้ได้รับผลกระทบแห่งการกระทำจะตีความหมายได้ว่า ไม่ผิดแล้วถูกปรักปรำหรือใส่ร้ายให้ผิดก็ได้ หรือจะแปลว่าบุคคลผู้นั้นมีกรรมจึงถูกกระทำก็ได้...” (วันอาทิตย์ที่ 17 กันยายน 2560) (ลักษณ เรขานิตเทศ, 2560, ออนไลน์)

จากตัวอย่างที่ 11 พบสำนวน “กินน้ำได้ศอก” ที่หมายถึง เป็นรองเขา ไม่เทียมหน้าเทียมตาเขา มักใช้แก่ผู้หญิงที่เป็นเมียน้อย ในตัวอย่างนี้นายลักษณต้องการจะเตือนผู้ที่เกิดในราศีกุมภ์ ว่าอาจต้องพบกับคนที่มีคู่แล้ว ส่วนตัวอย่างที่ 12 พบสำนวน “แพะรับบาป” ที่หมายถึง คนที่รับเคราะห์แทนผู้อื่น ในตัวอย่างนี้ต้องการจะเตือนคนที่เกิดในราศีมีนที่จะต้องเข้าไปรับผลของการกระทำที่ตนเองไม่ได้เป็นผู้เกี่ยวข้องเลย

(13) “...ราศีที่ในช่วงนี้มีเกณฑ์จะเป็นหมาหัวเน่าได้แก่ ชาวราศีเมษ พันธงครับ” (วันอาทิตย์ที่ 13 สิงหาคม 2560) (ลักษณ เรขานิตเทศ, 2560, ออนไลน์)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่านายลักษณะใช้สำนวน “พันธง” ที่หมายถึง ตัดสินชี้ขาดอย่างแน่นอน ซึ่งมีที่มาจากการฟาดธงในการแข่งรถยนต์หรือจักรยานที่มีความหมายว่ารถคันแรกได้เข้าเส้นชัยแล้ว โดยนายลักษณะมักกล่าวสำนวนนี้ปิดท้ายการทำงานในทุกครั้ง ดังในตัวอย่างที่ 13 ทั้งนี้เพื่อยืนยันคำทำนายที่ได้ทำนายไป จนกลายเป็น ลักษณะเฉพาะที่ทำให้นายลักษณะโดดเด่น เป็นที่จดจำ มีชื่อเสียงและแตกต่างจากนักทำนายดวงชะตาคนอื่น ๆ

8. การกล่าวอ้าง

การกล่าวอ้าง หมายถึงการกล่าวถ้อยคำเพื่อเป็นเหตุผลสนับสนุนคำทำนายหรือความคิดของตนเอง ทั้งนี้อาจกล่าวอ้างถึงข้อเท็จจริงโดยทั่วไป ความรู้ทางด้านโหราศาสตร์ หรือกล่าวอ้างบุคคลทั่วไป หรือบุคคลที่มีชื่อเสียง ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ อันนำมาซึ่งแรงจูงใจหรือการโน้มน้าวใจให้ผู้ฟังคล้อยตาม (พรทิพย์ สัมปัตตะวนิช, 2546 อ้างถึงใน จุฬธิตา อภัยโรจน์, 2549, น.102) จากการศึกษาลักษณะการใช้ภาษาของนายลักษณะ เรขานิเทศ พบว่ามีกรกล่าวอ้างทั้งข้อเท็จจริง ความรู้ทางโหราศาสตร์ และบุคคล ดังตัวอย่าง

(14) “...ชาวราศีสิงห์จึงต้องระมัดระวังเรื่องอาหารการกินในช่วงประมาณเดือนมกราคมปลายเดือนถึงเดือนกุมภาพันธ์ทั้งเดือน อาหารต้องสุกสะอาดปลอดภัยอย่างนี้เป็นต้นครับ...” (วันอาทิตย์ที่ 22 มกราคม 2560) (ลักษณะ เรขานิเทศ, 2560, ออนไลน์)

(15) “...เพราะฉะนั้นเลขของดาวศุกร์ก็คือเลข 6 นี้ไม่ได้ใ้หวนนะ ดาวศุกร์มีดาวประจำตัวหรือมีหมายเลข ในทางโหราศาสตร์คือเลข 6 และสัมพันธ์กับดาวต่าง ๆ มากมาย.... เอาละครับ ด้วยเหตุผลทั้งหมดทั้งหมดที่ว่ามานี้จึงนำมาเป็น บทสรุปทางโหราศาสตร์แบบพันธงที่ว่า ราศีที่ในช่วงนี้มีเกณฑ์ถูกหวนย ได้แก่ชาวราศีพฤษภ พันธงครับ!!!” (วันอาทิตย์ที่ 29 มกราคม 2560) (ลักษณะ เรขานิเทศ, 2560, ออนไลน์)

(16) “...สังเกตไหมครับว่า ปีนี้ ปีพุทธศักราช 2560 เป็นปีแห่งพญานาคราช ใครไปไหว้ปูศรีสุทโธกลับมาแล้วซื้อหอย ใครไปไหว้หลวงพ่พระใสวัดโพธิ์ไทย พระศักดิ์สิทธิ์ที่พญานาคอธิษฐานสร้าง ใครที่เคยไปไหว้พระศักดิ์สิทธิ์ พญานาค อันศักดิ์สิทธิ์ พญาสัตตนคราชที่นครพนม วัดพระธาตุพนม ใครไปไหว้พญานาคราช ที่วัดเจ้าอาม กลับมาซื้อหอย ซื้อล็อตเตอรี่ถูก...” (วันอาทิตย์ที่ 16 กรกฎาคม 2560) (ลักษณ์ เรขานิเทศ, 2560, ออนไลน์)

(17) “...ตั้งแต่ประมาณปลายปีที่ผ่านมา ผมทำพิธีบวงสรวงเปิดบารมี ของพญานาคราชนำสาธุชน ทั้งคุณมดดำหรือใครหลายคน เหล่าดารานักแสดง หลายคนนะครับ ไปร่วมทำพิธี ไปสักการะปูศรีสุทโธที่คำชะโนด คนก็หลั่งไหลไป ไปแล้วกลับมาทำมาค้าขึ้น เขาก็ไปอีก เขาก็พูดถึง...” (วันอาทิตย์ที่ 21 พฤษภาคม 2560) (ลักษณ์ เรขานิเทศ, 2560, ออนไลน์)

จากตัวอย่างที่ 14 มีการกล่าวอ้างข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับอาหารที่ปรุงสุกหรือถูกความร้อนว่าปลอดภัย เพราะความร้อนจะช่วยฆ่าเชื้อโรค ในอาหาร ดังนั้นคนที่เกิดในราศีสิงห์ ซึ่งทำนายดวงชะตาว่าจะประสบโรคเกี่ยวกับทางเดินอาหารนั้น จึงควรรับประทานอาหารที่ปรุงสุก นอกจากการกล่าวอ้างข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์แล้ว ทุกครั้งที่ทำนายดวงชะตานายลักษณ์จะกล่าวอ้างข้อเท็จจริงทางโหราศาสตร์ ดังในตัวอย่างที่ 15 มีการกล่าวอ้างข้อเท็จจริงทางโหราศาสตร์เกี่ยวกับเลขประจำตัวของดาวศุกร์ อีกทั้งมีการกล่าวสรุปคำทำนายทั้งหมดที่กล่าวมานั้น ว่าเป็นไปตามข้อเท็จจริงหรือหลักทางโหราศาสตร์ทั้งสิ้น ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เป็นการผูกมัดตนเองจนเกินไป

กระนั้นก็ดี เมื่อต้องการเชิญชวนหรือโน้มน้าวผู้ฟังให้กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ก็มักกล่าวอ้างถึงบุคคลส่วนใหญ่ทั่วไป หรือกล่าวอ้างบุคคลที่มีชื่อเสียงว่าได้กระทำในสิ่งนั้นเช่นกัน จากตัวอย่างที่ 16 มีการกล่าวอ้างบุคคลส่วนใหญ่ทั่วไปที่ไม่เฉพาะเจาะจง ดังในคำอนิยมสรพนามคำว่า “ใคร” ว่าหากไปกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังที่กล่าวมานั้น ก็จะส่งผลให้ถูกหอยหรือสลากกินแบ่ง ส่วนตัวอย่างที่ 17

มีการกล่าวอ้างบุคคลส่วนใหญ่ทั่วไป ดังในวลี “ใครหลายคน” และบุคคลที่มีชื่อเสียงอย่างดารานักแสดง โดยเฉพาะมดดำ หรือ คชาภา ต้นเจริญ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในพิธีบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์หลายต่อหลายครั้ง ทั้งนี้เพื่อยืนยันว่าพิธีดังกล่าวนั้นศักดิ์สิทธิ์จริง ขนาดผู้มีชื่อเสียงยังมาเข้าร่วม

9. การใช้มูลบท

มูลบท หมายถึงการใช้ภาษาเพื่อสื่อข้อความบางอย่างที่ทำให้เข้าใจได้โดยนัยว่ามีข้อความอื่น หรือมีเหตุการณ์บางอย่างปรากฏหรือเกิดขึ้นก่อนหน้านี้แล้ว หรือมีความคิดและเจตนาบางอย่างที่แฝงอยู่ในข้อความหรือตัวบท (จันทิมา อังคพนิชกิจ, 2557, น.152)

(19) “... ราชินีในช่วงนี้หยุดเรื่องรัก แล้วโฟกัสลุยเรื่องงาน คือแปลว่าเอาเวลามาลุยงานอะ ความรักพักเอาไว้ก่อนจ้ะ แล้วมันจะดี ดีมาก คือชาวราชินีพฤษภ...” (วันอาทิตย์ที่ 14 พฤษภาคม 2560) (ลักษณะ เรขานิเทศ, 2560, ออนไลน์)

(20) “...สังเกตไหมครับว่า ปีนี้ปีพุทธศักราช 2560 เป็นปีแห่งพญานาคราช ใครไปไหว้ปู่ศรีสุทโธกลับมาแล้วซื้อหอย ใครไปไหว้หลวงพ่อพระใสวัดโพธิ์ไทย พระศักดิ์สิทธิ์ที่พญานาคอธิษฐานสร้าง ใครที่เคยไปไหว้พระศักดิ์สิทธิ์ พญานาค อันศักดิ์สิทธิ์ พญาสัตตนคราชที่นครพนม วัดพระธาตุพนม ใครไปไหว้พญานาคราชที่วัดเจ้าอาม กลับมาซื้อหอย ซื้อล็อตเตอรี่ถูก...” (วันอาทิตย์ที่ 16 กรกฎาคม 2560) (ลักษณะ เรขานิเทศ, 2560, ออนไลน์)

จากตัวอย่างที่ 19 มีการใช้มูลบท โดยสื่อความหมายโดยนัยว่า ความรักเป็นอุปสรรคต่อความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ดังนั้นคนที่เกิดในราชินีพฤษภควรหยุดหรือเว้นเรื่องความรัก แล้วมาเอาดีทางหน้าที่การงาน ส่วนในตัวอย่างที่ 20 ต้องการสื่อความโดยนัยว่า โชคลาภจากการเสี่ยงดวงนั้น เป็นผลมาจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ฉะนั้นจึงควรไปกราบไหว้ขอพร

10. การใช้สทบท

การใช้สทบท หมายถึงลักษณะของตัวบท ที่สือให้รู้ว่ามีความคิดหรือตัวบทอื่นอยู่ก่อนแล้วนั้น ในตัวบทหรือข้อความที่กำลังวิเคราะห์ (จันทิมา อังคพนสิขกิจ, 2557, น.164) ซึ่งก็คือคำทํานายของนายลักษณ์ ดังตัวอย่าง

(21) “...ชาวราศีกันย์จะมีเกณฑ์บุญหล่นทับ ใครสร้างบุญจะเกิดผลส่งผล ฉับพลัน ทันที... ไม่มีบุญ บ่อแบ่ ไม่เห็นแม่นเลย ก็คุณไม่มีบุญไง บุญไม่สร้างแหละ ต้องยืมคำของพี่เฉลิมชัยมาใช้ “ก็บุญไม่สร้างแล้วจะเอาอะไรมาถาม” เอาละครั้นนี้คือความหมาย...” (วันอาทิตย์ที่ 7 พฤษภาคม 2560) (ลักษณ์ เรขานิเทศ, 2560, ออนไลน์)

(22) “... ส่งผลให้ชาวราศีสิงห์งานเยอะ เงินเยอะ ถ้าลุยและสู้ ต้องเลิกป่วยใจ และหาโอกาสวางจากความทุกข์ สร้างความหวังและมีกำลังใจ คนเราอยู่ด้วยความหวังและกำลังใจนะครับ ต้องมีความเชื่อความศรัทธา หาโอกาสไปสักการะเทพราหูทรงครุฑ ที่วัดเจ้าอาม ไปสักการะพระบรมรูปของพระเจ้าตากสินมหาราชที่วัดเจ้าอาม เพราะในเวลาที่เราต้องเสียกรุง มีบุรุษผู้หนึ่งกอบกู้กรุง มีอาลัยกลัวตายในเรื่องของชีวิต กู้กรุงจนกู้ได้ด้วยพระหทัยอันมั่นคง นั่นคือสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เวลานี้คุณเจอเหตุเภทภัย ไม่ว่าจะเป็นในราศีสิงห์หรือราศีใด ๆ ต้องหาโอกาสไปสักการะพระองค์ และขอพระบารมีแห่งพระหทัยที่กล้าแกร่ง ให้เป็นแรงเป็นกำลังใจประสมประสาน เกื้อกูล โปรดประทานให้เกิดปาฏิหาริย์ สู้แล้วชนะดุจพระองค์...” (วันอาทิตย์ที่ 28 พฤษภาคม 2560) (ลักษณ์ เรขานิเทศ, 2560, ออนไลน์)

จากตัวอย่างที่ 21 จะเห็นว่าในเครื่องหมายอัฒประกาศนั้นเป็นคำพูดของอาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ที่ได้กล่าวไว้ก่อนแล้วเกี่ยวกับการสร้างบุญเพื่อก่อให้เกิดผลดีในกาลต่อมา ดังนั้น คำกล่าวของอาจารย์เฉลิมชัยจึงเป็นตัวบทที่เกิดขึ้นก่อนที่นายลักษณ์ เรขานิเทศตัดตอนมาไว้ในตัวบทของตนเอง ส่วนตัวอย่างที่

22 นั้น มีนำตัวบทก่อนหน้านี้ ซึ่งก็คือเหตุการณ์การกอบกู้เอกราชของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมากล่าวถึงในตัวบทของตนเอง ทั้งนี้เพื่อเปรียบเทียบให้คนที่เกิดในราศีสิงห์เห็นถึงความยากลำบากของการกอบกู้เอกราชของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชกับงานที่มากของตนเอง และจะได้เกิดกำลังใจในการทำงานหนักต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่านายลักษณะ เรขานิเทศ เป็นนักทำนายดวงชะตาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีลักษณะการใช้ภาษาที่โดดเด่นทั้งในระดับคำ ได้แก่ การใช้คำบุรุษสรรพนาม การใช้คำซ้อน การใช้คำศัพท์เฉพาะวงการ การซ้ำ และการขยายความ และในระดับข้อความ ได้แก่ การขยายความ การใช้อุปลักษณ์ การใช้สำนวน การกล่าวอ้าง การใช้มูลบท และการใช้สหบท ด้วยการใช้ภาษาในลักษณะนี้ ส่งผลให้นายลักษณะ เรขานิเทศเป็นนักทำนายดวงชะตาที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัวและเป็นที่จดจำ โดยเฉพาะกลวิธีการใช้สำนวน ที่นายลักษณะได้นำสำนวนไทยอย่าง “พันธง” มาใช้ตลอดการทำนายดวงชะตา จนกลายเป็นลักษณะเด่นหรือเครื่องหมายการค้าของนายลักษณะ

กระนั้นก็ดี ด้วยเหตุที่การทำนายดวงชะตาเป็นการคาดการณ์เรื่องในอนาคต ซึ่งเหตุการณ์ที่ทำนายนั้นอาจจะเกิดขึ้นหรือไม่ก็ได้ ดังนั้นจึงปรากฏกลวิธีการกล่าวอ้างหลายครั้ง ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เป็นการผูกมัดตนเองกับคำทำนายมากเกินไป กล่าวคือหากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่เป็นไปตามที่ทำนาย ก็เป็นเพราะทำนายไปตามศาสตร์อย่างโหราศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีการกล่าวอ้างถึงบุคคลโดยทั่วไปและบุคคลที่มีชื่อเสียง เพื่อสนับสนุนความคิดของนายลักษณะให้มีน้ำหนักชัดเจนมากยิ่งขึ้น อันเป็นกลวิธีหนึ่งที่สามารถโน้มน้าวผู้ฟังให้เปลี่ยนความคิดตลอดจนเกิดการปฏิบัติตามได้อย่างดี

ลักษณะของภาษาที่นายลักษณะใช้นั้น โดยเฉพาะการใช้มูลบทและสหบทนั้น มักมีเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เกรกรรม และผลบุญ สะท้อนให้เห็นว่าตัวนายลักษณะ

นั้นมีความเชื่ออย่างมากในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย โดยเฉพาะความเชื่อที่ว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะบันดาลสิ่งต่าง ๆ ได้หากกราบไหว้บูชา เห็นได้ว่าวัจนลีลาเฉพาะบุคคลนั้นมักสะท้อนมุมมอง คุณค่า ทักษะคติ หรือแม้แต่อารมณ์ความรู้สึกของบุคคลนั้นได้

ข้อเสนอแนะการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะวัจนลีลาการทํานายดวงชะตาของนายลักษณ ราชอาณาจักรเพียงคนเดียว ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาวัจนลีลาของนักทํานายดวงชะตาคนอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบ อันจะทำให้เข้าใจลักษณะการใช้ภาษาในการทํานายดวงชะตา ซึ่งเป็นการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจได้อย่างแจ่มชัดมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ไชศิริ ปราโมช ณ อยุธยา. (2526). การเปลี่ยนแปลงถ้อยคำ และความหมายของสำนวนไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จันทิมา อังคพณชกิจ. (2557). การวิเคราะห์ข้อความ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จุฬิตตา อภัยโรจน์. (2549). การศึกษาปริจเฉทรายการขายตรงสินค้าเครื่องสำอางทางโทรทัศน์. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. (2541). ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า.
- ลักษณ ราชอาณาจักร. (2560). ตี๊ก 12 ราศี 1 ม.ค. 2560. ค้นเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2560 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=Xl1vhvONHUI>
- _____. (2560). ตี๊ก 12 ราศี 15 ม.ค. 2560. ค้นเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2560 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=ciUDoulHGl0>
- _____. (2560). ตี๊ก 12 ราศี 29 ม.ค. 2560. ค้นเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2560 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=CymRUTLaXEM>

- ลักษณะ เรขานิเทศ. (2560). **ศึก 12 ราศี 29 ม.ค. 2560**. ค้นเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2560 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=CymRUTLaXEM>
- _____ . (2560). **ศึก 12 ราศี 19 มี.ค. 2560**. ค้นเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2560 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=y0KFpKQiBmQ>
- _____ . (2560). **ศึก 12 ราศี 26 มี.ค. 2560**. ค้นเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2560 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=MHiHU-1L7ag>
- _____ . (2560). **ศึก 12 ราศี 2 เม.ย. 2560**. ค้นเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2560 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=oJDKqvCPSA0>
- _____ . (2560). **ศึก 12 ราศี 9 เม.ย. 2560**. ค้นเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2560 จาก https://www.youtube.com/watch?v=M_Y2ZQsu1Ck
- _____ . (2560). **ศึก 12 ราศี 30 เม.ย. 2560**. ค้นเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2560 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=5dPbQWjDoEI>
- _____ . (2560). **ศึก 12 ราศี 7 พ.ค. 2560**. ค้นเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2560 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=XwH7tu7bJTA>
- _____ . (2560). **ศึก 12 ราศี 14 พ.ค. 2560**. ค้นเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2560 จาก https://www.youtube.com/watch?v=DcfFi_avmRc
- _____ . (2560). **ศึก 12 ราศี 21 พ.ค. 2560**. ค้นเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2560 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=2P7BlFH4kqQ>
- _____ . (2560). **ศึก 12 ราศี 28 พ.ค. 2560**. ค้นเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2560 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=cFQhtvQw4bs>
- _____ . (2560). **ศึก 12 ราศี 16 ก.ค. 2560**. ค้นเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2560 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=-cc28x5Si6w>
- _____ . (2560). **ศึก 12 ราศี 13 ส.ค. 2560**. ค้นเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2560 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=Bg1Ukl2c8KA>
- _____ . (2560). **ศึก 12 ราศี 17 ก.ย. 2560**. ค้นเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2560 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=YGOvOiTAZYI>

วัลยา ช่างขวัญยืน และคณะ. (2555). **บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 2**. กรุงเทพฯ : สกสค.ลาดพร้าว.

วิจิตรนัฏ ภาณุพงศ์ และคณะ. (2555). **บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 3**. กรุงเทพฯ : สกสค.ลาดพร้าว.

ศิริพร ภักดีผาสุข. (2561). **ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอัตลักษณ์และแนวทางการนำมาศึกษาภาษาไทย**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

सानิต ศิริวิศิษฐ์กุล. (2547). **โหราศาสตร์ : ศาสตร์หรือมมาย : หลักวิชาและการพยากรณ์เบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : มติชน.

อักรกิตต์ สันธวงศ์ศรี. (2554). **พฤติกรรมการดูดวงของคนเมืองเขตกรุงเทพมหานคร**. ค้นเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2560. จาก <https://www.tci-thaijo.org/index.php/socialresearchjournal>

อาทิตยา เข้มทอง. (2552). **การเปิดรับสื่อการทำนายดวงชะตา ทักษะคติ และพฤติกรรมการใช้บริการทำนายดวงชะตาของคนกรุงเทพฯ**. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Aphek, E. & Tobin, Y. (1990). **The Semiotics of Fortune-telling**. Amsterdam : John Benjamins Publishing.

Simpson, P. (2004). **Stylistics : A Resource Book for Students**. London : Routledge.

Wright, L. & Hope, J. (1996). **Stylistics : A Practical Course Book**. London : Routledge.

รือบะ : ซอสามสายแห่งชายแดนใต้¹
Rueba : The Three Stringed Fiddle
of Southern Frontier

(Received : Sep 17, 2018 Revised : June 11, 2019 Accepted : June 18, 2019)

วันชัย เอื้อจิตร์เมศ²

Wanchai Uejitmet

พัชรารภรณ์ เอื้อจิตร์เมศ³

Patcharaporn Uejitmet

บทคัดย่อ

รือบะ รือบะ เร็บบ หรือเรอบบ เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสี คันชักอิสระ ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมดนตรีของชาวอาหรับ เรียกว่า Kamanche และกระจายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบในประเทศไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย และกัมพูชา หากแต่มีรูปร่าง และจำนวนสายแตกต่างกัน สำหรับรือบะ ในประเทศไทยนั้นมี 3 สาย ใช้บรรเลงประกอบการแสดงมโหรี โดยเฉพาะ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนประกอบของรือบะ ประกอบด้วย 1) คันทวนส่วนบน หรือบุงอลานะ 2) คันทวนหรือตุลแบก 3) ลูกบิด หรือปูละตาลี 4) กะโหลกซอ หรือปาแปปุง 5) หน้าซอ 6) เท้าซอ หรือกากี 7) ถ่วง หรือชูชู 8) คันชัก หรือปาแตแกแซ 9) สายซอ หรือตาลีปูชะ 10) รัดอก และ 11) หย่อง หรือปาจ๊ะ

¹บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่ององค์ความรู้และภูมิปัญญา รือบะ

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

³รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

ลักษณะการนั่งบรรเลงรือบะนั้นจะวางค้อนไปทางซ้ายด้านหน้าของผู้บรรเลง ในลักษณะตั้งฉากกับพื้น จับคันทวนด้วยมือซ้าย และจับคันทักด้วยมือขวา การเทียบเสียงรือบะนั้นเทียบเสียงเป็นคู่ 4 สายในตรงกับเสียงโดสูง (C) สายกลาง เสียงซอล (G) สายนอกเสียงเร (D) โดยมักเทียบจากเสียงร้องของผู้แสดงมะโย่ง เพื่อให้ขับร้องได้สะดวก ด้านการสืบทอดการบรรเลงรือบะ พบว่า ใช้วิธีการเรียนรู้ ด้วยตนเองในลักษณะครูพักลักจำ ปัจจุบันยังไม่ปรากฏว่ามีหลักสูตรการสอน อย่างเป็นระบบ ด้านโอกาสการบรรเลงพบว่าการแสดงเพื่อความบันเทิงนั้น ลดน้อยลง หากแต่ยังมีโอกาสการแสดงในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เช่น พิธีไหว้ครู พิธีแก้บน ดังนั้นหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน ตลอดจนภาคีเครือข่ายชุมชน สังคมควรเร่งการถอดองค์ความรู้เกี่ยวกับรือบะก่อนจะสูญหายในอนาคตอันใกล้

คำสำคัญ : รือบะ ฆือบะ เรบับ มะโย่ง ดนตรีพื้นบ้านภาคใต้ตอนล่าง

Abstract

The Rueba, Kueba, Rebab, or Rerbab is a bowed instrument with an independent bow. Influenced by the Arabian musical culture called “Kamanche”, the Rebab was distributed across Southeast Asia. Although the Rueba was found in many countries—Thailand, Malaysia, Indonesia, and Cambodia—they have different shapes and string numbers. In Thailand, especially in the three border provinces, the Rueba consists of three strings used to be accompanied by Mayong performance. There are 11 parts of Rueba : 1) Top-piece of shaft or Bu Ngo La Na 2) Shaft or Tu Lae Ba Gae 3) Piece of Rueba for tightening or loosening the strings or Pu La Ta Lee 4) Sound resonator made of coconut shell or Pa Pae Pu Ngong 5) Surface of sound resonator 6) End piece of Rueba or Khaki 7) Weighting or Zuzu 8) Fiddle bow or

Pa Tae Gae Sae 9) Fiddle string or *Ta Lee Pu Sa* 10) *Rud Ok* or string used to adjust sound and to hook fiddle string and shaft 11) Bridge or *Pa ja*. To play this three-stringed fiddle, keep the Rueba parallel to the ground and place it on the left side in front of the musician. Hold the shaft with the left hand and handle the fiddle bow with the right hand. Sound of the Rueba is tuned in 4 pairs of strings. The first string matches with Do (C). The second string matches with Sol (G). The third string matches with Re (D). The sound of the Rueba is usually tuned by comparing with the voice of *Mayong* performers to sing conveniently. For the succession of Rueba, the research shows that learning from the musicians through the back door or self-learning is the way to learn how to play this three-stringed fiddle. There is no formal course or curriculum of Rueba at the present. For the occasion of playing Rueba, the research shows that performing for entertainment purpose is playing less. However, there are still ritual occasions to play the Rueba, such as paying respect ceremony for musician teachers or making a votive offering. Thus, before fading away in the near future, government and private sectors, including members of community network and society, should expedite the process of Rueba knowledge capturing.

Keywords : Rueba, Kueba, Rebab, Mayong, Folk Music of Lower Southern Region

บทนำ

รื้อบะ ในวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านภาคใต้ใช้บรรเลงประกอบการแสดงมะโย่ง มีการศึกษาทั้งรูปแบบงานวิจัย และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการแสดงมะโย่งหลายชิ้น ได้แก่ การศึกษาเครื่องดนตรีพื้นบ้านภาคใต้ โดย ลำไย ไชยสาส์ (2542, น.81 - 87) กล่าวถึงเครื่องดนตรีพื้นบ้านภาคใต้หลายชนิด ส่วนที่เกี่ยวข้องกับรื้อบะมีการอธิบายด้านลักษณะทางกายภาพของรื้อบะ กรรมวิธีการผลิตลักษณะการนำไปใช้ และการเก็บรักษา งานวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรม และชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษาการแสดงมะโย่ง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี โดย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี (2551, น.4) กล่าวถึงเครื่องดนตรี และวงดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงมะโย่ง ตลอดจนแนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟูการแสดงมะโย่ง 3 ประเด็น คือ การปรับเปลี่ยนในส่วนของพิธีกรรมที่ขัดกับหลักศาสนาอิสลาม การนำศิลปะการแสดงมะโย่งบรรจุในบทเรียนหลักสูตรท้องถิ่น และการให้ผู้นับถือศาสนาอื่นเป็นผู้สานต่อหน้าที่ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูการแสดงมะโย่งให้คงอยู่ งานวิจัยเรื่องมะโย่ง : นาฏละครมลายู โดย ภิญโญ เวชโช (2556, น.36 - 37) มีประเด็นน่าสนใจ กล่าวว่า การแสดงมะโย่ง ยังคงมีกระจายอยู่ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ หากแต่มีการดัดทอนในส่วนที่เป็นพิธีกรรมออกไปมาก ในปัตตานียังคงเหลือเพียงคณะเดียว คือ คณะสามพี่น้อง ตำบลเกาะเปาะ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี และกำลังจะสูญหายไปเพราะขาดผู้สืบทอด จากเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับดนตรีประกอบการแสดงมะโย่งดังกล่าวข้างต้น พบว่าไม่มีงานชิ้นใดอธิบายถึงขั้นตอนการฝึกหัด การถ่ายทอด วิธีการบรรเลง บทเพลง ตลอดจนเทคนิค กลเม็ดต่าง ๆ ในการบรรเลงรื้อบะ ความดังกล่าวจึงเป็นมูลเหตุให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาการบรรเลงรื้อบะ เพื่ออนุรักษ์องค์ความรู้ที่สุมเสี่ยงต่อการสูญหายในระยะเวลาอันใกล้ด้วยหลายสาเหตุ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาการบรรเลงรื้อบะ

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียดด้านกายภาพของเครื่องดนตรี วิธีการและเทคนิคการบรรเลง วิธีการถ่ายทอด โดยการรวบรวมจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้รู้ และนำองค์ความรู้ที่ได้มาเรียบเรียง วิเคราะห์ และนำเสนอตามรูปแบบงานวิจัย ขอบเขตด้านระยะเวลาคือเดือนมีนาคม – สิงหาคม 2560 โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับรีออบะ ในประเด็นต่าง ๆ ด้านผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ คือกลุ่มนักดนตรี และนักแสดงมโหรี คณะอาเนาะคีอรี (ลูกปลาตุก) จำนวน 4 คน ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ นายเซ็ง สุหลง ผู้บรรเลงรีออบะ และผู้ให้ข้อมูลรอง 3 คน คือนายตะหรี แอมอง นายมอฮาหมัดซอรีอาบู และนายต่วนมะ มือและ โดยใช่วิธีการสัมภาษณ์ทั้งแบบมีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง จากนั้นจึงนำข้อมูลที่บันทึกมาสรุปเพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของข้อมูล รวมทั้งการถอดเสียงที่บันทึกไว้เป็นโน้ตเพลง ตลอดจนการจำแนก และจัดเรียงลำดับข้อมูล นำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลตามจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้ โดยผลที่ได้รับจะต้องให้เห็นถึงองค์ความรู้ และภูมิปัญญารีออบะ

ผลการวิจัย

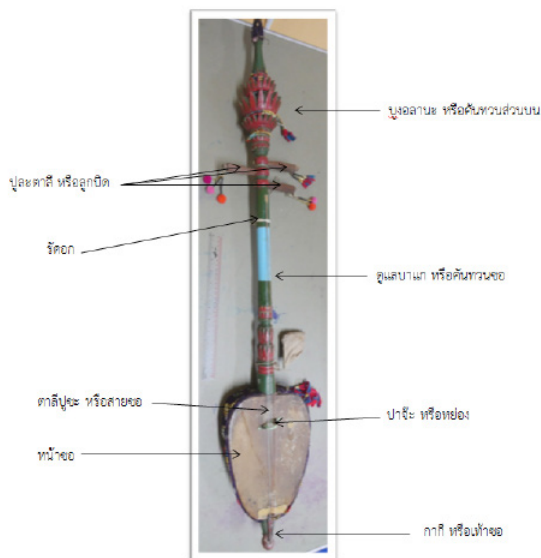
เรบับ หรือเรอบับ (Rebab) เครื่องดนตรีประเภทเครื่องสีชนิดหนึ่งที่พบในวัฒนธรรมดนตรีของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายประเทศ เช่น อินโดนีเซีย มาเลเซีย ไทย กล่าวโดยเฉพาะในประเทศไทยนั้นพบเรบับ ใช้บรรเลงอยู่ในวัฒนธรรมดนตรี บริเวณ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เรียกว่ารีออบะ หรือซ็อบะ เมื่อพิจารณาจากรูปร่างของรีออบะ พบว่า มีลักษณะทางกายภาพคล้ายคลึงกับซอสามสาย ในวัฒนธรรมดนตรีภาคกลางของไทย รวมทั้งตรวซำแมร์ ในวัฒนธรรมดนตรีกัมพูชา ซึ่งทั้งหมดมีที่มาจากแหล่งเดียวกัน คือวัฒนธรรมเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสีของชาวอาหรับ เรียกว่า Kamanche ซึ่งมีที่มาจาก 2 คำ คือ คำว่า “Kaman” และคำว่า “cheh” ซึ่งเมื่อรวมคำแล้ว Kamanche หมายถึง เส้นโค้งเล็ก ๆ

(Olomi, M., 2015, ออนไลน์) อย่างไรก็ตามการรับวัฒนธรรมของชาวต่างชาติเข้ามานั้น ย่อมมีการปรับเปลี่ยนรายละเอียดต่าง ๆ เช่น รูปทรง ระดับเสียง เทคนิค และวิธีการบรรเลง ให้มีความเหมาะสมกับรสนิยม และบทบาทหน้าที่การนำไปใช้ในกิจกรรมของคนในกลุ่มนั้น ๆ ในประเทศมาเลเซีย และประเทศอินโดนีเซีย เรียกเครื่องดนตรีชนิดนี้ว่า เรอบับ เช่นเดียวกัน แต่มีความแตกต่างกันด้านกายภาพคือจำนวนสาย กล่าวคือเรอบับของประเทศมาเลเซียมี 3 สาย แต่เรอบับของประเทศอินโดนีเซีย มีเพียง 2 สายเท่านั้น

1. ส่วนประกอบของรือบะ

รือบะ ฆือบะ เรบับ หรือเรอบับ เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสีประเภทมีเท้า ลักษณะคล้ายซอสสามสายของภาคกลาง และเรอบับของประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย รือบะที่ปรากฏในวัฒนธรรมดนตรีภาคใต้ มี 3 สาย คันชักอิสระ รูปร่างคล้ายคลึงกับเรบับของประเทศมาเลเซีย ด้วยเหตุมี 3 สายเช่นเดียวกัน ส่วนประกอบของรือบะมีดังต่อไปนี้

1.1 คันทวนซอส่วนบน เรียกว่า “bungolane” หมายถึง ดอกสัปปะรด ทำจากไม้ชิ้นเดียวกับคันทวนมีลักษณะคล้ายดอกสัปปะรดตามชื่อในภาษามลายู ด้วยวิธีการแกะสลักเป็นลักษณะกลีบดอกซ้อนกัน 4 ชั้นทาสีแดง ด้านข้างทาสีเขียว โดยมีฐานรองรับโดยคว่ำลง กลีบดอกชั้นแรกมีลักษณะเล็กขนาดเดียวกับฐาน ชั้นที่ 2 ขยายขนาดใหญ่ขึ้นเป็นหนึ่งเท่าจากกลีบดอกชั้นแรก ชั้นที่ 3 มีลักษณะกลีบดอกใหญ่ขึ้น และมีขนาดใหญ่ที่สุด ชั้นที่ 4 มีลักษณะกลีบดอกเล็กกว่าชั้นที่ 3 ดอกวางซ้อนบนกลีบดอกชั้นที่ 3 แต่ละชั้นมีสร้อยลูกปัดคล้อง บริเวณยอดส่วนบนทำเป็นลักษณะปลายแหลมคล้ายยอดเทริด หรือชฎา สำหรับบริเวณส่วนบนของคันทวนนั้นอาจมีความเห็นในการเปรียบเทียบกับมีลักษณะคล้ายมงกุฎ หรือชฎา หรือดอกข่า แตกต่างกันไป

ภาพที่ 1 ส่วนประกอบของริอบะ
(วันชัย เอื้อจิตรเมศ, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

1.2 คันทวนซอ เรียกว่า “ตุแลบาแก” หมายถึง กระดุกสันหลัง ทำจากไม้กลึงเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 นิ้ว ยาวประมาณ 24 นิ้วต่อเนื่องมาจากคันทวน ส่วนบนยาวมาจนถึงกะโหลกซอ บริเวณที่แทงลูกบิดทาด้วยสีแดงเป็นปล้อง 3 ปล้อง ถัดลงมาทาด้วยสีเขียว บริเวณกลางคันทวนทาด้วยสีฟ้า ถัดลงมาแกะสลัก เช่นเดียวกับbungolanae คือเป็นกลีบดอกสัปประด 4 ชุดทาด้วยสีแดง สลับกับพื้นคันทวนที่ทาด้วยสีเขียว

1.3 ลูกบิด เรียกว่า “ปูละตาลี” หมายถึง มือ ทำจากไม้เช่นเดียวกับคันทวนแต่ไม่ทาสี โดยปล่อยให้มันเป็นสีเนื้อไม้ตามธรรมชาติ มี 3 อันตามจำนวนสายซอ บริเวณปลายลูกบิดประดับด้วยสร้อยลูกบิดขนาดสั้น 2 – 3 ขาย ปลายลูกบิดมีตุ้มทำด้วยไหมพรม เรียกว่า “กาบู”

1.4 กะโหลกซอ เรียกว่า “ปาแปปุงง” หมายถึง สะโพก

ภาพที่ 2 ปาแปปุง หรือกะโหลกขอ
(วันชัย เอื้อจิตรเมศ, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

ปาแปปุง หรือกะโหลกขอ ทำจากไม้รูปทรงสามเหลี่ยม ปลายแหลม มีลักษณะมนคล้ายกะโหลกขอสามสาย หากแต่กะโหลกรื้อบะทำจากไม้โดยใช้วิธี ขุดให้เป็นโพรง ทำหน้าที่เป็นกล่องเสียง ด้านข้างกะโหลกต่อไปจนด้านหลังหุ้มด้วย ผ้ากำมะหยี่สีม่วง และสีดำ ร้อยด้วยสายลูกปัด และไหมพรม

1.5 หน้าขอ ไม่มีชื่อเรียกในภาษามลายู หุ้มด้วยหนังวัวตึงด้วยกาว ยึดกับกะโหลกขอ

1.6 แท้ขอ เรียกว่า “กาก็” หมายถึง ส่วนที่ยื่นต่อกะโหลกขอ บริเวณด้านล่าง สำหรับรื้อบะที่ปรากฏในการเก็บข้อมูลการวิจัยนี้มีลักษณะ ส่วนปลายสุดเป็นวงกลม ทั้งนี้เพื่อให้ผู้บรรเลงสามารถหมุนคันขอได้อย่างสะดวก ระหว่างการบรรเลง กาก็ หรือแท้ขอ ทำจากไม้ชนิดเดียวกับคันขอ อยู่บริเวณ ใต้กะโหลกขอลงมา บริเวณกาก็มีแผ่นโลหะเพื่อใช้สำหรับผูกสายขอทั้ง 3 สาย บริเวณปลายแท้ขอมีรูปร่างกลมรูปไข่ เมื่อบรรเลงใช้ส่วนนี้วางกับพื้น

1.7 ถ่วง เรียก “ซูซู” หมายถึง นมสาว ทำจากชั้นมีลักษณะเป็นรูปถ้วย สามเหลี่ยมยอดแหลม ใช้ติดบริเวณด้านซ้ายของหน้าขอ ทำหน้าที่เช่นเดียวกับ ถ่วงขอสามสาย เพื่อถ่วงให้ซอมีเสียงต่ำ และกังวาน

ภาพที่ 3 ชูชู

(Rahimidin Zahari, 2011, Online)

ภาพที่ 4 ปาแตแกแซ หรือ คั่นชัก

(วันชัย เอื้อจิตรเมศ, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

1.8 คั่นชัก เรียกว่า “ปาแตแกแซ” ทำจากไม้ชนิดเดียวกันกับรือบะ มีลักษณะโค้งเล็กน้อย สายคั่นชักส่วนหัวและท้ายทำด้วยเชือกมัดติดกับส่วนที่ใช้สี กับสายซอ ทำจากลำต้นมะพร้าว เมื่อจะใช้งานใช้อย่างสนธิเพื่อให้มีความถี่

1.9 สายซอ เรียกว่า “ตาลีปูชะ” ปัจจุบันใช้สายกีตาร์จำนวน 3 สาย ยาวประมาณ 70-80 เซนติเมตร แต่ละสายมีขนาดต่างกันเล็กน้อย ผู้ให้สัมภาษณ์ กล่าวว่าแต่เดิมสายซอใช้ต้นตาลทำ อย่างไรก็ตามเมื่อผู้วิจัยได้สืบค้นข้อมูลพบว่า ต้นตาลซึ่งส่วนใหญ่ใช้ทำไม้กระดาน หรือเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น สาก ดังนั้น เป็นไปได้ว่าสายซอรือบะน่าจะใช้ทางตาลมาทำ เนื่องจากสามารถนำมาพันเป็นเชือก

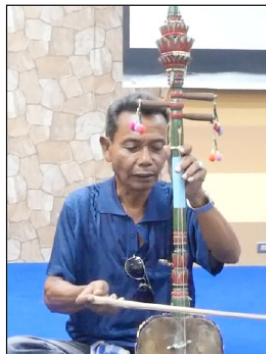
ซึ่งชาวบ้านใช้สำหรับผูกวัวได้ (ต้นตาลโตนด, 2558, ออนไลน์) นอกจากนั้นจากการสัมภาษณ์สายขอรื้อบะ เปรียบเสมือนสายสะดือ

1.10 รัดอก ไม่มีชื่อเรียกในภาษามลายู มีลักษณะการทำอย่างง่าย ๆ กล่าวคือ ใช้เชือกมัดบริเวณส่วนบนของคันทวนถัดลงมาจากลูกบิด ลูกสุดท้ายประมาณ 10 – 15 เซนติเมตร

1.11 หย่อง เรียกว่า “ปาจ๊ะ” ทำจากไม้มีลักษณะโค้งเป็นรูปสะพาน ครึ่งวง บากร่อง 3 ร่องเพื่อรองรับสายขอทั้ง 3 สาย ลักษณะคล้ายหย่องขอสามสายภาคกลาง

2. ลักษณะท่วงการบรรเลงรื้อบะ

ลักษณะท่วงการบรรเลงรื้อบะ ผู้บรรเลงนั่งขัดสมาธิ วางรื้อบะในแนวตรงขนานกับพื้น โดยใช้ส่วนเท้าขอ หรือกาก็วางกับพื้น คันขอจะวางเยื้องไปทางด้านซ้ายของผู้บรรเลงเล็กน้อย ซึ่งสังเกตได้ว่าคันขอจะไม่บังใบหน้าของผู้บรรเลง ตำแหน่งการนั่งในวงเมื่อประกอบการแสดงมโหรี รื้อบะจะนั่งอยู่บริเวณกึ่งกลางของวงดนตรี โดยด้านขวาของผู้บรรเลงรื้อบะ คือกลอง 2 ใบ ด้านซ้ายของผู้บรรเลงรื้อบะคือนักแสดง ส่วนโหม่งอยู่ด้านหลัง ขณะเดียวกันบางครั้งผู้บรรเลงรื้อบะก็เป็นผู้เป่าปี่ด้วย ดังนั้นตำแหน่งของรื้อบะกับปี่จึงอยู่กึ่งกลางของวงดนตรี (นายตะหรี แอมอง, 2561, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 5 ท่วงการบรรเลงรื้อบะ
(วันชัย เอื้อจิตรเมศ, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

ภาพที่ 6 วิธีการจับคันทวน
(วันชัย เอื้อจิตรเมศ, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

3. วิธีการจับคันทวน

ผู้บรรเลงจับคันทวน หรือตุแลบาแก ด้วยมือซ้ายในลักษณะกำมือ
คันทวนอยู่ระหว่างนิ้วหัวแม่มือ และนิ้วชี้ โดยจับคันทวนตำแหน่งบริเวณเชือกรัดอก
แขนปล่อยตามสบายไม่ปรากฏลักษณะเกร็งแขน

ภาพที่ 7 วิธีการจับคันชัก
(วันชัย เอื้อจิตรเมศ, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

4. วิธีการจับคันชัก

ผู้บรรเลงจับคันชัก หรือปาแตแกแซ ด้วยมือขวา โดยนิ้วชี้วางเสมอ บริเวณขอบส่วนปลายคันชักด้านขวาซึ่งมีลักษณะโค้ง นิ้วหัวแม่มือวางบริเวณด้านบนของปลายคันชักด้านขวา นิ้วกลางและนิ้วนางรั้งส่วนที่เป็นสายคันชักที่ทำจากลำต้นมะพร้าว และนิ้วก้อยรองรับสายบริเวณด้านใน

5. การเทียบเสียง

การเทียบเสียงรื้อบะ จากการสัมภาษณ์นายเซ็ง สุหลง ได้กล่าวถึงวิธีการเทียบเสียงรื้อบะ พบว่าการเทียบเสียงสายทั้ง 3 เมื่อเทียบเสียงโดยใช้ระบบเสียงไทย มีรายละเอียด ดังนี้ สายที่ 1 (สายนอก) ตรงกับเสียงเร สายที่ 2 (สายกลาง) ตรงกับเสียงซอล สายที่ 3 (สายใน) ตรงกับเสียงโด ลักษณะการเทียบเสียงรื้อบะในการวิจัยครั้งนี้พบข้อสังเกตสำคัญ คือ การเทียบเสียงรื้อบะ พบว่าสายที่มีระดับเสียงสูงอยู่ด้านใน (ด้านขวาของผู้บรรเลง) ส่วนสายที่มีระดับเสียงต่ำอยู่ด้านนอก (ด้านซ้ายของผู้บรรเลง) อย่างไรก็ตามเมื่อมีการสลับประสานเสียง พบว่ามีลักษณะการประสานเสียงคู่ 4 ทั้ง 2 คู่ คือ สายในกับสายกลาง เสียงโดกับเสียงซอล และสายกลางกับสายนอก เสียงซอลกับเสียงเร

ภาพที่ 8 วิธีการจับลูกบิดเพื่อเทียบเสียง
(วันชัย เอื้อจิตรเมศ, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

6. วิธีการจับลูกบิดเพื่อเทียบเสียง

การจับลูกบิดเพื่อเทียบเสียงร็อบะ ผู้บรรเลงจับลูกบิดด้วยมือซ้ายโดยลักษณะกำฝ่ามือ นิ้วทั้ง 4 จับบริเวณลูกบิด ส่วนนิ้วหัวแม่มืออ้อมมาจับบริเวณฝั่งตรงข้ามกับลูกบิด จากการศึกษาเอกสารพบว่าลักษณะการจับลูกบิดเพื่อเทียบเสียงมีวิธีจับการเช่นเดียวที่ปรากฏในหนังสือเรื่อง Makyung : the mystical heritage of Malaysia

7. วิธีการบรรเลงร็อบะ

จากการสัมภาษณ์นายเซ็ง สุหลง (2560, สัมภาษณ์) ได้อธิบายวิธีการบรรเลงร็อบะว่าเริ่มต้นด้วยการสืสายเปล่าทั้ง 3 สาย ภายหลังจากการสืสายเปล่าจึงเป็นการสืประสานเสียงพร้อมกัน 2 สายทั้ง 2 คู่คือสายในกับสายกลาง และสายกลางกับสายนอก ต่อจากนั้นจึงเริ่มการสืโดยการเรียงลำดับ (แต่ละนิ้ว) เสียงทั้ง 3 สาย ซึ่งมีลักษณะการวางนิ้ว และลำดับเสียง ดังนี้

ตารางที่ 1 ลำดับเสียงร็อบะ

สาย การวางนิ้ว	สายใน	สายกลาง	สายนอก
สายเปล่า	โด	ซอล	เร
นิ้วชี้	เร (สูง)	ลา	มี
นิ้วกลาง	มี (สูง)	ที	ฟา
นิ้วนาง	ฟา (สูง)		
นิ้วก้อย	ซอล (สูง)		

หมายเหตุ : การบันทึกโน้ตเสียงใช้วิธีการเทียบเสียงจากเสียงขลุ่ยเพียงออโดยผู้วิจัย

สำหรับลำดับในการบรรเลงรื้อบะประกอบการแสดงมะโย่งนั้น เริ่มต้นจากเพลงเบิกโรง หรือเพลงโหมโรง ลำดับที่ 2 คือเพลงไหว้ครู ลำดับที่ 3 เพลงปีเก ลำดับที่ 4 เพลงกือแยมะ ลำดับที่ 5 เพลงมืองาตาอาเดะมาโสะสือตานอ และลำดับสุดท้าย เพลงยะเราะปะปีสะ ปืองาโสะ

8. การสืบทอดการบรรเลงรื้อบะ

ด้านการสืบทอดการบรรเลงรื้อบะ นายเซ็ง สุหลง อธิบายเกี่ยวกับการฝึกหัดรื้อบะว่า “เรียนรู้ด้วยตนเองจากการดูมะโย่ง โดยเริ่มฝึกเมื่ออายุได้ 30 ปี” ส่วนxorื้อบะคันที่ใช้สื “ได้มาจากนราธิวาส อายุ 300 ปี” นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับxorื้อบะว่าจะไม่ใช้วิธีการซื้อขาย แต่ใช้การมอบให้สืต่อกันมา และเชื่อว่าหากขายจะทำให้มีอันเป็นไป ก่อนการบรรเลงxorื้อบะมีการบูชาครูด้วยหมากพลู 3 คำ ด้ายดิบ สำหรับด้ายดิบจะเก็บไว้เพื่อใช้แก้บนตายาย เทียน 4 เล่ม และข้าวสาร สำหรับข้าวสารนั้นยังใช้สำหรับสาดใส่รางทรงพลอมอีกด้วย (เซ็ง สุหลง, 2560, สัมภาษณ์)

ในภาพรวมด้านการสืบทอด มอฮาหมัดซอรี อาบู (2560, สัมภาษณ์) แสดงทัศนะว่า “...ถ้าจะสอน ก็สอนได้ในสถานศึกษา แต่ก็ไม่มี หนึ่งเพราะเรื่องบไปจ้างวิทยากรมา มันไม่พอค่าใช้จ่าย...”

9. โอกาสในการบรรเลงรื้อบะ

โอกาสในการบรรเลงรื้อบะ พบว่าส่วนใหญ่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงมะโย่ง การแสดงรองเง็ง การแสดงหนังตะลุงแขก และโนราแขก นอกจากนี้ยังใช้สำหรับบรรเลงในงานแก้บน ประกอบสិละ การเข้าสุหนัต จากข้อมูลดังกล่าว ย่อมสรุปได้ว่าโอกาสในการบรรเลงรื้อบะ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ บรรเลงเพื่อความเพลิดเพลิน ได้แก่ บรรเลงประกอบการแสดงมะโย่ง การแสดงรองเง็ง การแสดงหนังตะลุง โนราแขก และบรรเลงเพื่อประกอบพิธีกรรม ได้แก่ งานแก้บน งานไหว้ครูหมอและงานสุหนัต

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการรับงานพบว่าปัจจุบัน งานเก็บ เป็นงานที่มีโอกาสไปแสดงมากที่สุด ตะรีห์ แอมอง ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเก็บว่า “...สมมุติว่าบ้านนี้เขาบอกว่าลูกสาวเป็นไข้ ก็บ่นตายว่าถ้าหาย จะเอามะโย่งมาเล่น...” (ตะรีห์ แอมอง, 2560, สัมภาษณ์) นอกจากงานเก็บ แล้วโอกาสสำคัญในการแสดงอีกงานหนึ่ง คืองานไหว้ครูมะโย่ง มอฮาหมัดซอรี อาบู อธิบายว่า “...คนที่พื้นฐานมะโย่ง เมื่อถึงปีหนึ่ง จะมาลงทรง ปีหนึ่งเดือนเจ็ด เขาจะเรียกมะโย่ง ระหว่างประมาณเดือนหกเดือนเจ็ด...” อย่างไรก็ตามปัจจุบันพบว่าในการเข้าทรงพิธีดังกล่าว อาจไม่ใช้ดนตรีประกอบ ซึ่ง มอฮาหมัดซอรี อาบู แสดงทัศนะว่า “...แต่ถามว่าสมบูรณ์ไหม ก็ไม่สมบูรณ์ ยังไงก็ต้องมี แต่ถ้าไม่มีแล้วอะไรจะเกิดขึ้น ก็ยังไม่รู้...” (มอฮาหมัดซอรี อาบู, 2560, สัมภาษณ์)

อภิปรายผล

สำหรับการอภิปรายผลจากการศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาหรือประเพณีที่ผู้วิจัยนำเสนอตามประเด็น ดังนี้

1. ประเด็นด้านองค์ความรู้ดนตรี

1.1 การเทียบเสียง จากการศึกษาวีธีการ ตลอดจนเทคนิคการบรรเลง รือบะ พบว่ามีลักษณะการบรรเลงที่เป็นเอกลักษณ์ นับตั้งแต่เรื่องการเทียบเสียง รือบะ ที่แตกต่างจากการเทียบเสียงของเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสีที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันโดยทั่วไป เช่น ซอสามสาย ตรัวแซมร์ โดยการเทียบเสียงสายใน (ด้านขวาสุดของผู้บรรเลง) เป็นเสียงสูงที่สุด ส่วนสายนอกเป็นเสียงต่ำ (ด้านซ้ายของผู้บรรเลง) ซึ่งตามปกติการเทียบเสียงของเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสีที่มี 3 สาย ซอสามสายนั้น เสียงต่ำจะเป็นสายใน (ด้านขวาของผู้บรรเลง) และเสียงสูงจะเป็นสายนอก (ด้านซ้ายของผู้บรรเลง) อย่างไรก็ตามก็การเทียบเสียงรือบะจากการศึกษา พบว่าแม้จะมีวิธีการเทียบเสียงตรงข้ามกับซอสามสาย หากแต่คู่เสียงระหว่างสายใน สายกลาง และสายนอก ยังคงมีลักษณะเป็นคู่ 4 เช่นเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะการเทียบเสียงเรบบัของประเทศมาเลเซีย จากหนังสือ

เรื่อง Makyung the Mystical Heritage of Malaysia (Rahimidim and SutungUmar, 2011, p.93) ที่ได้อธิบายวิธีการเทียบเสียงร็อบะ ว่ามีการเทียบเสียง 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 การเทียบเสียงเป็นคู่ 4 เพอร์เฟกต์ (Perfect 4th) ลักษณะที่ 2 การเทียบเสียงเป็นคู่ 5 เพอร์เฟกต์ (Perfect 5th) โดยการเทียบเสียง ลักษณะที่ 1 สายในตรงกับเสียงซอล สายกลางเสียงโด และสายนอกเสียงฟา

1.2 เทคนิคการบรรเลง การบรรเลงร็อบะมีเทคนิคการบรรเลง คล้ายคลึงกับเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสีอื่น ๆ กล่าวคือ การใช้เทคนิคการพรมนิ้ว จากการศึกษาพบว่ามีการใช้นิ้วกลางเพื่อพรมปิด (นิ้ว) เสียงมี และใช้นิ้วนาง เพื่อพรมเปิด (นิ้ว) เสียงฟา อย่างไรก็ตามลักษณะการพรมนิ้วที่พบในดนตรีพื้นบ้าน ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าไม่เคร่งครัดเหมือนดนตรีไทยตามชนบ เช่น ขอสามสาย ดังนั้นผู้บรรเลงจึงค่อนข้างอิสระในการใช้เทคนิคพรมนิ้ว ตามที่ตนพิจารณาว่า ไพเราะเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับงานเขียนของ John E. Kaemmer (1993, p.125) ซึ่งอธิบายแนวคิดเรื่องสุนทรียะในดนตรีว่า แท้จริงแล้วคุณภาพในดนตรีประกอบด้วยคุณสมบัติ หรือคุณลักษณะของเสียง รูปแบบของจังหวะ ทำนอง หรือ อาจกล่าวโดยสรุปคือ ลีลา หรือรูปแบบ (Style) หรือหากถามว่าเหตุใดถึงผู้บรรเลง คนหนึ่งจึงบรรเลงได้ดีกว่าคนอื่น ๆ คำตอบที่ได้ เช่น เพราะเธอบรรเลงด้วยใจ มั่นมีรสชาติ

2. ประเด็นด้านการถ่ายทอด และโอกาสในการแสดง

2.1 ด้านการถ่ายทอด พบว่าลักษณะการถ่ายทอดการบรรเลงร็อบะ ยังไม่มีการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ กรณีของนายเซ็ง สุหลง นั้น ใช้วิธีการเลียนแบบ จากการติดตามคณะมะโย่งจากนั้นจึงมาฝึกเอง กล่าวคือเป็นลักษณะการเรียนรู้แบบครูพักลักจำ ดังนั้นขั้นตอน หรือระเบียบวิธีในการฝึกหัดจึงไม่มีรูปแบบตายตัว เช่นเดียวกับดนตรีพื้นบ้านที่ปรากฏในประเทศไทยประเภทอื่น ๆ สอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง ดนตรีภาคใต้ ศิลปิน การถ่ายทอดความรู้ พิธีกรรมและความเชื่อ ของ บุษกร บิณฑสันต์ (2554, น.359 – 360) ซึ่งกล่าวถึงการถ่ายทอดความรู้ ดนตรีพื้นเมืองภาคใต้ซึ่งมี 3 ลักษณะ คือ การเรียนรู้จากครูโดยตรง การเรียนรู้

โดยผู้เรียนเข้าไปมีส่วนร่วมปฏิบัติและมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และการเรียนรู้ที่เกิดจากความฉงนสนเท่ห์ทางเชาวน์ปัญญา ซึ่งสำหรับการเรียนรู้ของนายเชิง สุธง นั้นจัดอยู่ในลักษณะที่ 3 มิติด้านการถ่ายทอดสู่เยาวชนพบว่าขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ หน่วยงานการศึกษาต่าง ๆ ส่วนหนึ่งเป็นผลกระทบจากความไม่สงบจากผู้ก่อการร้าย สอดคล้องกับการศึกษา เรื่องระบำพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี ที่มีรากมาจากดนตรีรองเง็ง โดย วาที ทรัพย์สิน และทัศนียา วิศพันธ์ (2551, น.45) กล่าวถึงการสร้างสรรค์ระบำพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี ซึ่งขาดความต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากความไม่สงบในพื้นที่ ทำให้ไม่มีงานแสดงให้กับศิลปิน ซึ่งส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ทำให้เยาวชนไม่รู้จักศิลปวัฒนธรรมของตนเอง

2.2 ด้านโอกาสการแสดงพบว่าตราบโคที่คณะมะโย่งยังสามารถยึดโยงกับพิธีกรรมที่เกี่ยวกับระบบความเชื่อของผู้คนในสังคม เช่น พิธีแก้บน พิธีไหว้ครู มะโย่ง การบรรเลงรือบะก็ยังคงโอกาสในการบรรเลงประกอบการแสดงมะโย่งอยู่ และถึงแม้จะเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ในสังคม หากแต่ความเชื่อยังคงมีอิทธิพลต่อคนในสังคม หรือชุมชนเสมอ สอดคล้องกับการศึกษาเรื่องโนรา: นาฏยะศิลปะในฐานะเป็นพันธกิจอันศักดิ์สิทธิ์ของ จิตติมา นาคีเภท (2556, น.38) ซึ่งได้กล่าวถึงการแสดงโนราในฐานะของการรำรำเพื่อความศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งยังคงมีการสืบทอด ถ่ายทอดด้านพิธีกรรม แม้ปัจจุบันวัฒนธรรมการแสดงจะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย หากแต่การบูชาครูโนรายังคงความสำคัญอยู่ และเชื่อว่าหากไม่ทำพิธีจะทำให้เกิดความวิบัติตลอดจนอุปสรรคต่าง ๆ ทั้งยังสอดคล้องกับความในตำรานาฏยศาสตร์ อธิบายที่ 58 (แสง มณวิฑูร, 2541, น.219) กล่าวว่า เพลงขับร้อง และเพลงที่มีดนตรี ทำขึ้นเพื่อให้เทตย์ ทานพ และเทพเจ้าทั้งปวงชอบใจ เช่นนั้นรือบะ ในฐานะของเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงมะโย่งก็ยังคงมีบทบาทหน้าที่ต่อไปเพื่อการประกอบพิธีกรรมเป็นหลัก

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ควรมีการศึกษารูปแบบ เทคนิค การถ่ายทอดการบรรเลงรื้อบะ ของศิลปินท่านอื่นที่กระจายอยู่ใน 3 จังหวัดชายแดนภายใต้ ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น บันทึกลายลักษณ์อักษร ภาพถ่าย คลิปเสียง วิดีทัศน์ เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ ที่ใกล้สูญหาย เผยแพร่ในรูปแบบเอกสาร และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยหน่วยงาน การศึกษา หรือวัฒนธรรมประจำจังหวัด
2. ควรมีการถอดความรู้เพื่อสร้างหลักสูตร สำหรับผู้สนใจเป็นการสืบทอด รวมทั้งส่งเสริมให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในหลักสูตรวัฒนธรรมประจำถิ่น เพื่อให้เยาวชนในท้องถิ่นมีความรู้ ตระหนัก ห่วงแหนวัฒนธรรมประจำถิ่นของตน
3. ควรมีภาคีเครือข่ายในการจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่น โดยคนในชุมชน (ศิลปิน นักวิชาการ ผู้นำชุมชน ข้าราชการ องค์กรธุรกิจ) เพื่อหา กระบวนการในการปรับเปลี่ยน ปรับปรุง พัฒนาวិธีการนำเสนอให้สอดคล้องกับ ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม

เอกสารอ้างอิง

- จิตติมา นาคีเภท. (2556). โนรา : นาฏยศิลปะในฐานะเป็นพันธกิจอันศักดิ์สิทธิ์. **ว.มนุษยศาสตร์**, 20 (2), 21-39.
- แข็ง สุหลง. ชาวบ้านตำบลลิติก อำเภอมือเือง จังหวัดยะลา. (สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2560).
- ตะห์รี แอมอง. ชาวบ้านตำบลพร่อน อำเภอมือเือง จังหวัดยะลา. (สัมภาษณ์, 2 เมษายน 2560).
- ถ้วนมะ มือและ. ชาวบ้านตำบลธารคีรี อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา. (สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2560).
- ต้นตาลโตนด. (2558). ค้นเมื่อวันที่ 4 เมษายน 2561. จาก <http://tntaltond.blogspot.com>

บุษกร บิณฑสันต์. (2554). **ดนตรีภาคใต้ : ศิลปิน การถ่ายทอดความรู้ พิธีกรรม**

และความเชื่อ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภิญโญ เวชโซ. (2556). **มะโย่ง : นาฏละครมลายู.** ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
มอฮาหมัดซอรี อาบู. ชาวบ้านตำบลแม่ลาน อำเภอมะนัง จังหวัดปัตตานี.
(สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2560).

ลำไย ไชยสาส์. (2542). **การศึกษาเครื่องดนตรีพื้นบ้านภาคใต้.** วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยทักษิณ.

วันชัย เอื้อจิตรเมศ. (2560). **ทำนองการบรรเลงรีอบะ.** [ภาพถ่าย]. นครศรีธรรมราช :
สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.

_____. (2560). **ปาแตแกแซ หรือ คั่นชัก.** [ภาพถ่าย]. นครศรีธรรมราช :
สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.

_____. (2560). **ปาแปปูงง.** [ภาพถ่าย]. นครศรีธรรมราช : สาขาวิชาดนตรี
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.

_____. (2560). **วิธีการจับคั่นชัก.** [ภาพถ่าย]. นครศรีธรรมราช : สาขาวิชาดนตรี
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.

_____. (2560). **วิธีการจับคั่นทวน.** [ภาพถ่าย]. นครศรีธรรมราช : สาขาวิชาดนตรี
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.

_____. (2560). **วิธีการจับลูกบิดเพื่อเทียบเสียง.** [ภาพถ่าย]. นครศรีธรรมราช :
สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.

_____. (2560). **ส่วนประกอบของรีอบะ.** [ภาพถ่าย]. นครศรีธรรมราช :
สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.

วาที ทรัพย์สิน และทัศนียา วิศพันธุ์. (2551). **ระบำพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี ที่มีราก**
มาจากดนตรีรองเง็ง. ว.รูสมิแล. 29 (1), 42-45.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี. (2551). การมีส่วนร่วมของเครือข่าย
วัฒนธรรมและชุมชน ในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษา
การแสดงมะโย่ง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี. ปัตตานี : สำนักงาน
วัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี.

แสง มนวิฑูร. (2541). นาฏยศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรม
และประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

Kaemmer, J.E. (1993). **Music in Human Life : Anthropological
Perspectives on Music.** Texas : University of Texas Press.

Olomi, M. (2015). Kamanche, the Bowed String Instrument of the
Orient. **International Journal of Arts and Commerce.** 4 (1),
92-101. From: [https://ijac.org.uk/images/frontImages/gallery/
Vol_4_No_1/10_92-101.pdf](https://ijac.org.uk/images/frontImages/gallery/Vol_4_No_1/10_92-101.pdf)

Rahimidim, Z. & RS.Umar.Sutung. (2011). **Makyung the Mystical
Heritage of Malaysia.** Kuala Lumpur : MPH Group Printing .

สมรรถนะของผู้ประกาศในสื่อวิทยุและโทรทัศน์¹

The Announcers' Competencies on Radio and Television

(Received : Aug 28, 2018 Revised : June 4, 2019 Accepted : June 15, 2019)

สุปราณี ศิริสวัสดิ์ชัย²

Supranee Siriswattchai

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง สมรรถนะของผู้ประกาศในสื่อวิทยุและโทรทัศน์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสมรรถนะของผู้ประกาศในสื่อวิทยุและโทรทัศน์ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน คือ ผู้ประกาศในสื่อวิทยุกระจายเสียง ผู้ประกาศในสื่อวิทยุโทรทัศน์ และนักวิชาการด้านนิเทศศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า สมรรถนะของผู้ประกาศในสื่อวิทยุและโทรทัศน์ คือความสามารถของบุคคลในการปฏิบัติงานผ่านสื่อวิทยุและโทรทัศน์ในฐานะผู้ประกาศ โดยบุคคลนั้นต้องมีความรู้ (Knowledge) และทักษะ (Skills) ที่เหมาะสมกับงานและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งประกอบด้วย 1.ความรู้ หมายถึง สารระข้อมูล แนวคิด หรือหลักการที่ได้รับการรวบรวมผ่านการรับรู้ การคิด และฝึกปฏิบัติ จนสามารถสรุปสาระและนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาในระดับสูงขึ้นได้ ประกอบด้วยความรู้ 3 ประเด็นคือ 1) ความรู้เบื้องต้นด้านการสื่อสาร ได้แก่ กระบวนการสื่อสาร การถ่ายทอดสาร การนำเสนอเนื้อหา 2) ความรู้ด้านจรรยาบรรณและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอเนื้อหา

¹ส่วนหนึ่งของดัชนีนิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการฝึกอบรมผ่านเว็บเพื่อพัฒนาสมรรถนะของผู้ประกาศหลักสูตรการจัดการเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาการสื่อสารมวลชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

และ 3) ความรู้ด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร ได้แก่ เทคโนโลยีในการสืบค้นข้อมูล และการรู้เท่าทันเทคโนโลยี 2. ทักษะ หมายถึง ความชำนาญหรือความสามารถ ในการกระทำหรือการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งอาจเป็นทักษะด้านร่างกาย สติปัญญา หรือสังคมที่เกิดขึ้นจากการฝึกฝนหรือการกระทำบ่อย ๆ ประกอบด้วย ทักษะ 2 ประเด็น คือ 1) ทักษะการอ่านออกเสียงภาษาไทย ได้แก่ การออกเสียงสระ พยัญชนะวรรณยุกต์ได้อย่างถูกต้อง การออกเสียง ร ล คำควบกล้ำ การอ่านออกเสียง พระนามของพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ได้อย่างถูกต้อง และการอ่านคำเฉพาะ ได้ถูกต้อง และ 2) ทักษะการปรากฏตัวในสื่อ ได้แก่ บุคลิกภาพ การแต่งกาย การแต่งหน้า และการใช้วัจนภาษาให้สอดคล้องกับวัจนภาษา

คำสำคัญ : สมรรถนะ ผู้ประกาศ สื่อวิทยุและโทรทัศน์

Abstract

The qualitative research on The Announcers' Competencies on Radio and Television aimed to study announcers' competencies. The sample of the research consisted of nine experts who were academicians and experts in radio broadcasting, television broadcasting, and mass communication. The results are as follows : the announcer's performance in the media, radio and television is an individual ability in operating through the media, radio and television as an announcer. Those must have knowledge and skills appropriate to the tasks and duties which have been assigned. This includes : 1. Knowledge which means data content, concepts or principles that have been gathered through perception, thought and practice. It can be summarized and applied to the development of a higher level which contains three issues, i.e. 1) basic knowledge of communication, including the communication process, the transfer of substance and content presentation,

2) knowledge of law related to the content and presentation, and
3) knowledge of communications and technologies including technology in information retrieval system and technology literacy; and 2. Skills referring to the ability to act or practice which may be either physical, intellectual or social skills training or arising out of acts frequently, including two issues, i.e. 1) reading skills including pronunciation of vowels, consonants, tones of correct Thai pronunciation, diphthongs, and the name of the royal family correctly, and 2) Skills appeared in the media, including personality, costumes, makeup, and the use of nonverbal language in accordance with the verbal language.

Keywords : Announcers' Competencies, Radio broadcasting, Television broadcasting

บทนำ

บุคลากรของสถานีวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ที่มีหน้าที่ในการสร้างภาพลักษณ์ คือ ผู้ประกาศ (Announcers) ผู้รายงานข่าว (Reporter) ผู้ดำเนินรายการ (Moderator) พิธีกร (MC.-Master of Ceremony) และดีเจ (DJ.-Disc Jockey) ซึ่งเป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ในการสื่อสารข้อมูลข่าวสาร ความเคลื่อนไหว ประเด็นที่เป็นที่สนใจของสังคมส่วนใหญ่ รวมถึงทำหน้าที่เชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารดังกล่าวไปยังผู้ชมรายการโดยตรง ซึ่งแต่ละสถานีต้องคัดเลือกและสรรหาผู้ประกาศที่มีคุณสมบัติเหมาะสมในการทำหน้าที่ใช้เสียง ภาษา บุคลิกภาพ สีลาการนำเสนอ ตลอดจนความรู้ความสามารถในการเผยแพร่ข่าวสารและความจริงโดยมีจรรยาบรรณของนักวิชาชีพสื่อสารมวลชนกำกับ

คุณสมบัติเบื้องต้นของผู้ประกาศที่สถานีวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ทุกแห่งพยายามคัดเลือกและสรรหาคือ ต้องเป็นผู้ที่ได้รับใบรับรองการเป็นผู้ประกาศหรือที่เรียกว่าบัตรผู้ประกาศ หน่วยงานที่มีหน้าที่ดำเนินการ

อบรมและทดสอบ รวมถึงกำกับดูแลผู้ประกาศในสื่อวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์จากอดีตจนถึงปัจจุบันมี 2 หน่วยงาน คือ กรมประชาสัมพันธ์ และสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) โดยกรมประชาสัมพันธ์ได้จัดให้มีการสอบครั้งแรกในปีพ.ศ.2512 จากนั้นก็มีการพัฒนาและปรับปรุงมาโดยตลอด โดยการสอบใบรับรองผู้ประกาศถูกระบุไว้ใน พ.ร.บ.วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ.2498 และออกเป็นกฎกระทรวงฉบับที่ 14 ในปี พ.ศ. 2535 โดยกฎกระทรวงข้อที่ 9 และ 10 กำหนดให้ผู้ที่จัดรายการทั้งโทรทัศน์และวิทยุจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับการจัดรายการ เป็นผู้ที่มีการใช้ภาษาการออกเสียงได้ชัดเจนถูกต้องตามอักขรวิธี และจะต้องมีใบรับรองมาตรฐานผ่านการทดสอบการใช้ภาษาถูกต้องชัดเจนตามกฎหมาย แต่นัยของกฎหมายสาเหตุที่ต้องออกใบผู้ประกาศ เนื่องจากการจัดรายการโดยผู้จัดหลัก จะต้องใช้ภาษาไทยสื่อสารกับผู้ฟัง ซึ่งถ้าใช้ผิดความหมาย ก็อาจทำให้ความหมายเปลี่ยนไป ภาษาจึงถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญ แต่อย่างไรก็ตามหากไม่มีบัตรผู้ประกาศ ก็ยังสามารถจัดรายการได้ โดยกรมประชาสัมพันธ์จะเป็นหน่วยงานที่ตรวจสอบและกระตุ้นให้ผู้ประกาศของทุกสถานีมีบัตรผู้ประกาศ กรมประชาสัมพันธ์เป็นหน่วยงานหลักในการกำกับดูแลการทดสอบเพื่อขอรับบัตรผู้ประกาศเรื่อยมาจนกระทั่งเมื่อวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 มาตรา 3 ได้ยกเลิกพระราชบัญญัติวิทยุและโทรทัศน์ พ.ศ. 2498 ทำให้อำนาจหน้าที่ของกรมประชาสัมพันธ์ในฐานะเจ้าพนักงานผู้ออกใบอนุญาตเดิมได้สิ้นสุดลง และการทดสอบเพื่อขอใบรับรองเป็นผู้ประกาศก็ได้ยุติลงเช่นเดียวกัน สถานีวิทยุกระจายเสียงและสถานีโทรทัศน์แต่ละแห่งจึงมีกระบวนการในการคัดเลือกผู้ประกาศของหน่วยงานเพื่อให้เกิดการปฏิบัติหน้าที่ผู้ประกาศอย่างมืออาชีพ แต่ก็ยังไม่ได้เป็นมาตรฐานเดียวกันเนื่องจากขาดกรอบความคิดและข้อมูลเกี่ยวกับสมรรถนะสำคัญของผู้ประกาศที่ชัดเจน อีกทั้งยังขาดแนวทางแบบแผนการพัฒนาสมรรถนะดังกล่าว

ในปีพ.ศ. 2556 การอบรมและทดสอบเพื่อรับบัตรผู้ประกาศได้กลับมาดำเนินการอีกครั้ง โดยอยู่ในการดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ซึ่งกำหนด

ให้มีการอบรมผู้ประกาศก่อนการทดสอบ สำหรับเนื้อหาในการอบรมในระดับต้น ระดับกลาง และระดับสูง มี 5 หมวดวิชา ประกอบไปด้วย หมวดวิชาความรู้ทั่วไป เกี่ยวกับกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ หมวดวิชากฎหมายที่เกี่ยวข้อง หมวดวิชาการพัฒนาทักษะด้านกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ หมวดวิชาจริยธรรมและจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพด้านกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ และหมวดวิชาการใช้ภาษา เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อม ก่อนเข้ารับการทดสอบเพื่อรับบัตรผู้ประกาศ ซึ่งใช้เกณฑ์การทดสอบเดิม โดยจะพิจารณาจากอักขรวิธี 30 คะแนน ความถูกต้อง 20 คะแนน ความชัดเจน 20 คะแนน การนำเสนอ 20 คะแนน และเสียง 10 คะแนน จากคะแนนเต็ม 100 คะแนน ต้องได้คะแนนเกิน 50 คะแนนจึงจะถือว่าสอบผ่าน ถึงแม้จะนำการทดสอบเพื่อรับบัตรผู้ประกาศกลับมาดำเนินการอีกครั้ง แต่ไม่ได้ครอบคลุมสมรรถนะที่จำเป็นของการเป็นผู้ประกาศทำให้ผู้ประกาศที่นำเสนอข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อวิทยุ และโทรทัศน์ยังมีข้อผิดพลาดในการทำหน้าที่ให้เห็นเป็นครั้งคราว เช่น การออกเสียง พระนามของพระบรมวงศานุวงศ์ไม่ถูกต้อง การแต่งกายไม่เหมาะสม การใช้วาจา ไม่สุภาพกับแขกรับเชิญในรายการ การใส่ความคิดเห็นในรายการข่าวอย่าง ไม่เป็นกลาง และประเด็นที่สำคัญคือ ขาดจรรยาบรรณของสื่อมวลชน จากงานวิจัย ของ ภาณุพงษ์ ทินกร (2560, น.59-60) พบว่า ผู้ประกาศข่าว พิธีกรมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับจรรยาบรรณสื่อมวลชนน้อยและมีการใส่ความคิดเห็นของตนเอง ลงไปในข่าวอย่างอิสระจนละเลยหลักจรรยาบรรณสื่อมวลชน

คุณสมบัติที่เหมาะสมกับการทำหน้าที่ผู้ส่งสารในทรรณะของ กิตติ สิงหาปัด (2557, ออนไลน์) ผู้ใช้ภาษาไทยดีเด่น ประเภทผู้อ่านข่าว และผู้ประกาศข่าวรายการ ข่าว 3 มิติ ได้กล่าวว่าต้องเป็นคนที่มีความรู้ในอาชีพข่าว ยึดถืออุดมการณ์ ต้องมีความรู้เรื่องข้อมูลข่าวสาร และมีความรู้รอบตัวทุกเรื่อง และต้องเป็นผู้ที่อ่าน และพูดออกเสียงได้อย่างชัดเจน ถูกต้องตามอักขรวิธี มี ร เรือ ล ลิง มีคำควบกล้ำ ประกอบกับควรจะมีน้ำเสียงที่น่าฟัง มีความมั่นใจ มีบุคลิกภาพที่ดี และปฏิบัติตน ให้เหมาะสม ซึ่งใกล้เคียงกับ ธนิสสร สวรรณนันท (2552, น.4) ที่กล่าวว่าคุณสมบัติ

ของผู้ประกาศข่าว มี 3 ด้านที่สำคัญ คือ ด้านทักษะการสื่อสาร ด้านบุคลิกภาพ และด้านความรู้และประสบการณ์ ส่วนปัญหาของผู้ประกาศที่พบในปัจจุบัน คือ การอ่านข้อผิดพลาด ระบุตำแหน่งของบุคคลในข่าวไม่ถูกต้อง พูดเนื้อหาผิดพลาดไปจากบท แบ่งวรรคตอนผิด การออกเสียงควบกล้ำไม่ถูกต้อง ไม่มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาข่าวเพียงพอ

นอกจากปัญหาที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สถานการณ์สื่อในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนเนื่องจากเทคโนโลยีการสื่อสารที่พัฒนามากยิ่งขึ้น ระบบแอนะล็อกในสื่อวิทยุและโทรทัศน์กลายเป็นระบบดิจิทัล สื่อออนไลน์เข้ามามีบทบาทในสังคมไม่น้อยกว่าสื่อดั้งเดิม บทบาทของผู้รับสารเปลี่ยนจากเดิมที่เคยเป็นเพียงผู้รับที่มีลักษณะเป็น Passive Receiver มาเป็นผู้ค้นคว้าหาข้อมูลข่าวสารด้วยตนเองแทน (Active Reciever) ทั้งยังสามารถเป็นผู้ส่งสารได้ด้วยตนเอง ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่ผู้ส่งสาร ได้แก่ ผู้ประกาศ ผู้ดำเนินรายการ พิธีกร และผู้จัดรายการจึงต้องมีความเป็นมืออาชีพและมีสมรรถนะที่เหมาะสมในการทำหน้าที่ให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการทำหน้าที่ผู้ประกาศที่อาจส่งผลกระทบต่อสังคมและประเทศชาติในวงกว้าง จึงสนใจศึกษาสมรรถนะที่จำเป็นของผู้ประกอบวิชาชีพผู้ประกาศในสื่อวิทยุและโทรทัศน์ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้ประกาศให้มีสมรรถนะที่เหมาะสม และเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้สนใจประกอบวิชาชีพผู้ประกาศ นอกจากนี้สมรรถนะของผู้ประกาศที่ได้รับหลังเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ยังสามารถนำไปต่อยอดและพัฒนาไปสู่การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเพื่อช่วยให้การอบรมและการทดสอบเพื่อรับบัตรผู้ประกาศเป็นไปอย่างสะดวก รวดเร็ว เข้าถึงง่าย โดยการนำสมรรถนะของผู้ประกาศดังกล่าว ไปเป็นเนื้อหาในการจัดทำเว็บไซต์เพื่อการอบรมผู้สนใจจะเป็นผู้ประกาศในอนาคต

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้ประกาศ หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิตรายการกับผู้รับสาร หรือ นักสื่อสารมวลชนที่ทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารไปยังผู้ฟังหรือผู้ชม โดยการพูดหรืออ่านเนื้อหาต่าง ๆ อาทิ ข่าว บทความ สารคดี ประกาศโฆษณา และละคร เป็นต้น คำว่าผู้ประกาศ ยังหมายรวมถึง ผู้ประกาศข่าว ผู้ดำเนินรายการ ผู้จัดรายการ และพิธีกร ในสื่อวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์

สมรรถนะของผู้ประกาศ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการปฏิบัติงานในฐานะผู้ประกาศ โดยบุคคลนั้นต้องมีความรู้และทักษะ ดังนี้

ความรู้ หมายถึง สาระ ข้อมูล แนวคิด หรือหลักการที่ได้รับการรวบรวมผ่านการรับรู้ การคิด และฝึกปฏิบัติ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยความรู้ 3 ด้าน คือ ความรู้เบื้องต้นด้านการสื่อสาร ความรู้ด้านกฎหมายและจริยธรรมของผู้ประกาศ และความรู้ด้านเทคโนโลยีการสืบค้นข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์

ทักษะ หมายถึง ความชำนาญหรือความสามารถในการกระทำหรือการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นทักษะด้านร่างกาย สติปัญญา หรือสังคม ที่เกิดขึ้นจากการฝึกฝน หรือการกระทำซ้ำ ๆ จนเกิดความเชี่ยวชาญ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 2 ทักษะ คือ ทักษะการอ่านออกเสียงภาษาไทย และทักษะการปรากฏตัวในสื่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสมรรถนะของผู้ประกาศในสื่อวิทยุและโทรทัศน์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน คือ ผู้ประกาศในสื่อวิทยุกระจายเสียง ผู้ประกาศในสื่อวิทยุโทรทัศน์ และนักวิชาการด้านนิเทศศาสตร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาสมรรถนะของผู้ประกาศในสื่อวิทยุและโทรทัศน์จากผู้ทรงคุณวุฒิด้านสื่อสารมวลชน คือ ผู้ประกาศในสื่อวิทยุกระจายเสียง ผู้ประกาศในสื่อวิทยุโทรทัศน์ และนักวิชาการด้านนิเทศศาสตร์ เพื่อให้ได้ความรู้และทักษะที่ผู้ประกาศควรมี โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

กลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ ประเด็น “สมรรถนะที่จำเป็นในการประกอบวิชาชีพผู้ประกาศ” จำนวน 9 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีคุณสมบัติดังนี้ 1) นักวิชาการด้านนิเทศศาสตร์ที่มีประสบการณ์ด้านการสอน ไม่น้อยกว่า 7 ปี จำนวน 3 คน และ 2) นักวิชาชีพผู้ประกาศในสื่อวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ที่มีประสบการณ์ด้านการเป็นผู้ประกาศ ไม่น้อยกว่า 7 ปี หรือ ผู้ประกาศดีเด่นที่ได้รับรางวัลในระดับชาติ จำนวน 6 คน

กระบวนการและขั้นตอนในการวิจัย

ศึกษารอบแนวคิดสมรรถนะของผู้ประกาศ โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาและสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะที่จำเป็นในการประกอบวิชาชีพผู้ประกาศเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการสัมภาษณ์เชิงลึก

2. สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview Form) สมรรถนะของผู้ประกาศ

3. ประเมินความสอดคล้องของข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ด้วยการวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง โดยผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาทางนิเทศศาสตร์ จำนวน 3 ท่าน และปรับปรุงข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

ในการวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC : Index of Item Objective Congruence) นำมาหาค่าน้ำหนักคะแนน ได้ดังนี้

+1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นมีความสอดคล้อง

0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นมีความสอดคล้อง

-1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นไม่มีความสอดคล้อง

เกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป
จัดเป็นข้อคำถามที่ใช้ได้ในแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการประเมินปรากฏว่า
ข้อคำถามทุกข้อมีค่า IOC เท่ากับ 1

4. สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview : IDI) นักวิชาการและนักวิชาชีพ
ด้านนิเทศศาสตร์ จำนวน 9 คน ในประเด็น “สมรรถนะที่จำเป็นในการประกอบ
วิชาชีพผู้ประกาศ” โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกสมรรถนะของผู้ประกาศ

5. สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึกสมรรถนะของผู้ประกาศจากการสังเคราะห์
เอกสารที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาสมรรถนะของผู้ประกาศ ได้จากการสังเคราะห์เอกสารและ
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีด้านสื่อสารมวลชน โดยใช้การสัมภาษณ์เชิง
ลึก (In-depth interview : IDI) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการด้านนิเทศศาสตร์
และนักวิชาชีพด้านการประกาศในสื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อวิทยุโทรทัศน์ จำนวน
9 คน ในประเด็น “สมรรถนะที่จำเป็นในการประกอบวิชาชีพผู้ประกาศ” ดังนี้

1. ความรู้เบื้องต้นด้านการสื่อสาร

ในทัศนะของผู้ทรงคุณวุฒิในด้านวิชาการและวิชาชีพเห็นว่า ความรู้เบื้องต้น
ด้านการสื่อสารของผู้ประกาศควรประกอบไปด้วยความสำคัญ วัตถุประสงค์
องค์ประกอบ อุปสรรคในการสื่อสารและความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร
เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ผู้รับสาร และสถานการณ์ในการสื่อสาร อันจะทำให้
การสื่อสารในแต่ละครั้งประสบผลสำเร็จ รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์เนื้อหาความรู้เบื้องต้นด้านการสื่อสาร

ความรู้เบื้องต้น ด้านการสื่อสาร	ผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้สัมภาษณ์						
	กุลกนิษฐ์	อุไร	วาริตทิพย์	ธีรรัตน์	นันทยา	มนัสกวิญญ	เกวลิน
มีความรู้ ในศาสตร์ ด้านการสื่อสาร	✓	-	✓	-	-	✓	✓
มีความรู้ เกี่ยวกับ กระบวนการ สื่อสาร (องค์ประกอบ ในการสื่อสาร วัตถุประสงค์ ในการสื่อสาร อุปสรรค ในการสื่อสาร)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
การวิเคราะห์ ผู้รับสาร	✓	✓	-	-	✓	-	-
มีความสามารถ ในการสื่อสาร	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
มีคุณสมบัติ ในการ ถ่ายทอดสาร	✓	-	✓	✓	-	✓	✓
มีความรู้ด้าน การใช้ภาษา	-	-	✓	✓	-	✓	✓

ความรู้เบื้องต้น ด้านการสื่อสาร	ผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้สัมภาษณ์						
	กุลกนิษฐ์	อุไร	วริทธิพย์	ธีรรัตน์	นัททยา	มนัสกวิญ	เกวลิน
สามารถ เรียบเรียงข้อมูล ให้เข้าใจง่าย	✓	-	✓	-	-	✓	-
มีความรู้รอบตัว	-	-	✓	-	-	-	✓

(กุลกนิษฐ์, 2558 : อุไร, 2558 : วริทธิพย์, 2558 : ธีรรัตน์, 2557 : นัททยา, 2558 : มนัสกวิญ, 2558 : เกวลิน, 2557, สัมภาษณ์)

2. ความรู้ด้านกฎหมายและจริยธรรมของผู้ประกาศ

ในทัศนะของผู้ทรงคุณวุฒิในด้านวิชาการและวิชาชีพเห็นว่า ความรู้ด้านกฎหมายและจริยธรรมของผู้ประกาศควรประกอบไปด้วย จรรยาบรรณและจริยธรรมของผู้ประกาศ และความรู้ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของข่าวหรือรายการ เพื่อให้ผู้ประกาศมีหลักปฏิบัติที่เหมาะสมในการประกอบวิชาชีพ และสามารถนำความรู้ด้านกฎหมายไปใช้ในการปฏิบัติงานให้เป็นประโยชน์แก่ผู้รับสารให้มากที่สุด รายละเอียดดังตารางที่ 2

ความรู้ ด้านกฎหมาย และจริยธรรม ของผู้ประกาศ	ผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้สัมภาษณ์								
	เมษณี	วริ ทธิพย์	ชาญ ชัย	มนัส กวิญ	เกว ลิน	นัททยา	กุล กนิษฐ์	ธีรา รัตน์	อุไร
สื่อสารข้อมูล อย่างเป็นกลาง และนำเสนอข่าว สองด้านโดย ไม่มีอคติ	✓	-	-	✓	✓	-	✓	-	-

ความรู้ ด้านกฎหมาย และจริยธรรม ของผู้ประกาศ	ผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้สัมภาษณ์								
	เมษณี	วาริ ทิพย์	ชาญ ชัย	มนัส กวิญ	เกว ลิน	นัททยา	กุล กนิษฐ์	ธีรา รัตน์	อุไร
นำเสนอข้อมูล อย่างถูกต้อง ไม่บิดเบือน	✓	✓	-	✓	-	✓	✓	-	✓
มีความ รับผิดชอบ/ มีความน่าเชื่อถือ	✓	-	-	-	-	-	-	-	✓
มีจรรยาบรรณสื่อ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
มีความรู้ด้าน กฎหมายเบื้องต้น	-	✓	✓	✓	-	✓	-	✓	✓
รู้กฎหมายเกี่ยวกับ การรับรอง ตามวิชาชีพ	-	-		✓	-	✓	-	-	✓

(เมษณี, 2557 : วาริทิพย์, 2558 : ชาญชัย, 2557 : มนัสกวิญ, 2558 : เกวลิน, 2557 : นัททยา, 2558 : กุลกนิษฐ์, 2558 : ธีรารัตน์, 2557 : อุไร, 2558, สัมภาษณ์)

3. ความรู้ด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อการสืบค้น

ในทัศนะของผู้ทรงคุณวุฒิในด้านวิชาการและวิชาชีพเห็นว่า ความรู้ด้านเทคโนโลยีการสืบค้นข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ของผู้ประกาศควรประกอบไปด้วยเครื่องมือหรือโปรแกรมสำหรับการสืบค้น รูปแบบการสืบค้นข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ เทคนิคการสืบค้นข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ และการนำข้อมูลที่สืบค้นได้ไปใช้งาน เพื่อเป็นประโยชน์ในการตรวจสอบข้อมูล ข้อเท็จจริงได้สะดวก รวดเร็ว และถูกต้อง ก่อนนำข้อมูลนั้นไปเผยแพร่ออกอากาศ รายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การสังเคราะห์เนื้อหาความรู้ด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อการสืบค้น

ความรู้ด้านการ ใช้เทคโนโลยี เพื่อการสืบค้น	ผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้สัมภาษณ์						
	กุลกนิษฐ์	อุไร	วาริทธิย์	ชาญชัย	นัททยา	มนัสกวิญ	เมษณี
มีความรู้พื้นฐาน ด้านเทคโนโลยี	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓
การใช้เทคโนโลยี ในการหาข้อมูล	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-
การใช้เทคโนโลยี ในการตรวจสอบ ข้อมูล	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-
การใช้เทคโนโลยี ในการอ้างอิง ข้อมูล	-	✓	✓	✓	✓	✓	-
การใช้เทคโนโลยี ในการปฏิบัติงาน ด้านการนำเสนอ เนื้อหา	-	✓	-	✓	-	-	✓
มีความรู้เท่าทัน เทคโนโลยี	-	-	-	✓	✓	-	✓

(กุลกนิษฐ์, 2558 : อุไร, 2558 : วาริทธิย์, 2558 : ชาญชัย, 2557 : นัททยา, 2558 : มนัสกวิญ, 2558 : เมษณี, 2557)

4. ทักษะด้านการอ่านออกเสียงภาษาไทย

ในทัศนะของผู้ทรงคุณวุฒิในด้านวิชาการและวิชาชีพเห็นว่า ทักษะด้านการอ่านออกเสียงภาษาไทยของผู้ประกาศควรประกอบไปด้วย 1) อักษรวิธี : การออกเสียง ร, ล การอ่านคำควบกล้ำ การออกเสียงพยัญชนะ เสียงสระ และเสียงวรรณยุกต์ 2) ความชัดเจนในการอ่านออกเสียง : การออกเสียงมีความชัดถ้อยชัดคำ ออกเสียงเต็มคำ 3) ลีลาการนำเสนอ : นำเสนอให้เหมาะสมกับรูปแบบข่าวและบทความ จังหวะการออกเสียงสม่ำเสมอ การแบ่งวรรคตอน และการลงน้ำหนักคำหรือความ 4) ความถูกต้องของการอ่านออกเสียง : อ่านคำได้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์การออกเสียง การรักษาความในบท การเติมคำ การตกคำ และการตู่คำ 5) เสียง : คุณภาพเสียง ระดับเสียง ธรรมชาติของเสียง และการเปล่งเสียง เพื่อให้ผู้ประกาศเป็นบุคคลต้นแบบในการอ่านออกเสียงให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ และสามารถสร้างความน่าเชื่อถือต่อผู้รับสารได้ รายละเอียดดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 การสังเคราะห์เนื้อหาทักษะด้านการอ่านออกเสียงภาษาไทย

ทักษะด้านการอ่านออกเสียงภาษาไทย	ผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้สัมภาษณ์							
	เมษณี	ชาญชัย	วารีทิพย์	นัททยา	กุลกนิษฐ์	เกวลิน	อุไร	มนัสกวิน
อักษรวิธีชัดเจน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ออกเสียงถูกต้องชัดเจน พุดชัดถ้อยชัดคำ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ควบกล้ำชัดเจน	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	-
ร และ ล ชัดเจน	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	-
น้ำเสียงดี ขว้นฟัง	✓	✓	✓	-	-	-	✓	✓
อ่านภาษาไทยแตกฉาน	✓	✓	-	-	-	✓	✓	-

ทักษะด้าน การอ่านออกเสียง ภาษาไทย	ผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้สัมภาษณ์							
	เมษณี	ชาญชัย	วาริทิพย์	นัท ทยา	กุล กนิษฐ์	เกว ลิน	อุไร	มนัส กวิน
มีความรู้ หลักภาษาไทย	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	-
เว้นวรรคตอน ถูกต้อง	✓	✓	-	-	-	-	-	-
สามารถสื่อสาร ให้เข้าใจได้	✓	✓	-	✓	✓	✓	-	✓
ลีลาการออกเสียงดี	✓	✓	-	-	-	-	✓	✓
ออกเสียงชื่อเฉพาะ ได้ถูกต้อง	-	-	✓	-	-	✓	-	-

(เมษณี, 2557 : ชาญชัย, 2557 : วาริทิพย์, 2558 : นัททยา, 2558 : กุลกนิษฐ์, 2558 : เกวลิน, 2557 : อุไร, 2558 : มนัสกวิน, 2558, สัมภาษณ์)

5. ทักษะการปรากฏตัวในสื่อ

ในทัศนะของผู้ทรงคุณวุฒิในด้านวิชาการและวิชาชีพ เห็นว่า การปรากฏตัวในสื่อของผู้ประกาศต้องประกอบไปด้วยวัจนภาษา คือ ภาษาพูดและภาษาเขียน และอวัจนภาษา คือ ภาษาท่าทาง บุคลิกภาพ รูปร่าง หน้าตา สีหน้า ท่าทาง น้ำเสียง อารมณ์ โดยอวัจนภาษาต้องสอดคล้องกับวัจนภาษา จะยิ่งเพิ่มความสมบูรณ์ในการสื่อความหมายมากยิ่งขึ้น รายละเอียดดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 การสังเคราะห์เนื้อหาทักษะการปรากฏตัวในสื่อ

ทักษะการปรากฏ ตัวในสื่อ	ผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้สัมภาษณ์							
	อุไร	กุล กนิษฐ์	นัททยา	วารี ทิพย์	มนัส กวิญ	ชาญ ชัย	เมษณี	เกว ลิน
อวัจนภาษา สื่อความหมาย ส่งเสริมวัจนภาษา	✓	✓	✓	-	✓	✓	-	✓
บุคลิกภาพดี	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
การแต่งกาย เหมาะกับรูปแบบ ของรายการ	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	-
การแต่งหน้าสุภาพ เหมาะสม	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	-
มีความน่าเชื่อถือ	-	-	✓	✓	✓	✓	✓	-

(อุไร, 2558 : กุลกนิษฐ์, 2558 : นัททยา, 2558 : วารีทิพย์, 2558 : มนัสกวิญ, 2558 : ชาญชัย, 2557 : เมษณี, 2557 : เกวลิน, 2557, สัมภาษณ์)

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยได้สรุปสมรรถนะที่จำเป็นในการประกอบวิชาชีพผู้ประกาศ ดังนี้

1. ด้านความรู้ (Knowledge) ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทำข่าว ความรู้ในด้านการสร้างเนื้อหา (Content) ความรู้ในเรื่องกระบวนการผลิตรายการ ความรู้ด้านการอ่าน การตีความ และการจับประเด็นสำคัญของเรื่องที่น่าเสนอได้อย่างถูกต้องในระยะเวลาอันสั้น มีความรู้จริงในเรื่องที่น่าเสนอ มีความรู้รอบด้านในหลากหลายแขนง มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการรายงานข่าว และสามารถวิเคราะห์ผู้รับสารได้โดยผู้วิจัยได้จัดกลุ่มความรู้เป็น 3 ประเด็นหลัก คือ

- 1.1 ความรู้เบื้องต้นด้านการสื่อสาร
- 1.2 ความรู้ด้านกฎหมายและจริยธรรมของผู้ประกาศ
- 1.3 ความรู้ด้านเทคโนโลยีการสืบค้นข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์

2. ด้านทักษะ (Skills) ประกอบด้วย ความสามารถในการอ่านภาษาไทย ได้อย่างแตกฉาน ความสามารถในการอ่านออกเสียง มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม และมีทักษะในการนำเสนอเนื้อหาให้เข้าใจง่าย โดยผู้วิจัยได้จัดกลุ่มทักษะ เป็น 2 ประเด็นหลัก ดังนี้

2.1 ทักษะการอ่านออกเสียงภาษาไทย คือ การออกเสียงสระ พยัญชนะ วรรณยุกต์ได้อย่างถูกต้อง การออกเสียง ร ล และคำควบกล้ำ การอ่านพระนาม ของพระบรมวงศานุวงศ์ได้อย่างถูกต้อง

2.2 ทักษะการปรากฏตัวในสื่อ คือ บุคลิกภาพ การแต่งกาย การแต่งหน้า และการใช้วัจนภาษา

อภิปรายผลการวิจัย

สมรรถนะที่จำเป็นต่อวิชาชีพผู้ประกาศที่ผู้วิจัยได้ศึกษา พบว่ามี 2 ด้าน คือด้านความรู้ (Knowledge) และทักษะ (Skills) ประกอบไปด้วย ความรู้เบื้องต้น ด้านการสื่อสาร ความรู้ด้านกฎหมายและจริยธรรมของผู้ประกาศ เทคโนโลยี การสืบค้นข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ ทักษะการอ่านออกเสียงภาษาไทย และ ทักษะการปรากฏตัวในสื่อ ซึ่งสอดคล้องกับ ศศิณา วิมุตตานนท์ (2560, ออนไลน์) ผู้ประกาศข่าวโทรทัศน์ที่ได้กล่าวถึงสมรรถนะที่จำเป็นของผู้ประกาศข่าว ต้องประกอบด้วย มีน้ำเสียงนุ่มนวลน่าฟัง ออกเสียงภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง ตามอักขรวิธี มีบุคลิกภาพที่ดีขณะทำหน้าที่ประกาศข่าว มีความเป็นกลางในการ นำเสนอข่าว ไม่เอนเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ถ่ายทอดสารอย่างตรงไปตรงมา และมีภาพลักษณ์ที่ดี มีความน่าเชื่อถือ ซึ่งสอดคล้องกับ ไวท์ (White, 1990, p. 97-100) ที่ได้กล่าวถึงปัจจัยพื้นฐานในการทำงานเป็นผู้ประกาศข่าวทางโทรทัศน์ ว่าบุคลิกภาพภายนอกคือ ทรงผม (Hair Style) การแต่งหน้า (Makeup) การแต่งกาย

(Dress) ของผู้ประกาศข่าวมีผลกระทบต่อ การปรากฏตัวต่อหน้าสาธารณชน ต้องมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมและมีความน่าเชื่อถือและสอดคล้องกับ นวนันท์ บำรุงพฤกษ์ (2560, ออนไลน์) ผู้ประกาศข่าวโทรทัศน์และนักจัดรายการวิทยุ ที่เน้นเรื่องการเมืองการมีจรรยาบรรณในวิชาชีพ คือ มีความเป็นกลาง มีความซื่อสัตย์ ต่อวิชาชีพ มีภาพลักษณ์ที่ดี และมีความเป็นมืออาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับ ธนิสสร สวรรณนันท (2552, น.11) ที่ระบุว่าสมรรถนะสำคัญ 3 ด้านที่ผู้ประกาศข่าวโทรทัศน์ จะต้อง มี คือ 1) ด้านทักษะการสื่อสาร คือมีความสามารถในการออกเสียงภาษาไทย ได้ถูกต้อง ชัดเจน และมีน้ำเสียงนุ่มนวลน่าฟัง 2) ด้านบุคลิกภาพ คือมีความมั่นใจ ในตัวเอง แต่งกายสุภาพเรียบร้อย รูปลักษณ์ภายนอกดี และมีความน่าเชื่อถือ และ 3) ด้านความรู้และประสบการณ์ คือมีความรู้ในประเด็นข่าวที่จะสื่อสาร มีความรู้ รอบตัว มีไหวพริบ สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี และมีทักษะในการใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ทางเทคนิค นอกจากนี้สมรรถนะที่ผู้ประกาศมืออาชีพจำเป็นต้องมีคือ ความรู้ ดังที่ วิธโรว์ (Withrow, 2005 อ้างถึงใน บุญอยู่ ขอพรประเสริฐ (2551) ว่าต้องมีการเพิ่มพูนความรู้อยู่ตลอดเวลา และเป็นผู้ที่มีความกระหายใคร่รู้ และแสวงหาความรู้ต่าง ๆ เพิ่มเติมให้กับตนเองอย่างสม่ำเสมอ และหาโอกาสสร้างสรรค์ นวัตกรรมใหม่ ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ คาสเชลดิน (Castledine, 1998) ที่กล่าวถึง ผู้ที่มีความเป็นมืออาชีพและมีสมรรถนะที่เหมาะสมกับวิชาชีพจะต้องมีองค์ความรู้ เป็นของตนเอง มีทักษะในการประกอบวิชาชีพนั้น ๆ

จากการวิจัยพบว่าถึงแม้เทคโนโลยีการสื่อสารจะเปลี่ยนแปลงไป แต่สมรรถนะที่จำเป็นของผู้ประกาศส่วนใหญ่ไม่แตกต่างจากเดิม นอกจากนี้สิ่งที่ ควรตระหนักในการทำงานของสื่อมวลชนในยุคดิจิทัล เพิ่มมากขึ้นคือ จรรยาบรรณ ของนักสื่อสารมวลชน และความรู้ ความเชี่ยวชาญในการใช้เทคโนโลยี เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการสื่อสาร

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากการสรุปและอภิปรายผลการวิจัยเรื่อง “สมรรถนะของผู้ประกาศ” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. สมรรถนะที่จำเป็นของผู้ประกาศในสื่อวิทยุและโทรทัศน์ เป็นกลไกสำคัญในการนำไปพัฒนาวิชาชีพด้านการเป็นผู้ประกาศให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผลการวิจัยได้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม จึงควรนำไปวิจัยต่อยอดโดยการนำไปเป็นเนื้อหาในการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาสมรรถนะของ ผู้ประกาศให้มีความเป็นมืออาชีพมากยิ่งขึ้น

2. สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประกอบการเรียนการสอนในหลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต ในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการประกาศ การดำเนินรายการ และพิธีกร เช่น รายวิชาการประกาศและดำเนินรายการ รายวิชาเทคนิคการเป็นพิธีกร รายวิชาเทคนิคการจัดรายการ เป็นต้น เพื่อให้นักศึกษาได้เตรียมความพร้อมเพื่อนำไปสู่การเป็นผู้ประกาศมืออาชีพในอนาคต

3. ควรมีการศึกษาวิจัยสมรรถนะที่จำเป็นของวิชาชีพอื่นที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสื่อสารมวลชนเพื่อเป็นประโยชน์ต่อองค์กรสื่อสารมวลชนไทยให้พัฒนาผู้ที่ทำหน้าที่เป็น “ผู้ส่งสาร” ต่อไป

4. สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นเนื้อหาในการฝึกอบรมผู้ประกาศในสถานีวิทยุกระจายเสียงและสถานีโทรทัศน์ รวมถึงเป็นพื้นฐานในการเตรียมตัวทดสอบเพื่อรับบัตรผู้ประกาศ เพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนาผู้ต้องการประกอบวิชาชีพผู้ประกาศในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กิตติ สิงหาปัด. (2557). **บทสัมภาษณ์ สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.).** ค้นเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2557. จาก <http://announcer.nbt.go.th/celeb02.php>
- กุลกนิษฐ์ ทองเงา. อาจารย์ประจำสาขาเทคโนโลยีการโทรทัศน์และวิทยุกระจายเสียง คณะเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. (สัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2558).
- เกวลิน กังวานธนวัต. หัวหน้าผู้ประกาศข่าวและผู้เรียบเรียงข่าวอาวุโส สถานีโทรทัศน์ โมเดิร์นไนน์. (สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2557).
- ชาญชัย กายสิทธิ์. ผู้อำนวยการฝ่ายข่าวบันเทิง พีพีทีวี ช่อง 36 HD. ผู้ประกาศข่าว สถานีโทรทัศน์. (สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2557).
- ธนิสรา สุวรรณนันท. (2552). การคัดเลือกและการพัฒนาผู้ประกาศข่าว ของสถานีโทรทัศน์ ในประเทศไทย ใน **รายงานโครงการเฉพาะบุคคล หลักสูตรวารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริการสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.**
- ธีรารัตน์ พันทวี วงศ์ธนธอเนก. อาจารย์พิเศษคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย และนายกสมาคมวิทยุและสื่อเพื่อเด็กและเยาวชน (สสดย.). (สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2557).
- นวนันท์ บำรุงพฤกษ์. (2560). **เตรียมพร้อมเป็นผู้ประกาศข่าว นักจัดรายการวิทยุ มีอาชีพ.** ค้นเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2560. จาก http://www.welove shopping.com/shop/show_article.php?shopid=5163&qid=13400
- นันทยา เพ็ชรวัฒนา. หัวหน้างานรายการและนักจัดรายการทางโทรทัศน์และวิทยุกระจายเสียง สถานีวิทยุแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย FM.101.5 MHz. (สัมภาษณ์, 29 กันยายน 2558).

บุญอยู่ ขอพรประเสริฐ. (2551). **ดัชนีชี้วัดความเป็นวิชาชีพของผู้สื่อข่าวการเมืองไทย**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภาณุพงษ์ ทินกร. (2560). **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจรรยาบรรณสื่อโทรทัศน์ในยุคดิจิทัลและแนวทางการกำกับดูแล**. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

มนัสกวิญ ขางประยูร. ผู้ประกาศข่าวสถานีโทรทัศน์ ผู้ได้รับรางวัล “เนศไอยรา” ผู้ประกาศข่าวดีเด่น ปี 2561 และรางวัลกนิรทองประจำปี 2561. (สัมภาษณ์, 2 กรกฎาคม 2558).

เมษณี สถาวรินทุ. ผู้ดำเนินรายการและผู้ประกาศข่าว สถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์ (สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2557).

วาริทธิย์ อินทวิพันธุ์. ผู้ประกาศสถานีวิทยุกระจายเสียงเพื่อการเกษตร AM 1386. (สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2558).

ศศิณา วิมุตตานนท์. (2557). **เตรียมพร้อมเป็นผู้ประกาศข่าว-นักจัดรายการวิทยุมีอาชีพ**. ค้นเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2557. จาก http://www.weloveshopping.com/shop/show_article.php?shopid=5163&qid=13400
อุไร ไชยเสน. อาจารย์ประจำภาควิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. (สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2558).

Castledine, G. (1998). Nursing Professionalism is it Decreasing?. **British Journal of Nursing**. 7 (6), 352.

Ray, W. (1990). **TV News**. London : Focal Press Limited.

ดนตรีในเทศกาลบิฮู รัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย

Music in Bihu Festival in Assam, India

(Received : August 30, 2018 Revised : May 30, 2019 Accepted : June 15, 2019)

ภาวินี ธีรวิทย์¹

Pavinee Teeravut

ปณณรุจน์ อนันต์จรัสภัทร²

Pannaruj Anancharuspat

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายดนตรีในเทศกาลบิฮู เมืองจอร์ฮัต รัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย โดยการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในระหว่างวันที่ 10 - 17 เมษายน 2561 บทความนี้แบ่งเนื้อหาออกเป็นสามส่วน คือ เทศกาลบิฮู ดนตรีในเทศกาลบิฮู บทบาทของดนตรีในเทศกาลบิฮู บทความวิชาการนี้พบว่า บิฮู คือ เทศกาลที่ได้รับความนิยม อารมณ์ดีลักษณะทางดนตรีและวัฒนธรรมของชาวอัสสัมจัดขึ้นเฉพาะในรัฐอัสสัม ถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ของชาวอัสสัม เป็นช่วงเวลาของการเฉลิมฉลอง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ การเริ่มต้นวันแรกของปีปฏิทินของชาวอัสสัม รวมทั้งยังมีการเฉลิมฉลองของชาวอัสสัมในต่างประเทศ ซึ่งเป็นบุคคลพลัดถิ่นที่อาศัยอยู่ทั่วโลกด้วย ในหนึ่งปีจะมีการจัดแสดงบิฮู 3 ครั้ง โดยแบ่งตามช่วงเวลาดังนี้ รอนกาลิ หรือ บอฮัก บิฮู จัดขึ้นในช่วงกลางเดือนเมษายน กาดิบิฮู จัดขึ้นในช่วงกลางเดือนตุลาคม มัค บิฮู จัดขึ้นในช่วงกลางเดือนมกราคม ซึ่งประกอบไปด้วยการร้องเพลง การเต้นรำ และดนตรี ช่วยสร้างบรรยากาศ

¹นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

²อาจารย์พิเศษ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

ที่สนุกสนานรื่นเริงให้กับคนในรัฐอัสสัมอย่างมาก ดนตรีในเทศกาลบิฮูประกอบด้วยเครื่องดนตรีพื้นบ้าน ดังนี้ ดอล (Dhol) เปปา (Pepa) โกวโกวนา (Gogona) โตวก้า (Toka) บาฮี (Baahi) ทอล (Taal) เมนจिरา (Manjira) ซึ่งเป็นสิ่งแสดงตัวตนของชาวอัสสัมอย่างเด่นชัดนอกจากนี้ดนตรีในเทศกาลบิฮูยังแสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ 1) บทเพลงสะท้อนภาพลักษณ์และอัตลักษณ์ของชาวอัสสัม 2) บรรเลงเพื่อความบันเทิงในเทศกาลบิฮู 3) บทบาทด้านการสืบสานและอนุรักษ์ดนตรีของชาวอัสสัม 4) บทบาทด้านการสร้างความเข้มแข็งและความสามัคคีของชุมชน

คำสำคัญ : ดนตรีในเทศกาลบิฮู เทศกาลบิฮู รัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย

Abstract

The objective of this article is to describe the music of Bihu festival in Jorhat, Assam, India, by conducting fieldwork during April 10th - 17th, 2018. The content is divided into 3 parts, including Part 1 Bihu Festival, Part 2 Music played in Bihu festival and Part 3 The role of music in Bihu. The findings of this article indicate that Bihu is a popular festival that maintains musical identity and Assamese culture, and it is held only in Assam. This festival is the traditional new year and the time for celebration for all Assamese people. The festival also symbolizes the beginning of the first calendar year of the Assamese. It is also celebrated overseas by the Assamese diaspora community living worldwide. There are three Bihu festivals in a year : Rongali or Bohag Bihu is celebrated in the middle of April, Kongali or Kati Bihu is celebrated in the middle of October, and Bhogali or Magh Bihu is celebrated in the middle of January. The main activities consist of singing, dancing

and playing music to create a fun and joyful atmosphere. Traditional musical instruments include Dhol, Pepa, Gogona, Toka, Baahi, Taal, and Manjira. This clearly represents the identity of the Assamese people. Moreover, the music represents the roles in four sides : 1) Reflection of the image and identity of Assamese people. 2) Music for entertainment in Bihu Festival. 3) Assamese music inheritance and conservation. 4) increase in the strength and harmony of the community.

Keywords : Music in Bihu festival, Bihu festival, Assam, India

บทนำ

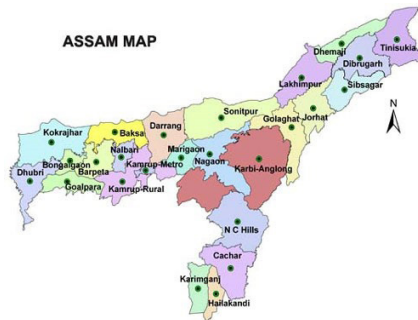
วัฒนธรรมดนตรีในอินเดียนั้นมีความหลากหลาย เนื่องด้วยอินเดียเป็นประเทศที่มีอาณาบริเวณกว้างขวาง แต่ละอาณาบริเวณมีความแตกต่างกันทางภูมิศาสตร์ ทั้งยังมีจำนวนประชากรมากเป็นอันดับสองของโลก เมื่อเกิดการกระจายตัวของประชากรในประเทศอินเดียจึงส่งผลให้เกิดการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ชีวิตความเป็นอยู่ การแต่งกาย อาหาร ภาษา รวมถึงดนตรีด้วยเช่นกัน

รัฐอัสสัม เป็นอีกหนึ่งรัฐในประเทศอินเดียที่มีความหลากหลาย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ โดยมีเมืองหลวงคือ ทิสปุระ (Dispur) อยู่ในเขตเมืองคูวาหตี (Guwahati) รายล้อมด้วยรัฐทั้งเจ็ดและมีพื้นที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อรุณาจัลประเทศ (Arunachal Pradesh) และประเทศภูฏาน (Bhutan)
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ นาคาแลนด์ (Nagaland) มณีปุระ (Manipur)

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ เบงกอลตะวันตก (West Bengal)
ตรีปุระ (Tripura) และ ประเทศบังกลาเทศ
(Bangladesh)

ทิศใต้ ติดต่อกับ เมฆาลัย (Meghalaya) ไมโซรัม (Mizoram)

ภาพที่ 1 แผนที่รัฐอัสสัม

(Traveldealsfinder, 2561, ออนไลน์)

รัฐอัสสัม มีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ชาติพันธุ์ไทคะตี ไทพ่าเก ไทคำเยียง ไทตรง ไทอ้ายตอน และไทอาหม ซึ่งชาวไทอาหมเป็นชาติพันธุ์ที่มีจำนวนประชากรอาศัยอยู่มากที่สุดในพื้นที่รัฐอัสสัม

ดังนั้นจึงเห็นว่าประชากรในประเทศอินเดียแต่ละพื้นที่จะมีรูปแบบการดำรงชีวิตในสังคมที่แตกต่างกันออกไป แต่สิ่งที่ยึดถือปฏิบัติเหมือนกันนั้นคือการเฉลิมฉลองในเทศกาลวันขึ้นปีใหม่ในรัฐอัสสัม ด้วยความหลากหลายทางชาติพันธุ์จึงทำให้การเรียกชื่อของเทศกาลที่ถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ของรัฐอัสสัมนั้นมีความแตกต่างกันไปตามชาติพันธุ์เช่น ชาวอัสสัม เรียกว่า รอนกาลิ บิฮู (Rongali Bihu) หรือ บอฮักบิฮู (Bohag Bihu) ชาวไทอาหม เรียกว่า ปอยปิฮู (Poi Pi Hu) ชาวไทพ่าเก เรียกว่า ปอยสังแก่น (Poi Sangken) แม้จะมีชื่อเรียกและรูปแบบการจัดเทศกาลที่ต่างกัน แต่วัตถุประสงค์ของการจัดเทศกาลนั้นมีความเหมือนกันคือ เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองในช่วงเทศกาลวันขึ้นปีใหม่

เมื่อวันที่ 10 – 17 เมษายน 2561 ผู้เขียนมีโอกาสได้เดินทางไปเก็บข้อมูลภาคสนามดนตรีในเทศกาลบิฮู ณ เมืองจอร์ฮัต รัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นช่วงเทศกาลปีใหม่ของชาวอัสสัมที่เรียกว่า รอนกาลิ บิฮู (Rongal Bihu) หรือ บอฮักบิฮู (Bohag Bihu) มีการแสดงดนตรีในเทศกาลบิฮู การศึกษาข้อมูลในพื้นที่ทำให้ได้เห็นบรรยากาศอย่างใกล้ชิด การมีโอกาสดูสนทนากับผู้คนในพื้นที่ทำให้เข้าใจความหมายของเทศกาลบิฮูที่มีต่อความรู้สึกของคนท้องถิ่น อีกทั้งดนตรีที่เป็นส่วนหนึ่งของเทศกาลนี้นั้นคือ องค์กรประกอบสำคัญที่ทำให้เทศกาลบิฮูของชาวอัสสัม โดยเฉพาะที่ จอร์ฮัต ไทแซบ (Jorhat Taisab) มีชีวิตชีวามากขึ้น ซึ่ง ปรียาภิ บาร์อุฮา (Priyakhi Baruah) ชาวท้องถิ่น ซึ่งเป็นนักร้องในเทศกาลบิฮู ได้อธิบายว่า “เทศกาลบิฮูมีการจัดเลี้ยงฉลองติดต่อกันเป็นเวลาเจ็ดวัน ตั้งแต่วันที่ 14-20 เมษายนของทุกปี” (Barua, P., 2561, สัมภาษณ์)

ดังนั้นจะพบว่าเทศกาลบิฮูมีอิทธิพลกับประชากรในรัฐอัสสัม และองค์กรประกอบที่สำคัญในเทศกาลบิฮูนั่นคือ ดนตรี ซึ่งล้วนใช้เครื่องดนตรีพื้นเมืองประกอบการบรรเลง มีความเฉพาะตัว และมีความโดดเด่น ผสมผสานกันอย่างลงตัว ซึ่งหากขาดเครื่องดนตรีไปประเภทใดประเภทหนึ่ง อรรถรสของผู้ฟังและองค์กรประกอบของดนตรีที่จะบ่งบอกถึงความเป็นตัวตนของชาวอัสสัมจะขาดหายไป ทั้งยังมีนัยแฝงถึงบทบาทสำคัญต่างๆ ผู้เขียนจึงสนใจอธิบายดนตรีในเทศกาลบิฮู โดยแบ่งออกเป็นสามส่วน คือ -ข้อมูลเกี่ยวกับเทศกาลบิฮู ดนตรีที่ปรากฏในเทศกาลบิฮู บทบาทของดนตรีในเทศกาลบิฮู เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญและบทบาทของดนตรีที่เกิดขึ้นต่อสังคมในรัฐอัสสัมอย่างไร

เทศกาลบิฮู

บิฮู (Bihu) เป็นเทศกาลใหญ่ที่ได้รับความนิยม จัดขึ้นเฉพาะในรัฐอัสสัม ถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ของชาวอัสสัม เป็นช่วงเวลาของการเฉลิมฉลอง การแสดง ความรื่นเริง ประกอบด้วยการเต้นรำ และบรรเลงดนตรี ซึ่งเป็นสัญลักษณ์การเริ่มต้นวันแรกของปีปฏิทินของชาวอัสสัม นอกจากนี้ยังมีการเฉลิมฉลองของชาวอัสสัมในต่างประเทศ ซึ่งเป็นบุคคลพลัดถิ่นที่อาศัยอยู่ทั่วโลกอีกด้วย

นักวิชาการ ลีลา โกวกอย (Lila Gogoi) ได้กล่าวถึงเทศกาลบิฮูว่า “บิฮู” เป็นเทศกาลที่มีจุดกำเนิดในกลุ่มตระกูล ออสโตร-เอเชียติก มองโกลลอยด์ และ “ชาวอาหม” ก่อนที่จะเข้ามายังอัสสัม ที่มีเทศกาลที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร คล้ายคลึงกับเทศกาลนี้ แม้ว่า “บิฮู” จะมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมของอัสสัม ไม่มากนัก แต่กลุ่มคนออสโตร-เอเชียติก ก็ยึดถือปฏิบัติอย่างมาก (Gogoi, L., 1961, p.61 อ้างถึงใน ดำรงพล อินทร์จันทร์, 2545, น.144)

พัสปัทฮาร์ โกวกอย (Puspadhar Gogoi) ซึ่งเป็นนักวิชาการและผู้นำ ชาวอาหม กล่าวว่า กระบวนการของโลกยุคใหม่ ได้เปลี่ยนรูปแบบการแสดงบิฮู ไปสู่ระดับเวทีมากขึ้น ไม่เพียงการรำบิฮู เท่านั้น แต่รวมถึงเทศกาลบิฮูทั้งหมด ให้เป็นเทศกาลของรัฐ-ชาติ ทั้งที่ระยะแรก คนฮินดูวรรณะสูงมองบิฮูด้วยสายตา ดูแคลนว่าเป็น “การเต้นรำยั่ววนทางเพศของกลุ่มชนที่ไร้อารยธรรมด้วยท่าทาง หยิงยโส” รวมไปถึงมีการห้ามการแสดงบิฮูระหว่างที่อังกฤษปกครอง แต่ชาวอาหม ไม่เคยละทิ้งหรือกลัว ยังคงประกอบการแสดงนี้โดยตลอด แล้วเมื่อคนกลุ่มอื่น เริ่มยอมรับมากขึ้นโดยเฉพาะในเขตอัสสัมตอนบน และในกลุ่มชนเผ่าเช่น มิซซิง จิงโป ดิวิรี โบโด เป็นต้น จากนั้นจึงค่อยแพร่หลายไปยังเขตอัสสัมตอนล่าง (Gogoi, P., 1996, p.34 อ้างใน ดำรงพล อินทร์จันทร์ 2545, น.144)

ในหนึ่งปีจะมีการจัดแสดงบิฮู 3 ครั้ง ซึ่งประกอบไปด้วยการร้องเพลง การเต้นรำ และการแสดงดนตรี ที่ช่วยสร้างบรรยากาศที่สนุกสนานรื่นเริง ให้กับคนในรัฐอัสสัมอย่างมาก ได้แก่

1. รอนกาลิ บิฮู (Rongal Bihu) หรือ บอฮักบิฮู (Bohag Bihu) จัดขึ้น ในช่วงกลางเดือนเมษายน เพื่อต้อนรับฤดูใบไม้ผลิ ในช่วงระยะเวลานี้เป็นการเฉลิมฉลองเริ่มต้นการเพาะปลูก เกษตรกรเตรียมดิน เพื่อการปลูกข้าวในช่วงต่อไป ท่ามกลางบรรยากาศที่สนุกสนาน ผู้หญิงจะจัดเตรียมขนมที่ทำจากข้าวและมะพร้าว ในหลายรูปแบบ เช่น พิทา (Pitha) โจลปัน (Jolpan) เป็นต้น

2. กาทิ บิฮู (Kati Bihu) จัดขึ้นในช่วงกลางเดือนตุลาคม เป็นช่วงระยะเวลา ใกล้การเก็บเกี่ยวผลผลิต บรรยากาศภายในงานไม่รื่นเริงมากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับ

รอนกาลิ บิฮู (Rongal Bihu) บรรยายากาศในช่วงเวลานี้เป็นช่วงเวลาแห่งความศักดิ์สิทธิ์ มีความเจียบสงบ จะมีการจุดตะเกียงไว้บริเวณยุงฉาง ปลายนา คอกสัตว์ พื้นบ้าน เพื่อเป็นการปกป้องต้นข้าวที่กำลังเจริญเติบโตจากแมลงต่าง ๆ และความชั่วร้าย มีการจุดตะเกียงแขวนไว้บนยอดลำไม้ไผ่สูง ๆ เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่าวิญญาณของคนที่ยาญนั้นได้ไปสวรรค์ มีการแลกเปลี่ยนขนมพิทา ซึ่งเป็นขนมประจำเทศกาล และมอบคำอวยพรให้ซึ่งกันและกัน

3. มัค บิฮู (Magh Bihu) มาจากคำว่า Magh แปลว่าการกินและความสนุกสนาน จัดขึ้นในช่วงกลางเดือนมกราคม เป็นเวลาของการเก็บเกี่ยว ผลผลิต มีการประกอบพิธีกรรมรวมทั้งสิ้น 3 วัน โดยวันแรกก่อนเทศกาล เรียกว่า อูรูกา (Uruka) เด็กวัยรุ่นผู้ชายจะไปทุ่งนา มักจะเลือกที่ใกล้แม่น้ำ ปลุกกระท่อมที่ทำจากฟางในช่วงเวลากลางคืน มีการเตรียมทำอาหารและเลี้ยงฉลองกันทั่วหมู่บ้านตลอดทั้งคืน อยู่บริเวณรอบ ๆ กองฟืน เรียกว่า เมจิ (Meji) แปลว่า กองฟืน ซึ่งตัดขึ้นได้ขนาดที่พอดี ฟิงกันไปมาเป็นรูปทรงคล้ายวัด โดยมีไม้ไผ่ยึดไว้ตรงกลาง และมีต้นกล้วยรายล้อมสี่มุม คี้นที่สองเป็นคำคินของ อูรูกา (Uruka) มีการเฉลิมฉลองด้วยการร้องเพลง เล่นดนตรี รอบ ๆ เมจิ เช้าวันรุ่งขึ้น มีการเผาเมจิ ผู้คนมาเฝ้ารอบ ๆ เมจิ แล้วโยนขนมที่ทำจากข้าว และหมากลงไปกองไฟ เพื่อสวดและบูชาเทพเจ้าแห่งไฟ หลังจากนั้นชาวบ้านจะนำฟืนที่เผาไม่หมดกลับมาโยนไว้ในสวนผลไม้ เป็นความเชื่อว่าหากทำเช่นนี้ได้ผลผลิตทางการเกษตรดี และจะมีการเล่นตลอดทั้งวัน ได้แก่ ขนควาย ขนไก่ เป็นต้น นอกจากนี้อาจมีพิธีกรรมแบบดั้งเดิม คือ เมดามะฟี (me-dam-me-phi) ซึ่งเป็นพิธีกรรมเฉลิมฉลองที่กษัตริย์และบรรดาข้าราชการบริพาร จัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่หลังจากได้รับชัยชนะจากการทำศึก มีการบูชาสัตว์หลายชนิด ระหว่างการประกอบพิธี ได้แก่ ช้าง ม้า วัว ควาย หมู ไก่ พร้อมด้วยผลไม้เป็นจำนวนมาก

จะพบว่า การจัดงานเทศกาลบิฮูมีความเกี่ยวข้องกับการเกษตร ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ช่วงเวลา คือ รอนกาลิ บิฮู จัดขึ้นช่วงเดือนเมษายน ซึ่งเป็นช่วงเวลาของการเพาะปลูก กาดิ บิฮู จัดขึ้นช่วงเดือนตุลาคม ซึ่งเป็นช่วงเวลาของการใกล้เก็บเกี่ยวผลผลิต มัค บิฮู จัดขึ้นช่วงเดือนมกราคม ซึ่งเป็นช่วงเวลา

ในการเก็บเกี่ยวผลผลิต ทั้ง 3 ช่วงเวลาจะมีวิธีการปฏิบัติเข้าร่วมในเทศกาลที่แตกต่างกัน เช่น รอนกาลิ บิฐ เป็นการเริ่มต้นเพาะปลูก มีความสนุกสนาน รื่นเริง พอเข้าสู่ช่วงเทศกาล กาดิ บิฐ จะเริ่มมีบรรยากาศที่ผู้เข้าร่วมต้องอยู่ในกิริยาที่สำรวม ไม่สนุกสนานเท่ารอนกาลิ บิฐ แต่สิ่งที่ขาดไม่ได้ทั้ง 3 ช่วงเวลา คือ ดนตรี

ในส่วนของเทศกาลบิฐผู้เขียนจะบรรยายเกี่ยวกับสิ่งที่พบในเทศกาล รอนกาลิ บิฐ ช่วงเดือนเมษายน ได้แก่ การแต่งกายของผู้ชายและผู้หญิง อาหารประจำเทศกาล การแสดงบิฐ และดนตรีในเทศกาลบิฐ

การแต่งกายชุดพื้นถิ่น

ภาพที่ 2 การแต่งกายชุดพื้นถิ่นของผู้หญิง
(ภาวิณี ธีรวิทย์, ผู้ถ่ายภาพ, 2561)

ผู้หญิงสวมชุดพื้นเมืองสีแดง ประกอบไปด้วย เสื้อสีแดงแขนยาว (Blouse) ผ้าที่คลุมภายนอก (Muga Riha) ผ้านุ่ง (Muga Mekhela) รวบผมตึง แต่งหน้า ทาปากแดง ผ้าพาดบ่า เรียกว่า กามูซา (Gamusa) ทำจากผ้าไหมทอ หมวกทรงกรวย พื้นบ้านของฮัสซัม เรียกว่า จาปี (Jaapi) และติดเครื่องดนตรี ลาโฮลิ โกวโกนา (Lahori Gogona) เสียบไว้กับผม ใส่เครื่องประดับกำไลเงินไว้ที่แขนทั้งสองข้าง

ภาพที่ 3 การแต่งกายชุดพื้นถิ่นของผู้ชาย
(ภาวิณี ธีรฤทธิ, ผู้ถ่ายภาพ, 2561)

ผู้ชายนุ่งโสร่ง ที่ทำจากผ้าพื้นเมืองนำ กามูซา (Gamusa) คาดไว้ที่เอว โปกผ้าไว้ที่ศีรษะ หรือนำมาคล้องคอ ผูกผ้าสีแดงไว้ที่ข้อมือ

อาหารประจำเทศกาลบิฮู

อาหารประจำเทศกาลบิฮู มีทั้ง 5 อย่าง ได้แก่ ข้าวแช่ หมูสามชั้น ผัดผัก ผัดไข่มดแดงกับไข่ เหล้าที่ทำจากข้าว และมีการมอบคำอวยพรให้แก่กัน

ภาพที่ 4 อาหารในเทศกาลบิฮู
(ภาวิณี ธีรฤทธิ, ผู้ถ่ายภาพ, 2561)

การแสดงปฐู

นักดนตรี ซึ่งเป็นผู้ชายยืนเรียงกันในรูปแบบครึ่งวงกลม บรรเลงเพลงในรูปแบบที่คุ้นเคย มีการร้องเพลงโดยผู้ชายและผู้หญิงสลับกันร้อง และมีผู้หญิงซึ่งเป็นคนเต้นรำเต้นอยู่พื้นที่ด้านใน เสียงกลองเริ่มเร็วและดังมากขึ้น เร่งจังหวะการเต้นให้เร็วขึ้น มีการบรรเลงเครื่องดนตรีสลับกันไปแต่ละเครื่องเพื่อให้มีบทบาทในบทเพลง ส่วนการเต้นเรียกได้ว่าใช้แทบทุกส่วนของร่างกาย ได้แก่ มือ แขน ขา เท้า สะโพก หลัง เอว มีทั้งเดินหน้า ถอยหลัง หมุนตัว กำมือ แบมือ ผู้แสดงร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนาน แม้แต่ผู้ชมเองก็อดไม่ได้ที่จะขยับตัวไปตามสัณฐานตาญาณสร้างความเพลิดเพลินให้แก่ผู้ชมได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 5 การแสดงปฐูโดยผู้ชาย
(ภาวิณี ธีรวุฒิ, ผู้ถ่ายภาพ, 2561)

จะเห็นได้ว่า เทศกาลปฐู แต่เดิมมีความเกี่ยวข้องกับด้านการเกษตรในรัฐอัสสัม ทุกคนในรัฐอัสสัม สามารถเข้าร่วมเทศกาลนี้ได้ โดยไม่มีการจำกัดกลุ่มบุคคลที่มีความแตกต่างกันของความเชื่อทางศาสนาและไม่มีการแบ่งแยกชนชั้นวรรณะ ถือเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ของคนทุกชนชั้น ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีขึ้นในรัฐอัสสัม ทั้งยังเป็นการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ที่โดดเด่นไม่เหมือนใคร เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมและเผยแพร่วัฒนธรรมของชาวอัสสัมด้วย โดยให้คนภายนอกวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนร่วมในเทศกาลปฐูได้ ดังนั้นในเทศกาลปฐู

จึงเป็นการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ของชาวอัสสัมได้อย่างชัดเจนผ่านการแต่งกายที่มีความโดดเด่น อาหาร เครื่องดนตรีพื้นถิ่น บทเพลงที่มีท่วงทำนองและคำร้องในภาษาอัสสัมมีส ทำทางการแสดงที่มีความเฉพาะตัว

ดนตรีในเทศกาลบิฮู

องค์ประกอบสำคัญในเทศกาลบิฮู คือ ดนตรี ซึ่งการแสดงดนตรีที่ปรากฏในเทศกาลบิฮูนั้น จะมีลักษณะเป็นวงดนตรีเครื่องวงกลมยืนบรรเลง นักแสดงยืนอยู่ด้านในเครื่องวงกลม นักดนตรีและนักแสดงแต่งกายด้วยชุดพื้นถิ่น นักดนตรีบรรเลงดนตรีโดยใช้เครื่องดนตรีพื้นถิ่น การบรรเลงเครื่องดนตรีทุกชิ้นที่ใช้ประกอบการแสดงล้วนมีบทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์บทเพลงที่เป็นเอกลักษณ์ ไม่สามารถตัดออกจากการแสดงได้ เครื่องดนตรีที่พบมีลักษณะการบรรเลงแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ตี และเป่าเครื่องดนตรีที่พบในเทศกาลบอฮักบิฮู (Bohag Bihu) ดอล (Dhol) คือ กลอง เป็นเครื่องดนตรีแบบดั้งเดิมในรัฐอัสสัม พบเห็นเครื่องดนตรีนี้อย่างแพร่หลายในเทศกาลรอนกาลิ บิฮู (Rongali Bihu) ซึ่งเป็นช่วงการเฉลิมฉลองวันขึ้นปีใหม่ในรัฐอัสสัม มีลักษณะการบรรเลงโดยการตี หน้าที่ของเครื่องดนตรี คือ ใช้ประกอบจังหวะ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในส่วนของดนตรี เสียงของกลองมีความดัง ก้องกังวาน มีลักษณะเหมือนถ้ำ ทำจากไม้ปลายทั้งสองด้านถูกปิดด้วยหนังสัตว์ สามารถปรับความยืดหยุ่นได้ ผู้บรรเลงจะต้องผูกเชือกหรือผ้าไว้ทั้งสองด้านของกลอง เพื่อไว้สำหรับคล้องคอในขณะที่บรรเลง วิธีการบรรเลง คือ ใช้มือและไม้ไผ่ที่ทำไว้สำหรับเป็นท่อนตี ด้านหนึ่งใช้มือตี อีกด้านหนึ่งใช้ไม้ตี สามารถตีได้ทั้ง 2 ด้าน

ภาพที่ 6 เครื่องดนตรี ดอล (Dhol)

(ภาวิณี ธีรวุฒิ, ผู้ถ่ายภาพ, 2561)

ปีปา (Pepa) เป็นหนึ่งในเครื่องดนตรีที่สำคัญและเป็นเครื่องดนตรีที่สำหรับงานเฉลิมฉลองของชาวอีสาน มีลักษณะการบรรเลงโดยการตี เป็นเครื่องเป่าทำจากเขาควาย ซึ่งมีลักษณะคล้ายเครื่องดนตรีที่พบเห็นในประเทศไทยคือ สะโน หรือเรียกว่าปี่เขาควาย โดยทั่วไปปีปาจะบรรเลงโดยนักดนตรีที่เป็นผู้ชาย เรียกว่า ปีปาวา (Pepawa) ในขณะที่นักดนตรีบรรเลงปีปา นักดนตรีคนอื่นที่เหลือจะบรรเลงโดยการตบมือเล่นบรรเลงโศก้า (Toka) พร้อมกัน ผู้บรรเลงดอล (Dhol) จะต้องลดความดังลง เพื่อให้เสียงของปีปา (Pepa) ขณะบรรเลงมีความโดดเด่น หน้าที่ของเครื่องดนตรี คือ เป็นเครื่องดนตรีบรรเลงเดี่ยว ในช่วงต้นเพลง ช่วงกลางเพลงที่เป็นท่อนโซโล่ หรือบางครั้งบรรเลงไปพร้อมกับเครื่องดนตรีอื่น ๆ ในวง

ภาพที่ 7 เครื่องดนตรี ปีปา (Pepa)
(ภาวิณี ธีรวัณณิ, ผู้ถ่ายภาพ, 2561)

โกวโกนา (Gogona) เป็นเครื่องดนตรีที่ทำจากไม้ไผ่ มีลักษณะการบรรเลงโดยการเป่าและตีคือนำเครื่องดนตรีนี้ถือไว้ระดับปากเพื่อใช้ปากเป่าส่วนอีกมือหนึ่งใช้ตีคที่เครื่องดนตรี จะเกิดเสียงจากการสั่นสะเทือน ซึ่งเสียงที่ได้ยินเป็นเสียงแหลม สร้างสีสันให้กับวงดนตรีเป็นอย่างมาก นิยมใช้เครื่องดนตรีนี้กันอย่างแพร่หลายในเทศกาลบิฐ และมีลักษณะเดียวกันกับเครื่องดนตรีที่พบเห็นในประเทศไทย เรียกเครื่องดนตรีนี้ว่า จิ้งห้อย หน้าทีของโกวโกนา คือ บรรเลงร่วมกับเครื่องดนตรีอื่น ๆ ในวง ใช้บรรเลงในบทเพลงพื้นบ้าน โดยส่วนใหญ่ผู้บรรเลงจะเป็นผู้หญิงที่เป็นนักแสดงเด่นรำ โกวโกนาไม่ใช่เครื่องดนตรีเฉพาะผู้หญิง เพราะผู้ชายที่เป็นนักดนตรีก็สามารถนำเครื่องดนตรีนี้มาบรรเลงได้เช่นกัน ซึ่งได้แบ่งเครื่องดนตรีออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. แรมดาน โกวโกนา (Ramdhan Gogona) บรรเลงโดยผู้ชาย มีขนาดสั้นลงเล็กน้อยและหนักกว่า ลาโฮริ โกวโกนา (Lahori Gogona) เพื่อให้พอดีกับมือคนทั่วไป เครื่องดนตรีชนิดนี้ก่อนทำการแสดงจะผูกไว้รอบเอวกับขลุ่ยของนักแสดงหรือเสียบไว้ที่ผ้าพื้นเมืองที่พันอยู่รอบศีรษะของนักแสดง
2. ลาโฮริ โกวโกนา (Lahori Gogona) บรรเลงโดยผู้หญิง มีขนาดพอดีกับมือของผู้หญิง ดังนั้นจึงมีขนาดเล็กลงและยาวกว่า แรมดาน โกวโกนา (Ramdhan Gogona) โดยทั่วไปเครื่องดนตรีนี้จะถูกเสียบติดไว้กับผมที่รวบติดของนักแสดงเด่นรำ

ภาพที่ 8 เครื่องดนตรี โกวโกวนา (Gogona)

(ภาวิณี ธีรวุฒิ, ผู้ถ่ายภาพ, 2561)

โตะก้า (Toka) เป็นเครื่องดนตรีที่ได้รับความนิยมและนำมาบรรเลงในเพลงพื้นบ้าน มีลักษณะการบรรเลงโดยการตี ซึ่งมีการบรรเลงที่ไม่ซับซ้อน ผู้บรรเลงสามารถที่จะเรียนรู้และฝึกฝน สามารถบรรเลงเครื่องดนตรีนี้ได้ในเวลาไม่นานนัก ทำจากไม้ไผ่ มีลักษณะเป็นทรงกระบอก มีลักษณะทรงกระบอกไม้ไผ่แบ่งเป็น 2 ด้าน ด้านล่างจะเป็นท่อกระบอก ด้านบนจะมีการตัดแต่งลักษณะเหมือนลิ้น 2 ด้าน โดยตัดให้ด้านข้างมีลักษณะเว้า เมื่อนำมาบรรเลงโดยการตี ด้านที่ถูกตัดแต่งจะเกิดเสียง หน้าที่ของเครื่องดนตรี คือ ใช้ประกอบจังหวะ เสียงของเครื่องดนตรีจะคล้ายกับเสียงตบมือ ที่มาของเครื่องดนตรีนี้มาจากเสียงตบมือ โดยปกติจะตบมือในจังหวะหลัก ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญในการบรรเลง จึงได้มีการพัฒนาเครื่องดนตรีขึ้นนี้ขึ้น โดยเปลี่ยนจากการใช้มือมาเป็นเครื่องดนตรีแทน

ภาพที่ 9 เครื่องดนตรี โตวก้า (Toka)
(ภาวิณี ธีรวุฒิ, ผู้ถ่ายภาพ, 2561)

บาฮี (Baahi) มีลักษณะคล้ายเครื่องดนตรีที่พบในประเทศไทย คือ ขลุ่ย ทำจากไม้ไผ่ มีลักษณะการบรรเลงโดยการเป่า หน้าที่ของเครื่องดนตรี คือ เป็นเครื่องดนตรีบรรเลงเดี่ยว และบรรเลงพร้อมดนตรีเป็นเมโลดี้หลักของบทเพลง นิยมใช้บรรเลงกันอย่างแพร่หลายในรัฐอัสสัม เป็นเครื่องดนตรีที่มีบทบาทสำคัญในการบรรเลงดนตรีช่วงเทศกาลบิฐ

ภาพที่ 10 เครื่องดนตรี บาฮี (Baahi)
(ภาวิณี ธีรวุฒิ, ผู้ถ่ายภาพ, 2561)

ทอล (Taal) คำนี้มาจากคำภาษาสันสกฤต หมายถึงการตบมือ เป็นส่วนหนึ่งของดนตรีและวัฒนธรรมของอินเดีย มีลักษณะเดียวกันกับเครื่องดนตรีที่พบเห็นในประเทศไทย เรียกเครื่องดนตรีนี้ว่า ฉาบ ซึ่งใช้ในประเพณีดั้งเดิมต่าง ๆ ทำจากทองเหลือง มีลักษณะการบรรเลงโดยการตี วิธีบรรเลง คือ นำมาตีประกบกัน จะเกิดเสียงที่ดังและอยู่ในโทนเสียงแหลม เมื่อบรรเลงร่วมกับวงดนตรีจะให้ความรู้สึกรุนแรงขาม ศักดิ์สิทธิ์ หน้าที่ของเครื่องดนตรี

ภาพที่ 11 เครื่องดนตรี ทอล (Taal)

(ภาวิณี ธีรวิทย์, ผู้ถ่ายภาพ, 2561)

แมนจิรา(Manjira)ทำจากทองเหลืองมีขนาดเล็กกว่าTaal จะพบเครื่องดนตรีชิ้นนี้ในบทเพลงดนตรีพื้นบ้านและการสักการะบูชาทางศาสนา นำเชือกมาร้อยไว้เพื่อเป็นที่จับขณะทำการบรรเลง มีลักษณะการบรรเลงโดยการตี หน้าที่ของเครื่องดนตรี คือ บรรเลงไปพร้อมกับกลองในจังหวะเดียวกัน และมีลักษณะเดียวกันกับเครื่องดนตรีที่พบเห็นในประเทศไทย เรียกเครื่องดนตรีนี้ว่า ฉิ่ง

จะเห็นได้ว่าเครื่องดนตรีที่ปรากฏในเทศกาลบิฐ ล้วนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของดนตรี โดยใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้านหลายประเภทที่มีความโดดเด่นแตกต่างกันนำมาบรรเลงร่วมกัน โดยเฉพาะเครื่องดนตรีประเภทตี เป็นเครื่องดนตรีที่สำคัญในการบรรเลงเพลงบิฐ คือ ดอล ทำหน้าที่เป็นเครื่องดนตรีหลักคอยควบคุม

อัตราจังหวะและอัตราส่วนของจังหวะในเพลงบรรเลง รวมทั้งมีเทคนิคเฉพาะในการบรรเลงโดยการตีด้วยมือเปล่าและใช้ไม้ตี เทคนิคของการตีกลอง สามารถทำให้เสียงที่หลากหลายทั้งเสียงแหลม เสียงกลองกังวาน เป็นเครื่องดนตรีที่พบเห็นได้ในเขตรัฐอัสสัมเท่านั้น เนื่องด้วยดอลเป็นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะที่สำคัญในบทเพลง ผู้เขียนจึงนำตัวอย่างจังหวะของดอลในบทเพลง โอ นาโซวนิ (O nasoni) ซึ่งเป็นเพลงบิฐดั้งเดิมมานำเสนอให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของดนตรี ความโดดเด่นของจังหวะที่ใช้บรรเลง สำหรับเพลง โอ นาโซวนิ ในปัจจุบันบทเพลงนี้มีการผสมผสานดนตรีตะวันตกเกิดเป็นเพลงสมัยนิยม ซึ่ง ชาว์ สุคัม ชาว์สิงห์ (Chao SuKham Chaosing) ผู้เข้าร่วมงานเทศกาลบิฐ กล่าวว่า “เพลง โอ นาโซวนิ เป็นเพลงบิฐดั้งเดิมปัจจุบันมีการนำมาขับร้องโดย ชูปิน การ์ก ซึ่งเป็นนักร้องที่มีชื่อเสียง และเป็นนักแสดงจากเมืองจอร์हत (Jorhat) รัฐอัสสัม” (Chaosing, C.S., 2561, สัมภาษณ์)

ตัวอย่างกระสวนจังหวะของดอล ในบทเพลง โอ นาโซวนิ (O nasoni)

จากตัวอย่างของกระสวนจังหวะดอลในเพลง โอ นาโซวนิ จะปรากฏในขณะที่บรรเลง 3 ห้องเพลงสุดท้ายของ 1 ท่อนเพลง (Verse) ซึ่งใน 1 ท่อนเพลงจะบรรเลง 30 ห้องเพลง ห้องเพลงที่ 1- 28 จะบรรเลงในสัดส่วนจังหวะที่ 3/4 ดังปรากฏในห้องเพลงที่ 1 ตามตัวอย่าง ห้องเพลงที่ 29 จะบรรเลงในสัดส่วนจังหวะที่ 3/4 ดังปรากฏในห้องเพลงที่ 2 ตามตัวอย่าง และห้องเพลงที่ 30 มีการบรรเลงในสัดส่วนจังหวะที่ 4/4 ดังปรากฏในห้องเพลงที่ 3 ตามตัวอย่าง เมื่อบรรเลงครบ 1 ท่อนเพลง เมื่อบรรเลงครบ 1 ท่อนเพลงแล้วจะวนกลับไปสัดส่วนจังหวะที่ 3/4 เพื่อบรรเลงให้ห้องเพลงที่ 2 ซึ่งมีลักษณะการบรรเลงเหมือนท่อนเพลงที่ 1 จะพบว่าลักษณะเด่นคือมีอัตราความเร็วคงที่ มีความโดดเด่นในเรื่องการปรับเปลี่ยนสัดส่วนของจังหวะในเพลง ซึ่งจังหวะจะเป็นสัญลักษณ์สำคัญในการปรับเปลี่ยนท่าทางการเต้นให้กับนักแสดง และเป็นสัญญาณในการบรรเลงเครื่องดนตรีให้กับนักดนตรีอีกด้วย

ตัวอย่าง คำร้อง 1 ท่อนเพลง โอ นาโซนิ

คำร้อง	การออกเสียง	ความหมาย
o nasoni matitu, ahila Ajirbihiu toli loi	โอ นาโซนิ มาติลุ อาฮีลา อาจีบิฮู โตลิ ลอย	นักเต้นรำ ฉันเรียกหาคุณ แล้วคุณก็มา
o nasoni bihu nu nasiboloi	โอ นาโซนิ บิฮู นู นาสิโบลอย	มาร่วมเต้นรำบิฮูกันเถอะ
hasoti tamul khon o nasoni	ฮาโซติตามุล คอน โอ นาโซนิ	ผ้าเช็ดหน้าที่ห่อหมากไว้ มอบให้กับแขกที่มาเยือน
Kakei nu diye jaba tumi	กาเก นู ดิเย จาบา ตุมิ	คุณจะมีผ้าผืนนี้กับใคร

คำร้องใช้ภาษาอัสสัมมิส ความหมายของเพลงโอ นาโซนิ กล่าวถึงการเชื้อเชิญให้หญิงสาวซึ่งเป็นนักเต้น ออกมาเต้นรำมอบความบันเทิง และในการเต้นรำนั้นหญิงสาวจะนำหมากห่อใส่ผ้าเช็ดหน้าติดตัวไว้ด้วย เพื่อมอบให้กับแขกผู้มาเยือนรัฐอัสสัม มีการหยอกล้อกันถึงผ้าที่ห่อหมากนี้ว่าจะมอบให้ใคร ในส่วนนี้แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมของชาวอัสสัมในเรื่องของธรรมเนียมปฏิบัติในการต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ความมีน้ำใจต่อผู้มาเยี่ยมเยือน ทั้งยังเป็นการอ้างอัตลักษณ์ทางภาษาของตนเองไว้โดยผ่านบทเพลง และไม่ว่าเวลาจะผ่านไปนานแค่ไหน ชาวอัสสัมยังคงรักษาธรรมเนียมนี้ไว้ได้เป็นอย่างดีในส่วนของการตีความบทเพลงบิฮูมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ รีฮันนา แคชกี (Kheshgi, R.,2016, p.70) ที่ได้กล่าวถึงบทเพลงของเทศกาลบิฮูในงานวิจัยของเขาว่า คำร้องของบทเพลงบิฮูได้บรรยายถึงความรัก บางเพลงให้ความรู้สึกโหยหาอดีตนึกถึงความหลัง โดยมีการถ่ายทอดบทเพลงผ่านน้ำเสียงของนักร้อง เล่าเรื่องราวชีวิตความเป็นอยู่ผ่านบทเพลง ดำเนินทำนองใช้บันไดเสียงเพนทาโทนิค ทิศทางของเสียงที่สูงขึ้นและต่ำลงอยู่ในโครงสร้างไมเนอร์ ในส่วนของการแสดงนักแสดงผู้ชายจะเชื้อเชิญนักแสดงผู้หญิงออกมาเต้นรำ โดยมีกลองบรรเลงประกอบในจังหวะสวิง

จากคำกล่าวของ รีฮันนา แชคกี จะพบว่าเพลงบิฮูมีนัยแฝง โดยมีดนตรีเป็นเครื่องมือสำคัญ ผ่านการนำเสนอของผู้แสดง ซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ของชาวอัสสัมให้ผู้ฟังได้รับรู้ผ่านบทเพลง ทำให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจเข้าถึงบทเพลงได้ง่าย ในปัจจุบันนอกจากการแสดงดนตรีบิฮูแบบดั้งเดิม ยังมีดนตรีบิฮูสมัยใหม่ซึ่งมีการผสมผสานเครื่องดนตรีสากลเข้ามาในวงดนตรี ใช้ดนตรีตะวันตกทดแทนเสียงของเครื่องดนตรีพื้นถิ่น และมีการใช้เทคโนโลยีทางดนตรีผลิตผลงานเพลง รวมถึงเนื้อเพลงได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยด้วยเช่นกัน

ดังนั้นเครื่องดนตรีที่ปรากฏในเทศกาลบิฮูนั้น ล้วนมีหน้าที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญขาดเครื่องดนตรีใดไปไม่ได้ โดยการมีความหมายแฝงเพื่อบอกเล่าเรื่องราวผ่านเสียงในแต่ละท่วงทำนองที่บรรเลง และดนตรีเป็นสิ่งที่ช่วยเพิ่มอรรถรสในการรับฟังให้กับนักแสดงและผู้ชม รูปแบบของการบรรเลงโดยเฉพาะเครื่องดนตรีดอลมีเอกลักษณ์เฉพาะในการบรรเลงและมีความสำคัญต่อนักแสดง นักดนตรี รวมถึงผู้ชมมีการบรรยายเรื่องราวต่างๆตามสภาพสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบันผ่านบทร้อง สิ่งนี้คือการถ่ายทอดเรื่องราวให้ผู้ฟังโดยทางตรง กล่าวคือ ในขณะที่บทเพลงบรรเลงไปด้วยความบันเทิง สนุกสนานและผ่อนคลายนั้น ผู้ฟังจะเกิดกระบวนการจดจำเนื้อเพลง ผู้ฟังจะซึมซับเรื่องราวต่างๆ ผ่านบทเพลงในขณะที่เปล่งเสียงร้องเมื่อจำเนื้อเพลงได้จะทำให้ผู้ฟังทราบถึงความหมายของบทเพลง

บทบาทของดนตรีในเทศกาลบิฮู

ดนตรีในเทศกาลบิฮู นอกจากมอบความบันเทิงให้กับผู้ชมแล้ว ยังแสดงถึงตัวตนของชาวอัสสัมผ่านเนื้อร้อง การเต้น การแสดงดนตรี การแต่งกาย ในส่วนของการแสดงไม่ได้มุ่งเน้นเพื่อแสวงหาผลกำไรจากนักท่องเที่ยว แต่เป็นการแสดงเพื่อรักษาขนบประเพณีของชาวอัสสัม ซึ่งอัตลักษณ์ที่โดดเด่นสามารถดึงดูดกลุ่มนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี และยังเป็นการเผยแพร่อัตลักษณ์ที่มีความเฉพาะไม่เหมือนใคร นอกเหนือจากการแสดงยังมีการจัดการแข่งขันดนตรีบิฮูอีกด้วย

บทบาทสำคัญของดนตรีในเทศกาลบิฮู สามารถจำแนกได้ดังนี้

1. บทเพลงสะท้อนภาพลักษณ์และอัตลักษณ์ของชาวอัสสัม โดยเรื่องราวของบทเพลงที่นำมาแสดงนั้น มีความหมายเกี่ยวข้องกับการเก็บเกี่ยวข้าว ความรัก ศาสนา ธรรมชาติ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งจะแยกประเภทของบทเพลงจากความหมาย เนื่องจากเดิมไม่มีการระบุชื่อเพลง ซึ่ง ปรียากิ บารูอา (Priyakhi Baruah) นักร้องในเทศกาลบิฮู ได้อธิบายถึงชื่อเพลงบิฮูว่า “ดนตรีบิฮูที่เป็นแบบดั้งเดิม จะไม่มีการระบุชื่อเพลงและไม่ทราบที่มาของผู้ประพันธ์เพลง แต่ในปัจจุบันดนตรีบิฮูมีการเปลี่ยนแปลงให้มีความทันสมัยขึ้น โดยมีการบันทึกเพลงบิฮู ใช้เครื่องดนตรีสากลเข้ามาแทนเสียงเครื่องดนตรีดั้งเดิม และมีการตั้งชื่อบทเพลงบิฮู” Priyakhi Baruah(2561,สัมภาษณ์)ดังนั้นในปัจจุบันจึงมีการตั้งชื่อเพลงบิฮูเช่น เพลงโอนาสอนิ (O nasoni), กุส กุส (Kus Kus), โนดิ กอย (Nodi goi), ไท ซู ทิน ซาเรกฮัท (Tai Siu Tin Saraighat), โมวิลลอง โมวิลลอง ลากิ จาย (Morilong Morilong Lagi Jai), พิริทิ พิริทิ (Piriti Piriti) ซึ่งเพลงเหล่านี้มีความหมายดังที่กล่าวมาข้างต้น
2. บรรเลงเพื่อความบันเทิงในเทศกาลบิฮูเพื่อสร้างบรรยากาศสนุกสนานให้กับผู้คนที่เข้าร่วมในเทศกาลและบรรยากาศภายในงาน ผู้คนที่มาร่วมงานต่างเดินทางมาร่วมงานด้วยความกระปรี้กระเปร่า โดยมีเสียงดนตรีดึงดูดความสนใจของผู้เข้าร่วมงาน
3. บทบาทด้านการสืบสานและอนุรักษ์ดนตรีของชาวอัสสัมผ่านกระบวนการสืบทอด โดยถ่ายทอดความรู้ทางด้านดนตรีจากรุ่นสู่รุ่น จะเห็นได้ว่านักแสดงและนักดนตรีจะมีช่วงวัยที่แตกต่างกัน มีตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่ หรือแม้แต่ว่าผู้เข้าร่วมเทศกาลไม่ว่าจะวัยเด็กหรือผู้ใหญ่ก็สามารถร่วมแสดงในการแสดงบิฮูได้จากการเรียนรู้และซึมซับพฤติกรรมต่างๆที่ถูกส่งผ่านทางดนตรีในเทศกาลบิฮู จึงเป็นส่วนสำคัญในการสืบสานและอนุรักษ์ให้วัฒนธรรมดนตรีนี้ได้เป็นอย่างดี
4. บทบาทด้านการสร้างความเข้มแข็งและความสามัคคีของชุมชน จะพบว่าเมื่อมีการจัดงานเทศกาลบิฮู นักแสดงและนักดนตรีจะร่วมมือร่วมใจกันให้ความร่วมมือในการฝึกซ้อม เตรียมการแสดง หรือแม้แต่การเตรียมจัดงาน

ผู้คนในรัฐอัสสัมที่มีความเกี่ยวข้องต่างก็พร้อมใจกันจัดเตรียมงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

จะเห็นว่าบทบาทของดนตรีมีความสอดคล้องกันและเป็นเครื่องมือรับใช้สังคม เป็นสื่อกลางในการประสานความกลมเกลียว ความร่วมมือร่วมใจได้เป็นอย่างดี เป็นส่วนกลางเชื่อมโยงเรื่องราวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชาวอัสสัมผ่านบทเพลงที่บรรเลงและการขับร้อง

สรุป

บิฮู เป็นเทศกาลเฉลิมฉลองที่ได้รับความนิยมในรัฐอัสสัม เทศกาลบิฮู จัดขึ้นทุกปี ปีละ 3 ครั้ง โดยมีช่วงเวลาเป็นตัวกำหนด คือ รอนกาลิ บิฮู (Rongal Bihu) หรือ บอฮักบิฮู (Bohag Bihu) จัดขึ้นช่วงกลางเดือนเมษายน กาทิบิฮู (Kati Bihu) จัดขึ้นในช่วงกลางเดือนตุลาคม มัก บิฮู (Magh Bihu) จัดขึ้นกลางเดือนมกราคม จะเห็นว่าการร้องเพลง เต้นรำ บรรเลงดนตรี เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ในทั้ง 3 ช่วงเวลาจะมีดนตรีบรรเลง การบรรเลงจะมากหรือน้อยนั้นต่างกันไปใน 3 ช่วงเวลาของเทศกาลบิฮู เทศกาลบิฮูถือว่าเป็นภาพสะท้อนทางสังคมและเป็นการรวบรวมวัฒนธรรมที่สูญหายจากในอดีต เป็นเครื่องมือสำคัญในการคืนชีพของวัฒนธรรมอัสสัมและนำไปสู่การยอมรับอย่างกว้างขวางทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางสังคมที่ยิ่งใหญ่ มิใช่เป็นเพียงแค่เทศกาลแห่งความสนุกสนานและความรื่นรมย์เท่านั้น ยังเป็นเสมือนแรงบันดาลใจให้ชาวอัสสัมมีความกระตือรือร้นมีพลังในการทำงาน การได้เข้าร่วมในเทศกาลบิฮูในระหว่างทำการเกษตรมีการร้องเพลงเต้นรำกันอย่างสนุกสนานส่งผลให้คนทำงานมีจิตใจที่เบิกบานสดใส ทั้งการร่วมเต้นร่ายยังส่งผลให้ผู้ที่ทำงานมีร่างกายแข็งแรงด้วยการแสดงในเทศกาลบิฮูเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ของชาวอัสสัม โดยใช้บทเพลงเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมแสดงออกซึ่งเป็นตัวแทน ความมีตัวตนในสังคมของชาวอัสสัมได้อย่างถ่องแท้ เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง ได้แก่ Dhol Pepa Gogona Toka Baahi Taal Manjira ล้วนมีความสำคัญและสัมพันธ์กับชุดการแสดง

ในเทศกาลบิฮู โดยเรื่องราวของบทเพลงที่นำมาแสดงนั้น มีความหมายเกี่ยวข้องกับการเก็บเกี่ยวข้าว ความรัก ศาสนา ธรรมชาติ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ เป็นต้น

เมื่อดนตรีเข้ามารับใช้สังคมในเทศกาลบิฮู นอกจากสร้างความบันเทิงให้กับผู้คนในรัฐอัสสัม ยังมีนัยแฝงสะท้อนภาพลักษณ์และอัตลักษณ์ของชาวอัสสัม ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีเรื่องอัตลักษณ์ อภิญญา เพื่องฟูสกุล (2546, น.5-6) กล่าวไว้ว่า อัตลักษณ์ถูกผลิตในบริบทของสังคมที่เชื่อมโยงความคิดของปัจเจกบุคคลและโลกทางสังคม โดยกระทำการผ่านการสร้างสัญลักษณ์ (Symbolizing) ได้แก่ ภาษา ท่าทาง ภาพลักษณ์ และวัตถุต่างๆ ที่เป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ที่ใช้แทน (Stand for) หรือ แสดงถึง (Signify) สิ่งอื่น ทั้งตัวเราเองและสภาพแวดล้อม รวมถึง ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2542, น.4) กล่าวถึงอัตลักษณ์ไว้เช่นกันว่า อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคม อัตลักษณ์ คือสิ่งที่ทำให้รู้ว่าเป็น “พวกเรา” หรือ “พวกเขา” หรือ “คนอื่น” อัตลักษณ์จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการสร้างความแตกต่างระหว่าง “พวกเรา” และ “คนอื่น” ซึ่งอาจมีหลายอัตลักษณ์ที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นตัว “พวกเรา” ดังนั้นดนตรีจึงเป็นส่วนสำคัญที่ขาดไม่ได้ในเทศกาลบิฮูและเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญที่เลือกนำมาเป็นเครื่องมือในการธำรงอัตลักษณ์และรื้อฟื้นวัฒนธรรมที่เลือนหายไปในอดีต แสดงออกซึ่งความเป็น “พวกเดียวกัน” ของชาวอัสสัม

ในส่วนของการฟื้นฟูวัฒนธรรมมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ดำรงพล อินทร์จันทร์ (2545, น.142-144) กล่าวว่า จากการศึกษาการฟื้นฟูวัฒนธรรมของไทอาหมพบว่า ความพยายามในการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มองค์กรในการเคลื่อนไหวเป็นกระบวนการที่ทำให้ความเป็นชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่มองเห็นได้ และได้รับการตอบรับ การบอกเล่าถึง “ความเป็นคนไทอาหม” ที่มีตำแหน่งแห่งที่ท่ามกลางบริบททางสังคมอันความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในอัสสัมปัจจุบันนั้น มีกระบวนการ และปฏิบัติการที่สลับซับซ้อน ทั้งขั้นตอนในการต่อรอง การใช้ เลือกสรร นิยาม ผลิตซ้ำ ผ่านพื้นที่สาธารณะเพื่อสร้างเส้นแบ่งความเหมือน ความต่างระหว่างไทอาหมกับไม่ใช่ไทอาหม ขบวนการฟื้นฟูภาษาและ

วัฒนธรรม จึงเป็นการแสดงตัวตนทางชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ผ่านกระบวนการเคลื่อนไหวทั้งในระดับปัจเจกและระดับสาธารณะ ซึ่งมีปฏิบัติการที่ซับซ้อน มีเครื่องมือและสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการประดิษฐ์สร้างขึ้นใหม่ หรือเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เผชิญหน้าอยู่ และคำนึงถึงปฏิสัมพันธ์ด้วย บางอย่างจำต้องอาศัยแหล่งอ้างอิงใหม่นอกบริบทเดิม ในแง่นี้ความเป็นชาติพันธุ์จึงมิใช่สิ่งกำหนดตายตัว หากเป็นผลจากการกระทำของกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มจะหยิบใช้หรือเลือกสรร จะเห็นว่าการฟื้นฟูวัฒนธรรมของชาวอัสสัมผ่านเทศกาลบิฮูนี้เกิดขึ้นเป็นกระบวนการและมีการปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่องทุกปี มีการสืบสานและอนุรักษ์ดนตรีของชาวอัสสัม ผ่านกระบวนการสืบทอด โดยถ่ายทอดความรู้ทางด้านดนตรีจากรุ่นสู่รุ่นให้ได้เรียนรู้และรับรู้ถึงคุณค่าทางดนตรี ทั้งยังเป็นการสร้างความเข้มแข็งและความสามัคคีของชุมชน ดังนั้นดนตรีที่ปรากฏในเทศกาลบิฮูจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยรักษาและเผยแพร่อัตลักษณ์ของชาวอัสสัมให้คงอยู่ อีกทั้งเชื่อมโยงความรักความสามัคคีในหมู่คณะ สามารถนำพาคนทุกชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในรัฐอัสสัมมารวมเป็นหนึ่งเดียวในเทศกาลบิฮูได้ด้วยความร่วมมือร่วมใจอย่างกลมเกลียวกัน

ในมุมมองเรื่องการให้ความสำคัญกับเสียงดนตรีที่ใช้ในเทศกาลบิฮู จำเป็นจะต้องใช้กลอง ที่เรียกว่า ดอล (Dhol) ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีสำหรับให้เสียงและจังหวะที่เครื่องดนตรีจากวัฒนธรรมอื่นสร้างเสียงแทนไม่ได้ และมีลักษณะเฉพาะจะพบเห็นในพื้นที่อัสสัมเท่านั้น ดังนั้นจึงจะพบว่าถึงแม้ปัจจุบันบางหมู่บ้านได้เริ่มใช้ดนตรีตะวันตก เช่น เปียโนไฟฟ้ามาเล่นประสมในวงดนตรีประจำท้องถิ่น แต่ก็มีบทบาทเพียงการสร้างทำนองที่ใกล้เคียงกับเสียงเครื่องเป่าในท้องถิ่น แต่สำหรับกลองที่เป็นประธานของจังหวะ พบว่า นักดนตรีในชุมชนจะยังคงรักษารูปแบบการบรรเลงกลอง เนื่องจากกลองชนิดนี้เป็นตัวแทนของความเป็นตัวตนของชาวอัสสัมที่สามารถสื่อออกมาได้ทั้งในเรื่องเสียงกลอง สัดส่วนของจังหวะกลอง รวมถึงรูปร่างของกลอง ในมุมมองเดียวกัน หากเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมดนตรีในวันออกพรรษาของชาวอีสานในประเทศไทย จะพบว่า ถึงแม้หมอลำจะใช้

เครื่องดนตรีตะวันตก เช่น กลองชุด กีตาร์ เปียโนไฟฟ้า แต่ก็ยังคงใช้แคนและโหวด บรรเลงประสม เนื่องจากเสียงของแคนและโหวดนี้เป็นเสียงที่แสดงความเป็นตัวตน และรักษาจิตสำนึกความเป็นลูกอีสานได้โดยแท้ จากมุมมองข้างต้น ได้แสดงให้เห็น มุมมองใหม่ทางดนตรีที่พบในชาวอีสานว่า “เสียงดนตรีในอุดมคติ” ของชุมชน เป็นสิ่งสำคัญที่ชุมชนพยายามรักษาไว้ถึงแม้ดนตรีจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม แต่ชุมชนนี้ยังคงรักษากลองซึ่งเป็นเครื่องดนตรีประจำถิ่นไว้ในเทศกาลปฐุ ได้อย่างต่อเนื่องสืบมาจากอดีตถึงปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2542). คนกับอัตลักษณ์ 2 ใน เอกสารประกอบ การประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยา วันที่ 27-29 มีนาคม 2545 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ดำรงพล อินทจันทร์. (2545). การฟื้นฟูวัฒนธรรมของไทอาหมในรัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ภาวิณี ชีรวัณ. (2561). เครื่องดนตรี Baahi. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขามานุษย วิทยา มหาวชิยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ.
- _____. (2561). เครื่องดนตรี Dhol. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขามานุษย วิทยา มหาวชิยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ.
- _____. (2561). เครื่องดนตรี Gogona. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขามานุษย วิทยา มหาวชิยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ.
- _____. (2561). เครื่องดนตรี Taal. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขามานุษย วิทยา มหาวชิยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ.
- _____. (2561). เครื่องดนตรี Toka. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขามานุษย วิทยา มหาวชิยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ.

- ภาวิณี ธีรวุฒิ. (2561). การแต่งกายชุดพื้นถิ่นผู้ชาย. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขามานุษยดุริยางควิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- _____. (2561). การแต่งกายชุดพื้นถิ่นผู้หญิง. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขามานุษยดุริยางควิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- _____. (2561). การแสดงบิฮูโดยผู้ชาย. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขามานุษยดุริยางควิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- _____. (2561). อาหารในเทศกาลบิฮู. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขามานุษยดุริยางควิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อภิญญา เฟื่องฟูสกุล. (2546). อัตลักษณ์. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- Barua, P. (2561). ผู้เข้าร่วมงานเทศกาลบิฮู. (สัมภาษณ์, 15 เมษายน 2561).
- Chaosing, C.S. (2561). ผู้เข้าร่วมงานเทศกาลบิฮู. (สัมภาษณ์, 15 เมษายน 2561).
- Kheshgi, R. (2016). **Sounding Rural Modernities : Gender, Performance, and the Body in Assam, India.** Doctoral dissertation, The Faculty of The Division of The Humanities. The University Of Chicago.
- Traveldealsfinder. (2558). **แผนที่รัฐอัสสัม.** ค้นเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2561. จาก <https://www.traveldealsfinder.com/assam-maps.html>

ปริทัศน์หนังสือ (Book Review)

นานาชาติในแผ่นดินอยุธยา : ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ สยามกับตะวันตก (East Meets West in Iudia)

ประภาพรรณ หิรัญวัชรพฤษช์¹

Praphaphan Hiruwatcharapruk

ภาสกร วงศ์คำวัน. (2561). นานาชาติในแผ่นดินอยุธยา : ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์
สยามกับตะวันตก (East Meets West in Iudia). นนทบุรี : ศรีปัญญา.

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ตั้งอยู่ระหว่างกึ่งกลางของสองอารยธรรม ได้แก่
อารยธรรมจีนและอารยธรรมอินเดีย ในอดีตอยุธยาเป็นอาณาจักรหนึ่งที่ปรากฏ
อยู่ในแผนที่เดินทางของนักเดินเรือและนักแสวงโชค ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์
ของอยุธยา จึงทำให้อยุธยาเป็นศูนย์กลางที่นักเดินเรือและนักการค้าจะต้องแวะมา
เยือน และสร้างสัมพันธ์ไมตรีในด้านการค้าขายกับชาติต่างๆ อย่างต่อเนื่องเมื่อเข้ามา

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ในเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้มีการแลกเปลี่ยนและหยิบยืมวัฒนธรรม จนไม่สามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งไหนเป็นของดั้งเดิมหรือสิ่งไหนเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นใหม่

ชนชาติต่างๆ ที่เข้ามาในอยุธยา มีทั้งแขก มอญ จีน ฝรั่งเศส หากเมื่อจัดกลุ่มชนชาติ ที่เข้ามาในอยุธยาจะพบว่า มีสองกลุ่มใหญ่ๆ คือ 1) ชนชาติที่อยู่ทางซีกโลกตะวันตก ได้แก่ โปรตุเกส ฮอลันดา ฝรั่งเศส อังกฤษ อาหรับและเปอร์เซีย (แขกมัวร์) และ 2) ชนชาติ อยู่ทางซีกโลกทางตะวันออก ได้แก่ จีน ชาว (มกกะสัน) จาม มอญ ญวน ญี่ปุ่น ซึ่งชนชาติต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเข้ามามีบทบาทในอยุธยา ทั้งในด้านการค้า การศึกษา การเมืองการปกครอง การทหาร และศาสนา ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน รวมถึงการถ่ายทอด ทางวัฒนธรรมที่ผสมผสานกันอย่างลงตัว

ดังนั้นการอ่านหนังสือเล่มนี้ เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการศึกษาเรื่องราว ในอดีตที่ได้มีการบันทึกไว้ในหน้าประวัติศาสตร์ว่า ทำไมชนชาติเหล่านั้นจึงเข้ามา พึ่งพระบรมโพธิสมภารกับพระเจ้าอยู่หัวในสมัยอยุธยา บางชนชาติเข้ารับราชการ อย่างแข็งขันจนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ บางชนชาติเข้ามาช่วยพัฒนาในด้านการค้า การทหารเป็นอย่างดี จนทำให้อยุธยามีชื่อเสียงและเป็นที่หมายปองของชนชาติในประเทศ ต่าง ๆ จากทั่วโลกที่สักครั้งหนึ่งในชีวิตจะต้องแวะมาเยือน

นอกจากนี้ท้ายเล่มมีภาคผนวกรายงานการค้าขายในกรุงสยามครั้งแผ่นดิน สมเด็จพระนารายณ์และเรื่องทูตานุทูตของสมเด็จพระนารายณ์ออกไปกรุงฝรั่งเศส ครั้งสุดท้ายทำให้ทราบรายละเอียดปลีกย่อยในเรื่องดังกล่าวพอสังเขป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประภาพรรณ หิรัญวัชรพุกษ์
อาจารย์ประจำสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์
ผู้เรียบเรียง

**ข้อกำหนดในการส่งต้นฉบับบทความ
เพื่อลงพิมพ์เผยแพร่ในวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา**

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา มีรายละเอียด หลักเกณฑ์ และรูปแบบในการเสนอบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ ดังต่อไปนี้

บทความที่รับตีพิมพ์

1. ผลงานที่รับตีพิมพ์ ได้แก่ บทความวิจัย บทความวิชาการ และวิทยานิพนธ์ในสาขาที่เกี่ยวข้องทางศาสตร์มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
2. บทความต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารใดมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น
3. บทความเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ
4. บทความที่จะได้รับการลงตีพิมพ์ผ่านการตรวจอ่านและประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 2 ท่าน โดยพิจารณาแบบ Double - Blind Peer Review และกลั่นกรองการตีพิมพ์โดยกองบรรณาธิการของวารสาร

การส่งต้นฉบับ

1. ส่งต้นฉบับผ่านระบบ E-Journal ของวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ดำเนินการลงทะเบียนสมัครสมาชิกก่อนเข้าสู่ระบบ โดยเข้าไปยังหน้าเว็บไซต์ ลิงก์ไปที่วารสารอิเล็กทรอนิกส์ (E-Journal) วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
2. ส่งต้นฉบับผ่านระบบเป็นไฟล์บันทึกข้อมูลในรูปแบบของ MS Word และรอรับผลยืนยันการได้รับตีพิมพ์

3. กองบรรณาธิการพิจารณารูปแบบและเนื้อหาเบื้องต้น ก่อนส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมิน หากไม่เป็นไปตามข้อกำหนดจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบโดยไม่ส่งต้นฉบับคืน

4. รวบรวมผลการตรวจอ่านและประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) และตรวจสอบผลการประเมิน

5. กรณีที่บทความผ่านเกณฑ์การประเมิน อนุญาตให้ตีพิมพ์ได้ ให้แก้ไขตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิชี้แจง จากนั้นส่งต้นฉบับ (ฉบับแก้ไข) ผ่านระบบกลับมาอีกครั้งเป็นไฟล์บันทึกข้อมูลในรูปของ MS Word

6. การอนุญาตตีพิมพ์เพื่อเผยแพร่บทความเป็นสิทธิของกองบรรณาธิการ ด้วยเหตุที่บทความนี้ปรากฏในวารสารที่เข้าถึงได้ จึงอนุญาตให้นำบทความไปใช้ประโยชน์ทางการศึกษา แต่มิใช่เพื่อการพาณิชย์

สิ่งที่ผู้เขียนจะได้รับ

กองบรรณาธิการจะมอบวารสารฉบับที่บทความของผู้เขียนลงตีพิมพ์จำนวน 2 ฉบับ ในกรณีที่มีผู้เขียนร่วมจะมอบให้ผู้เขียนชื่อแรก

การเตรียมต้นฉบับ

1. ต้นฉบับต้องมีความยาวไม่เกิน 15 หน้า กระดาษขนาด A4 ระยะบรรทัด 1 เท่า พิมพ์หน้าเดียวพร้อมระบุเลขหน้า เป็นไฟล์ในรูปแบบ MS Word

2. กรณีบทความมีภาพประกอบ ดำเนินการส่งไฟล์รูปภาพนามสกุลไฟล์ .jpeg ความละเอียด 100 - 300 Pixels ทางอีเมล human_bsru@hotmail.com

3. ตัวอักษรที่ใช้ในการพิมพ์ ใช้ฟอนต์ TH SarabunPSK

4. การตั้งค่าหน้ากระดาษ

4.1 ขอบบน และขอบซ้าย กั้นขอบกระดาษ 1.5 นิ้ว

4.2 ขอบขวาและขอบล่าง กั้นขอบกระดาษ 1 นิ้ว

4.3 ชื่อเรื่อง (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ใช้ตัวหนา ขนาด 20 พอยต์
ไว้กึ่งกลางหน้ากระดาษ

- 4.4 ชื่อผู้เขียนใช้ตัวเอียง ขนาด 16 พอยต์ ชิดขวา
- 4.5 หัวข้อหลักใช้ตัวหนา ขนาด 18 พอยต์ ชิดซ้าย
- 4.6 หัวข้อรองใช้ตัวหนา ขนาด 16 พอยต์ ชิดซ้าย ให้เอียงจากหัวข้อหลัก
- 4.7 หัวข้อย่อยใช้ตัวปกติ ขนาด 16 พอยต์
- 4.8 เนื้อเรื่องใช้ตัวปกติ ขนาด 16 พอยต์

ส่วนประกอบของต้นฉบับบทความ

1. ชื่อเรื่อง (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
2. ชื่อผู้เขียนบทความ ชื่อ - นามสกุล ผู้เขียนบทความ (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) รายละเอียดเกี่ยวกับผู้เขียนให้ระบุวุฒิการศึกษา ตำแหน่งทางวิชาการ และสังกัด (ใส่ที่เชิงอรรถ)

3. บทคัดย่อ ความยาวไม่เกิน 250 - 300 คำ และคำสำคัญ 3 - 5 คำ (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)

4. เนื้อเรื่อง

4.1 บทความวิจัย และบทความวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วยบทนำ วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย ผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย ข้อเสนอแนะการวิจัย เอกสารอ้างอิง

4.2 บทความวิชาการ ประกอบด้วย บทนำ เนื้อเรื่อง และสรุป

4.3 นอกเหนือจากเนื้อเรื่อง หากมีตารางหรือภาพประกอบที่มีขนาดใหญ่ ให้บันทึกไฟล์แยกต่างหากเพิ่มเติม และความละเอียด 300 Pixel/High resolution ขนาดไม่ต่ำกว่า 500 KB

4.4 ภาพประกอบควรมีความชัดเจนและคุณภาพดี ทั้งนี้ต้องอ้างอิงแหล่งข้อมูลแบบนาม - ปี ไว้ใต้ภาพประกอบทุกครั้ง

การอ้างอิง

1. การอ้างอิงเอกสารในเรื่อง ให้ใช้วิธีการอ้างอิงแบบนาม - ปี โดยระบุชื่อผู้แต่งและปีที่พิมพ์ของเอกสารไว้ข้างหน้าหรือข้างหลังของข้อความที่ต้องการอ้างอิง เพื่อบอกแหล่งที่มาของข้อความนั้น และระบุเลขหน้าของเอกสารที่อ้างอิงด้วยดังตัวอย่างข้างท้าย

2. กรณีบทความที่นำมาอ้างอิงแบบนาม - ปี นำมาจากอินเทอร์เน็ตเป็นภาษาต่างประเทศให้ใช้คำว่า “Online”

3. การอ้างอิงท้ายบทความ (เอกสารอ้างอิง) ให้รวบรวมเอกสารทั้งหมดที่ใช้อ้างอิง(นาม-ปี) ไว้ท้ายบทความโดยใช้คำว่า “เอกสารอ้างอิง” หรือ “References” ทั้งนี้ ให้จัดเรียงตามลำดับอักษรของชื่อผู้แต่ง (ก-ฮ, A-Z) ถ้ามีเอกสารทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้เรียงภาษาไทยไว้ก่อน สำหรับรูปแบบการเขียนเอกสารอ้างอิงให้ใช้ตามระบบ APA (American Psychological Association) ดังตัวอย่างข้างท้าย

การใช้เครื่องหมายวรรคตอน	
เครื่องหมาย . (จุด) ปิดท้ายแต่ละรายการ หลังเครื่องหมายให้เว้น 2 ตัวอักษร	เครื่องหมาย : (จุดคู่) ให้เว้นหน้า - หลัง 1 ตัวอักษร
การอ้างอิงแบบนาม - ปี	การอ้างอิงท้ายบทความ
หนังสือ	
ปัญญา ใช้บางยาง (2555, น.18)	ปัญญา ใช้บางยาง. (2555). พุทธประวัติฉบับโปรด. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : ธรรมบาลี.
Kaufman (2010, p.11-12)	Kaufman, F. (2010). The African Roots of Jazz. Sheman Oaks : Alfreds.
บทความในหนังสือ	
สุดารัตน์ ขาญเลขา (2556, น.26)	สุดารัตน์ ขาญเลขา. (2556). เล่าเรื่องการอนุรักษ์ ของโบราณที่บ้านสมเด็จ. ใน ที่ทัศนวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.

วารสาร	
สุพัฒน์ ส่องแสงจันทร์, บุญยืน จันทร์สว่าง และศศิพิมล ประพัฒน์พงศธร. (2552, น.61)	สุพัฒน์ ส่องแสงจันทร์, บุญยืน จันทร์สว่าง และศศิพิมล ประพัฒน์พงศธร. (2552, มกราคม - มิถุนายน). บทบาทในการสอนการรู้สารสนเทศของครูบรรณารักษ์ ในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร. ว.วิจัย สยามคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย. 2(1), 52 - 57.
อินเทอร์เน็ต	
ทีมงานทรูปลูกปัญญา. (2552, ออนไลน์)	ทีมงานทรูปลูกปัญญา. (2552). การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย. ค้นเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2557. จาก http://truepookpanya.com/Knowledge_details.php?mul_content_id=2818
Wu, et al. (n.d., Online)	Wu, F. S., et al. (n.d.). The Great Wall . Retrieved 1 April 2014. From http://www.hechinaaide.com/index.php?action=activity/greatwallofChina
วิทยานิพนธ์	
สุพัฒน์ ส่องแสงจันทร์, บุญยืน จันทร์สว่าง และศศิพิมล ประพัฒน์พงศธร. (2552, น.61)	ดรรารัตน์ กำเสริฐ. (2544). บริการห้องสมุดสำหรับ นักศึกษาทุนวทและหุตึง : กรณีศึกษาวิทยาลัย ราชสุดา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
ฐานข้อมูลออนไลน์	
Murphy, P. C. (2006, Online)	Murphy, P. C. (2006). What a Book Can Do : Silent Spring and Media-Borne Public Debate . PhD diss., University of North Carolina, 2000. In Proquest Dissertations and Theses.

การอ้างอิงแบบนาม – ปี	การอ้างอิงท้ายบทความ
สัมภาษณ์	
พยุณ กลิ่นขจร (2557, สัมภาษณ์)	พยุณ กลิ่นขจร. นายกองค้การบริหารส่วนตำบลนาดี. (สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2557).
รูปภาพ	
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. สำนักศิลปะและวัฒนธรรม, ผู้ถ่ายภาพ (2560)	มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. สำนักศิลปะและวัฒนธรรม. (2560). แหล่งเรียนรู้กรุงธนบุรีศึกษา . [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
รายงานการประชุม อบรม สัมมนา	
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.สำนักศิลปะและวัฒนธรรม. (2560, กรกฎาคม).	มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. สำนักศิลปะและวัฒนธรรม. (2560, กรกฎาคม). พืพำน้องนำชมแหล่งเรียนรู้กรุงธนบุรีศึกษา ในการอบรมเชิงปฏิบัติการยุวมัคคุเทศก์ ณ ห้องประชุมชั้น 15 อาคาร 100 ปี ศรีสุริยวงศ์ และแหล่งเรียนรู้กรุงธนบุรีศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
รายงานผลการวิจัย	
อารยา สุขสวัสดิ์. (2561, มีนาคม)	อารยา สุขสวัสดิ์. (2561). รายงานผลการวิจัย เรื่อง การศึกษาวรรณกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน . กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

สถานที่ติดต่อ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

1061 ซอยอิสรภาพ 15 แขวงหิรัญรูจี เขตธนบุรี กรุงเทพฯ 10600

โทรศัพท์ : 0 2473 7000 ต่อ 2073

มือถือ : 097 - 161 - 5755

อีเมล : human_bsru@hotmail.com

เว็บไซต์ : <http://human.bsru.ac.th/ejournal/index.php>

บทความวิจัย

- การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านด่าน ตำบลบ้านด่าน อำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสระแก้ว
- การตัดสินใจ : สัญลักษณ์ในพิธีกรรมกับนิตยสารเมืองเพชร
- การบริหารจัดการโรงเรียนดนตรีแบบการศึกษานอกระบบ ตามมาตรา 15 (2) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 : กรณีศึกษาการบริหารจัดการโรงเรียนดนตรีระยอง จังหวัดระยอง
- การพัฒนาศักยภาพพื้นที่ท่องเที่ยว เพื่อแก้ไขปัญหาการรุกซ้ำ โบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- การวิเคราะห์อัตลักษณ์นางเอกจีเกะอุกบถ
- การศึกษาพฤติกรรมทัศนศึกษาจากรรณกรรมสู่การแสดง : ทศกัณฐ์ เกี้ยวนางเบญจกาย
- ฟันธง ฟันดวง : วิจารณ์การกำนดดวงชะตาของนายสิริชัย เรายานิเทศ
- รื้อบะ : ชอสามสายแห่งชายแดนใต้
- สมรรถนะของผู้ประกาศในสื่อวิทยุแะโทรทัศน์

บทความวิชาการ

- ดนตรีในเทศกาลบิฮู เมืองจอร์ฮัท รัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย

บทปริทัศน์หนังสือ

- นานาชาติในแผ่นดินอยุธยา : ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์สยามกับตะวันตก

คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา